

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

UŞAK ÖRNEĞİNDE TEMATİK HARİTA KULLANIMININ
ÖĞRENCİLERİN TURİZM FARKINDALIĞI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ VE ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

FADİME YAKIN

İzmir
2023

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

UŞAK ÖRNEĞİNDE TEMATİK HARİTA KULLANIMININ
ÖĞRENCİLERİN TURİZM FARKINDALIĞI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ VE ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

FADİME YAKIN

DANIŞMAN
Prof.Dr. HASAN ÇUKUR

İzmir

2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Uşak Örneğinde Tematik Harita Kullanımının Öğrencilerin Turizm Farkındalığı Üzerindeki Etkisi ve Ölçek Geliştirme Çalışması” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

23/06/2023

Fadime YAKIN

Tarih: 13/07/2023

Tez Başlığı:

**UŞAK ÖRNEĞİNDE TEMATİK HARİTA KULLANIMININ ÖĞRENCİLERİN
TURİZM FARKINDALIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE ÖLÇEK GELİŞTİRME
ÇALIŞMASI**

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 206 sayfalık kısmına ilişkin, 13/07/2023. tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin **benzerlik oranı % 14_dür.**

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı

Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) x

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) □

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. x	
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. □	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Fadime YAKIN
Öğrenci No :
Anabilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Programı : Coğrafya Öğretmenliği
Statüsü : Yüksek Lisans x ☐ Doktora □

ÖĞRENCİ

DANIŞMAN

Fadime YAKIN

Prof.Dr. Hasan ÇUKUR

13/07/2023

13/07/2023

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 312 250 00 00 veya turnitin@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin citlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin her aşamasında yaptığı tavsiye ve olumlu eleştirileriyle beni yönlendiren ve karşılaştığım zorluklarda değerli bilgi ve yardımlarını esirgemeyen, değerli danışman hocam Prof. Dr. Hasan ÇUKUR' a içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tezimin ölçek geliştirme aşamasında değerli bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen sayın hocalarım Doç. Dr. Mehmet DENİZ' e, Prof. Dr. Adem Sezer'e, Dr. Öğr. Üyesi Türker TOKER' e, Prof. Dr. Hasan KARA' ya ve Dr. Öğr. Üyesi Selahattin AKŞİT' e teşekkür ederim.

Tezimin harita geliştirme sürecinde hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen ve uzman görüşlerini paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Hediye Arzu GÖKÇE GÜNDÜZOĞLU' na ve yüksek lisans eğitiminde derslerini aldığım Prof. Dr. Raziye ÇAKICIOĞLU OBAN' a ve Doç. Dr. Adnan SEMENDEROĞLU' na verdikleri katkılardan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte benimle birlikte tez hazırlayan sevgili arkadaşlarım Hilal OLCAY ve Nadide Elif AKYOL' a verdikleri tavsiyeler ve yapıcı eleştirileri için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Amaç ve Önem	4
1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri.....	6
1.4. Sınırlılıklar.....	6
1.5. Varsayımlar	7
1.6. Tanımlar.....	7
1.7. Kısaltmalar.....	8
BÖLÜM II	9
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Coğrafya Eğitim ve Öğretimi	9
2.1.1. Coğrafi Bilgi Sistemleri Destekli Coğrafya Eğitimi	11
2.1.2. Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Turizm Coğrafyası Eğitimi.....	12
2.2. Turizm	14
2.3. Turist Kavramı.....	15
2.4. Turizmin Tarihsel Gelişimi	16
2.4.1. Dünya’da Turizmin Gelişimi	19
2.4.2. Türkiye’de Turizmin Gelişimi.....	20
2.4.3. Uşak’ın Turizm Gelişimi	25
2.5. Alternatif Turizm ve Türleri	31
2.4. İlgili Çalışmalar	33
2.4.1. Turizm Farkındalığı ile İlgili Ölçek Geliştirme Çalışmaları	33
2.4.1. Turizm ve Farkındalık ile İlgili Çalışmalar	33
2.4.2. Uşak Turizmi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	37
BÖLÜM III	43
3. YÖNTEM	43
3.1. Araştırmanın Modeli/Deseni	43
3.2. Evren ve Örneklem.....	43
3.3. Veri Toplama Araçları.....	44
3.3.1. Ölçme Aracının Geliştirilme Aşamaları.....	44
3.3.2. Madde Havuzu Aşamaları.....	44
3.3.3. Uzman Görüşü Aşamaları.....	45

3.3.4. Pilot Uygulama.....	45
3.4. Tasarım, Geliştirme, Uygulama Süreci	47
3.5. Verilerin Analizi	48
3.6. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği	49
3.7. Araştırmacının Rolü	49
BÖLÜM IV	50
4. UŞAK' IN DOĞAL VE BEŞERİ ORTAM ÖZELLİKLERİNİN TURİZM İLE İLİŞKİSİ	50
4.1. Uşak' ın Doğal Ortam Özellikleri ve Turizm	50
4.1.1. Jeolojik Özellikleri ve Turizm.....	51
4.1.2. Jeomorfolojik Özellikleri ve Turizm.....	52
4.1.3. İklim Özellikleri ve Turizm.....	53
4.1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri ve Turizm	53
4.1.6. Akarsu Ağı Özellikleri ve Turizm.....	54
4.2. Uşak İlinin Beşerî Ortam Özellikleri ve Turizm	55
4.2.1. Tarihi Özellikleri ve Turizm.....	55
4.2.2. Nüfus Özellikleri ve Turizm	57
4.2.3. Şehirleşme Özellikleri ve Turizm.....	58
4.2.5. Ekonomik Özellikleri ve Turizm.....	58
4.2.7. Ulaşım Özellikleri ve Turizm.....	60
4.2.8. Turizm Varlıkları.....	61
4.2.8.1. Tarihi ve Kültürel Turizm Varlıkları	61
4.2.8.2. Doğa Turizmi Varlıkları	94
4.2.8.3. Termal Turizm Varlıkları.....	96
4.2.8.4. Rekreasyon Alanları.....	98
4.2.8.5. Festival ve Şenlikler.....	100
BÖLÜM V	103
5. BULGULAR.....	103
5.1. ÖLÇEK GELİŞTİRMEYLE İLGİLİ BULGULAR.....	103
5.1.1. Faktör Analizi Aşamaları	103
5.1.2. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)	105
5.1.3. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)	110
5.1.4. Güvenirlik Analizi.....	114
5.2. UYGULAMANIN BULGULARI.....	115
5.2.1. Kontrol ve Deney Gruplarının Ön Test Farkındalık Puanlarına Yönelik Bulgular.....	117
5.2.2. Kontrol ve Deney Gruplarının Son Test Farkındalık Puanlarına Yönelik Bulgular	118

5.2.3. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Farkındalık Puanlarına Yönelik Bulgular	119
5.2.4. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Farkındalık Puanlarına Yönelik Bulgular	120
5.2.5. Kontrol ve Deney Gruplarının Son Test ve Ön Test Fark Puanları Yönelik Bulgular	122
BÖLÜM VI.....	124
6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	124
6.1. Turizm Farkındalık Ölçeği ile İlgili Sonuç ve Tartışma	124
6.2. CBS’ nin Turizm Farkındalığı Üzerindeki Etkisi ile İlgili Sonuç ve Tartışma	125
6.3. Öneriler	128
7. KAYNAKÇA.....	131
8. EKLER.....	161
EK 1. Öğrencinin Akademik Özgeçmişi	161
EK 2. MEB Araştırma İzni (Ölçek Geliştirme Süreci).....	162
EK 3. Etik Kurul İzni (Ölçek Geliştirme Süreci).....	163
EK 4. MEB Araştırma İzni	164
EK 5. Etik Kurul İzni.....	165
EK 6. Ebeveyn Onam Formu	166
EK 7. Gönüllü Katılımcı Onam Formu	167
EK 8. Turizm Farkındalık Ölçeği	168
EK 9. Kontrol Grubunun Ders Planı.....	170
EK 10. Deney Grubunun Ders Planı.....	171
EK 11. 12.Sınıf Coğrafya Ders Kitabı “Türkiye’nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları” Konusu.....	172
EK 12. Uygulama’ da Kullanılan Haritalar	176

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: <i>Uşak'a gelen turist sayıları ve turistlerin konaklama süreleri</i>	27
Tablo 2: <i>Uşak'a ve çevre illere gelen turist sayıları ve turistlerin konaklama süreleri</i>	28
Tablo 3: <i>Uşak'ın ve çevre illerin turizm belgeli konaklama tesisleri</i>	29
Tablo 4: <i>Uşak'ın ve çevre illerin turizm gelirleri</i>	30
Tablo 5: <i>Katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgiler</i>	46
Tablo 6: <i>Veri setine ait çarpıklık ve basıklık değerleri</i>	105
Tablo 7: <i>Faktörlerin özdeğer ve varyans değerleri</i>	106
Tablo 8: <i>Turizm farkındalık ölçeği faktör yük değerleri</i>	108
Tablo 9: <i>Boyutlara ilişkin korelasyon değerleri</i>	109
Tablo 10: <i>Model uyum indexleri</i>	110
Tablo 11: <i>Modifikasyon değerleri</i>	112
Tablo 12: <i>Cronbach's alfa katsayı değerleri</i>	114
Tablo 13: <i>Kontrol ve deney gruplarının ön test ve son test verilerinin skewness ve kurtosis sonuçları</i>	115
Tablo 14: <i>Kontrol ve deney gruplarının ön test verilerinin shapiro-wilk test sonuçları</i>	116
Tablo 15: <i>Kontrol ve deney gruplarının ön test verilerinin bağımsız gruplar t-testi sonuçları</i>	117
Tablo 16: <i>Kontrol ve deney gruplarının son test verilerinin bağımsız gruplar t-testi sonuçları</i>	118
Tablo 17: <i>Kontrol grubunun ön test ve son test verilerinin bağımlı gruplar t-testi sonuçları</i>	120
Tablo 18: <i>Deney grubunun ön test ve son test verilerinin bağımlı gruplar t-testi sonuçları</i>	121
Tablo 19: <i>Kontrol ve deney gruplarının son test ve ön test fark puanlarının bağımsız gruplar t-testi sonuçları</i>	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Uşak'ın lokasyon haritası.....	50
Şekil 2: Yamaç birikinti grafiği.....	107
Şekil 3: DFA ile elde edilen ölçme modeli	113
Şekil 4: Kontrol ve deney gruplarının ön test aritmetik ortalama puan grafiği.....	117
Şekil 5: Kontrol ve deney gruplarının son test aritmetik ortalama puan grafiği	118
Şekil 6: Kontrol grubunun ön test ve son test aritmetik ortalama puan grafiği.....	119
Şekil 7: Deney grubunun ön test ve son test aritmetik ortalama puan grafiği.....	121
Şekil 8: Kontrol ve deney gruplarının son test ve ön test fark puan grafiği.....	122

ÖZET

UŞAK ÖRNEĞİNDE TEMATİK HARİTA KULLANIMININ ÖĞRENCİLERİN TURİZM FARKINDALIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Derslerde, uygun olmayan yöntem, teknik ve materyal kullanımı öğrencilerin bilgiyi anlamadan ve sorgulamadan direkt almalarına neden olmaktadır. Bu durum ise öğrencilerin verilen bilgileri günlük yaşamla ilişkilendirilmesini zorlaştırmakta ve bilgilerin kısa süre içerisinde unutulmasına yol açmaktadır. Bu çalışmada ise Türkiye'nin turizm potansiyeli ve varlıkları konusunun öğretiminde CBS' den yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında konu yakından uzağa ilkesiyle ele alınarak Uşak'ın turizm potansiyeli ve varlıkları konusu üzerinden işlenmiştir. Uşak, çevresindeki yörelere ve Türkiye geneline göre oldukça az turist çekmektedir. Nitekim 2022 yılında Türkiye'nin turizm gelirlerinden Uşak'a düşen pay sadece % 0,2' dir. Bir bölgedeki turizmin gelişmesi ve turizm faaliyetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesi bölgede yaşayan insanların turizm farkındalıklarıyla yakından ilişkilidir.

Bu amaçla çalışmada, CBS aracılığıyla hazırlanan tematik haritaların öğrencilerin turizm farkındalığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada öğrencilerin turizme yönelik farkındalıklarını ölçecek bir ölçeğin olmaması ise turizm farkındalık ölçeğinin oluşturulmasını gerekli hale getirmiştir. Bu yüzden çalışmanın bir diğer amacını, geçerli ve güvenilir bir turizm farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi oluşturmaktadır. Ortaöğretim öğrencilerinin yaşadıkları yere yönelik turizm farkındalıklarının tespit edilmesi ve geliştirilmesi, turizm sektöründe aktif rol oynayan ve turizm varlıklarına sahip çıkan bireyler yetiştirilmesi açısından önemlidir.

Çalışmanın ölçek geliştirme aşamasının evren ve örneklemini temsil etmesi amacıyla, farklı ortaöğretim kurumlarında ve kademelerinde öğrenim gören öğrenciler çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılı içerisinde araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Faktör analizinin ilk aşamasında 359 öğrencinin verilerine SPSS paket programıyla açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. AFA' daki faktör yapılarını doğrulamak için ise ikinci aşamada 354 öğrencinin verileri AMOS paket programıyla doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda 18 maddeden ve 4 boyuttan oluşan bir *Turizm Farkındalık Ölçeği* elde edilmiştir. Ölçeğin

boyutları “Doğa Turizmine Yönelik Farkındalık”, “Kültürel Turizm Mekanlarına Yönelik Farkındalık”, “Kültürel Turizm Etkinliklerine Yönelik Farkındalık” ve “Spor Turizmine Yönelik Farkındalık” şeklinde adlandırılmıştır. Ölçeğin toplam varyansı %56,070 olarak, Cronbach’ alfa katsayı değeri ise ,857 olarak bulunmuştur. Ölçek geliştirme aşamasının sonucunda geçerli ve güvenilir bir turizm farkındalık ölçeğine ulaşılmıştır.

Çalışmanın Uşak’ın turizm potansiyeli’ nin tematik haritalar ile aktarılmasının öğrenci farkındalığı üzerindeki etkisini belirleme aşamasında ise yarı deneysel desenlerden “kontrol gruplu ön test-son test deseni” kullanılmıştır. Çalışmada ön test, uygulama ve son test aşamaları uygulanmıştır. Çalışmanın evrenini Uşak Merkez ilçe de yer alan 12.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme uygun örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Bu bağlamda örnekleme, Orhan Dengiz Anadolu Lisesinin 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında öğrenim gören 37 öğrenci oluşturmaktadır.

Çalışmanın ön test aşamasında *Turizm Farkındalık Ölçeği* kullanılarak öğrencilerin farkındalıkları tespit edilmiştir. Çalışma Uşak’ın turizm potansiyeli üzerinden ele alındığı için kullanılan ders materyalleri de buna bağlı olarak hazırlanmıştır. Konu, kontrol grubundaki öğrencilerle geleneksel öğretim yöntemiyle işlenmiştir. Deney grubundaki öğrencilerle ise buluş yoluyla öğretim yöntemiyle ve CBS ile hazırlanan tematik haritalarla işlenmiştir. Uygulama süreci her iki grupta da 1 hafta içerisinde 2’şer saat ayrılarak gerçekleştirilmiştir. Son test aşamasında ise tekrardan turizm farkındalık ölçeği kullanılmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test verileri arasındaki farklılığı incelemek için bağımsız gruplar t-testi ve bağımlı gruplar t-testi analizleri uygulanmıştır. Ön test ve son test verilerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkı incelemek için ise etki büyüklüğü değerleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular değerlendirildiğinde kontrol ve deney gruplarının ön test puanları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Son testte ise gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğuna ve etki büyüklüğü değerinin yüksek çıktığına ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda, kontrol grubundaki öğrencilerde anlamlı bir turizm farkındalığının gelişmediğine, deney grubundaki öğrencilerde ise anlamlı bir turizm farkındalığının geliştiğine ulaşılmıştır. Çalışma doğrultusunda; ölçeğinin geliştirilmesi ve kullanım durumu, CBS’ nin kullanımı, turizm farkındalığının kazandırılması ve Uşak’ın turizmiyle ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: CBS, coğrafya eğitimi, Uşak turizmi, öğrenci farkındalığı

ABSTRACT

THE EFFECT OF USING THEMATIC MAPS ON STUDENT'S TOURISM AWARENESS IN THE EXAMPLE OF UŞAK AND SCALE DEVELOPMENT

The use of inappropriate methods, techniques and materials in lessons causes students to take information directly without understanding and questioning. This situation makes it difficult for students to associate the information given with daily life and causes them to forget the information in a short time. In this study, GIS was utilized in teaching the subject of Turkey's tourism potential and assets. Within the scope of the study, the subject was handled with the principle of near to far and the tourism potential and assets of Uşak were covered through the subject. Uşak attracts very few tourists compared to the surrounding regions and Turkey in general. As a matter of fact, Uşak's share of Turkey's tourism revenues in 2022 is only 0.2%. The development of tourism in a region and the effective implementation of tourism activities are closely related to the tourism awareness of the people living in the area.

For this purpose, the study examined the effect of thematic maps prepared through GIS on students' tourism awareness. The lack of a scale to measure students' awareness of tourism in the study made it necessary to create a tourism awareness scale. Therefore, another aim of the study was to develop a valid and reliable tourism awareness scale. It is important to identify and develop secondary school students' tourism awareness of the place where they live in order to raise individuals who play an active role in the tourism sector and protect tourism assets.

In order to represent the population and sample of the scale development phase of the study, students studying at different secondary education institutions and levels were included in the study. The research was conducted with students who voluntarily participated in the research during the 2021-2022 academic year. In the first stage of factor analysis, exploratory factor analysis was applied to the data of 359 students with SPSS package program. In order to verify the factor structures in EFA, the data of 354 students were subjected to confirmatory factor analysis with AMOS package program in the second stage. As a result of the analysis, a Tourism Awareness Scale consisting of 18 items and 4 dimensions was obtained. The dimensions of the scale were named as "Awareness towards Nature Tourism", "Awareness towards Cultural Tourism Places", "Awareness towards Cultural Tourism Activities" and "Awareness towards Sports Tourism". The total variance of the scale was found to be 56,070%

and Cronbach's alpha coefficient value was found to be .857. As a result of the scale development phase, a valid and reliable tourism awareness scale was reached.

At the stage of determining the effect of transferring Uşak's tourism potential with thematic maps on student awareness, "pretest-posttest design with control group" was used as one of the quasi-experimental designs. In the study, pre-test, application and post-test stages were applied. The population of the study consisted of 12th grade students in Uşak Central district. The sample of the study was determined by convenient sampling method. In this context, the sample consists of 37 students studying at Orhan Dengiz Anatolian High School in the 2021-2022 academic year.

In the pre-test phase of the study, students' awareness was determined by using the Tourism Awareness Scale. Since the study was based on the tourism potential of Uşak, the course materials used were prepared accordingly. The subject was taught with the traditional teaching method with the students in the control group. With the students in the experimental group, the subject was taught with the invention teaching method and thematic maps prepared with GIS. The implementation process was carried out in both groups for 2 hours each in 1 week. In the post-test phase, the tourism awareness scale was used again.

Independent groups t-test and dependent groups t-test analyses were applied to examine the differences between the pretest and posttest data of the experimental and control groups. Effect size values were analyzed to examine the difference between the arithmetic averages of the pretest and posttest data. When the findings of the study were evaluated, no significant difference was found between the pretest scores of the control and experimental groups. In the post-test, however, there was a significant difference between the groups and the effect size value was high. As a result of the study, it was found that students in the control group did not develop a significant tourism awareness, while students in the experimental group developed a significant tourism awareness. In line with the study, suggestions were made regarding the development and use of the scale, the use of GIS, raising tourism awareness and tourism in Uşak.

Keywords: GIS, geography education, Uşak's tourism, student awareness

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Coğrafyanın ayrılmaz bir parçası olan turizm, insanların devamlı yaşadıkları alanın dışına, 24 saatten az ve 1 yıldan fazla kalmamak koşuluyla yaptıkları, ihtiyaç duydukları seyahat ve konaklama hizmetlerini turistik işletmelerden karşıladıkları etkinliklerin tümü olarak tanımlanabilir. Turizm, özünde insanın farklı mekanları gezip göreme isteğini barındırmasının yanı sıra sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere birçok faaliyet türü ile etkileşim içerisinde (Zengin, 2006; Özgüç, 2017; Doğanay ve Zaman, 2021).

İlk çağlarda seyahat amacıyla yapılan turizm faaliyetleri (Kılıçlar vd., 2021) zamanla spor, din, eğlence (Akdoğan Kozak vd., 2013), eğitim ve sağlık gibi çeşitli amaçlarla da yapılmaya başlamıştır (Özgüç, 2017). Bu dönemde ortaya çıkan boş zaman kavramı ve yeni yerler görme isteği (Sarı Çallı, 2015), konaklama ve hizmet sektörlerini ortaya çıkarmıştır (Doğanay ve Zaman, 2021). Orta Çağ'ın başlamasıyla dini amaçlı seyahatler daha ön plana çıkmış (Eralp, 1983) ve bu dönemde yapılan coğrafi keşifler ile yeni seyahat türleri ve bölgeleri keşfedilmiştir. Yeni Çağ' da Rönesans'ın neden olduğu sosyal ve siyasi yapıdaki değişiklikler ise Büyük Tur adı verilen eğitim, sağlık, din ve kültürel amaçlı yapılan seyahatleri ön plana çıkarmıştır (Ünlüöner ve Özekici, 2021). Sanayi Devrimiyle birlikte ulaşım koşullarının gelişmesi ve seyahat faaliyetlerine katılan kişi sayısının artması turizm pazarını ortaya çıkarmıştır (Eralp, 1983).

I. ve II. Dünya Savaşlarıyla durağanlaşan turizm pazarı, bu dönemlerde meydana gelen teknolojik ve ulaşım sektörlerindeki gelişmelerden olumlu etkilenmiştir. Savaşlardan sonra ekonomi ve ulaşım da yaşanan gelişmeler turizme kitlesel bir boyut kazandırmıştır. Özellikle havayolu ulaşımında yaşanan gelişmeler uluslararası seyahatleri arttırarak, turizmi gelir elde edilen bir sektör haline getirmiştir (Theobald, 2005; Sarı Çallı, 2015; Doğanay ve Zaman, 2021). 20.yy'ın yarısında daha da gelişen turizm sektörü, tüm dünya ülkelerinin ekonomilerinde önemli bir yer edinmiş ve az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelir kaynağı haline gelmiştir (Zoğal ve Baykal, 2020). Turizmin ödemeler dengesine katkısı, geliri attırması, altyapı ve üstyapıyı geliştirmesi, yeni istihdam alanları yaratması, hayat standartlarını iyileştirmesi ve bölgeler arasındaki ekonomik dengeyi sağlaması potansiyel gelir kaynağı olarak görülmesine neden olmuştur (Kızılgöl ve Erbaykal, 2008; Kozak vd., 2012).

Günümüzde ülkelerin turizmden daha fazla pay almak istemeleri (Ateş, 2013) ve insanların turizme yönelik arz ve taleplerinin değişmesi, klasik ve ulusal turizm anlayışını değiştirmiştir. Deniz, kum ve güneş olarak nitelenen klasik turizm, yerini alternatif turizm anlayışına (Kurtaran Çelik vd., 2020), ülkelerin ulusal ölçekte ele aldıkları turizm ise yerini bölgesel, şehrsel ve yöresel ölçeklerde ele alınan turizme bırakmıştır (Tosun ve Bilim, 2004).

Gelişmekte olan ülkelerden biri kabul edilen Türkiye’ de ise turizm 1982 yılından sonra gelişmeye başlamıştır (Doğanay ve Zaman, 2021). Buna rağmen Türkiye’de hem alternatif turizm anlayışının benimsendiği hem de turizmin yerel ölçeklerde pazarlandığı görülmektedir. Türkiye’nin turizm potansiyelinin yüksek olması, doğal, tarihi ve kültürel turizm çeşitliliğinin zengin olması alternatif turizme verilen önemi arttırmaktadır (İlhan vd., 2017). Türkiye’deki her bölgenin, şehrin ve yörenin turizm potansiyelinin farklı olması ve bu alanlardaki turizm değerlerinin çeşitlilik göstermesi, turizmin yerel ölçeklerde pazarlanmasına imkân vermektedir.

Turizm faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi, turizmden elde edilen gelirin artırılabilmesi ve bunların yanında turizm varlıklarının korunabilmesi için öncelikle insanların yaşadıkları yerin turizmiyle ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle ortaöğretim öğrencilerinin yaşadıkları yere yönelik turizm farkındalıklarının tespit edilmesi ve geliştirilmesi, gelecekte turizm sektöründe aktif rol oynayacak ve turizm varlıklarına sahip çıkacak bireyler yetiştirilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda yapılan çalışmada öğrencilerin yaşadıkları yerin turizmine yönelik farkındalıkları CBS ile hazırlanan tematik haritalarla geliştirilmeye çalışılmıştır. Çalışma, Uşak’ın turizm potansiyeli üzerinden ele alınmıştır. Çalışma sahası olarak Uşak’ın seçilmesinde ise sahanın turizm potansiyelinin yüksek olmasına rağmen, turizmden aldığı payın oldukça düşük olması etkili olmuştur. Bunların yanı sıra çalışmada kullanılacak uygun bir ölçme aracının bulunmaması nedeniyle turizm farkındalık ölçeği de geliştirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Günümüzde bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler günlük yaşamı etkilediği gibi eğitim ve öğretim faaliyetlerine de etkilemektedir (Ünlü ve Yıldırım, 2016). Buna bağlı olarak öğrenme ve öğretme sürecinde tercih edilen öğretim ortamı, yöntem ve materyal kullanımı da değişmektedir. Derslerde, uygun olmayan yöntem, teknik ve materyal kullanımı öğrencilerin bilgiyi anlamadan ve sorgulamadan direkt almalarına neden olmaktadır. Bu durum ise

öğrencilerin verilen bilgileri günlük yaşamla ilişkilendirilmesini zorlaştırmakta ve bilgilerin kısa süre içerisinde unutulmasına yol açmaktadır (Sezer, 2002; Taş, 2008).

Derslerde kullanılan materyaller; konuları ilgi çekici hale getirmede, anlamayı kolaylaştırmada, başarıyı artırmada, öğrencilerin motivasyonlarını yükseltmede ve eğitimin kalitesini arttırmada önemli bir rol oynamaktadır (Demiralp, 2007; Sezer ve İnel 2017). Bu bakımdan MEB'in 2005 yılında yapılandırmacı öğretim anlayışıyla hazırladığı coğrafya öğretim programında da materyal kullanımı üzerinde durulmaktadır (Karabağ ve Şahin, 2007). Kullanılan materyallerin kalıcı ve etkili öğrenmeyi desteklemesi için ise birden fazla duyu organına hitap edecek şekilde hazırlanması gerekmektedir (Ünlü vd., 2002; Sezer 2002).

Coğrafya derslerinde ne, nerede, neden ve nasıl sorularının yanıtlanmasında kullanılan önemli materyallerin başında ise haritalar gelmektedir (Günay Ergün ve Ayday, 2006). Geçmişte coğrafya derslerinde kullanılan klasik haritaların yerini günümüzde CBS almıştır (Özgen ve Çakıcıoğlu Oban, 2008). CBS' nin ne, nerede, nasıl ve niçin gibi soruların cevaplarını görselleştirmesi, öğrencinin anlatılan konuyla gerçek hayatı ilişkilendirmesini, yorumlamasını ve analiz etmesini kolaylaştırmaktadır (Günay Ergün ve Ayday, 2007). Bu nedenle 12. sınıf coğrafya ders müfredatında yer alan *Türkiye'nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları* konusunun öğretiminde CBS ile hazırlanan tematik haritalardan yararlanılmıştır.

Çalışma kapsamından ele alınan konu, yakından uzağa ilkesi dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Konunun anlatımında öğrenciye önce yaşadığı çevreyle ilgili örneklerin verilmesi konuyu somutlaştıracağı için öğrenenim sürecini kolaylaştıracaktır. Ayrıca yakın çevresinin turizm potansiyeli ve varlıkları konusunda da öğrenciye farkındalık kazandıracaktır. Yaşadığı yerin turizm değerlerini yeterince bilmeyen bir öğrencinin Türkiye'nin turizm potansiyeli ve varlıklarını öğrenmesi, içselleştirmesi ve bu konuda farkındalık geliştirmesi çok kolay olmayacaktır. Turizm farkındalığının geliştirilmesi öğrencinin sadece turizm potansiyelini ve varlıklarını öğrenmesi için gerekli değildir. Bu farkındalık aynı zamanda öğrencinin turizm benliğinin geliştirilmesi, doğal, tarihi ve kültürel turizm değerlerine sahip çıkması (Akınoğlu, 2006) ve sürdürülebilir turizm anlayışını benimsemesi için de gereklidir. Bu nedenle çalışma, Uşak'ın turizm potansiyeli ve varlıkları üzerinden değerlendirilmiştir

Uşak, tarihi ve kültürel özellikleri ile jeolojik, jeomorfolojik, iklim, vejetasyon ve akarsu özellikleriyle alternatif turizm potansiyelinin oldukça yüksek bir bölgedir. Ancak bölge turizm faaliyetlerinden yeterince faydalanamamaktadır (Çukur vd., 2017; Deniz, 2022).

Nitekim 2022 yılı turizm verileri incelendiğinde; Afyonkarahisar’a 1. 037.450, Denizli’ye 859.601, Manisa’ya 527.218, Kütahya’ya 295.404 turist gelirken Uşak’a gelen turist sayısı ise 134.421’dir. Uşak’a gelen turistlerin 129.534’ünü yerli turistler, 4.887’sini ise yabancı turistler oluşturmaktadır. Türkiye’de iç turizme katılan yerli turist sayısının yaklaşık 31 milyon, yabancı turist sayısının ise yaklaşık 37 milyon olduğu düşünüldüğünde Uşak’a gelen yerli ve yabancı turist sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

2022 yılına ait Türkiye’deki ortalama turist harcaması ise 905 \$’dır. Bu bağlamda Türkiye’nin turizmden elde ettiği gelir miktarı yaklaşık 61 milyar \$’ ı aşmaktadır. Bu gelirden Uşak’a düşen miktar ise yaklaşık 121 milyon \$’ dır. Ancak bu miktar Türkiye’deki turizmden elde edilen gelirin sadece % 0,2’ sine tekabül etmektedir. Oysa çevredeki yörelerin Türkiye turizminden aldığı pay daha fazladır. Afyonkarahisar’ın aldığı pay % 1,5, Denizli’ nin % 1,3, Manisa’ nın % 0,8 ve Kütahya’ nın ise % 0,4’ tür. Uşak ili hem çevresindeki illere göre daha az turist çekmekte hem de bu illere göre turizmden daha az gelir elde etmektedir. Ayrıca Uşak’ın Türkiye turizminden çok daha az yararlandığı da görülmektedir. Bu bakımdan yörenin turizmden hak ettiği değeri göremediği ve elde ettiği gelir miktarının oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Bir bölgedeki turizmin ön plana çıkması, gelişmesi, turizm etkinliklerinin etkili bir şekilde yürütülmesi ve turizmden kazanılan gelirin artırılması, yörede yaşayan insanların turizm farkındalıklarıyla ilişkilidir. Özellikle ortaöğretim öğrencilerinin turizm farkındalıklarının geliştirilmesinin yörenin turizmine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada önce öğrencilerin turizm farkındalıklarını tespit edecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır. Ardından ise Uşak’ın turizm potansiyeli’ nin CBS ile hazırlanan tematik haritaların öğrenci farkındalığı üzerindeki etkisi incelemiştir.

1.2. Amaç ve Önem

Bu çalışmanın amacı, CBS aracılığıyla hazırlanan tematik haritaların öğrencilerin turizm farkındalığı üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışmada öğrencilerin “turizme yönelik farkındalıklarını” ölçecek bir ölçeğin olmaması ise turizm farkındalık ölçeğinin geliştirilmesini gerekli hale getirmiştir. Bu nedenle çalışmanın bir diğer amacını, geçerli ve güvenilir bir turizm farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamından ele alınan konu, yakından uzağa ilkesi dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Çünkü insanın yaşadığı çevreyle sürekli etkileşim halinde olması o çevredeki olay ve varlıkları anlamasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum eğitim ve öğretim

sürecindeki öğrenciler için de geçerlidir. Öğrenci bu süreçte çevresinden bağımsız değildir. Çevresinde bulunan ve sürekli temas içerisinde olduğu olay ve varlıklara karşı daha duyarlıdır. Ayrıca öğrencinin yakın çevresindeki olay ve varlıklardan etkilenmesi de daha olasıdır. Bu durum eğitim ve öğretim sürecinde anlatılan konunun öğrenimini de etkilemektedir (Ünlü, 2014).

Öğrencilerin yaşadıkları yerle ilgili turizm farkındalıklarının tespit edilmesi ve geliştirilmesinin; turizm sektöründe çalışan, turizmi planlayan ve yöneten, turizmle ilgili yeni fikirler üreten, turizmin ekonomik kalkınmadaki yerini ve önemini kavrayan, doğal, tarihi ve kültürel turizm varlıklarına sahip çıkan bireyler yetiştirilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir (Üzümcü ve Bayraktar, 2004; akt. Gülüm ve Artvinli, 2010; İncekara ve Savran, 2011).

Ayrıca çalışmayla ilgili literatür incelendiğinde turizme yönelik yapılan ölçek geliştirme çalışmalarının genellikle **algı** (Özaltın Türker ve Türker, 2004; Gündüz, 2018; Çakır ve Kodaş, 2020) ve **tutum** (Choi ve Sarıkaya, 2005; Şebin, 2009; Çamlıca, 2014; Ekici ve Çizel, 2014; Keçe, 2015; Arslan Ayazlar, 2016; Tezcan Kardeş ve Sadık, 2018; Çakır ve Aydın, 2020) üzerine yapıldığı ve bu çalışmaların yerel halka ve üniversite öğrencilerine uygulandığı görülmektedir.

Turizmle ilgili yapılan çalışmalarda ortaöğretim öğrencilerinin genellikle **algı** ve **tutum**larının belirlendiği, (İncekara ve Savran, 2011; Özder vd., 2012; Ateş, 2013; Taş vd., 2016; Kutukız vd., 2018; Demirtaş vd., 2021) **farkındalığın** ise **üniversite öğrencilerine** ve **yerel halka** yönelik yapıldığı (Uslu ve Kiper, 2006; Dinç vd., 2011; Çetin ve Gürgil, 2014; Abak vd., 2014; Keçe, 2015; Acar ve Turan, 2016; Bayazıt, 2017; Karaca Yılmaz vd., 2017; İnce ve Samatova, 2018; Bahtiyar Karadeniz, 2018; Akdu ve Öktem, 2019; Mancı, 2019; Yüksek vd., 2019; Akbaş, 2020; Gökmen vd., 2020; Bal, 2021; Dağlı, 2021; Yaşarsoy vd., 2021) tespit edilmiştir. Ayrıca farkındalıkla ilgili yapılan bu çalışmalarda doğrudan bir turizm farkındalık ölçeğinin kullanılmadığına da ulaşılmıştır.

CBS ise ortaöğretim derslerinde başarıyı ölçmeye yönelik birçok konuda (Tuna, 2008; Türkez, 2009; Kaya, 2011; Armutçu, 2013; Öner ve Aydın, 2014; Demirci ve Duran, 2015; Koçkan ve Demirci, 2015; Ünlü ve Yıldırım, 2016; Baysal, 2019) kullanılmış olmasına rağmen, ortaöğretimdeki turizm coğrafyası konularında kullanılmamıştır. Ayrıca CBS' nin turizm farkındalığı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir çalışmaya da ulaşılamamıştır.

Yapılan literatür taraması sonucunda ortaöğretim öğrencilerinin turizm farkındalıklarını tespit etmeye yönelik bir çalışmanın bulunmaması ve CBS' nin turizm farkındalığı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir çalışmanın yapılmamış olması bu çalışmanın özgün değerini oluşturmaktadır. Ortaöğretim öğrencilerinin turizme yönelik farkındalıklarının tespit edildiği bir çalışmanın olmaması da bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bunların yanı sıra çalışmanın turizm farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi bakımından ve doğrudan ortaöğretim öğrencilerin farkındalıklarının tespit edilmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Yapılan çalışmanın amaçları doğrultusunda belirlenen problem ve alt problem cümleleri şu şekilde belirlenmiştir;

1. Geliştirilen turizm farkındalık ölçeği geçerli ve güvenilir midir?
2. Türkiye'nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları konusunun öğretiminde kullanılan tematik haritalar öğrencilerin turizm farkındalıklarının geliştirilmesinde etkili midir?
 - 2.1 Kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin “ön test puanları” arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
 - 2.2 Kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin “son test puanları” arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
 - 2.3 Kontrol grubundaki öğrencilerin “ön test ve son test puanları” arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
 - 2.4 Deney grubundaki öğrencilerin “ön test ve son test puanları” arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
 - 2.5 Kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin “son test ve ön test fark puanları” arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir;

1. Araştırma Uşak Merkez ilçede yer alan ve 12. sınıf coğrafya ders müfredatının işlendiği Anadolu liseleri ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın örneklemini Orhan Dengiz Anadolu lisesinde öğrenim gören 12. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın veri toplama aracı *Turizm Farkındalık Ölçeği* ile sınırlıdır.

4. Araştırmada ulaşılan veriler öğrencilerin ölçeğe verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.
5. Araştırmanın CBS aracılığıyla konunun aktarılması aşaması, okullardaki CBS ile ilgili yazılım ve donanımlar yeterli olmadığı için akıllı tahtaların kullanımlarıyla sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları şu şekildedir;

1. Araştırmada kullanılan *Turizm Farkındalık Ölçeği*' nin çalışmanın amacına hitap ettiği varsayılmaktadır.
2. Araştırmada kullanılan ölçeği öğrencilerin kolay bir şekilde anladıkları ve içtenlikle yanıtladıkları varsayılmaktadır.
3. Uygulama aşamasında kullanılan araç-gereç ve yöntemlerin araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmaktadır.

1.6.Tanımlar

Coğrafya Eğitimi: Bireylere içinde bulunduğu coğrafya hakkında bilgi veren ve onu çeşitli açılardan incelemesine olanak sağlayan, öğrencilere somut örnekler ile somut yaşantılar sağlayan bir öğretim yaklaşımıdır (Öner, 2018).

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS): Her türlü coğrafi veriyi oluşturan, yöneten, analiz eden, elde edilen verileri paylaşan ve var olan ya da olası sorunları çözmeye yönelik çıktıları haritalandıran bilgisayar sistemidir (ESRI, 2021).

Tematik Harita: Doğa ve insanla ilgili konuların mekânsal dağılımlarını, sınırlarını ve yapısıyla ilişkili özelliklerini göstermek amacıyla üretilen haritalardır (Karakuş, 2021).

Turizm: Devamlı yaşanan yerin dışına çıkılarak, turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerin talep edilerek, gidilen yerde geçici konaklamanın yapıldığı faaliyetler bütünüdür (Özgüç, 2017).

Turizm Potansiyeli: Bir bölgenin var olan turizm değerleri ya da bölgede kullanılma imkanına sahip olan turizm değerlerinin tümüdür (Kılınç, 2020).

Alternatif Turizm: Klasik turizme alternatif olarak geliştirilen, sürdürülebilir turizm anlayışını benimseyen, yerel ve yabancı girişimcilerin iş birliğine ve yerli malzeme kullanımına öncelik veren turizm türüdür (Albayrak, 2013).

1.7. Kısaltmalar

AFA: Açımlayıcı Faktör Analizi

ATAK: Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi

CBS: Coğrafi Bilgi Sistemleri

ÇED: Çevre Durum Raporu

d: Etki Büyüklüğü

df/sd: Serbestlik Derecesi

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi

f: Frekans

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

N: Katılımcı Sayısı

p: Anlamlılık Değeri

SE: Standart Hata

SS: Standart Sapma

t: T Testi Değeri

TUSAP: Turizm Sektörü Ana Planı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRSAP: Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği

WTO: Dünya Turizm Örgütü

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Coğrafya Eğitim ve Öğretimi

Coğrafya terimi, tarihte ilk kez M.Ö. III. yüzyılın başlarında *geographica* olarak Eratosthenes tarafından kullanılmıştır. Coğrafyanın kelime kökeni *geographein* olmakla birlikte geo (yer) ve graphein (tasvir, tanım) kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Coğrafya, en basit ve genel tanımıyla yeryüzünün tasvir edilmesidir (Doğanay, 1993). Bu tanımın yanı sıra coğrafya, yeryüzünü ve yerkürede meydana gelen olayları, bu olayların dağılışını ve dağılış sebeplerini incelemekle birlikte yeryüzü ve insanın karşılıklı ilişkisini de inceleyen çok yönlü bir bilim dalıdır (Baydil, 2013).

Coğrafya, bireylere yaşadıkları çevreyle ilgili bilinç kazandırıp, bu alanları anlamlı hale getirerek, bireylerde ulus ve vatandaşlık bilincinin kazandırılmasına katkı sağlamaktadır (Öztürk, 2007). Bireylerin yaşadıkları çevreyi tanımaları, anlamlandırabilmeleri, sürdürülebilir biçimde kullanmaları ve çevredeki doğal ve beşerî varlıklara sahip çıkmaları için ise coğrafya eğitim ve öğretimine ihtiyaç duyulmaktadır (Akınoğlu, 2006). Coğrafya eğitimi ve öğretiminde, öğrencilere doğal ve beşerî faaliyetler arasındaki karşılıklı etkileşimi fark ettirmek, bu etkileşim ile ortaya çıkan sonuçları bilgi, beceri, değer ve tutum içerisinde sorgulatmak ve coğrafi bilinç kazandırmak amaçlanmaktadır (Öztürk, 2007).

Coğrafya eğitimi 1940 yılından önce lise ve dengi okulların öğretim programlarında sınırlı ölçüde ve kısıtlı ders materyalleri ile verilmiştir. 1980'li yıllara kadar programların içeriği Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun yayınladığı, Tebliğler Dergisindeki içerikler ile sınırlandırılmıştır. 1982 yılından sonra ise coğrafya müfredatı her sınıf düzeyi için belirlenen içerik ve amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır (Taş, 2007). Hazırlanana bu öğretim programlarında öğretmen bilgiyi veren ve kitaplar bilgi sağlayan araçlar konumundayken, 2005 yılından sonraki programlarda öğrenciyi merkeze alan, aktif öğrenmenin ön plana çıktığı yapılandırmacı öğrenme anlayışı benimsenmiştir (Eser Ünalı, 2019).

Yapılandırmacı öğrenme ile öğrenciler, bilgiyi kendileri fark edebilir, yapılandırabilir, farklı bakış açılarıyla irdeleyebilir, öğrenme sürecinde farklı ifade yöntemlerini kullanabilir, bilgiyi sosyal yaşantı içerisine dahil ederek gerçekçi öğrenmeyi sağlayabilir ve deneyim kazanabilir (Güngördü, 2006). Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan coğrafya öğretim

programları, coğrafyayı ezbere dayalı bir ders olmaktan çıkarıp, bilgilerin kullanıldığı, üretildiği, sorgulandığı ve coğrafi bilincin kazandırıldığı bir ders haline getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Günay Ergün ve Ayday, 2006).

2005 yılında yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan coğrafya öğretim programı, aynı zamanda program yaklaşımlarını da dikkate alarak hazırlanan ilk program olma özelliği taşımaktadır. Hazırlanan program, programlar, eğitim ve öğretim süreçleri, ders içeriği, saatleri ve isimleri, öğretim araç gereçleri, pedagojik yaklaşımlar ve diğer derslerle bağlantılı olarak düzenlenmiştir (Karabağ ve Şahin, 2007). Ayrıca hazırlanan bu yeni öğretim programıyla yeni yöntem, teknik ve materyaller ile CBS' nin kullanımı ve teşviki üzerinde de durulmuştur (Demirci, 2006).

2005 yılında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımıyla Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun hazırladığı coğrafya öğretim programında öğrencilere;

- Coğrafi bilgi ve becerilerin kazandırılması, ulaşılan verilerin yorumlanması, raporlaştırılması ve hayatla ilişkilendirmesi
- Doğal ve beşerî sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimi kavraması ve çevresine yönelik sorumluluk bilincinin kazandırılması
- Yakın çevresi başta olmak üzere ülkesindeki ve dünyadaki mekânsal değerlerin farkına varması
- Doğal afetler ve çevre sorunlarının neden ve sonuçlarını kavrayabilmesi ve bunlardan korunmaya yönelik çözüm önerileri sunabilmesi
- Bölgesel ve küresel ölçekli örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü idrak edebilmesi
- Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkilerdeki öneminin ve potansiyelinin farkına varması ve vatan bilincinin gelişmesi
- Türkiye'nin etkileşimde olduğu bölgeler ve ülkeler başta olmak üzere, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler hakkında da yeterli bilgi düzeyine ulaşması amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

Bu amaçlar doğrultusunda öğrencilere, coğrafi bakış açısı ile yaşadıkları yer ve dünyayı anlama, değerlendirme ve sorgulama becerileri kazandırılarak öğrencilerde coğrafi bilinç oluşturulmaya çalışılmıştır (Karabağ ve Şahin, 2007).

Coğrafya öğretim programının bu amaçlarının yanında öğrencilere kazandırılmak istenilen coğrafi beceriler ise;

- Coğrafi gözlem
- Arazi çalışması
- Coğrafi sorgulama
- Zamanı algılama
- Değişim ve sürekliliği algılama
- Harita becerileri
- Tablo, grafik ve diyagram hazırlama ve yorumlama
- Kanıt kullanma olarak belirlenmiştir (MEB, 2018).

Kazandırılması hedeflenen bu coğrafi beceriler, öğrencilerin günlük, iş ve gelecek yaşamlarında kullanılabilecekleri düzeyde tasarlanmaya çalışılmıştır. Ders konularının aşağı yukarı hepsinde farklı düzeylerde kullanımının sağlandığı bu beceriler, öğrenme kazanımlarının içeriğine uygun olarak verilmiştir (Taş ve Kızılcıoğlu, 2007).

2.1.1. Coğrafi Bilgi Sistemleri Destekli Coğrafya Eğitimi

Coğrafya derslerinde, uygun olmayan yöntem ve materyallerin kullanımı öğrencilerin bilgiyi anlamadan ve sorgulamadan direkt almalarına neden olmaktadır. Bu durum ise öğrencilerin coğrafyayı ezber yapılan bir ders olarak algılamalarına neden olurken, verilen bilgilerin günlük yaşamla ilişkilendirilmesini zorlaştırmakta ve bilgilerin kısa süre içerisinde unutulmasına yol açmaktadır (Sezer, 2002; Taş, 2008).

Coğrafya derslerinde materyal kullanımı; konuları ilgi çekici hale getirmede, anlamayı kolaylaştırmada, başarıyı artırmada, öğrencilerin motivasyonlarını yükseltmede ve eğitimin kalitesini arttırmada önemli bir rol oynamaktadır (Demiralp, 2007; Sezer ve İnel 2017). Derslerde kullanılan materyallerin kalıcı ve etkili öğrenmeyi desteklemesi için ise birden fazla duyu organına hitap edecek şekilde hazırlanması gerekmektedir. Çünkü öğrencilerin görme, işitme ve dokunma duyu organlarıyla işlenen dersleri hatırlama düzeylerinin daha yüksek olduğu bilinmektedir (Ünlü vd., 2002; Sezer 2002).

Coğrafya derslerinde genellikle; ders kitapları, harita ve atlaslar, fotoğraflar, tablo ve grafikler, dergiler, akıllı tahta, bitki ve taş örnekleri, slaytlar, görsel ve işitsel materyaller, bilimsel çalışmalar vb. materyaller kullanılmaktadır (Demiralp, 2007). Coğrafya' nın temelini oluşturan ne, nerede, neden ve nasıl sorularına yanıt aramak için (Günay Ergün ve Ayday, 2006) derslerde kullanılan önemli materyallerin başında ise haritalar gelmektedir. Haritalar sayesinde anlatılan konu görselleştirilerek, öğrencinin bilgiyi daha kolay bir şekilde yorumlaması ve anlaması sağlanır (Ünlü vd., 2002).

Geçmişte coğrafya derslerinde kullanılan klasik haritalar, teknolojik gelişmelere bağlı olarak daha da gelişmiş ve yerini (Özgen ve Çakıcıoğlu Oban, 2008) somut ya da soyut coğrafi verilerin kullanılmasıyla ortaya çıkan, bilgisayar ortamında gerekli yazılımların kullanılarak verilerin işlendiği, analiz edildiği, yeni verilerin oluşturulduğu, kartografik görüntüleme ve çıktının alınabildiği CBS bırakmıştır (Turoğlu, 2016).

CBS, öğrencilerin coğrafyanın temelini oluşturan ne, nerede, nasıl ve neden sorularını yanıtlayabilmesi ve sonuca ulaşabilmesi için gerekli olan; coğrafi soruları sorabilmesi, gerekli bilgileri toplayabilmesi, sunabilmesi, analiz edebilmesi ve elde ettiği bilgileri geliştirebilmesi açısından etkili olmaktadır. (Karatepe, 2008).

Ayrıca CBS'nin coğrafya derslerinde kullanımı öğrencilerin;

- Coğrafyadaki ne, nerede, nasıl ve neden sorularının yanıtına daha kolay ulaşabilmesini
- İstatiksel analizler yapabilmesini ve verileri kolaylıkla güncelleyebilmesini
- Coğrafi sorgulama, analiz ve sentez yapabilmesini
- Gerçek yaşam ile dersteki bilgiler arasında ilişki kurabilmesini, karşılaştırabilmesini ve somut çıktılar alabilmesini
- Mekanları 3 boyutlu görüntüleyebilmesini
- Doğal ve beşerî olaylar arasındaki etkileşimi çok boyutlu değerlendirebilmesini kolaylaştırmaktadır (Günay Ergün ve Ayday, 2006; Karatepe, 2007; Dölek ve Demir: 2011).

Bunların yanı sıra yazılım ve donanımın eksik olduğu ya da öğrencilerin CBS kullanımını bilmediği durumlarda ise CBS uygulamalarının önceden hazırlanma imkânı da bulunmaktadır. Böyle durumlarda konuyla ilgili haritalar CBS ile hazırlayarak sınıf ortamında paylaşılabılır, çoğaltılabilir ve çıktı alınabilir (Karatepe, 2008).

2.1.2. Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Turizm Coğrafyası Eğitimi

Turizm sektörünün, toplumsal ve sosyal alanlarda etkili olması ve toplumun her alanındaki insanları etkilemesi, bu sektöre yönelik verilecek eğitimin genel eğitimden ayrılmadan verilmesini önemli hale getirmektedir (Hacıoğlu vd., 2008). Turizm eğitiminin temelinde bireylerin turistlere yönelik davranışlarını olumlu biçimde etkilemek ve topluma turizmin yararlarını aktarmak bulunmaktadır. Bunların yanı sıra bireylerin çevredeki doğal, tarihi ve kültürel varlıkları koruması ile bireylerde ve toplumda genel bir turizm bilincinin oluşturulmasını da amaçlamaktadır (Usta, 1994; akt. Özdoğan ve Çavuş, 2009).

Ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere kazandırılmak istenilen turizm bilinci ise coğrafya derslerinde verilen turizm konularıyla yapılabilmektedir. Bu bakımdan öğrencilerin turizm bilincinin geliştirilmesinde ortaöğretim kurumlarının önemli bir paya sahip olduğu düşünülmektedir. Nitekim MEB, 2018’de açıkladığı öğretim programında turizmle ilişkili konulara 11. ve 12. sınıf coğrafya dersi öğretim programı içerisinde yer vermektedir. Turizmle ilgili konular, 11. sınıf Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesinde “Turizm” şeklinde ele alınmış ve konu “11.3.6. Ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetlerinin rolünü açıklar” kazanımı ile değerlendirilmiştir. 12. Sınıf Beşerî Sistemler ünitesinde ise “Türkiye Turizmi” olarak verilen konu, “12.2.15. Türkiye’nin turizm potansiyelini ve varlıklarını açıklar”, “12.2.16. Türkiye’nin turizm politikalarını, çevresel, kültürel ve ekonomik etkileri açısından değerlendirir” ve “12.2.17 Türkiye’nin turizmdeki yeri diğer ülkelerle karşılaştırılarak verilir” kazanımlarıyla ifade edilmiştir (MEB, 2018).

11.sınıf coğrafya dersi kitabında “Turizm” olarak ele alınan konuda turizmin ekonomik, uluslararası ilişkiler, ekolojik, sosyal ve kültürel etkileri üzerinde durulmaktadır. 12. sınıf coğrafya ders kitabında “Türkiye Turizmi” olarak verilen konuda ise Türkiye’deki doğal ve kültürel sembollerin mekanla ilişkisinin, kültürel mirasın, turizm potansiyelinin ve varlıklarının, turizm politikalarının ve turizmin ekonomideki yerinin üzerinde durulmaktadır. Ayrıca “Türkiye Turizmi” şeklinde ele alınan konunun hazırlık aşamasında öğrencilere; “Yaşadığınız şehrin turistik alanları nelerdir?” ve “Bu alanların turizm potansiyelini arttırmak için neler yapılabilir?” şeklinde sorular yer almaktadır. Bu sorulardan konunun anlatımında yakından uzağa ilkesinin dikkate alındığı görülmektedir. Öğrencilere uzak çevreyle ilgili olgu ve süreçler kavratılmaya çalışılırken, yakın çevreden örnekler verilmesi oldukça önemlidir. Çünkü öğrenciler yaşadıkları çevreden bağımsız değildir. Bu yüzden de öğrenciler çevrelerindeki olay ve varlıklardan daha kolay etkilenirler. Eğitim ve öğretim sürecinde ise öğrencilere yaşadığı çevreden örnekler verilerek konuya geçiş yapılması öğrencilerin konuyu öğrenmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca öğrencilerin olaylar arasında bağlantı kurmasını ve öğrendiklerinin yaşantısına uygulamasına da imkân vermektedir (Ünlü, 2014).

Öğrencilerin turizme yönelik bakış açılarının belirlenmesi, turizm faaliyetlerini, turizmin etkilerini ve ülkeler arası etkileşimdeki rolünü kavraması, yaşadıkları yörenin ve ülkenin turizm potansiyeli ve varlıklarının farkına varması, öğrenmesi ve bilinçlenmesi, turizm coğrafyası eğitimi ile mümkündür. Turizm coğrafyası eğitimi; geleceğin turistleri, turizm sektöründe çalışanları, turizm planlayıcıları ve yöneticileri olacak öğrencilerde turizm farkındalığının geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Ayrıca bu eğitim, turizm varlıklarının

korunması, turizmde doğru kararların alınıp uygulanması ve sürdürülebilir turizm anlayışının benimsenmesi açısından da önem arz etmektedir (İncekara ve Savran, 2011).

Bir bölgenin turizm potansiyeli ve turistik faaliyetleri o bölgenin coğrafi özelliklerine bağlı olarak gelişmektedir. Turizm potansiyeline sahip coğrafi ve kültürel yapılara ilişkin bilgi alma araçlarını ise haritalar oluşturmaktadır. Klasik metotlarla hazırlanan turizm haritaları sınırlı erişim sağlamasının yanı sıra, sınırlı bilgi sunmakta ve güncellenebilir olmaktan uzaktır. CBS ise turizm verilerinin kolay ve hızlı bir şekilde güncellenmesini sağlamaktadır (Erdoğan ve Tiryakioğlu, 2004).

CBS ile turizm rotaları oluşturulabilir, planlanabilir, konaklama, yeme-içme ve ulaşım güzergahlarının en kısa ve en kolay yolu gösterilebilir. Ayrıca bölgedeki doğal ve kültürel çekicilikler harita üzerinde konumlandırılabilir ve turizm aktiviteleri hakkında bilgiler verilebilir (Kervankıran ve Çuhadar, 2014). Bunların yanı sıra CBS, öğrencilerde turizm bilincinin geliştirilmesinde ve turizmine yönelik farkındalığın kazandırılmasında da kullanılabilir.

2.2. Turizm

Fransızca kökenli bir yapıya sahip olan turizm (fr: tourisme) kelimesi “zevk için yapılan geziler” anlamına gelmektedir (Doğanay ve Zaman, 2021: 1). Turizmin insan merkezli bir aktivite olması ve bunun yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel, ekolojik, politik ve tarih gibi pek çok farklı etkinliğin bir araya gelmesiyle oluşmasından dolayı, içeriği ayrıntılı olmamakla birlikte birçok farklı tanımı bulunmaktadır (Boz, 2019).

Tarihteki ilk turizm tanımı 1905 yılında Guyer Feuler tarafından; rekreasyon faaliyetleri, bireylerin farklı mekanları görme isteği, ekonomi ve kültürel faaliyetler ele alınarak yapılmıştır. Guyer Feuler turizmi; *“gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme ihtiyaçlarına, doğa ve sanat ile beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan, özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak, ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmalarına olanak veren modern çağa özgü bir olay”* şeklinde belirtmiştir (Kozak vd., 2012).

Hunziker ve Krampf (1959) turizmin geçici yer değiştirme özelliği üzerinde durarak (Kozak vd., 2012: 3), *“sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı hiçbir uğraşta*

bulunmamak koşulu ile yabancıların geçici süre kalışlarından doğan olay ilişkilerin tümü turizmdir” olarak tanımlamıştır (Eralp, 1983).

Toskoy (1983) ise turizmi, *“insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki genellikle turizm işletmelerinin mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür”* şeklinde açıklamıştır (Zengin, 2006).

Dünya Turizm Örgütünün yaptığı tanımda turizm, *“bir ziyaretçinin geceyi geçirebileceği idari ve/veya analitik sınırları olan ya da olmayan fiziksel bir alan olarak ve turizm değer zincirindeki ürünlerin, hizmetlerin, faaliyetlerin ve deneyimlerin kümelenmesi”* olarak ifade edilmiştir (WTO, 2019).

Özgüç (2017)’ ün yaptığı tanımda ise turizm; *“devamlı oturan ya da günlük ihtiyaçların giderildiği alanın dışında yapılan, ihtiyaç duyulan konaklama, mal ve hizmetlerin turistik işletmelerden karşılandığı, 24 saatten az ve 1 yıldan fazla kalmamak koşuluyla yapılan seyahatler”* olarak değerlendirilirken, Doğanay ve Zaman (2021) ise turizmi, *“basit bir seyahat hareketi olarak değil; ekonomik, sosyal, çevresel, politik, vb. birçok faaliyet ile bütünleşmiş karmaşık ilişkilerden oluşan bir aktivite”* olarak yorumlamıştır.

Farklı turizm tanımları incelendiğinde turizm; özünde insanın yer aldığı, bunun yanı sıra seyahat ve konaklama hizmetlerinin ön planda olduğu, insanların genellikle farklı kültürleri tanıma ve çeşitli mekanları görme isteği ile devamlı oturdukları, çalıştıkları veya çeşitli ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında, 24 saatten az ve 1 yıldan fazla kalmamak suretiyle yaptıkları seyahat ve etkinlikler olarak tanımlanabilir. (Zengin, 2006; Özgüç, 2017).

2.3. Turist Kavramı

Turist kelimesinin tanımı ilk kez Ogilvy (1933) tarafından *“Turist sürekli oturduğu yerden en çok bir yıl içinde ayrılan ve geçici olarak gittiği yerlerde buralarda kazanmadığı parayı harcayan kimse”* şeklinde yapılmıştır (Eralp, 1983).

Milletler Cemiyeti İstatistik Uzmanları Komitesi (1937) ‘nin yaptığı tanıma göre ise *“Sürekli ikamet ettiği ülkenin dışında herhangi bir ülkeyi en az 24 saat olacak bir süre içinde ziyarette bulunan kişi yabancı turist”* olarak açıklanmaktadır (Kozak vd., 2012).

Özgüç (2017) turisti, farklı bir ülkeyi rekreasyon, tatil, spor, din, eğlence, eğitim amaçlı ya da iş, aile ve toplantı gibi çeşitli amaçlar ile 24 saatten daha uzun süre kalmak koşuluyla ziyaret eden kişiler olarak tanımlamaktadır (Özgüç, 2017).

Boz (2019) turistleri iç ve dış turizme katılma durumlarına göre değerlendirmiştir. Dış turizme katılan turist, yaşadığı yerin dışında farklı bir ülkeye 24 saatten az olmayacak ve bir yılı aşmayacak süre için giden ve gelir elde etme amacı gütmeyen kişilere denir. İç turizme katılan turist ise, sürekli ikamet ettiği yerin dışına çıkarak, ülkenin başka bir yerine 24 saatten az olmayacak ve altı aydan uzun süre kalmayacak şekilde giden ve gelir amacı taşımayan kişiler olarak belirtmektedir.

Doğanay ve Zaman (2021) turisti, dinlenmek, eğlenmek, öğrenmek, yeni mekanlar görmek ve farklı toplumları ve kültürleri tanımak gibi çeşitli amaçlarla seyahate çıkan bireyler olarak tanımlamaktadır.

2.4. Turizmin Tarihsel Gelişimi

Tarih öncesi devirlerde insanlar yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için göç-seyahat ederken, bu duruma zaman içerisinde insanların merak duygusu ile gezip görme isteği ve yeni bilgiler edinme arzusu da dahil edilmiştir (Zengin, 2006). İlk çağlarda seyahat amacıyla yapılan turizm aktivitelerinin geçmişi M.Ö. 4000' li yıllara, Sümerliler dönemine kadar uzanmaktadır (Kılıçlar vd., 2021). Söz konusu dönemde, Fenikelilerin ise tarihte ilk kez ticaret amacıyla yaptıkları gezilerin turizm faaliyetlerini başlattıkları bilinmektedir (Yıldırım, 2004).

Tarihin bu dönemlerindeki bazı seyahatlerin ise turizm amacı taşıdığı görülmektedir. Mısırlılar tarafından yaklaşık 5000 yıl kadar önce inşa edilen piramitler birçok insan tarafından ziyaret edilmiştir. Gerçekleştirilen ziyaretler beraberinde konaklama ve hizmet sektörlerini de ortaya çıkarmıştır (Doğanay ve Zaman, 2021). Ayrıca bu dönemde Mısırlıların deniz yolu ile ticaret ve eğlence için yaptıkları seyahatlerin yanı sıra çeşitli festivallere katılmak amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatlerin olduğu da bilinmektedir (Yeoman, 2008; akt. Akoğlan Kozak vd., 2013). Antik Yunan Dönemi ise ilk kez spor, turizm ve din olgularının birleştirildiği bir dönem olmuştur (Akoğlan Kozak vd., 2013). Bu dönemde düzenlenen olimpiyatlar turizm ve seyahat etkinliklerine yön vermiştir. Turizm ve seyahat faaliyetlerini etkileyen bir diğer olgu ise İpek Yolu olmuştur. M.Ö. 600' lü yıllarda kullanımına başlanan ve Orta Asya' dan Avrupa' ya uzanan bu ticaret yolu, turizm ve seyahat merkezlerini önemli ölçüde etkilemiştir (Sarı Çallı, 2015).

Bu dönemde Romalılar iç ve dış turizmde aktif rol oynamıştır. İç turizmde hazırladıkları rehber kitaplar, müzeler, oteller, restoranlar, hediyelik eşya dükkanları vb. turistik ürünler modern turizmin doğuşunu da beraberinde getirmiştir. Dış turizmde ise dini, sağlık, spor ve eğlence için Yunanistan ve Anadolu'ya seyahat düzenledikleri bilinmektedir. Ayrıca bu dönemde gelişen ulaşım sistemleri, boş zaman kavramı, yeni yerler görme arzusu ve artan konaklama talepleri turizmi gerçek anlamda şekillendirmiştir (Sarı Çallı, 2015).

Orta Çağ' a geçildiğinde Roma İmparatorluğunun dağılmasıyla birlikte turizm faaliyetleri durağanlaşmıştır. Bu dönemde dini turizm hareketliliği ön plana çıkmıştır (Eralp, 1983: 4). Kuzey Avrupa'dan Orta Doğu' ya yapılan Haçlı Seferleri, doğu ile batı arasındaki kültürel etkileşimi arttırdığı gibi (Zengin, 2006) dini amaçlı turizm hareketliliğinin başlamasını ve yaygınlaşmasını da sağlamıştır (Zoğal ve Baykal, 2020). Yine bu dönemde ticari amaçlarla yapılan seyahatler, beraberinde coğrafi keşifleri getirerek yeni seyahat türlerinin ve bölgelerinin keşfedilmesinde de etkili olmuştur (Doğanay ve Zaman, 2021).

Bu dönemde Türk kavimlerinde de turizm hareketliliği yaşanmıştır. Anadolu Selçuklu Devletinin seyahat edenler için inşa ettiği kervansaraylar, modern turizm tesislerinin ilk örneklerini oluşturmaktadır. Develer aracılığıyla yapılan seyahatlerde insanlar kervansaraylardan yeme, içme ve konaklama gibi temel ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Osmanlı Döneminde de kullanılan bu kervansaraylara ek olarak yollar ve köprülerde inşa edilmiştir. Yine bu dönemde Evliya Çelebi tarafından yazılan "Seyahatname" dönemindeki topluluklar hakkında bilgi vermesiyle modern turizmin ilk örneklerinden sayılmaktadır (Kozak vd., 2012).

Yakın Çağ'ın seyahat unsurlarının başında ise eğitim ve sağlık gelmektedir (Ünlüönen ve Özekici, 2021). Rönesans Hareketleri ile başlayan ve mevki sahibi insanların eğitim amacıyla yaptıkları seyahatler, Büyük Tur (Grand Tour) kavramını ortaya çıkarmıştır. Bilgi ve deneyimi arttıran ve 1-3 yıl süren bu turlar, modern uluslararası turizmin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Özgüç, 2017). Büyük Tur' un yaygınlaşması ile eğitim, sağlık ve din amacıyla yapılan seyahatlere keyfi ve kültürel motivasyon kaynakları da eklenmiştir. Ayrıca bu dönemde eski medeniyetlere ilgi ve merakın artması arkeolojik sit alanlarına seyahatleri arttırmıştır (Ünlüönen ve Özekici, 2021).

1789' da Fransız İhtilali sonucunda değişen sosyal, siyasal ve ekonomik yapı burjuva sınıfını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde burjuva sınıfının uzak bölgelere yaptığı seyahatler ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler turizmi hareketlendirmiştir (Yıldız, 2011). Turizmi hareketlendiren bir diğer gelişme ise Sanayi Devrimidir. Sanayi Devrimi ile toplum yapısında

ve ekonomide önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tarımda makineleşme ve sanayi tesislerindeki artan istihdam oranı, kırdan kente göçü artırmıştır. Yine bu dönemdeki keşifler ile başlayan sömürgecilik faaliyetleri Batı Avrupa ülkelerinin zenginleşmesini sağlamıştır. Bu etmenlere bağlı gelişen ekonomik ve ticari faaliyetler, sosyal sınıf kavramını ortaya çıkarmıştır. Eğitim ise soylu sınıfa özgü olmaktan çıkarak yaygınlaşmıştır. Büyük şehirler-Metropoller haline gelen kentler sanat ve kültür merkezi haline gelmiştir. Ekonomide yaşanan gelişmelere bağlı olarak artan gelir seviyesi ve değişen toplumsal yapı, insanların turizm faaliyetlerine ayırdıkları zaman ve maliyeti arttırmıştır (Yıldırım, 2004; Albayrak, 2013).

Bu dönemde icat edilen gemi ve lokomotifler ile gelişen otomobil ve demiryolu sanayi de turizmi hareketlendirmiştir (Yıldız, 2011). Yine bu dönemde sanayileşmenin getirdiği üretim, nakliye ve pazar ilişkileri, ulaşım ağlarını geliştirerek altyapı ve üstyapı çalışmalarını arttırmıştır (Kozak vd., 2012). Ulaşım ağlarının iyileştirilmesi ve seyahatlere katılan kişi sayısının artması beraberinde turizm pazarını ortaya çıkarmıştır. İlk turizm pazarlaması 1841 yılında Thomas Cook tarafından İngiltere’de kurulmuştur. Günümüz niteliklerine sahip bu seyahat acentesi, bir kentten diğerine toplu geziler düzenlemiştir. 1867 yılında Paris’te de faaliyetlerine başlayan turizm pazarlaması zamanla yaygınlaşarak uluslararası bir boyut kazanmıştır (Eralp, 1983). Turizm pazarlarının ortaya çıkardığı paket turların geniş halk kesimlerine ulaşması, Akdeniz havzalarındaki deniz-kum-güneş turizmine ilgiyi arttırmıştır. (Zoğal ve Baykal, 2020).

1914 yılından günümüze kadar olan süreçte; keşif gezilerinin öneminin artması, ulaşım koşullarının iyileşmesi ve ucuzlaması, teknolojik gelişmeler, kentleşme, boş zaman kavramı, sağlıkta yaşanan gelişmeler ve yaşam süresinin uzaması, nüfusun ve güvenilir ortamların artması, seyahat özgürlüğünün yaygınlaşması ve ücretli tatil imkanlarının verilmesi gibi pek çok faktör kitle turizmini başlatmıştır (Albayrak, 2013; Kozak vd., 2012).

1914-1918 yıllarında I. Dünya Savaşıyla birlikte turizm hareketliliği durağanlaşma sürecine girmiştir. Ancak savaşın olumsuz etkilerinin yanında bu dönemde gelişen teknoloji ve karayolu ulaşımındaki gelişmeler turizm üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır (Sarı Çallı, 2015). Ayrıca bu dönemde turizmde yeni eğilimler görülmeye başlamıştır. Sosyal turizm anlayışıyla kamp ve karavanlar, gençlik otelleri yaygınlaşmış ve ucuz ulaşım ile düzenlenen turlar sayesinde yoğun bir turizm trafiği başlamıştır (Lickorish ve Jenkins, 1997).

1929' da meydana gelen ekonomik kriz ve 1939-1945 yılları arasında yaşanan II. Dünya Savaşına bağlı olarak turizm hareketliliği tekrardan yavaşlamıştır. II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle ticari havayolu sanayisinin kurulması ve uluslararası seyahatlerin yaygınlaşması turizm sektörüne yeni bir boyut kazandırmıştır. Savaştan sonra artan uluslararası turizm anlayışı, yeni istihdam olanakları yaratarak ülkelere döviz kazandıran bir sektör haline gelmiştir (Theobald, 2005).

Savaşların sona ermesiyle oluşan güvenlik ortamı, ekonomik koşulların iyileşmesi ve havayolu gibi ulaşım sitemlerinin yaygınlaşmasıyla turizm hareketliliği yeniden hızlanmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşından sonra turizm, kitlesel bir boyut kazanmıştır (Doğanay ve Zaman, 2021). 20. yy' ın ikinci yarısında daha da gelişen turizm sektörü, bütün dünya ülkelerinde önemli bir yer edinirken, turizmde etkili olan ülkelere yenileri eklenmiş ve az gelişmiş ülkeler için ekonomik gelir haline gelmiştir (Zoğal ve Baykal, 2020).

2.4.1. Dünya'da Turizmin Gelişimi

1950' lerden önce bireysel ve parçalı bir yapıya sahip olan turizm sektöründe; konaklama işletmeleri, seyahat acenteleri, ulaşım ve tur operatörleri birbirlerinden bağımsız çalışırken, zaman içerisinde bütünleşmiş faaliyetlerin yürütüldüğü bir sektör haline gelmiştir (Lickorish ve Jenkins, 1997). Turizm, 1946 yılına kadar ki dönemlerde seçkin ve zengin gruplara yönelikken, 1950'den sonra orta sınıf toplumlara da hitap etmeye başlamıştır. 1950 yılından sonra ekonomik gelirin ve boş zamanın artması, tatil sürelerinin uzaması, ücretli tatillerdeki artış, paket turların gelişmesi, özellikle havayolu ulaşımındaki gelişmelere bağlı olarak turizme katılan insan sayısı da artmıştır (Lickorish ve Jenkins, 1997; Özgüç, 2017).

1950' de uluslararası turizme 25 milyon kişinin katılmasıyla 2 milyar \$ gelir elde edilmiştir. Turizme katılan kişi sayısı 1990' da 435 milyona ulaşırken gelir miktarı ise 262 milyar \$' a yükselmiştir. Sürekli büyüme eğilimi gösteren turizm sektörü, 1991 yılında meydana gelen Körfez Krizinden dahi büyük ölçüde etkilenmemiştir. 1994 yılına gelindiğinde turizme katılan kişi sayısı yarım milyarı geçerken (Özgüç, 2017), 2000 yılında 675 milyon kişi turizme katılarak ülke ekonomilerine 475 milyar \$ gelir kazandırmıştır. 2010 yılında turizme katılan kişi sayısı 940 milyonu aşarken, gelir miktarı 919 milyar \$'a ulaşmıştır. 2019 yılına gelindiğinde ise yaklaşık 1.5 milyar kişi turizme katılırken, elde edilen turizm geliri ise yaklaşık 1.5 milyar \$'a yükselmiştir (WTO, 2011; WTO 2020). 2019 yılında ortaya çıkan covid-19 pandemisinden dolayı 2020 yılında uluslararası turizm hareketliliği %74 oranında düşüş yaşanmıştır. 2021 yılına gelindiğinde ise aşılama oranlarının artması, uluslararası

seyahatler için yapılan iş birliği ve anlaşmaların etkisiyle, turizm hareketliliği %4 oranında büyüyerek, uluslararası turizme katılan kişi sayısı 415 milyona yükselmiştir (TÜRSAB, 2022).

1990 ve 2019 yılları arasındaki uluslararası turizm hareketliliği en fazla Avrupa ülkelerinde yaşanmıştır. 2019 yılında Avrupa ülkeleri 744 milyon kişi tarafından tercih edilerek, 576 milyar \$ gelir elde etmiştir. Asya ve Pasifik ülkeleri 362 milyon kişi ve 443 milyar \$ ile ikinci sırada, Amerika ülkeleri 219 milyon turist ve 342 milyar \$ ile üçüncü sırada, Afrika ülkeleri 70 milyon kişi ile 38 milyar \$ ile dördüncü sırada yer alırken Orta Doğu ülkeleri 65 milyon turist ile 81 milyar \$ gelir ile beşinci sırada yer almıştır (WTO, 2011; WTO 2020).

2019 yılındaki uluslararası turizm hareketliliği incelendiğinde, en fazla turist çeken ülkelerin başında Fransa gelmektedir. Diğer ülkeler ise sırasıyla İspanya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, İtalya, Türkiye, Meksika, Tayland, Almanya ve Birleşik Krallık'tır. Uluslararası turizmden en fazla gelir elde eden ülkelerin başında ise Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, Fransa, Tayland, Birleşik Krallık, İtalya, Japonya, Avustralya, Almanya ve Makao (Çin) gelmektedir (WTO, 2020).

1950 yılından günümüze kadar ki süreçte uluslararası turizm hareketliliğinin arttığı ve bu sektörden elde edilen gelirin sürekli yükseldiği görülmektedir. Günümüzde ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, uluslararası seyahat maliyetlerinin düşmesi, bireysel özgürlükler, ekonomik gelir ve boş zaman artışları, kitle iletişim araçlarının etkileri, turizm değerlerine yönelik yapılan tanıtıcı ve cezbedici reklamlar, toplumların farklı kültür ve medeniyetleri tanıma arzuları uluslararası turizm hareketliliğini arttıran başlıca etmenlerdir (Boz, 2019).

2.4.2. Türkiye’de Turizmin Gelişimi

19. yy. ortalarında başlayan modern turizm hareketi pek çok ülkede kendisini göstermesine rağmen bu hareketlilik Türkiye’de Avrupa ülkelerine göre daha geç başlamıştır. Türkiye’deki gerçek anlamdaki turizm hareketliliğinin 1982 yılından sonra başladığı kabul edilmektedir. Ancak bu dönem öncesinde 1846’ da *Aya İrini Kilisesinin* müzeye dönüştürülmesi, 1860’ lı yılların sonunda Edirne’de ilk otelin açılması, 1863’ te İstanbul’da bir seyahat acentesinin kurulması, 1870’ te İstanbul’dan Paris’e yapılan *Şark Demiryolu* (*Orient Express*), 1890’ da yayınlanan *Seyyahlara Tercümanlık Edenler Hakkında Nizamname* yönetmeliği ve 1892’ de *Orient Express* yolcularını için inşa edilen *Pera Palas Oteli* gibi çeşitli turizm amaçlı girişimlerin olduğu bilinmektedir. Bu girişimlerden sonra

duraklayan turizm sektörü, 1934' te turizm teriminin ilk kez yasalarda kullanılmasıyla tekrardan canlanmaya başlamıştır (Özgüç, 2017; Doğanay ve Zaman, 2021).

Türkiye'de 1923-1962 yılları arasındaki turizm faaliyetleri ilk kez *Raşit Saffet Atabinen*' in öncüsü olduğu *Seyyahin Cemiyeti* ile başlamıştır. Cemiyetin ismi ilerleyen dönemlerde *Türkiye Turing Kulübü* ve daha sonra *Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü* olarak değiştirilmiştir. Kulübün çalışmalarıyla ilk kez Türkiye'nin tanıtım kartları, afişleri, karayolu haritaları basılmış, tercüman rehberlik sınavları yapılmış ve turizmle ilgili çeşitli incelemeler gerçekleştirilmiştir (Kozak vd., 2012). Yine bu dönemde, azınlıkların yaptığı rehberlik faaliyetleri meslek olarak tanımlanmış ve bu karar 1925 yılında yayınlanan kararname ile yürürlüğe konulmuştur (Ünlüönen ve Özekici, 2021).

1939 yılına gelindiğinde turizmle ilgili tanıtım ve girişimcilik faaliyetleri *Ticaret Bakanlığı* bünyesine, 1940 yılında *Basın ve Umum Müdürlüğüne*, 1943' te *Basın Yayın ve Umum Müdürlüğüne* ve 1949 yılında ise *Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne* bağlı *Turizm Dairesine* bağlanarak yürütülmüştür (Yıldız, 2011). Turizm sektörüne yönelik faaliyetlerin devlet tekelinde kurumsallaştırılması ise 1957 yılında *Basın Yayın ve Turizm Bakanlığının* kurulmasıyla mümkün olmuştur. Bakanlık 1963 yılında 265 Sayılı Yasa ile *Turizm ve Tanıtma Bakanlığı* olarak görevine devam etmiştir (Doğanay ve Zaman, 2021).

1963 yılında Planlı Kalkınma Dönemine geçilmesiyle turizm için önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kalkınma planları içerisinde, turizme yer verilmesi ve turizm işletmelerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi turizmi alt sektörlerden biri haline getirmiştir. Yine bu dönemde uygulanan turizm politikaları, kamu sektörüne ve özel sektöre rehber niteliğinde hazırlanmıştır (Ünlüönen ve Özekici, 2021). Hazırlanan birinci kalkınma planı (1963-1967), döviz girdisini sağlayarak ödemeler dengesinin oluşturulması, yatırımların turizm potansiyelinin yüksek olduğu bölgelerde yapılması, ülkenin turistik değerlerinin tanıtılması, dış turizmle birlikte iç turizmde geliştirilmesi, turizm işlerini düzenli yürütecek bir kuruluşun kurulması ve personeller için turizm eğitiminin verilmesi şeklinde planlanmıştır (Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963).

İkinci kalkınma planında (1968-1972), turizmin ekonomik katkılarının yanında sosyal ve kültürel katkıları üzerinde durularak, iç turizm hareketliliğinin canlandırılması, döviz gelirlerinin turist sayısı ve harcamalarıyla yükseltilmesi, yatırımlarının turizm potansiyeli yüksek bölgelerde yapılması, uygun konaklama ve ulaşım imkanlarının geliştirilmesi hedeflenmiştir (İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968). 1972 yılında turizm sektörüne katkı

sağlamak için atılan bir diğer önemli adım ise 1618 sayılı kanun ile *Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB)*'nin kurulmasıdır. TÜRSAB, seyahat acentelerinin mesleki gelişimlerine katkı sağlamak, bu acenteler arasındaki dayanışmayı güçlendirmek ve birlik üyeleriyle turizm sektöründeki kuruluşlar arasındaki ilişkiyi planlamak amacıyla kurulmuştur (TÜRSAB, 2023).

Üçüncü kalkınma planı (1973-1978), alt yapı ve konaklama hizmetlerinin genellikle Akdeniz kıyılarında yaygınlaştırılmasını ve kitle turizmine uygun olarak tasarlanmasını, alt ve üst yapı çalışmalarının fiziki planlamalar dikkate alınarak yapılmasını ve yerel halkın iç turizme teşvik edilmesini planlamıştır (Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma, 1973).

Dördüncü kalkınma planıyla (1979-1983), bireysel turizmin ve kitle turizminin birlikte değerlendirilmesi, turizm yatırımlarında kamu sektörünün etkinliğinin artırılması, yabancı yatırımcıların turizm sektörüne yatırımlarının özendirilmesi, işletme izinlerinin verilmesi ve turizm eğitiminin yeniden düzenlenmesi hedeflenmiştir (Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979). Ancak bu hedefler 1980 yılındaki ekonomik koşullardan dolayı uygulamaya geçirilememiştir (Soyak, 2013). 1982 yılında ise *Turizm ve Tanıtma Bakanlığının* adı *Kültür ve Turizm Bakanlığı* olarak değiştirilmiştir. Yine bu dönemde uygulamaya geçirilen 2634 sayılı *Turizmi Teşvik Yasası* ile turizm yatırımları arttırılmıştır. Yapılan yatırımlar sonucunda yatak ve tesis sayılarında artış yaşanırken, doğal ve kültürel çevrede bozulmalar meydana gelmiş ve kıyılarda betonlaşma sorunları yaşanmıştır (Boz, 2019).

1989 yılına gelindiğinde *Kültür ve Turizm Bakanlığının* adı *Turizm Bakanlığı* olarak yeniden değiştirilmiştir (Doğanay ve Zaman, 2021). 1985-1989 yıllarını kapsayan beşinci kalkınma planında ise Türkiye'nin alternatif turizm potansiyelinin (kültürel ve tarihi turizm, arkeoloji, av, kış, sağlık, festival turizmi vb.) sürdürülebilir turizm anlayışıyla değerlendirilmesi, kitle turizmine önem verilmesi ancak bireysel turizmde ihmal edilmemesi, Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi Balkan ve üçüncü dünya ülkeleriyle de turistik ilişkilerin geliştirilmesi, yurtiçi ve yurt dışı turizm hareketliliğiyle ilgili verilerin düzenli olarak kayıt altına alınması amaçlanmıştır (Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı;1985).

Altıncı kalkınma planı (1990-1994), alternatif turizmi (kış, av, su sporları, festival, sağlık, termal, gençlik, kongre ve 3. yaş turizmi) daha çekici hale getirecek teşvik politikalarının planlanmasını, turizm sektöründe çalışanların eğitilmesini ve yeterli seviyeye ulaştırılmasını, alt ve üstyapı çalışmalarının nicelik ve nitelik bakımından iyileştirilmesini, sürdürülebilir turizm kapsamında yaptırımların planlanmasını ve uygulanmasını, hava yolu taşımacılığının

geliştirilmesini, turizm işletmeciliğinin teşvik edilmesini ve geliştirilmesini hedeflemiştir (Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1989).

Yedinci kalkınma planında (1996-2000), alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesine devam edilmesi, turistik faaliyetlerin yoğun yapıldığı alanlarda yerel yönetimin ve halkın turizm konusundaki kararlarda aktif olması, küçük işletmelerin desteklenmesi, yerli tur operatörlerinin arttırılması ve geliştirilmesinde kamu sektörünün yanında özel sektörün de dahil edilmesi, alt ve üst yapı çalışmalarının bir bütün olarak ele alınarak düzenlenmesi, *Akdeniz- Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK)* projesi için gerekli çalışmaların yapılması ve turizmin sağlıklı gelişmesi için *Turizm Sektörü Ana Planının (TUSAP)* uygulanması planlanmıştır (Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995).

2003 yılına gelindiğinde ise *Turizm Bakanlığı* 4848 sayılı kanun ile tekrardan *Kültür ve Turizm Bakanlığı* adını alarak görevine devam etmiştir. Bu dönemde uygulamaya geçirilen sekizinci kalkınma planında (200-2005) turizm sektörüyle ilgili düzenlemelerin tüketici tercihlerine ve sürdürülebilir turizm anlayışına göre geliştirilmesi, turizm teşviklerinin pazarlama alanlarına, hava yollarına ve kalitenin yükseltilmesine yönelik planlanması, turizmin tüm yıla yayılması, *ATAK* projesinin hızlandırılması ve *TUSAP*' in uygulamaya geçirilmesi, turizm eğitiminde belgeleme sisteminin uygulanması ve değişen turist profillerinin dikkate alınarak alternatif turizm alanlarının oluşturulması planlanmıştır (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000).

Dokuzuncu kalkınma planında (2007-2013), turizmin tanıtımı ve pazarlamasının yeniden ele alınmasının ve turizm sektöründe çalışan personellerde belgelendirme sistemine geçilmesinin üzerinde durulmuştur (Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2006). Bu kalkınma planının haricinde turizm sektöründeki üretim, strateji ve uygulama aşamalarına yol göstermesi amacıyla *Kültür ve Turizm Bakanlığı* tarafından *Eylem Planı 2007-2013* ve *Türkiye Turizm Stratejisi 2023* planları da yayınlanmıştır. Hazırlanan *Eylem Planı* ve *Türkiye Turizm Stratejisi*'nin hedefinde; turizm alternatiflerinin geliştirilmesi, turizm varlıklarının dengeli bir şekilde kullanılması ve bu sektörden elde edilen gelir miktarının arttırılması yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Onuncu kalkınma planı (2014-2018), Türkiye' nin turizmde uluslararası markalaşması, turistik ürün ve hizmetlerin gelir seviyesi yüksek gruplara göre düzenlenmesi, turizm kalitesinin arttırılması, sürdürülebilir turizm ilkesinin devam ettirilmesi, doğal ve

kültürel turizm varlıklarının korunma ve kullanımlarının dengeli yürütülmesini hedeflemiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013).

On birinci kalkınma planında (2019-2023) ise turizmin, tüketici eğilimleri ve teknolojik yeniliklere bağlı olarak geliştirilmesi, harcama eğilimi daha yüksek turistlerin ülkeye çekilmesi ve konaklama dışı harcamaların arttırılması, konaklama ve sezon sürelerinin uzatılması, sürdürülebilir turizm çerçevesinde sosyal ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi planlanmaktadır (On Birinci Kalkınma Planı, 2019).

Türkiye’ de turizm sektörünün geç gelişim göstermesi, turizmle ilgili düzenlemelerin geç alınmasına neden olmuş ve bu durum yabancı turist sayısına ve elde edilen gelir miktarına da yansımıştır. 1923-1950 yılları arasında ise dünyada yaşanan ekonomik krizler ve savaşların yanı sıra Türkiye’ deki sosyal, ekonomik ve siyasi yapının istikrarsız olması da turizm sektörüne yatırım yapılmasını zorlaştırmıştır (Dilek ve Kulakoğlu Dilek, 2017). Türkiye’ de 1950 sonrasında turizmle ilgili çalışmaların geliştirilmesiyle birlikte yabancı turist sayısında ve döviz miktarında artışlar yaşanmaya başlamıştır. 1950’ de gelen turist sayısı 28.625 kişi iken bu sayı 1960 ’ta 158.000 kişiye yükselmiş ve 6 bin \$ gelir elde edilmiştir. 1970’ te turist sayısı 700 bini geçerken döviz miktarı da 50 bin \$’ı aşmıştır. 1980’ li yıllarda kitlesel turizm hareketinin yaşanmasıyla ülkeye gelen turist sayısı 1 milyonu geçmiştir. 1988 yılında dünyada yaşanan turizmle ilgili gelişmelerden Türkiye’ de payına düşeni alarak %46,7’lik artış ile 4 milyonu aşkın turist tarafından ziyaret edilmiştir. 1990’ da ise bu sayı 5 milyonu geçerken elde edilen gelir ise 3 milyar \$’ a ulaşmıştır. 2000 yılına gelindiğinde turist sayısı ilk kez 10 milyonu aşmış gelir miktarı ise yaklaşık 7,5 milyar \$’a yükselmiştir. Hızla artan turist sayısı 2011 yılında 30 milyona ulaşırken, 2015’ te ise bu sayının 36 milyonu geçmesiyle birlikte elde edilen gelir 34 milyar \$’ a ulaşmıştır (Özgüç, 2017).

2019 yılında 52 milyona yaklaşan turist sayısı covid-19 pandemisinden dolayı 2020’ de 15 milyona kadar düşmüş, 2021 yılında ise turist sayısı tekrardan artarak 29 milyona ulaşmıştır. 2019 yılında turizmden elde edilen gelir miktarı 39 milyar \$ iken bu sayı 2020’de 14 milyar \$’a kadar gerilemiş ve 2021 yılında ise artan turist sayısına bağlı olarak 30 milyar \$’a ulaşmıştır. 2022 yılı turizm verilerinde ise yaklaşık 68 milyon turistin olduğu ve 61 milyar \$’ı aşkın gelirin elde edildiği belirtilmektedir. 1950’den 2019’a kadar olan dönemler değerlendirildiğinde turist sayısında ve elde edilen gelir miktarında genellikle artış söz konusudur (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2022; TÜİK, 2023). Ancak turist sayısı ile elde edilen gelir miktarı arasında bir paralelliğin olmadığı görülmektedir. Ayrıca Dünya Turizm Örgütünün 2020’de yayınladığı raporda Türkiye’ nin en fazla turist çeken ülkelerden biri

olmasına rağmen, en fazla gelir elde eden ülkeler arasında yer almaması da dikkat çekilmesi gereken bir diğer konudur.

2.4.3. Uşak'ın Turizm Gelişimi

Türkiye' de her bölgenin, kendine özgü turizm potansiyeli ve turistik çekicilikleri vardır. Uşak'ta kendine özgü turistik çekicilikleri ile turizm potansiyelinin yüksek olduğu bölgeler arasında yer almaktadır. Yörenin tarihi, kültürel ve doğal yapısı pek çok alternatif turizm faaliyetlerinin yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Uşak, M.Ö. 4000' den beri yerleşim yeri olarak kullanılmakla birlikte tarihte Lidya, Pers, Roma, Selçuklu ve Osmanlı Devleti olmak üzere birçok medeniyetin hakimiyeti altına girmiştir (Şişman vd., 1998). Sahanın farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması yöredeki tarihi ve kültürel yapıyı zenginleştirmiştir. İlin coğrafi yapısı ise çeşitli doğal güzelliklerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Uşak tarihi, kültürel ve doğal turizm varlıkları açısından oldukça zengin olmasına rağmen bölgedeki turizm hareketliliğinin ne zaman başladığı tam olarak bilinmemektedir (Özdemir ve Kervankıran, 2012). Ancak yörede Roma Döneminde inşa edilen Aksaz Kaplıcasının yakınında hamam kompleksine ait kalıntılar bulunmuştur (Çukur vd., 2017). Bu bakımdan sularının şifalı olduğu bilinen kaplıcanın o dönemde termal turizm ve sağlık turizmi amacıyla kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Uşak'a 1890'lı yıllarda Fransızlar tarafından inşa edilen İzmir-Uşak-Afyonkarahisar demiryolu hattı, ilin hem ulaşım faaliyetlerini geliştirmiş hem de turizme katkı sağlamıştır (Altın Şehir Uşak, 2016). 1891 ve 1892 yıllarında Hacı Gedik Mustafa Efendi tarafından yaptırılan Hacı Gedik Hanı ve 1898 yılında Tiritioğlu Mehmet Paşa tarafından yaptırılan Paşa Hanı ilin en eski ve günümüze kadar gelen konaklama alanlarıdır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Altın Şehir Uşak, 2016).

Uşak genelindeki tarihi ve kültürel varlıkların ortaya çıkarılmasında etkili olan arkeolojik kazılar ve çıkarılan eserlerin sergilendiği müzeler (Özdemir ve Kervankıran, 2012) bölgedeki turizmin gelişimine katkı sağlamıştır. Nitekim arkeolojik kazı alanlarının fazla olduğu bölgede, Sivaslı ilçesinin Selçuklar köyünde 1966 ve 1978 yıllarında yapılan kazı çalışmalarında Sebaste Antik Kentine ait 2 adet kilise ve 2 adet tümülüs çıkarılarak turizmine kazandırılmıştır. Bir diğer önemli gelişme ise Arkeoloji Müzesinin inşasıdır. 1970 yılında yapımı tamamlanan müze, 2018 yılında yeni binasına taşınmıştır. Müzede Güre'deki tümülüslerden çıkarılan ve Lidya Uygarlığından kalma Karun Hazinesi başta olmak üzere

eski uygarlıklara ait 43 bin koleksiyon ve 2000 eser sergilenmektedir (Altın Şehir Uşak; 2016; Türkiye Kültür Portalı, 2022).

Yöre tarihi ve kültürel mimari yapıların korunması ve turizme kazandırılmasıyla ilgili çalışmalarda yapılmıştır. Uşak'ın tarihi ve dini turizm değerlerinden biri olan Ulu Camii, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün çalışmalarıyla onarılmıştır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Altın Şehir Uşak, 2016). Bölgenin önemli tarihi yapılarından olan Osmanlı Dönemine ait Çataltepe Köprüsü 2005 yılında koruma altına alınmıştır (Ceylan, 2011). Bunların yanı sıra ilde 180 yıllık tarihe sahip olan Dokur Evi, 2010 yılında *Geleneksel El Sanatları Halıcılık Merkezine* dönüştürülmüştür (Türkiye Kültür Portalı, 2022). Milli Mücadele Döneminde General Trikupis' in esir edildiği Göğem köyünde yer alan Zafer Anıtı ise 2014 yılında restore edilmiştir.

Uşak yöresine özgü el sanat ürünlerinde ve yöresel yemeklerinde yaşanan gelişmelerde turizmi olumlu yönde etkilemiştir. Eşme ilçesinde üretilen kendine has renk ve desenleriyle Anadolu kilimlerinden oldukça farklı olan Eşme Yörük Kilimi ve Uşak'ın ekonomik gelişimine katkı sağlayan ve günümüzde ulusal ve uluslararası pek çok müzede sergilenen Uşak Halısı coğrafi işaret olarak tescillenmiştir. Yörenin zengin mutfak kültürünü yansıtan Uşak tarhanası, Uşak baklavası, Uşak helvası, gelin helvası ve haşhaş ezmesi ise yörenin coğrafi işaret alan başlıca yöresel yemekleridir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2022).

Uşak termal turizm açısından da oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Nitekim Banaz ilçesindeki Hamamboğazı Kaplıcaları Bakanlar Kurulunun 22.10.2004 tarih ve 2004/8328 sayılı kararı ile termal turizm merkezi ilan edilmiştir (Uşak Altın Şehir, 2016). Bunun yanı sıra Kayaagıl Termal Tesisleri sahanın en önemli ve en büyük turistik yapılarının başında gelmektedir (Deniz, 2016).

Bölgede turizm merkezi olarak ilan edilen bir diğer turizm varlığı ise Murat Dağıdır (Aytaç, 2003). Ayrıca ilin en bilinen ve ziyaret edilen turizm merkezlerinden biri olan Ulubey Kanyonları Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2022). Bunun yanı sıra kanyonu daha ilgi çekici hale getirmek için Kaymakamlık tarafından 2015 yılında "Kanyon Cam Teras Park" inşa edilmiştir (Çatır ve Ay, 2018). Göğem köyünde bulunan Göğem Göleti ise 2020 yılında Tabiat Parkı ilan edilen bir diğer turizm varlığı olmuştur. Bunların yanı sıra Uşak, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 kapsamında kültür ve termal turizmin geliştirilmesi amacıyla "Frigya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi" içerisine dahil edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Uşak'ta turizmin gelişimiyle ilgili faaliyetler incelendiğinde turizme yönelik uygulamaların 2000'li yıllardan sonra başladığı görülmektedir. Turizmle ilgili yatırımların daha geç alınmaya başlanmasında ise ilin uzun yıllar Kütahya vilayetine bağlı olması ve Milli Mücadele Döneminde verdiği uğraşların etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Milli Mücadele Döneminde Yunan işgaline uğrayan şehir, bu dönemde maddi ve manevi büyük kayıplar yaşamıştır. Ayrıca bu dönemde hala Kütahya vilayetine bağlı olması yöredeki bayındırlık girişimlerinin daha geç başlamasına neden olmuştur (Şişman vd., 1998).

İlde turizmle ilgili gelişmelerin daha geç başlamasının yörenin tanınırlığını ve yöreye gelen turist sayısını olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra sahadaki turistik işletme tesislerinin ve konaklama tesislerinin yetersizliğinin de turizmden elde edilen payı olumsuz etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Bu bakımdan Uşak'a gelen yerli ve yabancı turist sayıları, konaklama sayıları, ildeki turizm belgeli tesis sayıları, oda ve yatak sayıları ve turizm gelirleri incelenmiştir. Ayrıca Uşak'taki turizm hareketliliğini daha net ortaya koyabilmek için turizm verileri çevre illerle ve Türkiye geneli ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Uşak'a gelen yerli ve yabancı turist sayıları ve konaklama verileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: *Uşak'a gelen turist sayıları ve turistlerin konaklama süreleri*

Yıllar	Turist Sayısı			Geceleme Sayısı		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2015	4.654	106.166	110.820	9.298	145.344	154.642
2016	5.680	127.528	133.208	13.613	181.712	195.325
2017	2.687	122.978	125.665	8.292	178.737	187.029
2018	3.181	110.183	113.364	6.826	167.582	174.408
2019	2.794	101.988	104.782	5.237	152.991	158.228
2020	1.631	78.604	80.235	3.620	114.330	117.950
2021	3.908	121.004	124.912	9.020	191.159	200.179
2022	4.887	129.534	134.421	11.312	198.838	210.150

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2015-2022)

Tablo 1' deki turizm verileri incelendiğinde Uşak'ın en fazla yerli turistler tarafından ziyaret edildiği görülmektedir. Yöreyi ziyaret eden yabancı turist sayısı ise oldukça düşüktür. İl genelindeki yerli ve yabancı turist sayıları ile konaklama süreleri 2015 ve 2016 yılları arasında düzenli bir şekilde artarken, 2017 ve 2020 yılları arasında azalış göstermiştir. 2016

yılı yabancı turist sayısının ve konaklama süresinin en yüksek olduğu yıldır. 2017 yılında ise bir önceki yıla göre yabancı turist sayısı %2,11 azalmıştır. Buna bağlı olarak yabancı turistlerin konaklama sürelerinde de %1,64'lük bir düşüş yaşanmıştır. 2019 yılında yaşanan covid-19 pandemisi 2020 yılındaki yerli ve yabancı turist sayısında belirgin bir düşüşe neden olmuştur. Pandemi koşullarının düzelmesiyle birlikte Uşak'taki turist sayılarında tekrardan bir artış yaşanmıştır. Turist sayılarında yaşanan artış konaklama sürelerine de yansımıştır. Nitekim 2021 yılında gelen turist sayısı 2020 yılına göre %1,55 artarak 124.912'ye yükselirken, konaklama süresi ise 200.179'a çıkmıştır. 2022 yılında gelen turist sayısı ise bir önceki yıla göre 9.509 kişi artarak 134.421 olmuş ve konaklama süresi 210.150' ye yükselmiştir.

2022 yılında Uşak 'a ve çevre illere konaklamak amacıyla gelen turist sayılarına ve turistlerin konaklama sürelerine Tablo 2' de yer verilmiştir.

Tablo 2: *Uşak'a ve çevre illere gelen turist sayıları ve turistlerin konaklama süreleri*

İller	Turist Sayısı			Geceleme Sayısı		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Uşak	4.887	129.534	134.421	11.312	198.838	210.150
Afyonkarahisar	37.730	999.720	1.037.450	72.775	609.014	2.011.789
Kütahya	9.688	285.716	295.404	21.203	646.437	667.640
Manisa	21.552	505.666	527.218	50.944	874.628	925.572
Denizli	474.307	385.294	859.601	738.084	641.403	1.379.487
Türkiye	36.929.375	30.849.458	67.778.833	121.855.425	59.214.164	181.069.589

Kaynak: *Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022)*

Tablo 2' deki veriler incelendiğinde Uşak'a konaklamak amacıyla gelen turist sayısının Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Denizli illerine göre daha az olduğu görülmektedir. İllere göre geceleme sayıları karşılaştırıldığında da benzer bir durumla karşılaşmaktadır. İllere gelen turist sayısı ve geceleme sayısının ortalaması alındığında ise ortalama kalış süresi Uşak' ta 1,56, Afyonkarahisar' da 1,94, Kütahya' da 2,26, Manisa' da 1,76 ve Denizli' de ise 1,60 gün olarak hesaplanmıştır. Elde edilen verilere göre Uşak'ın çevredeki illere göre daha az turist çektiği görülmektedir. Bunun yanı sıra bölgedeki geceleme sayısı ve ortalama kalış süresi de oldukça düşüktür.

Tablo 2' de görüldüğü üzere Türkiye'ye konaklamak amacıyla gelen yabancı turist sayısı yaklaşık 37 milyondur. Ancak bu turistlerin sadece 4.887' si Uşak'ı ziyaret etmiştir. Yabancı turistlerin Türkiye' deki geceleme süreleri yaklaşık 122 milyon iken, Uşak' a düşen geceleme süresi ise 11.312'dir. Yerli turist sayıları incelendiğinde ise Türkiye'de iç turizme

katılan yaklaşık 31 milyon kişiden sadece 129.534'ü Uşak' a gelmiştir. Yerli turistlerin geceleme süreleri Türkiye genelinde yaklaşık 59 milyon iken bu sayıdan Uşak' a düşen payın ise 198.838 olduğu görülmektedir. Yerli ve yabancı turist sayıları ve turistlerin konaklama süreleri değerlendirildiğinde Uşak'ın Türkiye turizminden aldığı payın oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Uşak' a gelen turistlerin geceleme ve ortalama kalış sürelerinin düşük olmasında ildeki turistik tesislerin kalitesinin ve sayısının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan Uşak ve çevre illerdeki turistik tesislerin sayısı ve kapasitesi karşılaştırılmıştır. İllerin 2022 yılına ait turizm belgeli konaklama tesisleri ile oda ve yatak sayıları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: *Uşak'ın ve çevre illerin turizm belgeli konaklama tesisleri*

İller	Turizm Belgeli Konaklama Tesisleri		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Uşak	29	898	1.656
Afyonkarahisar	52	1.743	8.167
Kütahya	37	929	1.858
Manisa	117	5.300	11.027
Denizli	233	8.572	18.308

Kaynak: *Zafer Kalkınma Ajansı ve Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022)*

Tablo 3' teki veriler incelendiğinde Uşak'ta 29 tane turizm belgeli konaklama tesisinin yer aldığı, tesisteki oda sayısının 989, yatak sayısının ise 1.656 olduğu görülmektedir. Bu veriler değerlendirildiğinde ildeki tesis sayısı ile oda ve yatak sayılarının; Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Denizli illerine göre daha az olduğu görülmektedir.

Uşak'ın turizmden elde ettiği gelirle ilgili verilere ulaşılamamıştır. Bu bakımdan Uşak'ın ve çevre illerin turizmden elde ettikleri gelirler, Türkiye' ye 2022 yılında gelen turistlerin ortalama harcamaları üzerinden hesaplanmıştır. Tablo 4' te Uşak ili ve çevre illerin 2022 yılındaki turizm gelirlerine yer verilmiştir.

Tablo 4: Uşak'ın ve çevre illerin turizm gelirleri

İller	Toplam Turist Sayısı	Gelir Miktarı (\$)
Uşak	134.421	121.651.005
Afyonkarahisar	1.037.450	938.892.250
Kütahya	295.404	267.340.620
Manisa	527.218	477.132.290
Denizli	859.601	777.938.905
Türkiye	67.778.833	61.339.843.865

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022)

Tablo 4' teki veriler incelendiğinde Türkiye' ye 2022 yılında gelen turistlerin ortalama harcaması 905 \$'dır. Ortalama turist harcaması ile illere gelen turist sayıları değerlendirildiğinde Uşak'a turizmden düşen gelir miktarı yaklaşık 121 milyon \$'dır. Ancak ilin turizmden elde ettiği gelirin Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Denizli illerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Uşak'ın turizmden elde ettiği gelir miktarı diğer illere göre kıyaslandığında; Afyonkarahisar'dan % 7, 71 kat, Denizli'den %6,39 kat, Manisa'dan % 3,92 kat ve Kütahya'dan ise % 2,19 kat daha az turizmden gelir elde etmektedir. Uşak ve çevre illerin gelir miktarları, Türkiye geneline göre değerlendirildiğinde ise Uşak % 0,2' lik, Afyonkarahisar % 1,5' lik, Denizli % 1,3' lük, Manisa %0,8'lik ve Kütahya % 0,4' lük bir gelir payına sahiptir. Sahanın çevre illere göre Türkiye turizminden aldığı gelir payının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Uşak tarihi, kültürel ve doğal turizm potansiyeli yüksek bir bölge olmasına rağmen turizmden hak ettiği payı alamamaktadır. Uşak'a 2015 ve 2022 yılları arasında gelen turist sayısı ve konaklama süreleri oldukça azdır. Ayrıca Uşak, çevresinde yer alan Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Denizli illerine göre daha az turist çekmektedir. İlin Türkiye turizminde oynadığı rol ve turizmden aldığı pay ise oldukça düşüktür. Uşak'ın daha az turist çekmesi ve turistlerin konaklama sürelerinin az olmasında ise;

- İldeki turizmle ilgili tanıtımların yeterli olmaması
- Turizmi hareketlendirmeye yönelik yeterli girişimlerin bulunmaması
- Çevre illerle Uşak yöresinin de dahil edildiği ortak turizm çalışmalarının olmaması
- Turizm rotalarının ve turların oluşturulmaması
- Turistik ürünlerin (el sanat ürünleri, yöresel yemekler vb.) ön plana çıkarılmaması

- Sanatsal ve kültürel organizasyonların yetersiz kalması
- Yöredeki seyahat acentalarının ve tur şirketlerinin yetersiz olması
- İlde düzenli havayolu ulaşım seferlerinin olmaması
- Belli başlı turizm merkezleri (Ulubey Kanyonu, Cılandıras Su Kemerleri vb.) haricinde diğer alanlara (Aksaz Kaplıcası, Akmonia Antik Kenti vb.) ulaşımın zor olması
- Turizm sektöründeki eğitilmiş işgücünde yaşanan eksiklikler ve
- Yerel halkın turizm bilincinin yeterince gelişmemesi etkili olmaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013; Uşak Valiliği vd., 2020).

2.5. Alternatif Turizm ve Türleri

Geçmişte klasik turizm (deniz-kum-güneş) çerçevesinde yapılan turizm faaliyetlerinin yerini günümüzde rahatlamak, dinlenmek, farklı ve yeni ilgi alanlarını keşfetmek, öğrenmek ve serbest zamanları değerlendirmek gibi etkinliklerin dahil edildiği alternatif turizm etkinlikleri almaya başlamıştır. Ülkeler arasında turizm sektöründe rekabet ortamının oluşmasına bağlı olarak, ülkelerin klasik turizmin dışında kalan diğer turizm varlıklarını değerlendirmek istemeleri ve zamanla değişen turist profillerine uygun turizm faaliyetlerinin düzenlenmesine ihtiyaç duyulması alternatif turizm kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Albayrak, 2013). Alternatif turizm türlerine, Uşak'ın turizm potansiyeli ve değerleri dikkate alınarak değinilmiştir.

Sağlık Turizmi ve Termal Turizm: Turizm amacıyla gerçekleştirilen seyahatlerin tıbbi tedaviler ile birleştirilmesi veya tatil edilen yerdeki sağlık hizmetlerinden yararlanılmasına sağlık turizmi denilmektedir (Silik, 2020). Termal veya kaplıca turizmi ise turistlerin eğlence, rekreasyon faaliyetleri için veya tedavileri için tercih ettikleri bir turizm çeşididir. (Erdoğan ve Aklanoğlu, 2008; Özşarı ve Karatana, 2013).

Yayla Turizmi: İnsanların genellikle yaz aylarında dağların yüksek kesimlerine çıkarak, dinlenme, rahatlama, yeme-içme, eğlenme, temiz hava alma faaliyetlerinin yanında (Albayrak, 2013), dağ ve doğa yürüyüşleri, rafting, yamaç paraşütü, avcılık, flora ve fauna inceleme, gibi etkinliklerinde yapılabildiği bir turizm türüdür (Kozak vd., 2012).

Mağara Turizmi: Uzun yıllar süren oluşumlarıyla geçmişte sığınak görevi gören mağaraların, günümüzde turizm sektöründe doğal güzellik, sağlık, sportif faaliyetler ve kültür gibi çeşitli amaçlarla kullanılmasıdır (Tokmak, 2004; akt. Boz, 2019).

Kuş Gözlemciliği Turizmi: Genellikle iyi eğitimli ve yüksek gelire sahip bireylerin gerçekleştirdiği, kuşların doğal yaşam alanlarında gözlemlenmesi ve tanımlanması amacıyla yapılan bir turizm faaliyetidir (Şekercioğlu, 2002).

Kış Turizmi ve Dağcılık: Kış turizmi, karla kaplı dağlık alanlarda, genellikle kayak sporu için tercih edilmekle birlikte konaklama ve yeme-içme gibi diğer rekreasyon faaliyetlerinin de yapılabildiği bir turizm çeşididir. Dağcılık ise hiking, trekking, tırmanma ve kampçılık gibi aktivitelerin yapıldığı bir doğa sporudur (Kurtaran Çelik vd., 2020).

Av Turizmi: Doğal ve yaban hayatın birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Doğal ortamda sayıca fazla ve yeterli olan türlerin, ekolojik denge gözetilerek kontrollü bir şekilde, izin alınarak avlanılmasına av turizmi denilmektedir (Kozak ve Bahçe, 2009; akt. Özer, 2020). Av turizminin kendi içerisinde kara avcılığı, deniz, göl ve akarsu balıkçılığı olarak türleri de bulunmaktadır (Kurtaran Çelik vd., 2020).

Hava Sporları Turizmi: Havada gerçekleştirilen yamaç paraşütü, yelken kanat, planör, mikrolayt ve balon gibi araç gereçler ile gerçekleştirilen bir spor turizmi çeşididir (Albayrak, 2013).

Akarsu-Su Sporları Turizmi: Akarsular, göller ve göletler üzerinde kano, kürek çekme, akarsu kayağı ve rafting gibi çeşitli sportif etkinliklerin gerçekleştirildiği spor turizmi türüdür (Albayrak, 2013).

Kongre Turizmi: İnsanların sürekli konakladıkları ya da çalıştıkları yerin dışına, bilimsel ya da mesleki alanlarda, belirlenen bir konu üzerinde tartışmak ve fikir alışverişinde bulunmak amacıyla gerçekleştirdikleri turizm çeşididir (Gamma ve Accola, 1973; akt. Karasu, 1990).

İnanç Turizmi: Genellikle dini inançları yerine getirmek amacıyla önemli ya da kutsal kabul edilen mekanlara gidilerek yapılan, bunun yanı sıra dini açıdan önemli olup mimarisi dikkat çeken mekanları görmek amacıyla da gerçekleştirilebilen bir turizm çeşididir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023).

İpek Yolu Turizmi: Orta Çağ'da inşa edilmiş İpek Yolu güzergahı üzerinde yer alan tarihi ve kültürel açıdan önemli kervansarayları, koruma ve kullanma dengesi gözetilerek gerçekleştirilen turizm faaliyetidir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023)

Kültür Turizmi: Farklı kültürlerle ait mimari yapı, tarih, müzik, giyim tarzı, el sanat ürünleri, yöresel yemekler ile festival ve şenlikleri görmek, öğrenmek ve deneyimlemek, kültür seviyelerinin arttırmak amacıyla yapılan seyahatlerdir (Doğaner, 2013).

2.4. İlgili Çalışmalar

Çalışmanın bu bölümündeki ilgili araştırmalar üç başlık altında incelenmiştir. Birinci kısımda turizm farkındalığı ile ilgili ölçek geliştirme çalışmalarına yer verilmiştir. İkinci kısımda turizm ve farkındalıkla ilgili yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Üçüncü kısımda ise Uşak turizmiyle ilgili çalışmalara değinilmiştir.

2.4.1. Turizm Farkındalığı ile İlgili Ölçek Geliştirme Çalışmaları

Ablak ve diğerleri (2014) *Üniversite Öğrencilerinin Kırşehir'in Tarihi ve Kültürel Turizm Değerlerine Yönelik Farkındalıkları* adlı çalışmalarında öğretmen adaylarının ilin tarihi ve kültürel turizm değerlerine yönelik tutumlarını ölçmüşlerdir. Çalışmada 10 madde ve bir boyuttan oluşan bir tutum ölçeği geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçeğin güvenirlik katsayısı ,75 olarak bulunmuştur.

Keçe (2015) *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ankara'nın Tarihi ve Kültürel Turizm Değerlerine Yönelik İlgi ve Farkındalıkları* adlı araştırmasında öğretmen adaylarının ilgi ve farkındalıklarını tespit etmek için “*Tarihi ve kültürel turizm değerleri ilgi ölçeği*”ni geliştirmiştir. Geliştirilen ölçek 8 madde ve tek bir boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin toplam varyansı %41,362 olarak bulunurken, Cronbach Alpha katsayısı ise ,82 olarak hesaplanmıştır.

Akdoğan ve Hiçyorulmaz (2020) *Turizm Farkındalığı Yaratmada Eğitimin Etkisi: Çorum İli Uygulaması* adlı çalışmalarında “*Turizmin Etkisi Ölçeği*” ni geliştirmişlerdir. Yerel halk üzerinde uygulanan ölçekte 21 madde yer almaktadır. Ölçeğin boyutları ise ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etki olmak üzere, 4 boyuttan oluşmaktadır.

2.4.1. Turizm ve Farkındalık ile İlgili Çalışmalar

Uslu ve Kiper (2006) *Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı* adlı araştırmalarında, yerel halkın turizm hakkındaki düşüncelerini ve turizm etkinliklerinden etkilenme durumlarını incelemişlerdir. Katılımcılar, ilçe turizminin sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik olumlu görüş bildirmişleridir.

Dinç ve diğerleri (2011) *Uşak Üniversitesi Öğrencilerinin Tarihi ve Kültürel Eserler Hakkındaki İlgi ve Farkındalıklarının İncelenmesi* adlı çalışmalarında, öğrencilerin ilgi ve farkındalıklarını, cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm değişkenlerine göre incelemişlerdir. Öğrencilerin eserlere yönelik ilgilerinin bulunduğu, ancak bilgi ve farkındalıklarının yetersiz olduğu görülmüştür. Ayrıca eserlere yönelik ilginin kız öğrencilerde daha yüksek olduğu, bilgi ve farkındalığın ise bölümlere göre değişiklik göstermediğine ulaşılmıştır.

Çetin ve Gürgil (2014) *Üniversite Öğrencilerinin Bartın' ın Doğal ve Kültürel Değerlerine Yönelik Farkındalıkları* adlı çalışmalarında öğrencilerin yaşadıkları kentteki doğal ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıklarını belirlemişlerdir. Öğrencilerin farkındalık düzeylerinin, cinsiyet ve öğrenim gördükleri bölümlere göre değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Acar ve Turan (2016) *Sağlık Çalışanlarının Sağlık Turizmi Farkındalığı Üzerine bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çalışanları Örneği* adlı çalışmalarında sağlık turizmi alanında çalışanların önerileri, hastanede düzeltilmesi gerektiğini düşündükleri durumlar ile sağlık turizm farkındalıklarını ve hizmete gönüllülük düzeylerini araştırılmışlardır. Araştırma sonucunda demografik özelliklere göre algı ve memnuniyet düzeylerinin değiştiği, sağlık turizmi alanındaki uygulamaların hasta ve çalışanlar üzerinde etkili olduğu ve bu uygulamalarda yaşanan sorunlar üzerinde durulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bayazıt (2017) *Yerel Halkın Kruvaziyer Turizmi Farkındalığına Yönelik Uygulamalı Bir Çalışma: Bodrum Örneği* adlı araştırmasında yerel halkın kruvaziyer turizmi farkındalığı anket ve saha gözlemleriyle incelemiştir. Araştırma sonucunda yerel halkın kruvaziyer turizm farkındalığının ve bilgi düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çetin ve diğerleri (2017) *Üniversite Öğrencilerinin Yozgat'ın Doğal ve Kültürel Turizm Değerlerine Yönelik Farkındalıkları* adlı çalışmalarında öğrencilerin yaşadıkları yerdeki turizm değerleriyle ilgili farkındalıklarını tespit etmişlerdir. Çalışma sonucunda turizm değerlerine yönelik öğrenci tutumlarının cinsiyet ve öğrenim görülen anabilim dalına göre değişiklik gösterdiğine, turizm dersi alma durumunun ise etkili olmadığına ulaşılmıştır.

Karaca Yılmaz ve diğerleri (2017) *Kültürel Miras Farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama Çalışması* adlı çalışmalarında öğrencilerin Sivas ilindeki kültürel miras değerleriyle ilgili farkındalıklarını araştırmışlardır. Çalışmada Sivaslı olan, üst sınıfta öğrenim gören, ilde daha uzun süre yaşayan ve yaşamaktan memnun

olan ve kültürel turizme ilgili olan öğrencilerin farkındalık düzeyleri diğer öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır.

Sihombing ve diğerleri (2017) *Local Tourism Awareness and Knowledge: Community View in Wenayasa* adlı araştırmalarında yerel halkın, turizm gelişiminde etkili olduklarının farkında olduklarını ve sürdürülebilir turizm farkındalıklarının yüksek olduğuna ulaşmışlardır.

İnce ve Samatova (2018) *Gastronomi Turizmi Kapsamında Yaşayan Kırgız Mutfağının Farkındalık Düzeyi: Üniversite Öğrencileri Örneği* adlı araştırmalarında turizm eğitimi alan öğrencilerin Kırgız mutfağına yönelik ilgi ve tanıma düzeylerini araştırmışlardır. Ayrıca araştırmada öğrencilerin seyahat amaçlı motivasyonları da değerlendirilmiştir. Araştırma, Kırgız mutfağına yönelik öğrenci farkındalıklarının yüksek olduğuna ve erkek öğrencilerin daha yüksek seyahat motivasyonuna sahip olduğuna ulaşmışlardır.

Ertaş (2018) *Kamu Çalışanlarının Turizm Değerlerine Yönelik Farkındalıklarının İncelenmesi: Şırnak Örneği* adlı araştırmasında kamu çalışanlarının ilin turizm değerleriyle ilgili farkındalıklarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda katılımcıların ilin doğal, kültürel, tarihi ve dini değerleriyle ilgili farkındalığının bulunduğu ancak bu farkındalığın yetersiz olduğuna ulaşmıştır.

Gülpınar Sekban ve diğerleri (2018) *Trabzon İlinin Yayla Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Farkındalık Yönünden İncelenmesi* adlı araştırmalarında ilde tercih edilen yaylaların neden tercih edildiğini belirlemek ve diğer turizm potansiyeli bulunan yaylar için öneriler geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada en çok Uzungöl Turizm Merkezinin daha sonra ise Sis Dağı Yaylası, Yeşilyurt-Yılandaş Yaylası Turizm Merkezlerinin tercih edildiğine ulaşmışlardır. Yaylaların tanınırlığında ise sosyal medyanın etkili olduğu yapılan anketler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Bahtiyar Karadeniz ve diğerleri (2018) *Üniversite Öğrencilerinin Ordu İlinin Doğal ve Kültürel Turistik Çekiciliklerine İlişkin Farkındalık ve Deneyimleri* adlı araştırmalarında üniversite öğrencilerinin ilin doğal ve kültürel turizm kaynaklarına yönelik farkındalıklarını ve deneyimlerini belirlemişlerdir. Araştırmada öğrencilerin farkındalıklarının ve deneyimlerinin; cinsiyet, Ordulu olma durumu, öğrenim görülen yerleşke, akademik birim ve gelir düzeyi ile ilişkili olduğuna ulaşmışlardır.

Akdu ve Öktem (2019) *Turizmin Ekonomik, Sosyal, Çevresel ve Kültürel Etkilerine Yönelik Yöre Halkının Farkındalığı: Gümüşhane Örneği* adlı çalışmalarında, yerel halkın

turizmin etkilerine yönelik farkındalıklarını incelemişlerdir. Çalışmada katılımcılar, turizmin ekonomik, kültürel ve sosyal etkilerine yönelik olumlu görüş bildirirken, çevresel etkilerine yönelik ise kaygılarının bulunduğunu belirtmişlerdir.

Mancı (2019) *Üniversite Öğrencilerinin Kültürel Miras Farkındalığı ve Deneyimleri: Harran Üniversitesi Örneği- Şanlıurfa* adlı araştırmasında üniversite öğrencilerinin ilin tarihi ve kültürel değerlerine yönelik farkındalıklarının ve deneyimlerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Farkındalık ve deneyim üzerinde, öğrencilerin okudukları bölüm, gelir durumları ve memleketlerinin etkili olduğuna ulaşmıştır.

Yüksek ve diğerleri (2019) *Seyitgazi İlçesi Paydaşlarının Sürdürülebilir Turizm Farkındalıkları* adlı çalışmalarında ilçede yaşayan yerel halkın sürdürülebilir turizm farkındalıklarını tespit etmek amacıyla görüşleri alınmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen veriler çevresel, ekonomik ve sosyokültürel olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada yerel halkın sürdürülebilir turizm konusunda bilgi sahibi oldukları, yerel yönetimin çevresel, ekonomik ve sosyokültürel sürdürülebilir turizm farkındalıklarının olduğuna ulaşmışlardır.

Akbaş (2020) *Kruvaziyer Turizmi Hakkında Yerel Halkın Farkındalık Düzeyinin Kuşadası Destinasyonu Özelinde Değerlendirilmesi* adlı araştırmasında Kuşadası'nda yaşayan yerel halkın kruvaziyer turizmine yönelik farkındalıklarını incelemiştir. Araştırmada, yerel halkın kruvaziyer turizmi hakkında bilgi sahibi oldukları ve farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Gökmen ve diğerleri (2020) *Turizm Fakültesi Akademisyenlerinin Sağlık Turizmine Yönelik Farkındalığının Değerlendirilmesi* adlı çalışmalarında akademisyenlerin sağlık turizmi farkındalıklarını tespit etmişlerdir. Çalışmaya katılan akademisyenlerin, sağlık turizmi farkındalıklarının yeterli olduğu, ancak pazarlama tekniklerini yeterli bulmadıkları ve sektördeki kuruluşlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür.

Bal (2021) *Yerel Halkın Kültürel Mirasa Yönelik Farkındalık Düzeyi: Diyarbakır İli Örneği* adlı çalışmasında, yerel halkın tarihi ve kültürel miras alanları hakkında bilgi sahibi olduğu ama bu alanları ziyaret etmediği, el sanatı ürünlerini satın almayı tercih etmediği ve ilde yapılan çoğu etkinlikler hakkında bilgi sahibi olmadığına ulaşmıştır. Bunun yanı sıra yerel halkın, tarihi ve kültürel eserlere değer verdiği ancak farkındalığının düşük olduğuna ulaşmıştır.

Dağlı (2021) *Turizm Fakültesi ve Turizm Fakültesi Öğrencilerinin Sağlık Turizmi Hakkındaki Farkındalık Düzeyleri* adlı çalışmada öğrencilerin sağlık turizmi algılarını cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf ve yabancı dil değişkenlerine göre incelemiştir. Çalışmada, öğrencilerin farkındalıklarının, sınıf ve yabancı dil değişkenleriyle ilişkili olmadığına ulaşılmıştır.

Yaşarsoy ve diğerleri (2021) *Kültürel Miras Farkındalığı: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* adlı çalışmalarında, turizm eğitimi alan öğrencilerin ilin kültürel miras değerlerine yönelik farkındalıklarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Öğrenci farkındalıklarının yaş faktörüyle anlamlı ilişkiye sahip olduğu, bunun yanı sıra cinsiyet ve bölüm faktörlerinin ise etkili olmadığı belirtilmiştir.

2.4.2. Uşak Turizmi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Özav (1995) *Turizm Açısından Murat Dağının Önemi* adlı çalışmada sahanın coğrafi özelliklerini, turistik değerlerini, mevcut tesislerini ve turistik etkinliklerini incelemiştir. Çalışmada, bölgedeki otel ve konutların turizmi olumlu yönde etkilediğine, termal kaynakların çeşitli hastalıklara iyi geldiğine, sahanın yaylacılık, gençlik ve termal turizm etkinlikleri için önemli olduğuna değinmiştir. Ayrıca bölgenin; av, kış turizmi ve klimatizme elverişli olmasına rağmen konut yetersizliğinden dolayı değerlendirilemediğinden de bahsedilmiştir.

Aytaç (2003) *Murat Dağı' nın Milli Park Planlaması ve Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* adlı çalışmada Murat Dağı'nın doğal ve sosyo-ekonomik özelliklerini inceleyerek, bölgenin sürdürülebilir bir şekilde korunmasını ve kullanılmasını çevre eğitimi açısından değerlendirmiştir. Ayrıca çalışmada Murat Dağı' nın alternatif turizm özellikleri ve faaliyetleri üzerinde de durulmuştur. Çalışma sonucunda Murat Dağı'ndaki sorunlar tespit edilerek, çözüm önerileri sunulmuştur.

Koçan (2011) *Murat Dağı' nın Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma* adlı çalışmada Murat Dağı ve çevresini inceleyerek, bölgedeki turizm ve rekreasyon etkinliklerini belirtmiştir. Ayrıca bölgenin turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi ile sürdürülebilir kalkınma için öneriler sunmuştur. Çalışmada Murat Dağı ve çevresinin; yayla, botanik, akarsu, av, kış, termal ve sağlık turizm türlerine yönelik turizm potansiyeline sahip olduğuna, ayrıca bölgede çok sayıda kaplıca, bungalov, apart, ahşap ev, hamam, havuz, misafirhane, konferans salonu ve kamp alanlarının mevcut olduğuna

değinmiştir. Çalışmanın sonunda; bölgede farklı nitelikte rekreasyon alanları, yürüyüş yol güzergahları, yol haritaları, tanıtım panoları ve teleferik hattı ile ilgili önerilerde bulunmuştur.

Ören ve Şahin (2014) *Alternatif Turizm Kapsamında Uşak-Ulubey Kanyonu' nun Swot Analizi* adlı çalışmalarında Ulubey Kanyonu'nu tanıtarak bölgede yapılabilecek turizm etkinliklerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Bölgede yapılabilecek alternatif turizm etkinlikleri, akarsu, av, botanik, kuş gözlemciliği, hava sporları, kamp-karavan, dağcılık, termal, festival, tarihi ve kültürel turizm türleri olarak belirlenmiştir. Çalışma sonucunda Ulubey Kanyonu' nun güçlü yönleri ve fırsatlarının, zayıf yönleri ve tehditlerinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Deniz (2015) *Analysis of Sustainable Tourism and Cittaslow Potential of Ulubey (Uşak)* adlı çalışmasında Ulubey'in yavaş şehir olmayla ilgili potansiyelini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma sonucunda yörenin yavaş şehir olma potansiyelinin olduğu ve bu bağlamda yöredeki turizm değerleriyle ilgili gerekli iyileştirmelerin ve tanıtımların yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca bu yöredeki yerel halkın yavaş şehirler ve sürdürülebilirlikle ilgili bilinçlendirilmesi gerektiğini de belirtmiştir.

Deniz (2016) *Termal Turizm Açısından Kayaagıl Termal Tesisleri (Uşak)* adlı araştırmasında Kayaagıl Termal Tesisinin önemini, sürdürülebilir etkinliklerini, bölgenin coğrafi özelliklerini, termal turizm potansiyelini ve mevcut durumunu incelemiştir. Çalışmada; termal tesis sahasında birçok volkanik birimin ve fay hatlarının olduğuna, çevresinde çeşitli bitki türlerinin bulunduğu değinmiştir. Bunların yanı sıra tesisin, şehir merkezine yakın olduğu, iş olanaklarını arttırdığı, diğer termal tesislere göre daha ucuz olduğu ve birçok hastalığın tedavisinde kullanıldığına da değinilmiştir. Ayrıca bölgedeki termal suların; sera yapımı, çiftçinin geliri arttırması, köyden kente göçü yavaşlatması ve tarımsal sezonu uzatması gibi turizme ek faaliyetlerinden de bahsedilmiştir.

Deniz (2016) *Kayaagıl Köyünde (Uşak) Turizmin Etkileri Üzerine Yerel Halkın Turizm Algısı* adlı çalışmasında yerel halkın turistik faaliyetten beklentilerini ve tutum ile farkındalıklarını belirlemiştir. Çalışma sonucunda; yerel halkın turizmin ekonomik etkisine olumlu yaklaştıkları ve turizme katılmak için istekli olduklarına ulaşılmıştır. Öte yandan yerel halkın, yöredeki kırsal ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesi ve arazi fiyatlarındaki artış nedeniyle kaygılı oldukları sonucuna da ulaşılmıştır.

Yüzbaşıoğlu ve diğerleri (2016) *Turizm Kümelenmesi: Uşak İli Turizm Kümelenme Potansiyeli* adlı çalışmalarında Uşak'ın turizm kümelenme potansiyelini ve durumunu

araştırmışlardır. Araştırma sonucunda; bölgedeki işletmelerin küçük ve orta büyüklükte olduğu, işverenlerin personellerin eğitimine önem verdikleri, şehir içi ve dışı eğitimi destekledikleri, işletmeler ile tedarikçiler arasındaki ilişkinin güvenilir olduğu ve bu işletmelerin yeniliğe açık olduğu ancak üniversite ile iş birliği içinde olmadıkları ve danışmanlık hizmeti almadıkları tespit edilmiştir.

Çukur ve diğerleri (2017) *Ulubey Kanyonu (Uşak) ve Yakın Çevresinin Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi* adlı çalışmalarında Ulubey Kanyonları ve çevresinin turizm potansiyelini ortaya koymuşlardır. Ayrıca çalışmada yöredeki halkın turizm farkındalığını da ölçmüşlerdir. Çalışma sonucunda, Ulubey Kanyonu ve yakın çevresinin kolay erişilebilir olması, doğal, arkeolojik, tarihi ve kültürel varlıklar yönünden zengin olması, farklı turizm etkinliklerine olanak sağlaması gibi olumlu yönlerine değinirken, bölgenin yetersiz tanıtımı, işletmelerin yeterli olmayışı, tur programlarında yer almaması ve alt yapı gibi zayıf yönlerine de değinerek öneriler sunmuşlardır. Yerel halkın turizm farkındalığı sonuçları incelendiğinde; cinsiyete göre farklılık olduğu, yöredeki genç nüfusun turizm potansiyelini yeterli bulmadığı, hemen her eğitim seviyesinin ve meslek grubunun ise yörenin turizm potansiyelini yeterli bulduğu ancak bu konudaki tanıtım ve yatırımları yetersiz buldukları tespit edilmiştir.

Polat ve Deniz (2017) *Taşyaran (İmren) Vadisinde Yatak Çukurları ve Turizm Potansiyeli (Uşak)* adlı araştırmalarında Taşyaran Vadisindeki jeomorfolojik unsurların oluşumu ve ekosistem özellikleri tespit edilerek, bölgenin turizm potansiyeli incelenmiştir. Araştırmada, Taşyaran Vadisinin az rastlanılan jeolojik, jeomorfolojik ve doğal ortam özelliklerine sahip olması nedeniyle yüksek turizm potansiyeline sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sahasında; trekking ve hiking, kamp-karavan, doğa, macera, ekoturizm ile tarihi ve kültürel turizm potansiyeline sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karaçor ve Çatır (2017) *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Uşak İlinin Tarihi ve Kültürel Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi* adlı çalışmalarında ilin turizm potansiyeli taşıyan tarihi ve kültürel varlıklarını değerlendirmişlerdir. İlin sahip olduğu tarihi ve kültürel turizm varlıkları olarak; Karun hazinelerinden, Blaundus, Sebaste ve Akmonia antik kentlerinden, Cılandıras köprüsünden, cirit oyunlarından ve tarihi Uşak halılarından ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Çalışmada Uşak'ın kültürel ve tarihi miras olarak zengin olmasına rağmen henüz bu kaynaklardan yeterince yararlanılamadığına değinilerek bu durum için geliştirici öneriler sunulmuştur.

Duğan ve Akıncı (2017) *Marka İmajı Açısından Uşak Şehir Algısı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Saha Araştırması* adlı araştırmalarında Uşak'ın şehir marka imajını tespit etmek amacıyla üniversite öğrencilerinin algıları ölçülmüştür. Araştırmada öğrencilerin Uşak'ın tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerinden haberdar oldukları, ancak şehrin eğitim, sağlık, yeme-içme, konaklama ve kültürel etkinlikler gibi imkanlarını yetersiz bulduklarına ulaşılmıştır.

Çatır ve Ay (2018) *Ulubey (Uşak) Yöresel Yemeklerinin Gastronomi Turizmi Açısından Değerlendirilmesi* adlı çalışmalarında sözü edilen yöreye özgü yöresel yemeklerin gastronomi turizmi açısından önemi belirlenerek, bölgenin yöresel yemeklerinin turistik tanıtımı için kişi veya kuruluşlara öneriler sunulmuştur. Çalışmada yöreye özgü yemeklerden bahsedilerek, bölgeyi ziyaret amaçlı gelen turistlere yemeklerin tanıtılması, bölgedeki yiyecek-içecek işletmelerinin menülerine yöresel lezzetleri eklemeleri, TV programları ve gurmeler aracılığıyla tanıtımların yapılması, çeşitli organizasyonlar ile festivaller düzenlenerek, ulusal ve uluslararası tanıtımlarının yapılmasına dair önerilere değinilmiştir.

Şahin Ören (2018) *Spor Turizmi Aracılığı ile Sürdürülebilir Destinasyon Geliştirme: Hava Sporları Açısından Uşak İli Potansiyeli* adlı doktora tezinde sürdürülebilir hava sporlarının geliştirilmesinde yerel halkın beklentilerini belirleyecek bir ölçek geliştirerek, paydaşların bu konuyla ilgili görüşleri doğrultusunda değerlendirmeler yapmıştır. Çalışmada Uşak'ın hava sporları turizmi için gerekli doğal zenginliklere sahip olduğu bununla birlikte hava sporları için gerekli tesis, alt yapı ve ulaşım kolaylığının da sağlanması gerektiğine değinmiştir. Bölgedeki, yöre halkının turistlere karşı olumlu tutum sergilediğini belirterek, halkın turizm pazarlamasında ve kültürel kimliğini korumasında bilinçlendirilmesini ve turistlerin sosyo-kültürel yapı hakkında bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Öte yandan ilin konaklama çeşitliliği yönünden yetersiz kaldığı, bölgedeki destinasyonu geliştirecek stratejik pazarlama planlamasının bulunmadığı ve buna bağlı olarak destinasyon bilincinin geliştirilmesinde yetersiz kalındığından söz etmiştir.

Aylan (2019) *Ulubey Kanyonlarına Yönelik Sosyal Medyada Yapılan Ziyaretçi Yorumlarının İçerik Analizi: TripAdvisor.com Örneği* adlı çalışmada TripAdvisor.com sitesinde Ulubey Kanyonlarına ilişkin yapılan ziyaretçi yorumları üzerinden söz konusu mekânın olumlu, olumsuz ve eksik kalan yönlerini tespit etmiştir. Çalışmada ziyaretçiler, kanyon ve çevresini ziyaret edecekleri ve yetkili kuruluşlara tavsiyelerde bulunmuştur. Çoğu ziyaretçi kanyonunu beğendiğini dile getirmiştir. Ziyaretçiler; bölgedeki çevre kirliliği, tesislerin sayıca az ve yeterli olmayışı, personelin ilgisizliği ve olumsuz davranışları, tanıtım eksikliği,

yol levhalarının yetersiz kalması ve diğer ziyaretçilere yönelik şikayetlerden bahsetmişlerdir. Ayrıca ziyaretçiler kanyonun çağrıştırdığı duygularını dile getirerek, ziyaret edecekler için bilgilendirici yorumlar yapmışlardır.

Şahin Ören ve Yüzbaşıoğlu (2019) *Hava Sporları Açısından Uşak Destinasyonunun Sürdürülebilirliğinin ve Pazarlama Potansiyelinin GZFT Analizi Aracılığıyla Değerlendirilmesi* adlı araştırmalarında Uşak ilinin hava sporları turizm potansiyelinin, sürdürülebilir turizme etkileri GZFT (Swot) analizi ile değerlendirilmiştir. Çalışmada ilin; doğal, tarihi ve kültürel turizm açısından zengin olduğu, ancak konaklama imkanlarının yeterli olmadığı, turizmi geliştirebilecek stratejik pazarlama planlamasının bulunmadığı ve bu doğrultuda turizm bilincinin yetersiz kaldığına değinilmiştir. İl destinasyonunda turist sayısının artmasının yeni iş imkanlarını arttıracığına ancak yerel halkın çevre koruma bilincinin düşük olmasından dolayı tarihi ve kültürel turizm varlıklarının olumsuz etkilendiğine ulaşılmıştır.

Ceylan (2021) *Uşak İlinin Sahip Olduğu Değerlerin Şehir İmajına Etkisi* adlı yüksek lisans çalışmasında yerel halkın Ulubey Kanyonu, Karun Hazineleleri, Uşak Halısı ve Tarhanasına dair algı düzeylerini ölçerek, bu değerlerin şehir imajına etkisini tespit etmiştir. Çalışma sonucunda; Ulubey Kanyonuna ilişkin algı düzeyinin çalışan bireylerde daha yüksek, Karun Hazinelelerine dair algının serbest işte çalışan ve memurlarda daha pozitif yönlü olduğu, Uşak Halısının şehir imajına katkısının yaş ile doğru orantılı olarak arttığı ve evlilerin daha pozitif yönlü olduğu, Uşak Tarhanasının şehir imajına katkısının ise Uşakta yaşayan ancak Uşaklı olmayan insanlarda daha negatif yönlü olduğuna ulaşılmıştır. Bunlarla birlikte; Karun Hazinelelerinin, Uşak Halısı ve Tarhanasının şehir imajına pozitif yönlü etkisi bulunurken, Ulubey Kanyonunda bu durumun geçerli olmadığı tespit edilmiştir.

Deneri ve Türker (2021) *Murat Dağı Termal Kayak Merkezinin Kış ve Termal Turizmi Açısından İncelenmesi* adlı çalışmalarında Murat Dağı termal kayak merkezini, kış ve termal turizm kapsamında değerlendirmişlerdir. Çalışmada sahanın, kış ve termal turizm potansiyelinin yüksek, yaz ve kış ayları için cazibe merkezi ve konaklama imkanları bakımından yeterli olduğu belirtilmiştir. Bunlara ek olarak bölgenin alternatif turizm kapsamında önemli olacağı ileri sürülmüştür.

Koç (2021) *Uşak İli Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Turizm Senaryolarının Oluşturulması* adlı yüksek lisans çalışmasında valilikteki ve belediyedeki yöneticilerinin, üniversitedeki yöneticilerin ve personellerin, konaklama işletmelerindeki, seyahat

acentalarındaki, sivil toplum kuruluşlarındaki ve restoran işletmelerindeki yöneticilerinin görüşlerini belirlemiştir. Görüşmeler sonucunda ilin tarihi, kültürel, doğal, termal ve gastronomik turizm değerlerinin ön plana çıktığına ulaşılmıştır. Çalışmada sonucunda ön plana çıkan turizm varlıklarının ise Clandıras Köprüsü, Ulubey Kanyonu ve Taşyaran Vadisinin olduğu tespit edilmiştir.

Deniz ve Polat (2022) *Uşak İlinde Termal Turizm* adlı çalışmalarında sahadaki jeotermal sahaları değerlendirmişlerdir. Ayrıca çalışmada jeotermal sahaların jeolojik özellikleri ile termal suların tedavi edici özelliklerine de değinmişlerdir. Bunların yanı sıra ildeki konaklama olanaklarının nitelik ve niceliğine değinilerek tesislerin termal turizm açısından yeterli olmadığına ve Türkiye turizminden aldığı payın çok az olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Deniz (2022) *Türkiye Turizm Ansiklopedisi* adlı kitabın *Uşak* bölümünde yörenin doğal ve beşerî turistik çekiciliklerine değinmiştir. Ayrıca çalışmada yöreye yakın çevre illerdeki turistik değerler hakkında da bilgiler vermiştir.

Deniz (2022) *Türkiye Turizm Ansiklopedisi* adlı kitabın *Banaz* bölümünde ilçenin jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri üzerinde durularak sahadaki termal sahalarla değinmiştir. İlçenin önemli termal sahalarından olan Hamamboğazı kaplıca sularının pek çok hastalığın tedavisinde kullanılabileceğini de belirtmiştir. Bunların yanı sıra kaplıca çevresine yapılması beklenen konaklama tesisleriyle ilgili bilgilere de yer vermiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli/Deseni

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden deneysel desen kullanılmıştır. Deneysel araştırmalar; araştırmacının bağımsız değişkeni belirleyebilmesine ve grupları arasındaki ölçümlerin kıyaslanmasına imkân vermektedir. Deneysel desenler; gerçek deneysel, yarı deneysel ve zayıf deneysel olmak üzere üçe ayrılır (Büyüköztürk vd., 2020).

Bu çalışmada ise yarı deneysel desenlerden “kontrol gruplu ön test-son test deseni” tercih edilmiştir. Bu araştırma deseninde, etkisi ölçülmek istenilen bir deneysel işlem (uygulama) ile kontrol ve deney grupları yer almaktadır. Diğer araştırma desenlerinde olduğu gibi, bu araştırma deseninde de gruplar yansız bir şekilde seçilir. Grupların sahip oldukları yaş, sınıf, not düzeyi, öğretmen özellikleri vb. özelliklerinin eşit olması gerekir. Seçilen kontrol ve deney gruplarına ön test yapılarak, grupların bağımsız değişkenden aldıkları puanlar ölçülür. Deneysel işlem aşamasında, deney grubuna etkisi merak edilen yöntemler, kontrol grubuna ise geleneksel yöntemler uygulanır. Sonrasında ise gruplara son test uygulanarak aldıkları puanlar karşılaştırılır. Bu şekilde uygulanan yöntemin ne kadar etkili olduğu konusunda çıkarımda bulunulur (Gliner vd.,2015; Turan, 2016).

Yukarıda belirtilen işlemler doğrultusunda bu araştırma, Orhan Dengiz Anadolu Lisesinde 2021-2022 yılı eğitim öğretim yılında öğrenim gören 12. sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin 18’i kontrol, 19’u ise deney grubunda yer almaktadır. *Türkiye’nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları* konusu üzerinden ele alınan çalışmada *Uşak’ın Turizm Potansiyeli ve Varlıkları* işlenmiştir. Konu, kontrol grubundaki öğrencilere geleneksel öğretim yöntemiyle verilmiştir. Deney grubundaki öğrencilere ise buluş yoluyla öğretim yöntemiyle ve CBS aracılığıyla hazırlanan tematik haritalarla verilmiştir. Araştırmada kontrol ve deney gruplarına uygulanan deneysel işlemler araştırmacı tarafından (1 hafta içinde toplamda 2 ders saatinde) gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ön test ve son test aşamalarında ise araştırmacılar tarafından hazırlanan *Turizm Farkındalık Ölçeği* kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Uşak’ın Merkez ilçesindeki 12. sınıf ortaöğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem seçiminde uygun örneklem yöntemi

kullanılmıştır. Uygun örneklem yöntemi ile ihtiyaç duyulan katılımcı grubuna zaman, para ve işgücünden tasarruf edilerek ulaşmak amaçlanır. (Büyüköztürk vd., 2020). Ayrıca örneklemının belirlenmesinde; pilot uygulama yapılan okullardaki öğrencilerin farkındalık düzeyleri, öğrencilerin branşları, coğrafya dersini alma durumları, coğrafya ders saatleri ile okul yönetiminin ve öğretmenlerin çalışmadaki olumlu tutumları etkili olmuştur. Bu bağlamda araştırmanın örneklemine Orhan Dengiz Anadolu Lisesinin 2021-2022 eğitim ve öğretim yılının birinci yarısında, eşit ağırlık branşında öğrenim gören 37 öğrenci oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aracını literatür taraması yapılarak ve uzman görüşü alınarak geliştirilen *Turizm Farkındalık Ölçeği* oluşturmaktadır. Hazırlanan veri toplama aracının birinci bölümünde, katılımcıların kişisel bilgilerini tespit etmek amacıyla hazırlanan demografik sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde ise öğrencilerin yaşadıkları yerdeki turizme yönelik farkındalıklarını belirlemek amacıyla 18 maddeden oluşan, 5'li likert (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum) tarzıyla hazırlanan farkındalık ölçeği yer almaktadır.

3.3.1. Ölçme Aracının Geliştirilme Aşamaları

Ölçme, gözlem ve araştırma sonuçlarında insanlar, olaylar ve süreçler hakkında edinilen bilgilerin anlam kazanarak belirli kurallara göre sayı ve sembollerle ifade edilmesidir (Devellis, 2021) Ölçmede, bir özelliğin var olma durumu ve derecesi ölçme konusudur. Bireyler arasındaki ölçülmek istenilen zekâ, bilgi, beceri, tutum, algı, farkındalık vb. özelliklerin var olma durumu ve derecesi sayısal olarak saptanmaya çalışılır (Küçük ve Geçit, 2012). Çalışmada kullanılacak ölçek geliştirme aşamaları; madde havuzu, uzman görüşü ve pilot uygulama şeklinde aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

3.3.2. Madde Havuzu Aşaması

Çalışmada kullanılacak ölçek maddeleri için literatür taraması yapılmıştır. Turizm ve Turizm Türleri, Turizm Farkındalığı, Uşak'ın Turizm Potansiyeline Sahip Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerler gibi çalışmalar incelenerek ölçek için 49 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur.

Çalışmada, sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan likert tipi ölçek kullanılmıştır. Likert tipi ölçek geliştirme çalışmalarında, ölçülmek istenilen özellik birden fazla madde ile ölçülmeye çalışılır. Ölçekte, ölçülmek istenilen özelliğe göre birbirine

benzeyen, ancak çeşitli farklılıkları barındıran maddeler yer alır. Her bir madde, katılmanın farklı derecelerini yansıtan seçenekler sunar. Bu seçenekler genellikle, kesinlikle katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2) ve kesinlikle katılmıyorum (1) şeklindedir (İslamoğlu ve Alınacı, 2014).

3.3.3. Uzman Görüşü Aşaması

Hazırlanan taslak ölçeğin amaca uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla kapsam geçerliğine başvurulmuştur. Kapsam geçerliğinin belirlenebilmesi için ön çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmaların yanı sıra ölçek maddelerinin sade ve anlaşılabilir olması, uygulanacak kitleye hitap etmesi ve uzman görüş birliğinin sağlanması gerekmektedir (Yurdugül, 2005). Bu hedefler doğrultusunda; ölçeğin istenilen özellik ile maddeler arasındaki ilişki için 1 ölçeğe ve değerlendirme uzmanıyla, 2 coğrafya eğitimi uzmanıyla, 2 coğrafya alan uzmanıyla maddelerin sade ve anlaşılabilirlik açısından uygun olup olmadığı belirlemek amacıyla 1 dil uzmanıyla görüşülmüştür. Uzman görüşü alınırken hazırlanan taslak ölçek için uygun, uygun ama geliştirilmeli ve uygun değil ifadeleri kullanılmış olup görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Her bir ölçek maddesinin içerikleri gözden geçirilerek düzenlenmiş, aynı içeriğe sahip olduğu düşünülen ve amaca uygun olmayan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Ayrıca maddelerin tek bir yargı veya düşünceyi ölçüyor olmasına da dikkat edilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda 14 madde yeniden düzenlenmiş ve maddelerden 1 tanesi ters madde olarak hazırlanmış, amaca uygun olmayan 17 madde ise ölçekten çıkarılmıştır. Bununla birlikte ölçekte olumsuz maddeye yer verilmemiştir.

3.3.4. Pilot Uygulama

Uzman görüşü doğrultusunda ölçeğin son hali, ön deneme formu şeklinde tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 30 kişilik öğrenci grubuna dağıtılmıştır. Şeker ve Gençdoğan 'a (2006) göre deneme grubunun 30-50 kişi arasında olması ön uygulama için yeterlidir. Uygulama yüz yüze gerçekleştirilmiş olup, ölçek öğrenciler tarafından ortalama 8 dk. da cevaplandırılmıştır. Uygulama sırasında öğrencilere dil ve anlaşılabilirlik açısından anlamakta zorluk çektikleri maddelerin olup olmadığı sorulmuştur. Uygulama sonrasında öğrenciler bütün maddeleri kolay bir şekilde okuyup anladıklarını söyledikleri için maddelerde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Turizm Farkındalık Ölçeğinin pilot uygulama aşamasında, araştırmanın evren ve örneklemi temsil etmesi amacıyla farklı türlerdeki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler seçilmiştir. Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılı içerisinde araştırmaya gönüllü

olarak katılan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere form online olarak dağıtılmıştır. Ancak yeterli katılımın sağlanamaması nedeniyle çalışma, okullara gidilerek yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın pilot aşaması ve toplanan verilerin bilgisayar ortamına aktarılması yaklaşık 1 ay sürmüştür. Ölçek formu hazırlanırken dikkatsiz katılımcıları elemek ve araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla kontrol maddesi eklenmiştir. Uygun işaretleme yapmayan ve kontrol maddesini işaretleyen 207 katılımcının verileri araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırma kapsamında 713 katılımcının verileri IBM SPSS 26 ve AMOS 24 paket programlarıyla analiz edilmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerine Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5: *Katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgiler*

Değişken		f	%
Cinsiyet	Kadın	423	59,3
	Erkek	290	40,7
Sınıf Düzeyi	9.Sınıf	21	2,9
	10.Sınıf	116	16,3
	11.Sınıf	204	28,6
	12.Sınıf	372	52,2
Anne Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	8	1,1
	İlkokul-Ortaokul	415	58,2
	Lise	157	22,0
	Üniversite	120	16,8
	Yüksek Lisans/Doktora	13	1,8
Baba Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	106	14,9
	İlkokul-Ortaokul	112	15,7
	Lise	217	30,4
	Üniversite	185	25,9
	Yüksek Lisans/Doktora	93	13,0
Yaşanılan Yer	Merkez	637	89,3
	İlçe	18	2,5
	Kasaba	7	1,0
	Köy	51	7,2
	Sabit Gelir Yok	106	14,9
Aile Gelir Durumu	0-3.000 TL	112	15,7
	3.001-6.000 TL	217	30,4
	6.001-9.000 TL	185	25,9
	9.001 TL ve üstü	93	13,0

3.4. Tasarım, Geliştirme, Uygulama Süreci

Çalışmanın bu kısmında öğrenciler için hazırlanan materyaller ve tasarım aşamaları ile uygulama süreci hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmanın uygulama aşamasına geçmeden önce kontrol ve deney grubundaki öğrencilere araştırmacılar tarafından geliştirilen *Turizm Farkındalık Ölçeği* ön test şeklinde uygulanmıştır. Buradaki amaç öğrencilerin yaşadıkları yerdeki turizm potansiyeline ilişkin farkındalıklarını tespit etmektir. Yapılan ön test sonuçlarına göre kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin farkındalık düzeyleri birbirine yakın çıktığı için gruplarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Çalışmanın uygulama aşamasında MEB 12. sınıf Türkiye Turizmi ünitesinde yer alan Türkiye' nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları konusu içerisindeki başlıklar altında Uşak'ın Turizm Potansiyeli ve Varlıkları EK 9 ve EK 10 da verilen planlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Konu, kontrol grubundaki öğrencilere geleneksel öğretim yöntemiyle işlenirken; deney grubundaki öğrencilere ise buluş yoluyla öğretim yöntemiyle ve CBS kullanılarak hazırlanan tematik haritalar ile işlenmiştir.

Türkiye'nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları konusu içerisinde yer alan alt başlıklar şu şekildedir;

- Sağlık Turizmi ve Termal Turizm
- Kış Turizmi
- Yayla Turizmi (dağcılık, doğa yürüyüşü, yamaç paraşütü, flora ve fauna inceleme, jeep safari vb.)
- Mağara Turizmi
- Golf Turizmi
- Yat Turizmi
- Kongre Turizmi
- İnanç Turizmi
- Dağcılık Turizmi (dağ yürüyüşü, kamp kurma, tırmanma)
- Kıyı Turizmi
- Kültür Turizmi (mimari yapı, tarihi, müzik, giyim, el sanatları, yöresel yemekler)
- Av Turizmi

- Hava Turizmi
- Akarsu Turizmi
- Su Altı Dalış Turizmi
- Kuş Gözlemciliği Turizmi
- İpek Yolu Turizmi vb. turizm türleri şeklindedir.

Yukarıdaki başlıklar dikkate alınarak, Uşak Turizmi ve Varlıkları işlenerek uygulama gerçekleştirilmiştir. Uygulama süreci her iki grupta da 1 hafta içerisinde 2 ders saati ayrılarak gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın ölçek geliştirme sürecinde faktör analizi aşamaları ve güvenirlik analizi aşamaları SPSS ve AMOS paket programları yardımıyla analiz edilmiştir. Ölçek geliştirme sürecinde kullanılan veri analiz aşamalarına bulgular kısmında daha detaylı olarak değinilmiştir.

Araştırmanın uygulama aşamasında ise kontrol ve deney gruplarına önce ön test uygulanmış ardından uygulama gerçekleştirilmiş ve bu sürecin sonunda son test yapılmıştır. Elde edilen ön test ve son test sonuçları araştırmanın ana ve alt problem cümleleri dikkate alınarak çözümlenmiştir. Ulaşılan veriler üzerinde hangi analizlerin yapılacağına karar vermek için verilerin normallik dağılımları incelenmiştir. Verilerin normallik varsayımları değerlendirilirken çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları ile her iki örneklem grubundaki öğrenci sayısının 50'nin altında olmasından dolayı Shapiro-Wilk testinin değerleri incelenmiştir.

Alt problem cümlelerine yönelik elde edilen verilerin analizinde aşağıdaki testler uygulanmıştır.

- Araştırmanın birinci alt probleminde kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin ön test puanları arasındaki farklılık incelenmiştir. Her iki grubun verileri de normal dağıldığı için parametrik testlerden *Bağımsız Gruplar T-Testi* uygulanmıştır.
- Araştırmanın ikinci alt probleminde kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin son test puanları arasındaki farklılık incelenmiştir. Her iki grubun verileri de normal dağıldığı için parametrik testlerden *Bağımsız Gruplar T-Testi* uygulanmıştır.

- Araştırmanın üçüncü alt probleminde kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanları arasındaki farklılık incelenmiştir. Her iki test verileri de normal dağıldığı için *Bağımlı Gruplar T-Testi* uygulanmıştır.
- Araştırmanın dördüncü alt probleminde deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanları arasındaki farklılık incelenmiştir. Her iki test verileri de normal dağıldığı için *Bağımlı Gruplar T-Testi* uygulanmıştır.
- Araştırmanın beşinci alt probleminde ise kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin ön test son test fark puanları arasındaki farklılık incelenmiştir. Her iki grubun verileri de normal dağıldığı için parametrik testlerden *Bağımsız Gruplar T-Testi* uygulanmıştır.

3.6. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırmada öğrencilerin farkındalıklarını ölçmek için araştırmacılar tarafından hazırlanan Turizm Farkındalık Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeğin hem araştırmanın amacına hem de MEB 12. sınıf Coğrafya ders kitabındaki “*Türkiye’nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları*” konusunun içeriğine uygun olarak hazırlanması, ölçek geliştirme sürecinde alanında uzman kişilere başvurulması ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılmasından dolayı ön test ve son test aşamalarında kullanılmasına karar verilmiştir. Çalışmanın uygulama sürecinde kontrol ve deney gruplarına çalışmanın amacına ve ders müfredatına uygun olarak ders planı hazırlanmıştır. Ön test, uygulama ve son test aşamaları ise 3’ er hafta arayla gerçekleştirilmiştir.

3.7. Araştırmacının Rolü

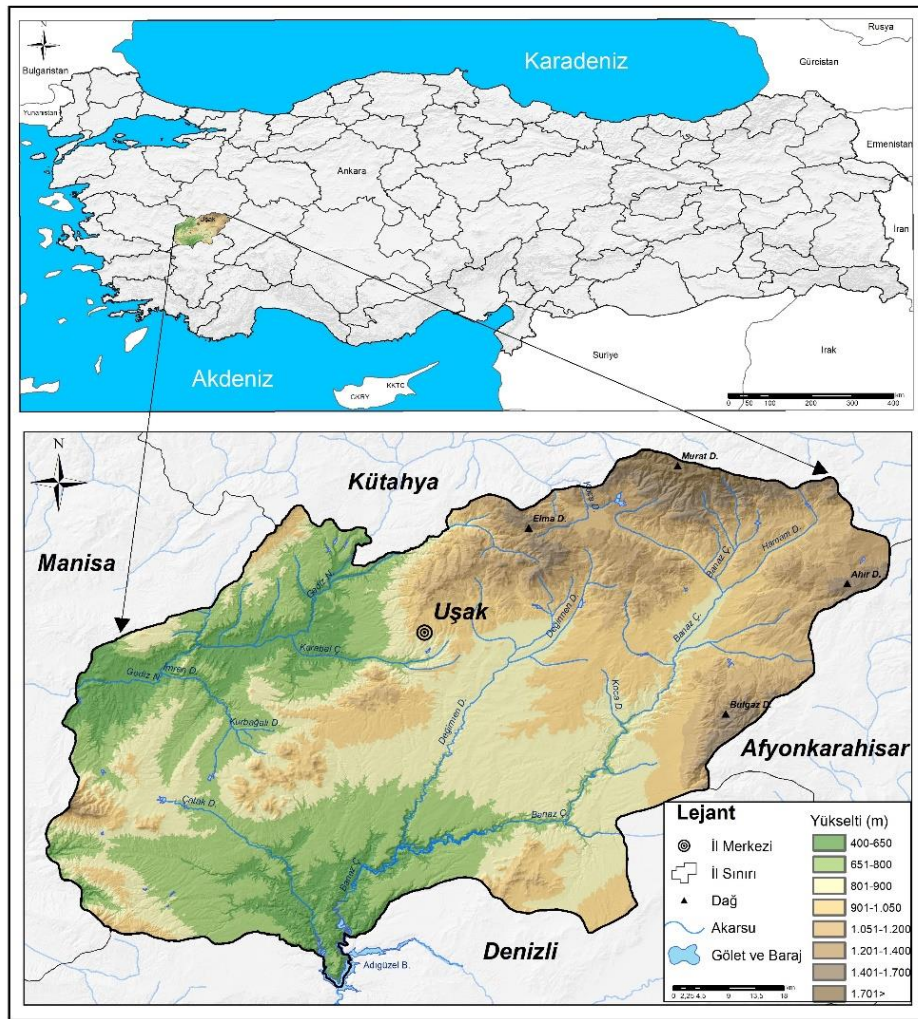
Araştırmacı tarafından gerekli izinler (M.E.B izni, etik kurul izinleri, gönüllü katılımcı ve ebeveyn izinleri vb.) alındıktan sonra araştırma ön test, uygulama ve son test uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Kontrol ve deney grubundaki öğrencilere ön testte uygulanacak ölçek ve uygulama aşamasında kullanılacak ders planı ve materyaller uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Çalışma esnasında elde edilen veriler uygun analizler kullanılarak çözümlenmiştir. Uygulama yapıldıktan sonra öğrencilere son test uygulanarak çalışma tamamlanmıştır.

BÖLÜM IV

4. UŞAK' IN DOĞAL VE BEŞERÎ ORTAM ÖZELLİKLERİNİN TURİZM İLE İLİŞKİSİ

4.1. Uşak'ın Doğal Ortam Özellikleri ve Turizm

Çalışmanın bu bölümünde, Uşak'ın doğal ve beşerî ortam özellikleri turizm ile ilişkilendirilerek verilmiştir.

Şekil 1: Uşak'ın lokasyon haritası.

Uşak, Ege Bölgesinin İçbatı Anadolu bölümünde yer almakla birlikte batısında Manisa, kuzeyinde Kütahya, doğusunda Afyonkarahisar ve güneyinde Denizli illeri ile çevrilidir. İl; Uşak Merkez, Banaz, Eşme, Karahallı, Sivasslı ve Ulubey olmak üzere 6 ilçeden oluşur.

4.1.1. Jeolojik Özellikleri ve Turizm

Uşak ve yakın çevresinin jeolojisi incelendiğinde en yaşlı tabakalı birimin gnays, şist ve mermer ile kaplı Menderes Masifi olduğu görülmektedir. Masif üzerinde Jura dönemine ait metakumtaşı, metasilttaşı ve dolomitik kireçtaşları yer almaktadır. Bu dönemin sonunda oluşan metamorfizma ve granit oluşumları masife son şeklini vermiştir. Neojen döneminde başlayan volkanizma faaliyetleri, Alt Miyosen’ den günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Pliyosen’ de gölsel havzaya dönüşen bölge, havzadan gelen çökeller ile kaplanmıştır. Bölge günümüzde ise etrafı metamorfik kayalar ve volkanik dağlar ile çevrili çökel havza görünümünü almıştır (Aysal, 2001).

Tektonik bakımdan oldukça aktif durumda olan yörede, M.S. 11 ve 2000 yılları arasında şiddeti 4 ve daha büyük olan 597 adet deprem meydana gelmiştir. Genellikle kısa fayların bulunduğu sahada uzun fayın oluşma ihtimali oldukça düşüktür. Kısa fayların oluşturabileceği deprem şiddetinin ise en fazla 6.5-7 magnitüd arasında olacağı ön görülmektedir (Sezer, 2001).

Bölgenin önemli karstik şekillerini mağaralar ve peribacaları oluşturmaktadır. İldeki en büyük mağara Çokrağan Mağarasıdır. Mağaranın oluşumunda tektonik hareketler ile sahanın jeolojik özellikleri etkili olmuştur (Polat ve Güney, 2013). Üç katlı yapıya sahip mağaranın içerisinde binlerce yıllık travertenler yer almaktadır. Ayrıca mağarada, geniş galeriler ve labirentimsi yapılar da bulunmaktadır. Bu bakımdan mağara; macera ve mağaracılık turizmi ile doğa turizm faaliyetleri için uygundur (Uşak Altın Şehir, 2016). İlin Ulucak köyünde ise akarsu aşındırmasına bağlı olarak gelişen peribacaları görülmektedir. Bu peribacaları ve çevresi; hiking, trekking ve kamp gibi doğa turizm etkinlikleri için olanak sağlamaktadır (Atasoy, 2018).

Jeotermal sahalar bakımından oldukça zengin olan yörede birçok termal tesis bulunur. Yörenin en önemli jeotermal sahası Banaz-Hamamboğazıdır. Bu jeotermal sahadaki sular, 61-71,6 °C sıcaklığa sahiptir. Yöredeki jeotermal alanlar ise; Kayaagıl (58-73°C), Emirfakılı-Akbulak (41°C), Örencik (38,5°C), Aksaz (37°C), Hasköy (34°C) ve Kızılcaören (24°C) sahalarıdır. Bu termal tesislerdeki sular; mide, böbrek, cilt ve romatizmal gibi pek çok hastalığa iyi geldiği için sağlık turizmi açısından da önem teşkil etmektedir (Gökgöz vd., 2010; Deniz, 2016).

4.1.2. Jeomorfolojik Özellikleri ve Turizm

Uşak, genellikle dalgalı plato görünümüne sahiptir. Bölge topraklarının %57,5' ini platolar, %37' sini dağlar ve %5,5' ini ise ovalar oluşturmaktadır. Batısında yüksek dağlık kütleler bulunmamakla birlikte, Gediz Nehrinin ve Banaz Çayının yardığı yaklaşık 700-900 m'lik tepe ve sırtlardan oluşan düzlükler bulunmaktadır. Kuzeyinde 2121 m'lik Şaphane Dağı, kuzeydoğusunda 2309 m'lik Murat Dağı, güneydoğusunda 1990 m yüksekliğe sahip Bulkaz Dağı yer alır. Doğusunda 1500 m' den yüksek Dumlupınar Beli ve 1940 m'lik Ahır Dağı bulunur. Güneyi ise Baklan ve Karahallı arasında yer alan 1000 m yüksekliğindeki tepeler ile çevrilidir (Özav ve Kara, 1998; Uşak İl Turizm Müdürlüğü, 2001; Atalay, 2011; Uşak ÇED, 2016).

Yörede yer alan dağlar, mağaralar, kanyonlar ve vadiler başlıca doğa turizm alanlarıdır. Bölgenin önemli dağlarından biri olan Murat Dağının alternatif turizm potansiyeli oldukça yüksektir. Dağın derin vadilerle yarılmış olması, farklı iklim tiplerine özgü bitkilerin yetişmesine imkân vermektedir. Bu sayede sahada botanik turizmi yapılabilir (Keser, 2013). Murat Dağı ve çevresindeki Gökölük, Belediye, Dokuzçam, İkizce, Söbealan ve Karaağıl yaylaları ise yayla turizmi için önemlidir (Özav, 1995). Ayrıca sahanın jeomorfolojik özellikleri (yükselti, eğim vb.); dağ yürüyüşü, kaya tırmanışı, kampçılık, binicilik, motokros ve foto safari gibi turizm aktivitelerine olanak sağlamaktadır (Koçan, 2011).

Bölgedeki alternatif turizm çeşitliliğinin yüksek olduğu alanlardan bir diğeri de Ulubey Kanyonlarıdır. Kanyon içerisinde ve çevresinde, Akdeniz kökenli bitkiler görülmektedir. Bu durum bölgeyi botanik turizmi için elverişli hale getirmektedir. Kanyonun dik yamaçları, kaya tırmanışı için uygundur. Ayrıca geniş vadi tabanları ile vadi derinliğinin 10-80 metre olduğu alanlar yamaç paraşütü için elverişlidir. Bunların yanı sıra kanyon; trekking, hiking, kuş gözlemciliği, av turizmi ve akarsu turizmi için de elverişlidir (Ören ve Şahin, 2014; Çukur vd., 2017).

Taşyaran Vadisi'nde ise akarsu aşındırmasına bağlı olarak gelişen yatak çukurları görülmektedir. Bu yatak çukurları sahanın en önemli turistik değerlerini meydana getirmektedir. Vadinin, doğal ortam özellikleri ve bitki türleri de turizm çeşitliliğini arttırmaktadır. Doğal ortam özellikleri sayesinde vadi ve çevresi; kamp turizmi, kırsal turizm, ekoturizm, macera turizmi, hiking, trekking ve atlı yürüyüşleri için uygundur (Polat ve Deniz, 2017).

4.1.3. İklim Özellikleri ve Turizm

Yöre, Akdeniz iklimi ve karasal iklim arasında geçiş özelliği göstermekle beraber daha çok karasal iklimin etkisi altında kalmaktadır. Yaz ayları, güney ve batıdan gelen maritim tropikal (mT) hava kütlelerinin etkisiyle kurak ve yağışsız geçer. Kışın ise kuzeyden gelen maritim polar (mP) ve karasal polar (cP) hava kütleleri ile güneyden gelen maritim tropikal (mT) havanın karşılaşmasıyla kasım ve mart ayları arasında cephe yağışlarına uğrar. Aralık ve ocak aylarında ise hava şartları daha sert ve uzundur (Atalay, 2011:9). Yıllık ortalama yağış miktarı 557.6 mm, yıllık en yüksek sıcaklık miktarı 40,2 °C, en düşük sıcaklık miktarı ise -19,9 °C dolaylarındadır (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2022).

Yörede farklı iklim tiplerinin görülmesi, çeşitli turizm faaliyetlerinin yapılmasına imkân vermektedir. Uşak'ta yazları alçak bölgelerde sıcak ve bunaltıcı hava koşulları yaşanmaktadır. Murat Dağında ise serin bir iklimin görülmesi, başta yayla turizmi olmak üzere çeşitli rekreasyon faaliyetlerinin yapılabilmesine olanak sağlamaktadır (Özav, 1995). Kış aylarında, yöredeki yüksek sahalara daha fazla kar yağışı düşmektedir ve kar buralarda uzun süre yerde kalmaktadır. Bu bakımdan yörenin en yüksek noktasını oluşturan Murat Dağı kış turizm faaliyetleri için oldukça elverişlidir. Kışın bu sahadaki kar kalınlığının 1-2 metreye ulaşması kayak sporunun yapılmasına olanak sağlamaktadır (Koçan, 2011). Dağın yüksek kesimleri yaz döneminde kuzeyden gelen rüzgarlara açıktır. Bu sayede sahanın Tınaztepe, Karakötek sırtı gibi kesimleri, yamaç paraşütü ve delta kanat gibi hava sporları turizmi için elverişli hale gelmektedir (Aytaç, 2003). Hava sporları için elverişli olan bir diğer yer ise Ulubey Kanyonlarıdır. Ulubey; kuzey, kuzeydoğu ve güneyden gelen rüzgarların etkisi altında kalmaktadır. Bu rüzgarlar dikkate alındığında Hasköy'ün güneyi, Büyükkayalı ve Küçükkayalı arasındaki dik yamaçlar ile Balundus Antik Kentinin güney yamaçları hava sporlarıyla ilgili turizm faaliyetleri için uygundur (Ören ve Şahin, 2014).

4.1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri ve Turizm

Fitocoğrafya açısından zengin olan yörede, Akdeniz, İran-Turan ve Avrupa-Sibirya flora bölgelerine ait bitki toplulukları görülür. Bölgenin 900-1000 m yüksekliğe sahip batı ve güney kesimlerinde, başta kızılçam ve maki olmak üzere Akdeniz flora bölgesine ait bitki toplulukları yer alır. İklimin daha soğuk ve nemli olduğu doğu ve kuzey kesimlerinde ise 1000 m'den sonra karaçam ormanlarına rastlanmaktadır. Uşak Merkez-Banaz arasında kalan alanlarda meşe ormanları bulunur. Özellikle bitki topluluğunun ve çeşitliliğinin fazla olduğu Murat Dağı'nın kuzey kesiminde, kayın ve fındık gibi Karadeniz iklimine ait bitkilerle

karşılaşılır. Dağda, 1700-1800 m'lerden sonra sarıçam toplulukları görülmeye başlanır. (Atalay, 2011).

Uşak'taki iklim ve topografya koşulları bitki çeşitliliğini arttırdığı için bölge botanik turizmi için oldukça elverişlidir. Örneğin; Ulubey Kanyonlarının yükseltinin daha az olduğu güney kesimlerinde yüksek sıcaklık ve doğrudan ışık isteği olan asıl Akdeniz ekosistemine ait bitki türleri görülmektedir. Bu türlerin başlıcaları; kızılçam, ahlat, kızılçık, sığır kuyruğu, kermes meşesi, menengiç, geven, çoban yastığı ve diğer maki türleridir. Kanyon içerisinde akan Banaz çayı yakınlarında ise daha çok söğüt, kavak ve çınar gibi hidrofit türler bulunmaktadır. Yükseltinin arttığı kesimlerde ise ardıç, palamut meşesi gibi türler görülmektedir (Ören ve Şahin, 2014; Çukur vd., 2016).

Murat Dağında ise Akdeniz, İran-Turan ve Avrupa-Sibirya olmak üzere üç farklı fitocoğrafya bölgesi görülmektedir. Bu bakımdan bölge endemik ve relikt bitki toplulukları açısından oldukça zengindir. Sahada yer alan bitkilerin; 119' u Akdeniz, 95'i İran-Turan ve 117'si ise Avrupa-Sibirya fitocoğrafya bölgesine ait türlerden oluşmaktadır. Sahada, Akdeniz fitocoğrafyasına ait görülen türlerden bazıları; kızılçam, mazi meşesi, saçlı meşe, laden, menengiç, katran ardıcı, karaağaç ve kuş burnudur. İran-Turan fitocoğrafyasına ait türlerden ise korunga, şahin otu, kayagülü, sarı yaban gülü gibi pek çok bitki türü görülmektedir. Avrupa-Sibirya fitocoğrafyasına ait başlıca türler ise kayın, ıhlamur, gürgen, akçaağaç, fındık ve sarıçamdır. Bu türler aynı zamanda sahadaki relikt bitkileri de oluşturmaktadır. Ayrıca Murat Dağı, Türkiye'deki endemik bitki türlerinin de %13' üne sahiptir. Bu da bölgedeki 890 taksonun 116'sının endemik tür olduğu anlamına gelmektedir. Bu türlerden *alyssum davisianum*, *prometheum muratdaghense*, *pyrus anatolica* ve *verbascum coronopifolium* ise dünya üzerinde sadece bu sahada yetişmektedir. Bu durum bölgeyi hem botanik turizmi açısından hem de foto safari açısından önemli hale getirmektedir (Çırpıcı, 1981; Aytaç, 2003; Keser, 2013). Ayrıca hem Ulubey Kanyonu'nda hem Murat Dağı'nda sık ormanlık alanların bulunması bu sahaları rekreasyon faaliyetleri için oldukça elverişli hale getirmektedir. Ayrıca bu sahalardaki bitki çeşitliliği, hiking ve trekking ile foto safari turizm türlerinin yapılmasına da olanak vermektedir.

4.1.6. Akarsu Ağı Özellikleri ve Turizm

İldeki en önemli akarsu ağları; Banaz Çayı, Gediz Nehri, Hamam Çayı ve Dokuzsele Deresi' dir. Banaz Çayı, 133 km ile bölgenin en uzun akarsuyudur. Bu akarsu kuzeyden güneye akış göstererek Büyük Menderes Nehri'ne karışır. Gediz Nehri ise 318,73 m³/sn ile il

sınırları içerisindeki en yüksek debiye sahip akarsudur. Her iki akarsu ağının kaynağı da Murat Dağı'dır. Bölge içerisinde doğal oluşumlu göl olmayıp, gölet ve barajlar genellikle sulama amaçlı kullanılmaktadır. (Özav ve Kara, 1998; Uşak ÇED, 2016).

Murat Dağında yer alan Kesiksöğüt Pınarı; Posuk Çayı'nın, Gediz Nehri'nin ve Büyük Menderes Nehri'nin kaynağını oluşturduğu için önemli bir turistik ögedir. Ayrıca sahanın akarsular tarafından yarılmaları sonucunda şelaleler oluşmuştur. Özellikle Gürlü Dere Şelalesi turizm için oldukça önemlidir. Dağın, yüksek kesimlerinde görülen sirk göllerinden biri olan Kuzu Gölü ise bir diğer önemli turizm değeridir. Sahada yer alan akarsu ve göller başta doğa turizmi olmak üzere olta balıkçılığı ve rekreasyon etkinlikleri açısından da son derece önemlidir (Aytaç, 2003; Koçan, 2011).

İlde yer alan gölet ve barajlar ise av turizmi için oldukça elverişlidir. Baltalı ve Göğem göletleri ile Dikendere, Küçükler ve Adıgüzel barajları balık çeşitliliğinin yüksek olduğu sahalardır. Olta balıkçılığına uygun olan bu alanlarda; sazan, kadife, tatlı su kefalı, tatlı su levreği, yayın balığı ve kerevit gibi türler yetişmektedir (Uşak İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2023). Ayrıca Adıgüzel Barajı farklı turizm etkinliklerine de olanak sağlamaktadır. Hem baraj hem de barajı besleyen Banaz Çayı su sporları için elverişlidir. Barajda ve Kurudere de rafting, kano, kürek yarışları, jet ski ve su kayağı gibi çeşitli su sporları yapılabilir (Ören ve Şahin, 2014). Bunun yanı sıra baraj, kuş gözlemciliği için de uygundur. Nitekim baraj; yerli, yaz göçmeni, kış göçmeni ve transit olmak üzere 132 kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca baraj ve çevresi karabatak, gri balıkçıl, orman baykuşu, ibibik gibi kuş türlerinin üreme noktasını da oluşturmaktadır (Kızılkaya, 2014).

4.2. Uşak'ın Beşerî Ortam Özellikleri ve Turizm

4.2.1. Tarihi Özellikleri ve Turizm

Uşak kelimesi; Çağatay Türkçesi'nde "*Oğul-Torun*", Arapça' da "*Aşıklar*", ve halk dilinde "*Esir-Köle*" olmak üzere farklı anlamları çağrıştırmaktadır. Bazı araştırmacılar "*Uşak*" isminin Türkçe' de yer almadığını ve Anadolu'nun Türkleşmesinden önce de kullanılmadığını belirtirken, kimi araştırmacılar ise beş kola ayrılan Türkmenlerden Salur-Ogurcık'ın soyundan gelen Ushag (Uşak) neslinden geldiğini belirtmektedir (Karaman vd., 2005).

Antik çağlarda "*Temenothyrai*" olarak adlandırılan kent, M.Ö. 4000 beri yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır. Bölge, M.Ö. 620-546 yılları arasında Lidya Krallığının hakimiyeti altına girmiştir. Bu dönemlerde inşa edilen ve Efes'ten Sus'a kadar uzanan Kral

Yolu, Uşak'ın Güre Köyü, Uşak-Merkez ve Banaz-Ahlat Köyü (Keromon Agora Kenti) sınırlarından da geçmiştir. M.Ö. 546-334 yıllarında Pers hakimiyetine giren bölge, bir süre Bergama Krallığına bağlı kalmış, daha sonra M.Ö. 189'da Roma hakimiyetine geçmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma sınırlarında kalan yöreye, M.S. 12. yüzyıla kadar Bizanslılar hâkim olmuştur. 1071'de Selçuklu ve Bizans İmparatorlukları arasında el değiştiren bölge, 1176'da Miryokefalon Savaşı ile Selçuklulara geçmiştir (Şişman vd., 1998). Yöre, Selçuklular Döneminde sınır görevini üstlenmiş ve Türkmen yerleşmesi haline gelmiştir. Bu dönemden sonra Germiyanogulları Beyliği'ne bağlanmış, 1429 yılında ise Osmanlı Beyliğine dahil olmuştur. Millî Mücadele yıllarında 29 Ağustos 1920'de Yunan işgaline uğramış, 1 Eylül 1922 yılında bu işgalden kurtulmuştur. 1953 yılında ise Kütahya vilayetinden ayrılarak il statüsü kazanmıştır (Solak, 2002).

Şehir, M.Ö. 4000'den beri yerleşim alanı olarak kullanılmış ve farklı medeniyetlerin hakimiyeti altına girmiştir. Bu durum yörenin mutfak kültürünü, örf ve adetlerini, el sanat ürünlerini, geleneksel oyunlarını ve mimari yapısını etkilemiştir. Günümüzde yörenin geleneksel yemeklerinden olan Uşak Tarhanası gastronomi turizmi için oldukça önemlidir. Orta Asya Kökenli Türkmen Boylarından kalma Uşak Halıcılığı ve Eşme kilimleri ise şehrin turistik çekiciliğini arttıran başlıca el sanat ürünleridir. Türklerin ata sporu olan atlı cirit, bölgede en yaygın yapılan geleneksel spordur. Atlı cirit aynı zamanda spor turizmi faaliyetleri için de önemlidir. Ayrıca düzenlenen cirit müsabakaları, ilin gelenek ve göreneklerinin tanıtılmasına katkı sağladığı için kültür turizmi için de önem teşkil etmektedir.

Bölgede eski medeniyetlere ait turistik değere sahip arkeolojik sahalar ve eserler bulunmaktadır. Lidyalılar Dönemine ait Karun hazineleri, ilin en önemli tarihi eserlerindendir. Frigyalılar Dönemine ait olduğu düşünülen Kaya Evleri arkeoturizm potansiyeline sahiptir. Bölgenin diğer önemli arkeolojik sahaları ise Balundos, Sebaste, Akmonia, Mesotimolos ve Pepuza antik kentleridir. Bu sahalar ve çevresindeki doğal ortam koşulları doğa yürüyüşleri, kampçılık ve foto safari faaliyetlerine imkân vermektedir. Bunların yanı sıra montanizm mezhebinin kurulduğu Pepuza Antik Kenti inanç turizmi açısından da önemlidir.

Yörenin farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması, çeşitli mimari yapıları da ortaya çıkarmıştır. Nitekim Lidyalılar Döneminde yapılan Cılandıras Su Kemerî bölgedeki turistik değerlerin başında gelmektedir. Germiyanogulları Beyliği Dönemine ait Ulu Camii ve Hacım Sultan Türbesi mimari yapıları ile oldukça dikkat çekicidir. Bu yapılar şehrin hem kültürel turizmi için hem de inanç turizmi için önemlidir. Selçuklular Dönemine ait Çanlı Köprüsü ise bir diğer tarihi ve kültürel turistik ögedir. Osmanlı Döneminden kalma başta Çataltepe

Köprüsü olmak üzere, bu dönemin mimarisini yansıtan tarihi Uşak evleri ve konakları da yöredeki diğer önemli turistik alanlardır.

4.2.2. Nüfus Özellikleri ve Turizm

Bölgenin, il statüsünü kazanmasıyla ilk nüfus sayımı 1955 yılında yapılmış ve 165.354 kişi kayıtlara geçmiştir. 1960' da ikinci nüfus sayımı yapılmış ve nüfus 184.733 kişiye yükselmiştir. 1965 yılında yapılan sayımda ise, Avrupa'ya yapılan işçi göçlerine de bağlı olarak, nüfus %6.28' lik bir artış gösterebilmiştir. 1970-1975 yıllarında çevre illerde yaşanan depremler sonucunda, bölgeye yapılan göçler artmıştır. Genel olarak bakıldığında 1955-1990 yılları, nüfusun en fazla artış gösterdiği dönemler olmuştur. Bu dönemlerdeki en fazla nüfus artışı ise Merkez ilçede yaşanmıştır. (Kaya, 2016). 1990 yılında nüfusun %49' unun geçim kaynağı sanayi faaliyetleridir. Yöreden, Ankara-İzmir karayolu ve İzmir-Afyon demir yollarının geçmesi, ekonomik faaliyetleri canlandırarak nüfus artışlarında etkili olmuştur. Hem göç alan hem de göç veren ilin (Çetin, 2001), 2021 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre il ve ilçe merkezlerinde yaşayan toplam nüfusu 284.187, belde ve köylerde yaşayan nüfusu ise 88.996 kişidir. Yöredeki toplam nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde; 0-14 yaş grubundakiler %11,55'ini, 15-64 yaş arasındaki aktif nüfus %75,29'unu ve 65 yaş ve üstü ise %13,16'sını oluşturmaktadır (TÜİK, 2022).

Bölgelerin nüfus özelliklerinin, turizm türleri üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Erdoğan, 2019). Uşak, turizm türleri açısından zengin olmasına ve her yaştaki insana hitap eden turizm etkinliklerine sahip olmasına rağmen oldukça az turist çekmektedir. Yöreye 2022 yılında gelen turist miktarı 134.421 iken turistlerin geceleme sayısı ise 210.150 gündür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022). Yörenin toplam nüfusu ile gelen turist sayısı oranlandığında, kişi başına düşen turist miktarı 0,36 kişiye tekabül etmektedir. Kişi başına düşen geceleme sayısı ise 0,56 gündür. Bu oranlardan da anlaşıldığı üzere yörede turizm etkinliklerinin yeterince gelişmediği söylenebilir.

Yöredeki turizm değerlerinin çoğu belde ve köylerde ya da bu alanların yakınlarında yer almaktadır. Bu bakımdan kırsal alanlarda yaşayan insanların turizme katılmaları ve bu konuda farkındalık kazanmalarının son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Toplam nüfus içinde ise aktif nüfus oranı daha fazladır. Bu da turizme katılacak ve turizm sektöründe aktif rol oynayacak nüfusun olduğunu göstermektedir. Özellikle nüfusun % 6,79' unu 15-19 yaş grubu oluşturmaktadır. Bu yaş grubundaki öğrencilerin turizmle ilgili bilinçlendirilmesinin, gelecekte yöre turizmine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

4.2.3. Şehirleşme Özellikleri ve Turizm

Bölge, ilk çağ ve orta çağ dönemlerinde küçük bir yerleşim alanıyken, yeniçağ da şehir merkezi haline gelmiştir. Yöre, geçmişte İpek ve Kral yollarının varlığına, günümüzde ise İzmir-Afyon yol güzergahına bağlı olarak doğu-batı doğrultusunda şehirleşmiştir (Yalçınlar, 2001: 788-789). Millî Mücadele Döneminde Yunan işgali altındaki şehir, maddi ve manevi büyük kayıplar yaşamıştır. 1922 yılında Yunan kuvvetleri şehri terk ederken; 1 resmi bina ve hastaneyi, 2 mektebi, 4 medreseyi, 3 hamamı, 5 han ve oteli, 5 cami ve mescidi, 2 kiremithane ve fabrikayı, 26 çeşme ve su terazisini, 650 evi ve mahalleleri yakarak zarar vermişlerdir. Bu dönemde henüz Kütahya vilayetinden ayrılmayan bölge, maddi sıkıntılardan dolayı bayındırlık girişimlerinde bulunamamıştır. Ancak 1932'de şehir merkezine 2 parkın yapılmasıyla bayındırlık faaliyetleri başlayabilmiştir. Bu dönemden sonra bayındırlık faaliyetleri için bir komisyon kurulmuş ve şehrin haritası yaptırılmıştır. Kütahya'dan alınan maddi imkanlar ile mezarlıklar şehir dışına taşınmıştır. 1933 yılında şehir merkezindeki demirci barakaları yıkılarak yerine yeni binalar inşa edilmiştir. 1936 yılına kadar plansız imar edilen şehir, bu yıldan sonra planlı imar faaliyetlerine geçmiştir (Şişman vd., 1998). Günümüzde ise Ulubey, Eşme, Karahallı, Sivaslı ve Banaz ilçelerine sahip olan il, 11 belediye, 5 belde ve 245 adet köyden oluşmaktadır (Uşak Valiliği, 2022)

İl hem Millî Mücadele Döneminde maddi ve manevi kayıplar almış hem de uzun yıllar Kütahya vilayetine bağlı kalmıştır. Bu durumun yöredeki turizm faaliyetlerinin daha geç başlamasına neden olduğu düşünülmektedir. Yunan ordusunun çıkardığı yangında ise tarihi ve kültürel pek çok yapı zarar görmüştür. Bu nedenle günümüze daha az tarihi ve kültürel turizm varlığının ulaştığı düşünülmektedir. İldeki tarihi ve kültürel turizm değerlerinin genellikle şehir merkezinde toplandığı görülmektedir. Özellikle Paşa Hanı, Bedesten, Ulu Camii ve Burma Camii başlıca turizm değerleridir (Şişman vd., 1998).

4.2.5. Ekonomik Özellikleri ve Turizm

Ekonomik yapı genellikle tarım, sanayi ve ticarete dayanmaktadır. İldeki tarım faaliyetleri genellikle bağcılık, baklagiller, tahıl tarımı ve sanayi bitkileri üzerinedir. Yörede; çekirdeksiz, kuru, sofralık, pekmezlik ve şaraplık üzüm yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ancak üzüm bağları, Millî Mücadele Döneminde Yunan askerleri tarafından tahrip edilmiştir. Kalan bağlar ise floksera hastalığından büyük ölçüde zarar görmüştür. İlde, baklagil tarımı için iklim, toprak ve sulama koşulları elverişli olduğu halde üretim yeterli değildir. Genellikle nohut, fasulye, bakla, mercimek, burçak, korunga, mürdük, fiğ ve yonca yetiştirilir. Her türlü tahıl

ürününün yetiştirildiği yörede, en fazla buğday ve arpa üretimi yapılır. Üretilen diğer tahıl ürünleri ise mısır, yulaf, çavdar ve darıdır. XIX. Yüzyılın sonlarına doğru susam, haşhaş, pamuk, ayçiçeği, keten, tütün ve patates gibi sanayi bitkileri yetiştirilip ihraç edilmeye başlanmıştır. Uşak Şeker Fabrikası'nın açılmasından sonra ise şeker pancarı üretiminde artışlar yaşanmıştır. Hemen her türlü sebze ve meyvenin yetiştirildiği ilde, genellikle ıspanak, lahana, domates, biber, elma, erik, kayısı, vişne, şeftali, çilek, badem, vb. ürünler yetiştirilir (Şenol vd., 1998; Solak, 2002; Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).

Şeker fabrikasının kurulması hayvancılığın gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Meralarda daha çok koyun ve keçi besiciliği yapılmakta olup, genellikle ilkel hayvancılık yöntemleri uygulanır. Dericilik ve gıda sanayisine bağlı olarak hayvancılık gelişmiştir. Özellikle kümes hayvanları ve küçükbaş hayvancılık ekonomi için önemlidir. Ancak il; süt, peynir, yağ, kırmızı et ve yumurta gibi hayvansal gıda üretiminde Türkiye ortalamasının gerisindedir. Bölgenin iklimi ve zengin bitki çeşitliliği arı yetiştiriciliğini, sulak alanların varlığı ise su ürünleri yetiştiriciliğini olumlu yönde etkilemektedir (Solak, 2002; Meçik vd., 2013).

Uşak'ta, 1923 yılında Ticaret ve Sanayi Odasının kurulmasıyla tüccarlar ve sanayiciler bir araya toplanmıştır. 1926'da Türkiye'nin ilk şeker fabrikası faaliyete geçmiştir. Türkiye'nin ilk sanayi kuruluşlarının ortaya çıktığı bölgelerden biri olan ilde sanayi, dokumacılık ve dericiliğe bağlı olarak gelişmiştir. Otomatik tezgahların kullanılmasıyla dokuma sanayisi gelişmiştir. Ülkenin ihtiyaç duyduğu zig derinin %60'ını, gazlı sargı bezinin %95'ini ve peluş battaniyenin %85'ini karşılamaktadır. İl tekstil sanayinde özellikle; pamuk ipliği, pamuklu dokuma, yün, akrilik, boya, elyaf, battaniye, ev tekstil ürünleri, halı ve kilim üretimi yapılmaktadır. Uşak Organize Sanayi ve Uşak Deri (Karma) Organize Sanayi olmak üzere 2 sanayi bölgesine, Hitit, Uşak ve Umpaş Seramik olmak üzere 3 seramik fabrikasına ve yaklaşık 300 tane tabakhaneye (deri sanayi) sahiptir (Şenol vd., 1998; Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022). Çelik, seramik ve toprak ürünleri, deri ve deri mamulleri, demir ve demir dışı materyaller, tekstil ve hammaddeleri, hazır giyim, halı, hububat, bakliyat, meyve ve sebze mamulleri şehrin ihraç ettiği ürünler arasında yer almaktadır (UTSO, 2016).

Uşak ekonomisinde turizmin yeri ve payı ile ilgili bilgilere ulaşılammıştır. Şehre gelen turist sayısı ve turistlerin geceleme miktarı düşünüldüğünde, turizmin ekonomiye katkısının çok yüksek olmadığı söylenebilir. Yörede yetiştirilen tarım ürünleri ile gastronomi turizmini arasında ilişki bulunmaktadır. Örneğin bölgede haşhaş üretimine bağlı olarak haşhaş ezmesi yapılmaktadır. Haşhaş ezmesi; zini hamursuzu, peksimet ve katmer gibi yöresel

yemeklerde kullanılmaktadır. Şeker pancarından üretilen kırmızı pancar boyası ise gelin helvasının üretiminde kullanılmaktadır. Bilindiği üzere haşhaş ezmesi ve gelin helvası, coğrafi işaret olarak tescillenen ürünler arasında yer almaktadır (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2022). Tescillenen bu ürünler aynı zamanda ilin gastronomi turizmine de katkı sağlamaktadır. Sivaslı ilçesinde üretilen çilek sayesinde ise her yıl Sivaslı Çilek ve Sanat Festivali düzenlenmektedir. Bunların yanı sıra, özel sermaye ile kurulan Uşak Şeker Fabrikası, günümüzde önemli turizm değerleri arasında yer almaktadır. Uşak Halıları ve Eşme kilimleri ise hem yörenin ekonomisine hem de turizmine katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu el sanat ürünleri, kültürel mirası geleceğe taşıdığı için kültürel turizm için de oldukça önemlidir (Uşak Altın Şehir, 2016).

4.2.7. Ulaşım Özellikleri ve Turizm

İl sınırları içerisindeki en önemli karayolu İzmir-Ankara karayoludur. Şehirleşme ve yerleşmelerde, doğu-batı doğrultusunda uzanan bu yol güzergahına göre şekillenmiştir. Bölgenin ikinci işlek karayolu Uşak-Denizli karayoludur. Bölge sınırları içerisindeki bir diğer önemli karayolu Uşak-Ulubey yoludur. Ayrıca bu yol aracılığı ile Denizli'nin Buldan, Güney ve Sarayköy ilçeleri ile Manisa'nın-Alaşehir ilçesine ulaşım sağlanır. Günümüzde yörede fazla tercih edilmeyen ancak tarihi öneme sahip bir diğer ulaşım sistemi İzmir-Afyonkarahisar güzergahlı demiryolu hattıdır. Bu demiryolu hattı; Uşak-Merkez, Eşme-Elvanlı ve Ulubey-İnay sınırları içerisinde geçmektedir. İl, İzmir-Konya ve İzmir-Ankara demiryolu seferleri arasında transit bölge görevi görmektedir. Bölgenin havalimanı ilk kez 1998 yılında kurulmuş, talebin az olmasından dolayı 2001'de kapatılmış, 2006'da ise tekrardan seferlere başlamıştır. Ancak 2011 yılında tarifeli seferlere yeniden kapatılmıştır (Doğanay ve Deniz, 2014).

Yörenin Denizli, Afyonkarahisar ve Manisa illeri arasında doğrudan bir karayolu ulaşımı bulunmaktadır. Ancak bölge bu iller kadar turist çekmemektedir. Bu durumun bölgedeki turizm faaliyetlerindeki tanıtım eksikliklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra bölgeden geçen İzmir-Afyonkarahisar demiryolu hattı hem ekonomik hem de tarihi açıdan oldukça önemlidir. Yörede üretilen Uşak halıları, bu hat üzerinden İzmir Limanına oradan da dünyanın çeşitli ülkelerine ulaştırılmıştır (Yıldırım, 2001). O dönemlerde Avrupa'ya taşınan Uşak halılarının günümüzde dünyaca ünlü müzelerde sergileniyor olması ilin tanıtımı için oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra demiryolu hattı üzerinde yer alan Uşak tren garı, Fransız ve İtalyan mimarisinin özelliklerini taşımaktadır. Yine bu hat üzerinde bulunan İnay Hanı ise yörenin mimarisini yansıtmaktadır. Farklı mimari özelliklerin görüldüğü bu yapılar, tarihi ve kültürel turizm için son derece önemlidir.

Türkiye’yi ziyaret eden turistlerin en fazla havayolu ulaşımını tercih ettikleri bilinmektedir. Bu bakımdan bölgedeki havalimanının tarifeli seferlere açılmasının turizm hareketliliğini hızlandıracağı düşünülmektedir. Yöredeki belli başlı turizm alanları (Ulubey Kanyonu, Taşyaran Vadisi vb.) dışında diğer turistik sahalara ulaşım kolay değildir. Bu nedenle bu alanlardaki altyapı koşullarının iyileştirilmesinin de turizme katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.2.8. Turizm Varlıkları

Bu kısımda Uşak’ın tarihi ve kültürel turizm, doğa turizmi, termal turizm varlıkları ile rekreasyon alanları ile festival ve şenliklerine değinilmiştir.

4.2.8.1. Tarihi ve Kültürel Turizm Varlıkları

Müzeler

- *Uşak Arkeoloji Müzesi:* 1967 yılında inşasına başlanmış ve 1970’te yapımı tamamlanmıştır. Ancak müzenin teşhir tanzim ve depolama alanının yetersiz kalmasından dolayı yeni bina yapımına karar verilmiştir. Yeni binanın yapımına, Tren Garının bulunduğu alanda 2012 yılında başlanmış ve 2018 yılında tamamlanmıştır. 3 katlı binada 43 bin koleksiyon ve 2000 eser sergilenmektedir. Müzenin 1. katında arkeolojik eserler, 2. katında para ve paranın tarihi ve 3. katında ise Lidya Dönemine ait eserler ve Karun Hazinesi sergilenmektedir (Altın Şehir Uşak; 2016; Türkiye Kültür Portalı, 2022).

Görsel 1: Uşak Arkeoloji Müzesi (Foto: F. Yakın).

- *Atatürk ve Etnografya Müzesi:* Müzeye ait yapının kim tarafından ne zaman inşa ettirildiği bilinmemekle birlikte, Uşak'ın ileri gelen ailelerinden Kaftancizadelere ait olduğu düşünülmektedir. 1879' da Bursa Valisi Ahmet Vefik Paşa'nın bu evde misafir olduğu bilinmektedir. Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk bu evde kalmıştır. Ayrıca Atatürk, esir alınan Yunan orduları Başkomutan vekili General Trikupis'i bu binada karşılamıştır. General Trikupis 'in silah ve kılıcını İsmet Paşa (İsmet İnönü), Halit Akmansü (Dadaylı Halit) ve Asım Paşa (Asım Gündüz) birlikte teslim almıştır. Bina, 1 Eylül 1978'de Atatürk ve Etnografya Müzesi olarak açılmıştır. 2 katlı ahşap yapının giriş katında; yöresel, etnografik malzemeler, tarihi Uşak Halıları, Eşme Kilimleri, eski silahlar, giysiler ve diğer eserler sergilenmektedir. 2. katında ise Atatürk'e ait yatak odası ve giysiler ile o dönemdeki aynalar, sehpa ve koltuklar vb. eşyalar sergilenmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

Görsel 2: Atatürk ve Etnografya Müzesi (Foto: F. Yakın).

- *Kent Tarihi Müzesi:* Türkiye'de şehir aydınlatmasında ilk elektrik Uşakta üretilmiştir. 1 Eylül 2013 yılında Uşak Kent Tarih Müzesi olarak ziyaretçilere açılan bina, tarihte elektriğin ilk üretildiği ve dağıtıldığı yerdir. Müze; ana bina, ana binadaki asma kat, avlu ve avluda yer alan 11 odadan oluşmaktadır. Ana binada; elektrik ve aydınlatma tarihi, maketler, Atatürk büstü, agridizör, eğitim, kronolojik tarihi, halı, belgelik, şeker fabrikası, kök boya, dericilik, dokumacılık ve günlük yaşam nesne bölümleri yer almaktadır. Ana binanın asma katında ise; düğün canlandırma, belediye, basın, cirit, spor, mutfak kültürü odaları bulunmaktadır (Kent Tarihi Müzesi Broşür).

Görsel 3: Kent Tarihi Müzesi (Foto: F. Yakın).

- *Halı Kilim Müzesi*: Ahşap iki katlı yapı Uşak Belediyesi tarafından düzenlenerek 2013 yılında Halı Kilim Evi olarak hizmete açılmıştır. Müzenin açılmasında Uşaklı ressam Devrim Erbil önemli rol oynamıştır. Müzede 48 adet değerli Uşak halıları ve ödüllü Uşak kilimleri sergilenmektedir. Ayrıca 500-600 yıllık tarihi kilimler ve ilgi çekici tablolar da yer almaktadır (Altın Şehir Uşak; 2016).

Görsel 4: Halı Kilim Müzesi (Foto: F. Yakın).

Tarihi Köprüler

- *Cılandıras Su Kemer*i: Karahallı ilçe sınırlarında, Ulubey ve Avgan kanyonlarının doğusunda, Banaz Çayı üzerine inşa edilmiştir. Bölgedeki hidroelektrik santralinin yanında bulunan yapı aslında bir su kemeridir. Geç Roma Dönemine ait olan yapı, yakınlardaki Pepuza Antik Kenti'ne içme suyu taşımak amacıyla inşa edilmiştir. 24 m yüksekliğindeki köprü, 2014 yılındaki restorasyon çalışmalarıyla güçlendirilmiştir (Altın Şehir Uşak, 2016; Çukur vd., 2017).

Görsel 5: Cılandıras Su Kemerı (Foto: F. Yakın).

- *Beylerhan (Sarıkız) Köprüsü:* Osmanlı ya da Germiyanogulları Beyliği Döneminde, Gediz Nehri üzerine inşa ettirilen köprü, Köprübaşı ve Beylerhan köyleri arasında yer almaktadır. Köprünün yapım tarihi bilinmemekle beraber bazı kaynaklarda M.1350 yılında inşa edildiği belirtilmektedir. 2012 yılında 2.Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilen köprü, 2014-2015 tarihlerinde de güçlendirilmiştir (Acar, 2016; Altın Şehir Uşak, 2016).
- *Çanlı Köprü:* M.1255'te Emir Şücaeddin Kızıl Bey tarafından yaptırılmıştır. Selçuklu mimari yapısını taşıyan köprü, Dokuzsele Deresi üzerinde inşa edilmiştir. Kitabelerinin 1970'li yıllarda tarihi eser kaçakçıları tarafından çalındığı düşünülmektedir. Selçuklu Döneminden ayakta kalan tek yapıdır. Dokuzsele Deresinin getirdiği alüvyonlar ile köprünün boyu azalmış, köprü ayakları zarar görmüş ve bazı kısımlarında bozulmalar meydana gelmiştir. Köprü 2013-2014 yıllarında restore edilmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Altın Şehir Uşak, 2016).
- *Karahasan Köprüsü:* Selikler ve Karahasan köyü, Çay Mevkii'nde yer alan köprü, Değirmen Deresi'nin üzerine kurulmuştur. Köprünün üst kısmı taşlar ile doldurularak yol haline getirilmiştir. İki köy arasındaki geçişler bu köprü üzerinden yapılmaktadır.

01.08.1986/2515 ve 23.05.2013/1070 tarih ve kararı ile tescillenmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Acar, 2016).

- *Muharremşah Köprüsü:* Uşak Merkez ilçeye bağlı Muharremşah köyü içinde yer almaktadır. Kusura Çayı üzerinde bulunmaktadır. H.1321-M.1903 tarihlerinde yapılmış olduğu düşünülmektedir. Köprünün üzerindeki kabartmalarda ay-yıldız, maşallah ve sene 1321 ifadeleri yer almaktadır. Yakın zamanda onarım gören köprü günümüzde kullanılmamaktadır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Acar, 2016).

Görsel 6: Muharremşah Köprüsü (Foto: F. Yakın).

- *Çataltepe Köprüsü:* Uşak-İzmir karayolu kenarında Gediz Nehri üzerine inşa edilmiştir. Osmanlı Dönemine ait köprünün kim tarafından ne zaman yaptırıldığı bilinmemektedir. Köprü 1900 yılında yıkılmış ve sadece temelleri ayakta kalmıştır. Köprü bu tarihlerde Ulucak köyünde yaşayan Hacı Mustafa oğlu Ahmet Ağa tarafından onartılmıştır. Köprü, İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 2005 yılında koruma altına alınmıştır (Ceylan, 2011).
- *Hasköy Köprüsü:* Ulubey-Hasköy eski yolunda yer alan köprü, Hasköy Deresi'nin üzerine kurulmuştur. Osmanlı dönemine ait olan yapı, 14.03.1980/11789 tarih ve kararı ile tescillenmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Acar, 2016)
- *İnay Köprüsü:* Ulubey ilçesinin İnay köyünün ortasından geçen derenin üzerine yapılan köprü, 14.-15. yüzyıllarda inşa edilmiştir. Köprünün üzerinde, mermere

kabartma şeklinde yazılan 6 satırlık, M. 1850 tarihli bir kitabe bulunur. Kitabenin, yapım veya tamir kitabesi olup olmadığı ise bilinmemektedir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

- *Kanyon Köprüsü*: Osmanlı Dönemine ait olan köprü, Ulubey ve Emekse köyü arasında yer alan kanyon içinde, Yavı Deresi üzerine inşa edilmiştir. Köprü'nün üst kısmı beton ile yenilenmiştir. Kullanım durumunda olan köprü'nün kitabesi bulunmamaktadır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).
- *Çamlıbel Köprüsü*: Çamlıbel ve Küçük Kayalı arasındaki kanyonda, Banaz Çayı üzerine kurulmuştur. Köprü'nün kemerleri düzgün taşlardan, diğer kısımları ise moloz taşlardan yapılmıştır. Osmanlı Döneminden kalan yapı hâlâ kullanılmaktadır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

Tarihi Çeşmeler

- *Koca Çeşme*: Karahallı ilçesi Karbasan köyü, Fevzi Çakmak Mahallesi mevkiindedir. H. 1198- M.1783/1784 yılları arasında inşa edilen çeşme, mermer ve kireç taşından yapılmıştır. Çeşmenin çerçevesindeki payelere, altı yapraklı ikişer çiçek rozeti ve selvi ağacı motifleri işlenmiştir. Yuvarlak kemer içerisinde Osmanlıca kitabe, onun altında ise “maşallah” ve “sene 1198” ifadeleri yer almaktadır. Çeşme musluğunun bulunduğu alanda ise selvi ağacı, kuş, kılıç, tabanca ve mermilerin olduğu fişeklik bulunmaktadır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).
- *Ali Ağa Çeşme*: Yol seviyesinden biraz aşağıda bulunan çeşme, H. 1202/ M. 1787/1788 tarihlerinde inşa edilmiştir. Ön cephesinde üç adet oluklu sütun ve iki adet yuvarlak kemerli niş yer almaktadır. Nişlerin altında ise birer yalak bulunmaktadır. Bundan 40 yıl öncesine kadar kullanılır durumda olan yapının, bakır ve çinko alaşımli pirinç muslukları sökülüştür. Ayrıca çeşmenin her iki kurnası da akmamaktadır. Yapı, 24.06.1983 tarih ve A-4434 kararı ile tescillenmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).
- *Cami (Aslanlı) Çeşmesi*: Sivaslı ilçesi, Hacım köyündeki Hacım Sultan Camiinin duvarında yer almaktadır. Çeşmenin saçak kısmının üstünü silmeli mermer oluşturur. Yuvarlak kemer içerisinde bir kitabe bulunur. Kitabenin altında ise iki minareli camii ve ayağıyla bir hayvana basan aslan figürü yer alır. Bununla beraber çeşme, gül ve

selviye benzeyen motifler ile süslenmiştir. M.1878’de inşa edildiği düşünülen çeşme, 1995 yılında tescillenmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

Görsel 7: Aslanlı Çeşme (Foto: F. Yakın).

- *Hacıoğlu Çeşmesi*: Sivaslı ilçesinin Selçukler beldesi sınırları içerisinde. Yapının, M.1884/ 1885 yılları arasında yapıldığı düşünülmektedir. Geneli mermerden yapılan çeşmenin üst kısmı sonradan beton ile tamamlanmıştır. Çeşmenin ön yüzünde karşılıklı ay- yıldız, rozet, vazo içinde çiçek ve bitkisel figürler bulunmaktadır. Çeşme, 06.09.1995 / 5051 tarih ve kararı ile tescillenmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).
- *Cimcim Çeşme*: Meydana inşa edilen çeşmenin iki cephesi mevcuttur. Yapı 1922 yılında, ilk yerinde Yunanlılar tarafından yakılmış ve Zeybli Köseoğlu tarafından tamir ettirilmiştir. Kuzey ve güney cephelerinde Hacı Remzi Efendi tarafından yazılan kitabeler bulunur. 1995 yılında ise şimdiki yerine, Özdemir Mahallesine taşınmıştır. Çeşmenin H. 1316 /M.1898/1899 yıllarında yapıldığı düşünülmektedir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007)

Görsel 8: Cincim Çeşme (Foto: F. Yakın).

Tarihi Dini Mekanlar

- *Ulu Camii*: İl merkezinde yer alan yapının, H. Şaban 822/Ağustos-Eylül 1419 tarihli çeşme kitabesinde yer alan bilgilere göre Germiyan Beyi II. Yakub döneminde, Kavşidoğlu Mehmed tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Uşak'ta günümüze kadar gelen yapılar içerisinde tarihi ve mimarisi ile en dikkat çekici olanıdır. Yapı, 1955 ve 1970 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. 2015 yılında yeniden başlayan onarım çalışmaları 2016 yılındaki hatalı uygulamalar sonucunda durdurulmuştur (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 9: Ulu Camii (Foto: F. Yakın).

- *Kareler (Kara Ali) Camii*: Kara Ali adlı şahıs tarafından yaptırıldığı rivayet edilen binanın yapım tarihi bilinmemektedir. Binada H.975/ M.1567-1568 tarihli bir kitabe yer almasına rağmen, mimari yapısı 16. yüzyıl mimari yapısını yansıtmamaktadır. Bu durum, minarenin daha önceki bir camiden kalması ve şimdiki caminin 19. yüzyılda tamir ettirilmesinden kaynaklanmaktadır. 1867, 1894 ve 1922 tarihlerindeki yangınlardan zarar gören bina yeniden tamir ettirilmiş ve 2002 yılında tekrardan tadilat görmüştür (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

Görsel 10: Kareler Cami'deki Kitabe (Foto: F. Yakın).

- *Burma Camii*: Ulu Camii'nin doğusunda bulunan yapının ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Bu konu ile ilgili, Evliya Çelebi'nin gördüğünü öne sürdüğü ancak günümüze kadar başka kimsenin görmediği kitabeye göre Evliya Çelebi "Hacı Mustafa Camii' nin tarihi budur" demiştir. Onun bu ifadesindeki Hacı Mustafa Camii'nin, Burma Camii olduğu düşünülerek inşa tarihinin H.980/M. 1572-1573 yılları olduğunu kabul edenler vardır. Bunun yanı sıra yapının kesin yapılış tarihinin 1570 olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. İddialar doğrultusunda camiinin 16. yüzyılda inşa edildiği söylenebilir. Bina kitabedeki bilgilere göre H.1185/M.1771-1772 tarihlerinde onarılmıştır. 1992 yangınından sonra yeniden tamir edilmiştir. 1970 ve 1988 tarihlerinde de çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 2001'de ise yapının dış cepheleri sıvanarak, minaresindeki bozukluklar elden geçirilmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 11: Burma Camii (Foto: F. Yakın).

- *Çakaloz Camii*: Yapılış tarihi bilinmeyen yapının giriş kısmında II. Abdülhamid'e ait tuğra yer almaktadır. Ancak bina II. Abdülhamid tarafından yaptırılmamıştır. H. 1310/ M. 1894 tarihinde yanan bina, Sabah Mahallesi Şirket-i Hayriyesi tarafından kubbeli ve kurşun örtülü olarak onartılmıştır. 1894 ve 1922 yıllarında çıkan yangınlardan zarar

gören bina yine aynı şirketin tamir ettirmesi ile günümüzdeki şeklini almıştır. Yapı 1982 ve 2016 tarihlerinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tekrardan restore edilmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 12: Çakaloz Camii (Foto: F. Yakın).

- *Hacı Ali Türbesi:* Türbenin ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte, Hacı Ali tarafından Merkez ilçeye bağlı Hacıkadem köyüne yaptırılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda türbenin Osmanlı Dönemi eseri olduğuna ve etrafında zaviye yapılarının yer aldığına ulaşılmıştır. Diğer yapılar günümüze kadar ulaşamamıştır ancak zaviyeye ait türbe ve büyük bir mezarlık hâlâ mevcuttur (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).
- *Ahmed Semerkandi Türbesi:* 1570 yılında Uşak'ta Memi Çelebi Mahallesi nüfusu içinde yaşayan Seyyid Ahmed Semerkandî hazretleri, Seyyidlerden önemli bir şahıstır. Ayrıca Halvetiyye' nin Uşakîye kolunu kurucusu olan Hasan Hüsameddin Buharî hazretlerinin de şeyhidir. Türbesi, Uşak merkez ilçeye bağlı Kabaklar

Köyü'ndedir. Burada “Fakir Dede” olarak anılan Şeyh Alaü'd-din Uşşaki' yi yetiştirip hilafet verdikten sonra vefat etmiştir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

- *Ala'd-din Uşşaki Türbesi:* Türbesi, Kabaklar Köyündeki caminin altındadır. Türbe içindeki ikinci mezarın Şeyhin eşine ait olduğu düşünülmektedir. H. 890/ M. 1485 tarihinde vefat etmiştir. “Kabaklı Alaaddin” demesiyle meşhurdur. Veli Ahmed Şemseddin-i Marmaravî ve Ekmal Tekkesi isimleriyle anılan iki halife yetiştirmiştir (Altın Şehir Uşak, 2016).
- *Paşam Sultan Türbesi:* Karahallı sınırları içerisinde Mahmud Paşa (Paşalar) köyünde yer almaktadır. Mahmud Paşa Zaviyesi, Seyyid Şeyh Mahmud Paşa tarafından yaptırılmıştır. Zaviyenin, Germiyanogulları Dönemine ait olduğu düşünülmektedir. 18. yüzyılın başlarında zaviye vâkıfın soyundan kimsenin kalmaması sonucu toprakları devlete geçmiştir. Zaviye müstemilâtının içinden günümüze sadece türbe kalmıştır. İçerisinde dört adet mezarın bulunduğu türbe, 2010 yılında restore edilmiştir (Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 13: Paşam Sultan Türbesi (Foto: F. Yakın).

- *Karaca Ahmet Sultan Türbesi:* Karaca Ahmet Sultan, Anadolu'nun Müslümanlaşması ve Türkleşmesi için Hoca Ahmet Yesevi tarafından görevlendirilmiştir. Saruhan Beyi İshak Çelebi (790/1338) döneminde yaşamıştır. Manisa'nın Bizanslılardan alınarak Saruhanlılar tarafından ele geçirilmesine yardım etmiştir. Evliya Çelebi tarafından

ölüm tarihi 1262 olarak verilmektedir. Türbe içerisindeki ikinci mezar ise annesine aittir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

- *Hacım Sultan Türbesi:* Hacım Sultan, Uşak'ın tarihi bilinen en eski Bektaşî zaviyesidir. Zaviye, Germiyanoglu I. Yakub Bey tarafından H.721/M. 1321 yılında Sivaslı ilçesine bağlı Hacım Sultan köyüne yaptırılmıştır. Germiyanogulları Beyliği dönemine ait olan yapı, Osmanlıların bölgeye hâkim olmasıyla zarara uğramamış ve bölgedeki faaliyetini sürdürmüştür. Zaviyeden günümüze sadece türbe kalmıştır. Ancak köyde yaşayan insanların türbenin karşısında eskiden binaların yer aldığını ve deprem sonucu yıkıldıklarını söylemelerinin üzerine, zaviye binasının ve müştemilatın yakın bir zamana kadar ayakta olduğu ortaya çıkmıştır. Son yapılan incelemelerde türbenin, yakın bir zamanda çıkan yangın sonucunda duvarlarının kararmış ve Hacım Sultan'a ait olduğu düşünülen tahta asanın zarara uğramış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca türbede Hacı Bektaş tarafından Hacım Sultan'a verilen, aslı tahtadan olan “batın kılıcı”nın yerine demir kılıç da duvarda sembolik olarak bulunmaktadır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

Görsel 14: Hacım Sultan Türbesi (Foto: F. Yakın).

Anıtlar

- *Göğem Zafer Anıtı:* Yunan ordusunun Başkomutan vekili General Trikupis ve birlik komutanları 2 Eylül 1922 yılında, Dadaylı Halit Bey tarafından Göğem köyünde esir alınmıştır. Buraya yapılan anıt, Türk ordularının büyük bir zaferini temsil etmektedir. Anıt, 2014 yılında restore edilerek yeniden düzenlenmiştir. Anıtta, General Trikupis'i ve birliğini esir alıp Atatürk'e teslim eden, Büyük Taarruz 5. Kafkas Tümen Komutanı Kurmay Albay Halit Bey ile askerlerinin isimleri bulunmaktadır (Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 15: Göğem Zafer Anıtı (Foto: F. Yakın).

- *Çeceli Kara Murat Anıtı:* Anıt, Banaz ilçesi sınırlarındaki Çamsu köyünde bulunmaktadır. Çeceli Kara Murat, o dönemlerde Çece Köyü olarak anılan bu köyde çobanlık yapmaktadır. 1922 yılında Başkomutanlık Meydan Muharebesi sırasında darbe alan Yunan ordusu, İzmir'e gitmek için yol alır. Bu sırada Çeceli Kara Murat'a denk gelen ordu, kendilerini Afyon-İzmir demiryoluna götürmesini teklif eder. Çeceli Kara Murat ise Yunan ordusunu, Kusura Boğazına götürür. Yunan ordusunun durumu fark etmesi üzerine süngülenerek şehit edilir. Ancak Yunan Ordularının Başkomutan vekili General Trikupis ve askerleri demiryoluna ulaşmadan Halit Bey tarafından esir alınır (Altın Şehir Uşak, 2016).
- *Atatürk ve Kurtuluş Anıtı:* 2001 yılında heykeltıraş Prof. Dr. Tankut Öktem tarafından tasarlanan anıt, 30 m uzunluğunda ve 17 m yüksekliğindedir. Anıt, tek kaide üzerine

toplanan üç ana figürden oluşmaktadır. Birinci grupta, şehre giren süvari birliğini temsil eden 3 süvari figürü yer almaktadır. İkinci grupta, kaidenin üzerinde zafer sütunu bulunmaktadır. Bu sütun, Türk milletinin tutsak edilemeyeceğini ve sonsuza kadar özgür yaşayacağını simgelemektedir. Sütunun önünde ise Atatürk heykeline yer verilmiştir. Atatürk heykelinin sağında sanat yazılı kitap taşıyan genç kız, solunda ise bilim yazılı kitap taşıyan genç erkek yer almaktadır. Bu figür, Cumhuriyetin geçlere emanet edildiğini ve sanat ile bilime verilen önemi göstermektedir. Üçüncü grupta ise, kadın ve mermi yüklü kağıt figürleri yer almaktadır. Bu figürler, Türk kadınının kahramanlığını, cesaretini ve Kurtuluş Savaşında orduya verdiği desteği simgelemektedir. Bu anıt yerel halkın, Anadolu'yu düşman işgalinden kurtaran ve modern Türkiye'nin temellerini atan Atatürk'e, onunla birlikte milli mücadelede savaşan orduya, fedakâr kadınlara, şehitlere ve gazilere şükranlarını sunmak amacıyla tasarlanmıştır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Ünal, 2012; Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 16: Atatürk ve Kurtuluş Anıtı (Foto: F. Yakın).

Diğer Tarihi ve Kültürel Varlıklar

- *Hacı Gedik Hanı*: 1891-1892 yıllarında Hacı Gedik Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır. İki katlı taş Han, Halı Pazarı civarında yer almaktadır. Yapının üst ve alt katlarında ayrı ayrı 30 kadar oda ve dükkân bulunmaktadır. Yapı, 1894 yılındaki Koca Yangından etkilenmemiştir. Yangından sonra Ziraat ve Osmanlı Bankaları gibi

kurumlar tarafından kullanılmıştır. 1940'lı yıllarda aktif olan Han'ın alt katları esnaf deposu üst katları ise konaklama yeri olarak kullanılmıştır. Zamanla önemini yitiren Han, 2000'li yıllarda tamamen kullanılmaz hale gelmiştir. Ancak butik otele dönüştürülmek amacıyla 2014-2017 yıllarındaki restorasyon çalışmalarına dahil edilmiştir (Altın Şehir Uşak, 2016).

- *Paşa Hanı*: 1898'de Tiritoglu Mehmet Paşa tarafından Fransız bir mimara yaptırılmıştır. Yapımı üç yıl süren bina, günümüzde otel olarak kullanılmaktadır. Yamuk bir görünüme sahip olan han, bir avlu ve iki kattan oluşur (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

Görsel 17: Paşa Hanı (Foto: F. Yakın).

- *Bedesten*: 1901-1904 yılları arasında Hacı Mustafa Efendi tarafından İtalyan bir mimara yaptırılmıştır. Kuzey ve güney doğrultudaki yapının, giriş ve çıkışı da aynı istikamettedir. Dikdörtgen biçiminde tasarlanan binanın ortasında bir koridor ve yanlarında sıralı dükkanlar bulunur (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

Görsel 18: Bedesten (Foto: F. Yakın).

- *Şeker Fabrikası*: Türkiye'nin özel sermaye ile kurulan ilk şeker fabrikasıdır. Nuri (Şeker) Bey'in çalışmalarıyla 1926 yılında kurulmuştur. Millî Mücadele Döneminden çıkan halkın önemli geçim kaynağı olmuştur. Fabrikada üretilen şeker numuneleri Mustafa Kemal Paşa'ya götürüldüğünde Paşa, Nuri Bey'e "Her sahada madalyamız vardı. Sen ilk iktisat madalyasını bize kazandırdın. Ben Yunan'ı denize döktüm, sen iktisadi harp ilan ediyorsun. Bu şeref hangi aileye nasip olur?" diyerek Nuri Bey'i çalışmalarından ötürü övmüştür (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).
- *İslamoğlu Kültür Evi*: İki katlı ve bahçeli tarihi yapı, 2010 yılında Uşak Belediyesi tarafından kamulaştırılmış ve restore edilmiştir. Tarihi binada, yaren ve İslamoğlu kültürünü sürdürmek amacıyla düzenlenen etkinliklerde İslamoğlu oyunu öğretilerek yaren kültürü yaşatılır (Altın Şehir Uşak, 2016).
- *Dokur Evi*: 180 yıllık tarihe sahip olan yapı, Okkalar ailesi tarafından yaptırılmış, sonrasında ise Tomas ve Dokur ailelerinin mülkiyetine geçmiştir. Ahşap malzemelerden yapılan bina, tipik Türk evinin özelliklerini taşımaktadır. 2004 yılında Uşak Belediyesi tarafından restore edilmek amacıyla satın alınmıştır. 2010 yılında ise "Uşak Belediyesi Dokur Evi Geleneksel El Sanatları Halıcılık Merkezi" olarak kullanıma açılmıştır. Dokur Evi'nde 40 halı tezgâhı bulunmaktadır. Ayrıca tarihi Selçuklulara kadar uzanan ve Avrupalı ressamaların tablolarına konu olan Uşak

Halıları sergilenmekle birlikte halı dokumacılığı sanatı da yaşatılmaktadır (Türkiye Kültür Portalı, 2022).

Görsel 19: Dokur Evi (Foto: F. Yakın).

- *Tren İstasyonu:* Anadolu’da inşa edilen ilk demir yolu hattı, 1857’de yapımına başlanan İzmir-Aydın demiryolu hattıdır. Bu hattı, 1864’te inşasına başlanan ve 1867’de tamamlanan İzmir-Kasaba (Turgutlu) demiryolu izlemiştir. Zaman içerisinde bu demiryolu hattının, Alaşehir üzerinden Uşak ve Afyon’a kadar uzatılmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine 1893 yılında demiryolu hattının yapım imtiyazı Fransızlara verilmiştir. Fransızlar ise bu imtiyazı, 1894 yılında İzmir-Kasaba (Turgutlu) ve Temdidi Osmanlı Anonim Şirketine devretmiştir. Demiryolu hattının yapımına 1895 yılında başlanmış olup, Uşak-Dumlupınar ve Uşak-Afyon hatları 1897 tarihinde tamamlanmıştır. Fransızlar tarafından yapılan ve 1898 yılında faaliyete giren Uşak tren garı “Batı” tarzında inşa edilmiş olup, Fransız ve İtalyan mimarların etkilerini taşımaktadır (Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 20: Uşak Tren İstasyonu (Foto: F. Yakın).

- *Tarihi Ev ve Konaklar:* Osmanlı mimarisinin özelliklerini taşıyan evler genellikle iki katlıdır. Evlerin birinci katları taştan, ikinci katları ise ahşaptan yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edilen bu yapılar; Kurtuluş, Karaağaç, Aybey ve Işık mahallelerinde yer almaktadır. Ayrıca Tiritöğlü Sokak'ta restore edilmiş evler de bulunmaktadır (Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 21: Tarihi Evler (Foto: F. Yakın).

Görsel 22: Tekeşoğlu Konağı (Foto: F. Yakın).

- *İnay Hanı/Kervansarayı*: Ulubey ilçesine bağlı İnay köyünde yer almaktadır. 14. yüzyıl sonu-15. yüzyıl başlarında inşa edilmiştir. Kuzey-güney doğrultuda uzanan bina, dikdörtgen bir alan üzerine yapılmıştır. Yapının inşasında çevreden getirilen mimari parçalar ve yer yer tuğlalar kullanılmıştır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

Görsel 23: İnay Hanı (Foto: F. Yakın).

- *İnay İstasyonu*: İnay köyünün hemen dışında yer alan istasyon, Uşak-İzmir demiryolu hattının ilk durağıdır. İstasyon ve demiryolu hattı, Fransızlar tarafından 1898 yılında işletmeye açılmıştır (Altın Şehir Uşak, 2016).

Görsel 24: İnay İstasyonu (Foto: F. Yakın).

Arkeolojik Kazı Alanları ve Antik Kentler

- **Blaundos Antik Kenti:** Ulubey ilçesinin Sülümenli Köyünün 2 km kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Lidya-Frigya sınırında stratejik öneme sahip olan kent, Helenistik dönemde Makedonya'dan gelenler tarafından kurulmuştur. Kent, üç tarafı derin bir kanyon ile çevrelenen yarımada görünümüne sahiptir. Kurulduğu alanın coğrafi özellikleri nedeniyle girişler kuzeydeki kapıdan yapılmaktadır. Kentin batı yamacında bir, doğu yamacında ise iki adet sur bulunmaktadır. Büyük İskender sonrası Selevkoslar Döneminde (İ.Ö. III. yy) koloni amaçlı inşa edilen kent, daha sonrasında Bergama Krallığına, oradan da İ.Ö 189'da Roma hakimiyetine girmiştir. M.S. 5. yüzyılda ise Sebaste Antik Kentindeki piskoposluk merkezine bağlanmıştır (Akbıyıkoglu, 1996). Kentin kuzeyinde normal mezarlar ve tümülüs, doğusunda ise kaya mezarlarından oluşan nekropol yer almaktadır. Kentten geriye; tapınak ve tamamı 14 tane olan ancak bir tanesinin ayakta kaldığı kemer ve çeşitli yapılar kalmıştır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).

Görsel 25: Blaundus Antik Kenti (Foto: F. Yakın).

- *Sebaste Antik Kenti*: Sivaslı ilçesinin Selçukler Köyünde bulunmaktadır. Yöredeki yerleşimler Prehistorik çağlara kadar uzanmaktadır. Kent, yerleşim yeri oldukça önemli bir coğrafi konuma sahiptir. Frigya bölgesindeki kent, 5. yüzyılın sonlarında “Megale Phrygia” sınırları içerisinde kalmıştır. Dönemin en önemli ticaret yollarından Kral Yolu’nun bu yöreden geçmesiyle, doğu-batı arasındaki ekonomik ve kültürel bağlantıyı sağlamıştır. Kent, İ.Ö. 6. yüzyılın ikinci yarısında Pers egemenliğine, daha sonra Büyük İskender döneminde Antigonos ’un yönetimine, İ.Ö. 189’da Roma İmparatorluğunun idaresine ve İ.S. 12. yüzyılda ise Anadolu Selçuklularının hakimiyeti altına girmiştir (İzmirligil, 1975). Tümülüslerin doğusunda kalan nekropol alanı 1966 yılında Dr. Nezih Fıratlı tarafından tespit edilmiştir. Yapılan kazı çalışmalarında M.Ö. 4 bin yıllarına ait eserlere rastlanılmıştır. Ayrıca Dr. Nezih Fıratlı ve ekibi tarafından 1966-1978 tarihleri arasında kiliselere ait kalıntılara ulaşılmıştır (Taştemür, 2017).

Görsel 26: Sebaste Antik Kenti (Foto: F. Yakın).

- *Pepuza Antik Kenti*: Kent, günümüzde Karahallı ilçesinin Karayakuplu köyü yakınlarında yer almaktadır. Kent, Avgan-Hasköy kanyonları içerisinde antik kaya kiliseleri ve yerleşim alanı olarak kurulmuştur (Çukur vd., 2017). Kent, 20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyılın başlarında Prof. Peter Lampe ve Prof. William Tabbernee yönetimindeki kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkartılmıştır. Kentin, “Yeni Kudüs” olarak bilinen ve dünyanın 7. kayıp mezhebi olan Montanzim’e ait olduğuna dair görüşler bulunmaktadır (Şişman, 2001).

Görsel 27: Pepuza Antik Kenti (Foto: F. Yakın).

- *Mesotimolos Antik Kenti*: Antik kent, Eşme ilçesinin Aydınlı ve Bekişli köylerinin yakınlarında yer almaktadır. Yerleşim yerinin Lidya döneminde M.S. 530’lu yıllarda

kurulduğu kabul edilmektedir. Kent, savunma amacıyla çevresine göre daha yüksekte kalan Kale Tepesine kurulmuştur. Ayrıca Kral ve Roma yollarına yakın mesafede bulunan kent, Balundos kenti ile de bağlantı içerisinde olmuştur. Kale ve Değirmen Deresi vadisinin dik yamaçlarında, Frigya mezarlarını andıran yaklaşık 40-50 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Kentten geriye; Kale Tepe Höyüğü, Düzköy tümülüsü ve kaya mezarları kalmıştır. Yapılan yüzey araştırmalarında ise M.Ö. 4. yüzyıl ve M.S. 3. yüzyıllara ait olduğu düşünülen kiremit ve seramik parçalarına ulaşılmıştır (Ceylan, 2007).

Görsel 28: Mesotimolos Antik Kenti (Foto: F. Yakın).

- *Akmonia Antik Kenti:* Banaz ilçesi Ahat köyünün güneyindeki yüksek tepeye kurulmuştur. Murat Dağı'nın güneyindeki verimli ovalar ve Kuruçay'ın beslediği verimli tarım arazileri kentin gelişiminde etkili olmuştur. Ayrıca Kral Yolu'nun ve diğer önemli yolların üzerinde yer alması ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Kent ile ilgili ilk çalışmaları Johan Franz başlatmıştır. Bu dönemde Hamilton; kent tiyatrosu, seyirci sıraları, sahne binasına ait kalıntılar, tapınak kalıntısı, sur duvarları ve kulelere ait kalıntıları tanımlamıştır. Antik kentte, günümüze kadar bilimsel araştırma ve kazı çalışmaları başlatılmamış olup, 2014 yılında "Uşak İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması: Eski Yunan ve Roma Yerleşimleri" projesi ile arkeolojik çalışmalara başlanmıştır (Dinç, 2017).

Görsel 29: Akmonia Antik Kenti (Foto: F. Yakın).

- *Altıntaş Köyü Kaya Evleri ve Mezarları:* Uşak Merkez'e bağlı Altıntaş köyü sınırları içerisinde, 7 bin yıl önce Frigyalılar döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Fransız Arkeolog Charles Texier tarafından 1845 yılında keşfedilmiştir. Yüksek kayalıklar üzerine oyularak inşa edilen kent, irili ufaklı 50 kadar ev ve mezardan oluşmaktadır. Kent, Frigyalılar'dan sonra Roma hakimiyetine girmiş, Hristiyanlığın erken dönemlerinde ise pek çok medeniyet tarafından mezar ve ibadethane olarak kullanılmıştır (Milliyet Haber , 2022).

Görsel 30: Altıntaş Köyü Kaya Evleri ve Mezarları (Foto: F. Yakın)

- *Hasköy Asarı:* Ulubey ilçesine bağlı Hasköy beldesinin 2,5 km kuzeybatısında bulunan Banaz Çayı vadisi ve Avgan kanyonları içerisinde yer almaktadır. Doğal bir tepе görünümüne sahip olan asarın güney yamacında oyulmuş bir tünel

bulunmaktadır. Roma zulmünden kaçan Hristiyanların burada yaşadıkları düşünülmektedir. Asarda çok sayıda oda ve niş bulunmakla birlikte üst yamaçlarında kaya mezarları yer almaktadır. Yapıların bir kısmı doğal yollar ile tahrip olmuştur. Bir kısmı ise özellikle mezarlıktaki Hz. İsa ve havarileri ile meleklerle ait resimler insanlar tarafından tahrip edilmiştir. Asar ile ilgili henüz bir arkeolojik kazı çalışması yapılmamıştır (Çukur vd., 2017; Gidilmeli.com, 2022).

- *Tümülüsler:* Yığın ya da tepe anlamına gelen tümülüs, bir mezarı örten toprak yığınının oluşan yapay tepedir. Uşak'ta Lidya Dönemindeki tümülüs geleneği Frigyalılar'dan alınmıştır. Ancak tümülüsler Lidya'nın kendine has mimari yapısını ve dekoratif özelliklerini yansıtmaktadır. Bu döneme ait tümülüsler; Güre tümülüsleri, Basmacı, İkiztepe, Aktepe, Toptepe, Topçatepe, Velişintepe ve Selçikler (Sivaslı) tümülüsleridir (Zeren Hasdağlı, 2017: 63-71). Uşak'ta bulunan diğer tümülüsler ise; Asartepe, Cinali, Göztepesi, Ahat Çeçtepe, Arslantaş, Bağkonak, Kalkankaya, Yağlar, Bekirdamı, Büyük Hozan Tepe, Hozat, Kuletepe, Yeşiller, Çayırılıpınar, Dedeçamı, Küçükkepez Tepesi, Tahtalı, Höyük Mevkii ve İkizhöyük tümülüsleridir (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007).
- *Karun Hazineleleri:* Uşak-İzmir karayolu üzerinde bulunan Güre köyünün kuzeyindeki tümülüslerde bulunmuştur. M.Ö. 7. yüzyılda Lidyalıların parayı icat etmesiyle ve bu dönemde Paktolos (Sart) Deresinin taşıdığı alüvyonlar içindeki altınların da işlenmesiyle Lidya ekonomisi canlanmıştır M.Ö. 560'ta tahta çıkan Kroisos döneminde ülkenin zenginleşmesiyle "Karun kadar zengin" deyiimi ortaya çıkmıştır. Lidya eserleri olarak da bilinen hazineler, M.Ö. 6.yüzyılda yaşamış Lidya soylularına ait anıt mezarlardan çıkartılmıştır. İkiztepe, Aktepe, Toptepe ve Basmacı tümülüslerinden; gümüş ve bronz kaplar, kaseler, kelepçeler, çok sayıda takı ve bu takıların alet ve kalıpları, kozmetik malzemeleri ve duvar resimleri gibi farklı niteliklere sahip 363 adet eser çıkartılmıştır. Bu tümülüslerden çıkartılan eserler 1965, 1966 ve 1968 yıllarında yurtdışına kaçırılmıştır. Kaçırılan eserler için Kültür Bakanlığı tarafından 1987 yılında Metropolitan Müzesine dava açılmıştır. 1993 yılında Türkiye'ye iade edilen eserler, 1996 yılında ise Kroisos'un yaşadığı topraklara getirilerek Uşak Müzesinde sergilenmeye başlamıştır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007; Pazarcı, 2017).

Görsel 31: Karun Hazinesi (Foto: F. Yakın)

El Sanatları

- *Uşak Halıları:* Uşak halıcılığı, Orta Asya kökenli; Kaçar, Karakeçili, Kızılkeçili, Tekeli ve Kınıklı oymakları gibi Türkmen boylarıyla başlamıştır. Uşak, 16. ve 17. yüzyıllarda ise Anadolu'nun en önemli halı merkezi haline gelmiştir (Samuk, 1984; akt. Aytaç, 2001). Madalyonlu, yıldızlı, kuşlu ve çintemanlı motiflerin işlendiği bu halılar Gördes düğümü ile dokunmuşlardır (Arslan ve Çinko, 2018). Avrupa'da duvarlarda, yerlerde ve masalarda dekoratif amaçlı kullanılmıştır. Bununla beraber Hans Holbein ve Lorenzo Lotto gibi ünlü ressamın tablolarında yer almıştır. Uşak Halıları sadece halı olarak değil, Osmanlı saraylarından, Avrupa şatolarına ve camilerden, kiliselere kadar yayılarak bir saygınlık sembolü halini de gelmiştir. Uşak halısının dayanıklılığı ve sağlam yapısı doğal yün ipliğinden gelmektedir. 2000'li yıllarda bu kültürel mirası geleceğe taşımak amacıyla yeniden fabrikalarda Uşak iplikleri üretilmeye başlanmıştır.

Günümüzde Uşak halılarının sergilendiği müzelerin başında;

- Paris Louvre Müzesi
- Floransa Bardini Müzesi
- New York Metropolitan Sanat Müzesi
- Philadelphia Müzesi
- Londra'daki Victoria ve Albert Müzesi
- National Gallery Of Art
- Budapeşte Milli Müzesi
- İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi
- Berlin İslami Sanatları Müzesi
- Metropolitan Ulusal Kuveyt Müzesi

- İstanbul Vakıflar Halı Müzesi
- Konya Mevlâna Müzesi gelmektedir (Uşak Altın Şehir, 2016).

Görsel 32: Uşak Halısı (Foto: F. Yakın).

- *Eşme Kilimleri*: Kilimler, Eşme ilçesinin Akçaköy, Bozlar, Emirler, Fakılı, Takmak, Kalinkaya ve Karacaömer köylerinde dokunmaktadır (Şahin, 2006). Kilimlerin, Anadolu kilimlerinden farklı olarak kendine has renk ve desenleri vardır. Kilimlerde yün, pamuk, kıl ve tiftiklerden elde edilen iplikler kullanılmaktadır. Kök boya ve atkısı ile çözgüsünde; kırmızı, yeşil, mavi, siyah, beyaz, kahverengi ve lacivert en sık kullanılan renklerdir. Kilimlerde kullanılan yeşil rengi muradı, mavi rengi ümidi, kırmızı rengi tutku ve sevgiyi, mor rengi ise kederi simgelemektedir (Uşak Altın Şehir, 2016).

Görsel 33: Eşme Yörük Kilimleri (Foto: F. Yakın).

- **Battaniye:** Uşak' ta battaniye sektörü 1960' lı yıllardan sonra gelişmeye başlamıştır. (Kaygalak, 2013). Halıcılık sektörünün gerilemesiyle birlikte halıcılıkta kullanılan yün iplikler battaniye üretiminde kullanılmaya başlamıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise Uşak, battaniye sektöründe ve pamuklu-yün iplik üretiminde Türkiye' nin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde ise Uşak' ta üretilen battaniler Türkiye üretiminin % 95' ini, dünya üretiminin ise %5' ini karşılar hale gelmiştir (Kaygalak, 2021).
- **Dericilik:** Türklerin konar göçer yaşam tarzına sahip olmasıyla hayvancılık ve bundan elde edilen ürünler önemli gelir kaynağı oluşturmuştur. Uşak'taki dericilik tarihinin Selçuklular Dönemine kadar uzandığı bilinmektedir. Yöredeki dericilik sanayi 1900'lü yıllarda Dokuzsele Deresi kenarında gelişim göstermiştir. 1970 yılından sonra zig deri üretimine geçilerek modern makinalar ile üretime başlanmıştır. Deri fabrikalarında üretilen ceketlik deri, kürk, süt deri ve zig deriler katyon olarak yurt dışına ihraç edilmiştir. 1997'de yaşanan Rusya krizinden sonra deri sanayide gerilemeler başlamıştır. Bu krizden sonra yaklaşık 50-60 kadar derici üretimine devam edebilmiş ancak bunlarda üretimlerini %10-20 arasında düşürmek zorunda kalmışlardır. 1999 yılında Dünya Deri Yılı'nın ilan edilmesi, deri sanayi için altyapı

ve arıtma tesislerine yönelik eksikliklerin giderilmesiyle Uşak'taki deri sanayi yeniden canlanmıştır (Karaman, 2005).

Yöresel Gıda ve Yemekler

- *Uşak Tarhanası*: Yapımında; buğday unu, tam yağlı yoğurt, kırmızı biber, kapya biber, acı yeşil biber, domates, soğan ve kuru nane kullanılır. Hazırlanan karışım en az 21 gün fermante edilir. Daha sonra temiz bez üzerine alınan hamur, belirli aralıklarla küçültülerek gölgede kurutulur. Uşak tarhanasının diğer tarhanalardan farkı, iklim şartlarına bağlı olarak fermentasyon sürecinin daha düşük sıcaklıklarda, daha uzun sürede gerçekleşmesidir. Bu süreçlere bağlı olarak mayalanmayı sağlayan mikroorganizma çeşitliliği yükselerek lezzetini artırır. Bir diğer farklılık ise kullanılan sebze oranının fazla olması (%42) ve sebzelerin yağ kullanılmasıdır. Yapılan araştırmalarda Uşak tarhanasının içinde bulunan laktik asit bakterilerinin, hastalıklara neden olan diğer bakteriler üzerinde öldürücü maddeler ürettikleri tespit edilmiştir. Uşak tarhanası; 21.03.2017 tarihinde menşe adı ile coğrafi işaret olarak tescillenmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2017).
- *Keşkek*: Anadolu'nun çeşitli yörelerine göre pişirilme ve sunulma tarzı farklılık göstermektedir. Ana malzemesi buğday olmakla beraber, yan ürünleri, ismi, sunumu ve yapılışı yörelere göre farklılık göstermektedir (Çelik vd., 2021). Keşkek Uşak'ta buğday ile etin iyice dövülmesiyle yapılan, üzerine kızgın yağ veya salçalı et suyu ilave edilen bir düğün yemeğidir (Ünal, 2013). Yörelere göre değişmekle birlikte kırmızıbiber, salça, soğan ve yağdan oluşan sos ile servis edilir. Keşkek dövme işlemi uzun ve yorucu olduğu için imece usulü ile yapılır. Keşkek ne kadar çok dövülürse buğday ve et o kadar özdeşleşir. İyi dövülmüş keşkek için “sakız gibi keşkek” benzetmesi yapılır (Uşak Altın Şehir, 2016).
- *Alacatene Aşı*: Uşak denilince akla ilk gelen yemeklerdendir. Ana ürünleri mercimek ve bulgurdan oluşan alacatene aşı, koyu bir çorba kıvamındadır. İçerisine kavrulmuş soğan, salça ve tereyağı ilave edilir. En üstüne kuru biber konularak, 15 dk pişirilir ve isteğe bağlı salça ve acı biber sosu ile servis edilir (Uşak Altın Şehir, 2016).
- *Topalak Aşı*: Hamur yemeği veya hamur köftesi olarak da bilinir. Ege ve Akdeniz Bölgelerinin bazı yörük köylerinde pişirilir. Düğünlerin geleneksel yemeği haline gelen topalak aşı, etli ve nohutlu yapılır. Yapımının ilk aşamasında bulgur, sıcak su

ile yumuşatılır. Yumuşayan bulgurun içerisine kuru soğan, tuz ve un eklenerek hamur kıvamına getirilir. Yoğurulan hamurlar küçük parçalar halinde alınarak iki el arasında yuvarlanır (topalanır). Topalak adı da buradan gelmektedir. Yuvarlanan parçaların birbirine yapışmaması için eleğe un eklenerek elenir. Eleme işleminden sonra topalaklar, yağ ve salça ile kavrulur. Daha sonra içerisine su konularak kaynatılır ve içerisine topalaklar ile haşlanmış nohut ilave edilir (Uşak Altın Şehir, 2016).

- *Döndürme:* Bir çeşit hamur işi yiyecek olan döndürme, isteğe bağlı içine ıspanak, kabak, peynir ya da kıyma konularak yapılır. Daha sonra ise malzemenin üzeri hamur ile örtülerek pişirilir. Hamurun altı piştikten sonra üzerine sini kapatılıp ters çevrilerek diğer tarafı pişirilir. Döndürme ismini de bu pişirme işlemlerinden almıştır (Uşak Altın Şehir, 2016).
- *Zini Hamursuzu:* Hamuru; un, şeker, yoğurt, sıvı yağ, kabartma tozu, tuz ve su ilave edilerek hazırlanır. Hazırlanan hamur, 13 parçaya ayrılır ve her parça oklava ile açılır. Açılan parçalar sini içerisine tek tek yerleştirilir ve aralarına sıvı yağ eklenmiş siyah ve sarı haşhaş sürülür. Hazırlanan zini hamursuzu, baklava dilimi şeklinde kesildikten sonra haşhaş karışımı en üst kata yeniden sürülür ve fırında pişirilir (Çatır ve Ay, 2018).
- *Demir Tatlısı:* Türkiye’de demir tatlısı, Dünya’da Rosette olarak bilinen tatlı bir çeşit lokma tatlısıdır. İran, Azerbaycan, İsveç, Finlandiya ve Türkiye’de yapılmaktadır. Uşak’ta özellikle Ulubey ilçesinde yaygın olarak yapılmaktadır. Demir kalıplar ile yapıldığı için demir tatlısı adını almıştır. Yapımında önce şerbeti hazırlanır ve soğumaya bırakılır. Ardından hamur malzemesi hazırlanır ve dinlenmeye bırakılır. Isıtılan yağın içine önce demir kalıp batırılır. Sonra kalıp hamura batırılarak tekrardan yağa bırakılır. Altın rengini alan hamur soğumuş şerbete atılarak servis edilir (Uşak Altın Şehir, 2016).
- *Uşak Helvası:* Üretimi eskiye dayanan Uşak helvası, Uşak mutfak kültüründe önemli bir yere sahiptir. Yapımında şeker, su, sitrik asit, çöven otu ve tahin kullanılmaktadır. Bununla birlikte içerisine isteğe bağlı olarak fındık içi, Antep fıstığı ya da kakao katılabilir. Su içerisinde eritilip kaynatılan şekerin içerisine çöven otu ilave edilir. Bu sayede beyaz, hafif sertlikte ve yarı akışkan bir köpük helva elde edilir. Sonrasında

karışıma ilave edilen tahinin şeker ile özdeşleşmesi için ısıya dayanıklı eldivenler ile yoğurulur. Yoğurma işlemi tamamlandıktan sonra helva çelik kaplara dökülerek soğumaya bırakılır. Uşak Helvası 20.04.2022 tarihinde mahreç işareti ile tescillenmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2022).

- *Gelin Helvası*: Uşak Gelin Tatlısı olarak da bilinen tatlı Uşak’a özgü bir üründür. Su, beyaz toz şeker, buğday unu, tahin ve ceviz içi ile yapılır. Katı, homojen, ince lifli yapıda ve kırmızı renklidir. Rengini kırmızı pancar boyasından alır. Üretiminde ilk olarak suyun içerisine şeker atılarak kaynatılır. Daha sonra sırasıyla; tahin, buğday unu, renklendirici, aroma verici ve ceviz içi ilave edilerek pişirilir. Pişirme işleminin ardından uygun kıvama gelen helva dolum tanklarına alınarak soğumaya bırakılır. 18.04.2022 tarihinde mahreç işareti alarak tescillenmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2022).
- *Haşhaş Ezmesi*: Haşhaş bitkisi, Uşak’ta ekonomik getirisi yüksek tarım ürünleri arasında yer almaktadır. 2003 yılında Türkiye’deki haşhaş üretiminin %11’i, 2004’te ise %8,5’i Uşaktan karşılanmıştır. Günümüzde ise Türkiye genelinde %6 ile %10 arasında değişen bir paya sahiptir (Uşak Altın Şehir, 2016). Üretimi devlet kontrolü ile yapılan haşhaş, içerisinde %44-54 arasında yağ ve %25 oranında protein bulundurmaktadır (Erol ve Yanık, 2019). Bitkinin ezilmesi sonucu elde edilen haşhaş ezmesi, genellikle peksimet, katmer, poğaça ve çörek gibi hamur işlerinde kullanılmaktadır.
- *Sivaslı Çileği*: Türkiye çilek üretiminin %1,5’i Sivaslı ilçesinden karşılanmaktadır. Çilek bitkisi ilçeye ilk defa 1971’de getirilmiştir. Önce aile ihtiyaçları için yetiştirilirken, 1977’den sonra ekonomik gelir elde etmek amacıyla üretilmeye başlanmıştır. İlçede; tiago, chanddler, camarosa ve sweetcharlie gibi çilek türleri yetiştirilmektedir (Uşak Altın Şehir, 2016). Ayrıca her yıl haziran ayının ilk haftası düzenlenen Sivaslı Çilek, Kültür ve Sanat Festivali ile tanıtımı yapılmaktadır.
- *Uşak Baklavası*: Yapımında; yoğurt, sıvı yağ, su ve yumurta kullanılır. Malzemelerin miktarı kullanılacak tepsinin büyüklüğüne göre değişmektedir. İçinde kullanılan ortalama ceviz miktarı ise 800 gr. ve 1 kg. arasındadır. Yoğurulan hamur 2-3 saat buzdolabında dinlendirilir. Dinlendirilen hamurdan ortalama 70-75 adet beze elde

edilmektedir. 5'erli küçük bezelere ayrılan hamurlar ve küçük servis tabağı büyüklüğünde açılır. Açılan bezeler tepsinin boyutuna göre büyütülür. Hamurların her katına ya da her iki katına olacak şekilde ceviz serpiştirilir. Tepsi yüksekliğine gelindiğinde hamur baklava dilimi şeklinde kesilir. İçerisine sıvı yağ konulur ve tavulda yaklaşık 1 saat 15 dk kadar pişirilir. Üzerine dökülecek şerbet ise 1' su bardağı şekere 1 bardak su olacak şekilde ayarlanır. Şerbet baklavaya dökülürken her ikisinin de soğuk olmasına dikkat edilir. Uşak Baklavası, 08.07.2022 tarihinde mahreç işareti olarak tescillenmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2022).

Görsel 34: Uşak Baklavası (Foto: F. Yakın).

Geleneksel Spor Turizmi Varlıkları

- *Ata Sporı Cirit*: Bir diğ er adı Çavgan olan Cirit; Türklerin uzun yıllardır oynadıkları, insanın aklıyla birleştiğ i ve eski savaş kurallarını uyguladığı bir spor faaliyetidir. Türkler, Orta Asya'da yaşarken bu oyunu; at ve askerlerini zinde tutmak, bunun yanı sıra insanları ruhsal ve fiziksel açıdan eğitebilmek için oynamışlardır. Ayrıca bu oyunda hiçbir spor müsabakasında bulunmayan rakibini bağışlama davranışı, oyunun erdemli ve asil yapısını da ortaya koymaktadır (Kahraman, 1995; akt. Koçan, 2007). Anadolu'nun hemen her yerinde düğünlerde ve bayramlarda oynanmaya devam eden cirit; İran, Afganistan, Türkmenistan Türkleri ve diğ er Türklerin yaşadığı Asya yörelerinde de gelenek halinde sürdürölmektedir. Uşak'ta ise genellikle bahar

aylarının her haftasında cirit müsabakaları düzenlenmeye devam etmektedir (Uşak Altın Şehir, 2016).

4.2.8.2. Doğa Turizmi Varlıkları

- *Ulubey Kanyonu:* Kanyonun büyük bir kısmı Ulubey sınırları içerisinde yer almaktadır. Kanyonun, 72 km'lik uzunluğu ile dünyanın ikinci büyük kanyonu olduğu düşünülmektedir. Kanyonun uzunluğu; Banaz Çayı, Ulubey Deresi, Dokuzsele Çayı, Değirmen ve Aşağıçayır Derelerinin de dahil edilmesiyle 260 km'yi bulmaktadır. Kanyonun en dar yeri 24 m ile Hasköy ve Avgan arasında, en geniş yeri 570 m ile Ulubey Büyükkayalı ile Hasköy batısında, en derin yeri ise 155 m ile Kıranköy ve Küçükkayalı arasında yer almaktadır (Çukur vd., 2017). Kanyon içerisinde Pepuza Antik Kenti, Cılandıras Köprüsü, su kanalları, kaya mezarları ve mağaralar gibi tarihi ve arkeolojik değerler mevcuttur. Ayrıca kanyon üzerinde bir adet cam teras bulunmaktadır. 2013 yılında Tabiat Parkı ilan edilen kanyon (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2022), alternatif turizm (av, botanik, hiking, trekking, foto safari vb.) olanakları açısından da oldukça zengindir.

Görsel 35: Ulubey Kanyonları (Foto: F. Yakın)

- *Taşyaran Vadisi:* Uşak-İzmir karayolu üzerinde bulunan Ulucak köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Gediz Nehrinin ana kayayı aşındırmasının yanı sıra rüzgâr ve tektonik hareketler de vadinin bugünkü şeklini almasında etkili olmuştur. Tabiat parkı ilan edilen vadi içerisinde, 2500 m uzunluğunda yürüyüş güzergahı ve piknik alanları bulunmaktadır (Türkiye Kültür Portalı, 2022). Vadi yakınlarında Çataltepe Taş Köprüsü'nün bulunması, doğal çevre özellikleri, kamp alanları ve kırsal alanların

varlığı gibi özellikler çeşitli turizm etkinliklerinin yapılmasına da olanak sağlamaktadır (Polat ve Deniz, 2017).

Görsel 36: Taşyaran Vadisi (Foto: F. Yakın)

- *Kırlangıçlar Vadisi*: Şehir merkezine 40 km uzaklıkta olan vadi, Cılandıras Köprüsü güzergahında Alfaklar mevkiinde bulunmaktadır. Vadi, binlerce kırlangıcın yumurtalarını bıraktıkları ve yaşadıkları bir sahayı oluşturur. Saha; çadır kampı, foto safari, kuş gözlemciliği, trekking ve hiking etkinlikleri açısından alternatif turizm potansiyeline sahiptir (Kamp Yeri, 2022).
- *Çokrağan Mağarası*: Banaz ilçesinin Yukarı Karacahisar köyünün kuzeyindeki Çalüstü Tepe mevkiinde bulunmaktadır. 2050 m uzunluğu ve 38 m derinliği olan mağara, üç katlı bir yapıya sahiptir. İlk seviye 1372 m de yer alır. Bu seviyenin 15 m altında ise ikinci seviye bulunmaktadır. Üçüncü seviyede ise Çokrağan kaynağı bulunmaktadır. Bu kaynak aynı zamanda Uşak'ın su ihtiyacını da karşılamaktadır (Polat ve Güney, 2013). İçerisinde binlerce yıllık travertenlerin bulunduğu ve geniş galeriler ile labirentimsi yapı özelliklerinin görüldüğü mağara; mağaracılık, macera ve doğa turizm faaliyetlerine olanak sağlamaktadır (Uşak Altın Şehir, 2016).
- *Murat Dağı*: İlk çağlarda Dindymos olarak adlandırılan Murat Dağı, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu bölümü içerisinde bulunmaktadır. Kuzey yamaçları Kütahya ili, güney yamaçları ise Uşak ili sınırları içerisinde kalmaktadır. Saha, 18.03.1987 tarihinde "Turizm Merkezi" ilan edilmiştir. Klimatik, jeomorfolojik, jeolojik özellikleri ile flora ve fauna özellikleri Murat Dağı'nın turizm potansiyeli üzerinde

etkili olan faktörlerdir. Sahanın termal turizm ve sağlık turizmi olanaklarının yanı sıra alternatif turizm ve ekoturizm çeşitliliği de oldukça fazladır. Saha; dağcılık, trekking, hiking, macera, kamp-karavan, foto safari, binicilik, yayla, av, hava sporları turizmi vb. turizm etkinlikleri için elverişlidir (Aytaç, 2003).

Görsel 37: Murat Dağı (Foto: F. Yakın)

- *Anıt Ağaç:* Banaz ilçesine bağlı Bahadır köyü Tepedelen mevkiinde yer almaktadır. Tepedelen Çamı olarak da bilinen ağacın boyu 11 m, çapı 3,05 m ve çevresi 9,60 m' dir. Yaşı 500-1000 yıl arasında değişen ağaç, 380 m²'lik alan kaplamaktadır. Tescillenerek koruma altına alınan ağacın gövdesi yedi kişinin kolları ile ancak sarılabilmektedir (Uşak Altın Şehir, 2016).
- *Yaylalar:* Murat Dağı ve çevresinde oldukça fazla yayla alanları mevcuttur. Bunlar; Gökoluk, Belediye, Dokuzçam, İkizce, Söbealan ve Karaağıl yaylalarıdır (Özav, 1995). Uşak ilindeki diğer önemli yaylalar ise Üzeyir, Çamsu ve Çorum yaylalarıdır. Üzeyir yaylasında ayrıca her yıl Bulgaz Dağı Yörükleri Şenlikleri düzenlenmektedir. Bu yaylalar; sık çam ormanları, temiz havası, doğal kaynak suları ve doğal yürüyüş yolları ile çeşitli turizm etkinlikleri için de oldukça elverişlidir (Uşak Altın Şehir, 2016).

4.2.8.3. Termal Turizm Varlıkları

- *Kayaağıl Termal Tesisleri:* Uşak Merkeze bağlı Kayaağıl köyü sınırları içerisinde. Tesisin kullanım hakkı Uşak Belediyesine ait UTAŞ adlı şirkete aittir. Termal suların sıcaklığı 58 ile 73°C arasında değişmektedir. Yapılan laboratuvar analizi sonuçlarına

göre suların; mide, ince bağırsak, böbrek, idrar yolu, cilt, eklem, romatizmal ve hareket sistemine bağlı pek çok hastalığın tedavisinde kullanılabileceğine ulaşılmıştır. Uşak il merkezine 10 km mesafede bulunan tesisin içerisinde gençlere yönelik aquapark bulunur. Ayrıca tesiste konaklama için apart oteller de yer almaktadır (Deniz, 2016).

- *Hamamboğazı Termal Tesisleri:* Banaz ilçesinde yer alan kaplıca, Bakanlar Kurulunun 22.10.2004 tarih ve 2004/8328 sayılı kararı ile “Turizm Merkezi” ilan edilmiştir. Kaplıcanın 40 lt/sn. debiye sahip suyu, yaklaşık 60 °C sıcaklığındadır. Kişi başına günlük su tüketiminin yaklaşık 700 lt. olduğu kaplıca, aynı zamanda günde 12.000 kişiye hizmet verecek potansiyele de sahiptir. Kaplıca sularının; fiziksel, kimyasal ve bakteriyolojik analizlerinde mide, karaciğer, bağırsak ve romatizmal hastalıklara iyi geldiği tespit edilmiştir.

Görsel 38: Hamamboğazı Termal Tesisleri (Foto: F. Yakın)

- *Aksaz Kaplıcası:* Ulubey-Güney karayolunun 20 km ilerisinde ve 3 km güneyinde, Aksaz Deresi üzerindedir. Kaplıcanın doğal çevresi ve kaynak bütünlüğü dikkate alındığında il için önemli bir termal kaynaktır. Suları 4 lt/sn debiye sahiptir. 1994’te Ulubey Belediyesi ve Turizm Bakanlığı tarafından sondaj çalışmaları yapılmış ancak finansman yetersizliği ve suyun kaçması endişesi ile çalışmalara devam edilememiştir (Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü , 2022). Kaplıcanın girişindeki kayalara bağlanmış zincir yardımı ile insanlar sıcak su kaynağından yararlanmaktadır. Suyunun cilt hastalıklarına ve ağrılara iyi geldiği söylenmektedir. Sıcak su kaynağının yanı sıra, kaplıcanın kuzeybatısındaki Antik Roma Döneminden kalma hamam kalıntıları da

sağanın önemini arttırmaktadır (Çukur vd., 2017). Ancak antik yapı kaçak kazılar nedeniyle tahrip edildiği için 1994 yılında kurtarma çalışmalarına başlanmıştır (Şeftalioğlu, 1994).

4.2.8.4. Rekreatyon Alanları

- *Evrenli Doğal Parkı*: Sivaslı ilçe merkezine 1 km uzaklıkta bulunmaktadır. İçerisinde doğal gölet, etrafında çam ağaçları ve kafeteryalar yer almaktadır. Ayrıca Sivaslı Çilek, Kültür ve Sanat Festivali de parka çok yakın bir alanda yapılmaktadır.

Görsel 39: Evrenli Doğal Parkı (Foto: F. Yakın)

- *Evrendede Piknik Alanı*: Uşak Merkez'e 37 km, Banaz'a ise 4 km uzaklıkta, Kapıdağ serisinin Evrendede mevkiinde yer almaktadır. Aynı zamanda "Evrendede Söylencesi" ne de konu olan park, adını efsanevi bir Türk Beyinden almıştır. 1200 m rakımlı parkta; karaçam, sedir, meşe ve ladin gibi farklı ağaç türleri görülmektedir. Piknik alanı, 2011'de "Banaz Evrendede Tabiat Alanı" olarak ilan edilmiştir. İçerisinde tesisler, yüzme havuzu ve yürüyüş parkurları yer almaktadır (Uşak Altın Şehir, 2016).

Görsel 40: Evrendede Piknik Alanı (Foto: F. Yakın)

- *Göğem-Zafer Tabiat Parkı*: Uşak Merkez ilçeye bağlı Göğem köyü sınırları içerisinde. Park, 2020 yılında “Tabiat Parkı” ilan edilmiştir. Yunan Orduları Başkomutanı General Trikupis bu yörede esir alınmıştır. Uşak’ın en eski göleti olan yapı, 1974-1975 yılları arasında sulama amacıyla inşa edilmiştir. Zamanla doğal sulak alan haline gelen gölet; aynalı sazan ve turna balığı ile, karabatak, balıkçıl, leylek ve su kaplumbağası gibi türlere ev sahipliği yapmaktadır. 150 hektarlık alana sahip parkta; ormanlık alanlar, piknik alanları ve kişisel ihtiyaçlara yönelik tesisler bulunmaktadır.

Görsel 41: Göğem-Zafer Tabiat Parkı (Foto: F. Yakın)

- *Karaağaç Göleti*: Uşak Merkeze bağlı Karaağaç köyünde bulunan gölet, Devlet Su İşleri tarafından 1993 yılında yapılmıştır. Çevresi piknik alanı olarak kullanılan gölet, kampçılık ve olta balıkçılığı için oldukça elverişlidir.
- *Takmak Göleti*: Eşme-Örencik yolu üzerindeki Takmak köyüne 2.5 km'lik mesafededir. Köy hizmetlerine bağlı gölet, içme ve sulama amacıyla kullanılmaktadır. İçerisinde sazan balığı bulunan gölet olta balıkçılığına ve kampçılık faaliyetleri için uygundur. Ayrıca gölet çevresinde günübirlik bir adet tesis de bulunmaktadır (Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).
- *Adıgüzel Barajı*: Denizli ve Uşak il sınırları içerisinde bulunmaktadır. 1976-1989 yılları arasında sulama, enerji üretimi ve taşkın kontrolünü sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Baraj; Banaz Çayı, Hamam Çayı ve Büyük Menderes Nehri ile beslenir. Adıgüzel Barajı; 50 adet yerli, 39 adet yaz göçmeni, 23 adet kış göçmeni ve 20 adet transit bölge olarak kullanan kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca baraj, karabatak, gri balıkçıl, kaya güvercini, ishakkuşu, kumru, orman baykuşu, ibibik, ebabil, alaca ve ortanca ağaçkakan, boğmaklı ve tepeli toygaz, çeşitli kırlangıç türleri gibi pek çok kuş türünün de üreme noktasını oluşturmaktadır (Kızılkaya, 2014). Bu bakımdan baraj, kuş gözlemciliğine oldukça elverişli bir sahayı oluşturmaktadır.

Görsel 42: Kurudere (Foto: F. Yakın)

4.8.2.5. Festival ve Şenlikler

- *Uşak Belediyesi Tiyatro Festivali*: Uşak Merkez'de yapılan festival ilk olarak 2017 tarihinde yapılmıştır. Mart ayının son haftasında düzenlenen festivalde yerli ve yabancı birçok tiyatro oyunu sergilenmektedir (Uşak Belediyesi, 2022).

- *Gençlik Spor İl Müdürlüğü Gençlik Festivali:* Festival, Uşak Merkez Bir Eylül Stadyumunda, mayıs ayının ilk haftasında gerçekleştirilmektedir. Festival kapsamında, sportif, kültürel faaliyetler ve çeşitli oyunlar düzenlenmektedir (Uşak Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, 2022).
- *Milli Eğitim Müdürlüğü Geleneksel Çocuk Oyunları Şenliği:* İlki 2019 yılında düzenlenen festival çocuklarda; sosyalleşme, empati kurma ve dostluk gibi kavramları geliştirme, kültürel değerleri öğretme ve geleneksel çocuk oyunlarının yeniden hayata geçirilmesi amacıyla düzenlenmektedir. Festival mayıs ayının ikinci haftasında yapılmaktadır (MEB, 2022).
- *Uşak Üniversitesi Tasarım ve Teknoloji Festivali:* Festival, Uşak Üniversitesi tarafından 2019 yılında yapılmıştır. Festival, nisan ayının son haftası ve mayıs ayının ilk haftası gibi düzenlenmektedir. Festivalde; deri, tekstil ve seramik sektörlerine yönelik ürünler sergilenmektedir (Tasarım ve Teknoloji Festivali, 2022).
- *Uşak Üniversitesi Uluslararası Kanatlı Denizati Kısa Film Festivali:* 2014 yılında başlayan festival, Uşak Üniversitesi İletişim Topluluğunun katkılarıyla düzenlenmektedir. Festival, ulusal ve uluslararası pek çok sinema filmine ev sahipliği yapmaktadır (Uşak Kanatlı Denizati Film Festivali, 2022).
- *Bal Şenliği:* 2018 yılında Uşak Bal Üreticileri Birliği tarafından düzenlenmiştir. Şenlikte, Uşak ve çevresinde üretilen balların tanıtımı yapılmaktadır (Haberler.com, 2022).
- *Bulgaz Dağı Yörükleri Şenliği:* 2004 yılından beri Banaz ilçesinin Üzeyir Yaylasında yapılmaktadır. Yörük kültürünün yaşatıldığı şenlikte; geleneksel oyunlar, çeşitli yarışmalar ve konser etkinlikleri gerçekleştirilmektedir (Egem Haber, 2022).
- *Cılandıras Dokuma ve Kültür Festivali:* Festival, Uşak'ın 2 Eylül 1922 tarihinde Yunan işgalinden kurtulması sebebiyle her yıl 2 Eylül'de yapılmaktadır. Karahallı ilçesinde düzenlenen festivalde dokuma etkinlikleri yapıldığı için "Dokuma Festivali" olarak da bilinir (Vikipedi, 2022).

- *Kanyon Ekstrem Festivali*: İlki 2019 yılında Ulubey Kaymakamlığı ve Belediyesi ile Zafer Kalkınma ajansının katkıları ile düzenlenmiştir. Festival süresince motokros ve motor yarışları ile hava sporları gösterileri yapılmaktadır (Ulubey Kaymakamlığı, 2022).
- *Ulubey Kanyon Kültür ve Turizm Festivali*: 2005 yılından itibaren her yıl düzenlenen festivalde tarihi ve kültürel değerler ile Ulubey Kanyonu'nun tanıtımı yapılmaktadır. Ayrıca festival boyunca çeşitli sanatçılar sahne almaktadır (Ulubey Kaymakamlığı, 2022).
- *Eşme Uluslararası Kilim, Kültür ve Sanat Festivali*: Ağustos ayının ikinci haftasında yapılmaktadır. Festival çeşitli yarışmalar, kilim, halk eğitim ve fotoğraf sergileri ile sahne etkinlikleri ile yapılmaktadır (Eşme Kaymakamlığı, 2022).
- *Sivaslı Çilek ve Sanat Festivali*: Festival, 1986 yılından beri haziran ayının ilk haftasında düzenlenmektedir. Sivaslı ilçesindeki Evrenli Parkı çevresinde yapılan festivalde; çeşitli yarışmalar, halk oyunları, cirit ve konser gibi etkinlikler yapılmaktadır (Egem Haber, 2022).

Görsel 43: Sivaslı Çilek ve Sanat Festivali (Foto: F. Yakın)

BÖLÜM V

5. BULGULAR

Araştırmanın bulguları, ölçek geliştirme sürecinde ulaşılan veriler ile kontrol ve deney gruplarının ön test ve son testlerinde ulaşılan veriler olmak üzere iki aşamada değerlendirilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde, geleneksel öğretim yönteminin uygulandığı kontrol grubundaki ve CBS'nin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test verilerinin analizleri yer almaktadır.

5.1. ÖLÇEK GELİŞTİRMEYLE İLGİLİ BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde ölçek geliştirme aşamasının faktör analizi aşamaları, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerine ve güvenirlik analizine ilişkin veriler SPSS ve AMOS programlarıyla analiz edilmiştir.

5.1.1. Faktör Analizi Aşamaları

Pilot uygulama sonucunda elde edilen ölçeğin yapı geçerliliğini sağlamak amacıyla iki aşamalı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Faktör analizi; Seçer (2015)' e göre geliştirilen bir ölçeğin yapı geçerliliğine ilişkin veri elde etmede kullanılan çok değişkenli analiz yöntemidir. Büyüköztürk (2020)' e göre ise, ölçekteki değişkenleri ortaya çıkarma veya maddelerin faktör yük değerlerinin incelenmesiyle ulaşılan yeni yapıların tanımlanmasıdır. Faktör analizinde öncelikli olan ölçeğin yapısının incelenmesidir. Ölçeğin yapısını bozan maddeler ölçekten çıkartılarak, diğer maddelerin yapıları ve faktör yükleri incelenir (Erkuş vd., 2020).

Faktör analizi, açıklayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilir. Açıklayıcı faktör analizinde değişkenler arasındaki ilişkilere bağlı olarak faktör yapıları bulunmaya, doğrulayıcı faktör analizinde ise ulaşılan faktör yapıları ve değişkenler arasındaki ilişkilerin doğruluğu test edilmeye çalışılır (Büyüköztürk, 2020).

Faktör analizinin ilk aşamasında 359 öğrencinin verilerine IBM SPSS 26 paket programıyla açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. AFA' daki faktör yapılarını doğrulamak için ise ikinci aşamada 354 öğrencinin verileri AMOS 24 paket programıyla doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur.

Faktör analiz aşamalarında kayıp veriler, verilerin uç değerleri ve normallik varsayımları incelenmiştir. Analizlerde kullanılacak veri setlerindeki kayıp değerlerin atanmaması durumunda ölçme işleminde hatalar meydana gelmektedir (Erkuş, 2019). Bu nedenle kayıp değerlerden kaynaklı hata oranlarını en aza indirmek için Seriler Ortalaması yöntemiyle değer ataması yapılmıştır.

Kullanılan veri setlerindeki uç değerleri belirlemek amacıyla verilerin ham puanları standart Z puanlarına dönüştürülerek incelenmiştir. Uç değerler, sıradan değerlerin dışında ya da aşırı değerlere sahip verilerdir. Uç değerlerin -3 ile +3 arasında Z değerlerine sahip olması beklenmektedir. Ancak örneklem grubunun geniş olduğu durumlarda Z değeri -4 ile +4 arasında genişletilebilir (Çokluk vd., 2021). Araştırmada kullanılan veri setlerinin Z puanları için -3 ile +3 arasındaki değerler dikkate alınmıştır. Veri setlerindeki değerlerin bu aralıklarda olmasından dolayı veri silme işlemi yapılmamıştır.

Değişkenlerin normallik varsayımları için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri ile ilgili farklı görüşler (Ergün 1995; Tabachnick ve Fidell 2015; Başol 2019; Can 2020) olmakla birlikte Bachman (2004) 'e göre bu değerlerin -2 ile +2 arasında yer alması normallik varsayımı için yeterlidir. Verilerin normal dağılım göstermesi her zaman istenilen bir özellik olmamakla birlikte, normal dağılıma sahip veri analizlerinin daha iyi sonuçlar ortaya çıkardığı Tabachnick ve Fidell (2015) tarafından da belirtilmektedir. Maddelerin çarpıklık ve basıklık katsayıları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Veri setine ait çarpıklık ve basıklık değerleri

MADDE	N	SS	Skewness (Çarpıklık)		Kurtosis (Basıklık)	
			Kat Sayı	SE	Katsayı	SE
S2	359	,91405	1,452	,129	1,806	,257
S5	359	,91369	1,516	,129	1,962	,257
S6	359	1,24231	-,469	,129	-,745	,257
S8	359	1,04329	-1,211	,129	,681	,257
S10	359	1,23107	-,037	,129	-1,120	,257
S11	359	1,15485	,090	,129	-,957	,257
S12	359	1,16719	-,018	,129	-1,002	,257
S13	359	1,11847	-,278	,129	-,823	,257
S15	359	1,12837	-,997	,129	,372	,257
S17	359	1,22760	,376	,129	-,926	,257
S18	359	1,17706	-,206	,129	-,920	,257
S22	359	1,11476	,354	,129	-,717	,257
S23	359	,93761	,277	,129	-,520	,257
S24	359	1,11265	,284	,129	-,664	,257
S25	359	1,20676	-,046	,129	-,973	,257
S26	359	1,14731	,258	,129	-,866	,257
S27	359	1,21060	-,174	,129	-,906	,257
S30	359	1,27633	-,267	,129	-1,027	,257

Tablo 6'daki çarpıklık katsayı değerlerinin -,997 ile 1,516 arasında, basıklık katsayı değerlerinin ise -1,120 ile 1,962 arasında yer aldığı ve veri setinin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir.

5.1.2. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

Açımlayıcı faktör analizinin yapılabilmesi için değişkenler arasında belirli oranda ilişki bulunmalıdır (Durmuş vd., 2018). Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için elde edilen verilerin ve örneklem grubunun faktör analizine uygunluğunu tespit etmek amacıyla Kasier-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik test değerleri incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda KMO (,889) ve Barlett Küresellik testi (2179,111) (,000) değerlerinin faktör analizine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi, farklı aşamalardan oluşan bir analiz yöntemidir. Bu aşamalar;

1. Faktör açığa çıkarma
2. Faktör sayısını belirleme
3. Döndürme yöntemi
4. Faktör yükü ve korelasyonu belirlemedir.

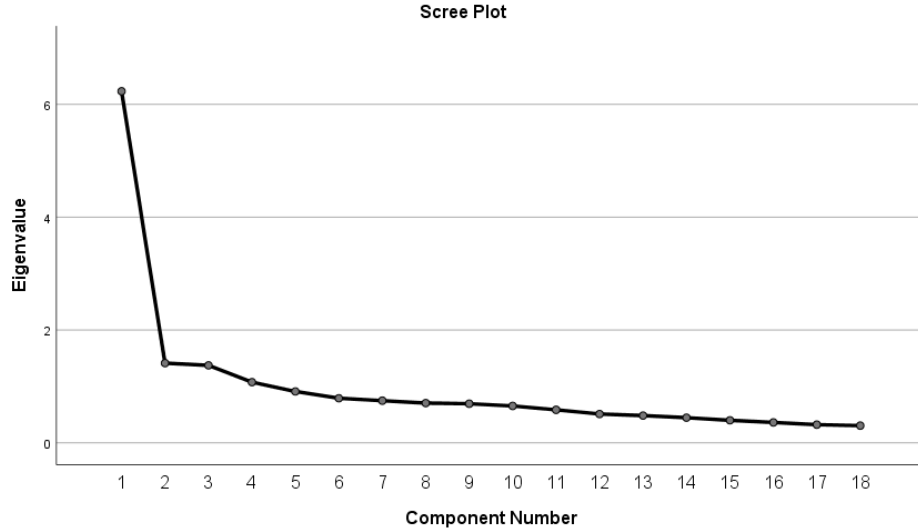
1. *Faktör Açığa Çıkarma* yönteminin kullanılmasıyla değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenerek faktör ya da faktörler belirlenir (Koğar, 2021). Araştırmada faktör belirleme işlemi için Temel Bileşenler Analizi (Principle Component Analysis) kullanılmıştır. Temel bileşenler analizi (TBA), değişken azaltma ve ilişkili yapılara ulaşmayı hedefler. Faktörlerin kolay yorumlanmasını sağlayarak, araştırmalarda sık kullanılan çok değişkenli bir istatistik yöntemidir (Büyüköztürk, 2020).

2. *Faktör Sayısını Belirleme* aşaması özdeğer katsayıları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Özdeğeri 1'den büyük ve toplam varyans içerisinde açıkladığı varyans değeri % 5'in üzerinde olan faktörler analize dahil edilmiştir (Seçer, 2015). Faktör sayısı belirleme işlemi sonucunda ölçeğin %56,070 varyans ile 4 faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Scherer ve diğerleri (1988), sosyal bilimler çalışmalarında varyans oranının %40-60 arasında olmasını yeterli kabul etmektedir (Tavşancıl, 2002). Tablo 7'de boyutların özdeğerleri ve toplam varyans değerleri yer almaktadır.

Tablo 7: *Faktörlerin özdeğer ve varyans değerleri*

Faktör Sırası	Faktörler	Özdeğer	Açıkladığı Varyans %	Toplam Varyans %
1	Doğa Turizmüne Yönelik Farkındalık	6,231	34,618	34,618
2	Kültürel Turizm Mekanlarına Yönelik Farkındalık	1,412	7,845	42,463
3	Kültürel Turizm Etkinliklerine Yönelik Farkındalık	1,374	7,631	50,095
4	Spor Turizmüne Yönelik Farkındalık	1,076	5,975	56,070

Tablo 7'deki özdeğer ve varyans değerleri sonucu ulaşılan faktör yapısını desteklemek için Yamaç Birikinti Grafiği (Scree Plot) de incelenmiştir. Yamaç birikinti grafiği, faktör sayısını belirleme de kullanılan bir diğer yöntemdir. Grafiğin, x eksenini faktörleri, y eksenini ise özdeğerleri temsil eder (Alpar, 2012). İki nokta arasındaki aralık ise bir faktöre işaret etmektedir (Seçer, 2015). Şekil 2'de yamaç birikinti grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 2: Yamaç birikinti grafiği

Şekil 2 incelendiğinde birinci faktörden sonra yüksek bir düşüş olduğu, diğer faktörler arasında ise bu düşüşün azaldığı görülmektedir. 4. faktörden sonra gelen değerlerin ise yatay eksen 0'a yakın seyrettiği görülmektedir. Bu doğrultuda 1. faktör özdeğerinin ölçeğe katkısının en fazla, diğerlerinin ise birbirine yakın değerlere sahip olduğu ve 4 faktörlü yapıyı desteklediği görülmektedir.

3. *Döndürme Yönteminin* amacı değişken ya da değişkenlerin faktör ile olan ilişkisini artırarak, ait olduğu faktör yapısına girmesini sağlamaktır. Döndürme yöntemi olarak varimax dik döndürme tekniği kullanılmıştır. Varimax ile yüksek faktör yükü olan maddeler belirlenerek değişken sayısı azaltılır. Bu tekniğin kullanılmasındaki amaç basit yapılar elde ederek, kolay faktör yorumlaması yapabilmektir (Koğar, 2021).

4. *Faktör Yükü* ise bir maddenin bulunduğu faktör ile olan ilişkisini gösteren katsayı değeridir (Can, 2020). Maddelerin bulundukları faktördeki yük değerlerinin yüksek olması, maddenin faktörü ölçtüğünü gösterir. Madde faktör yük değerinin en az ,30 olması gerekmektedir. ,45 ve üstü yük değerine sahip maddelerin ise faktörü iyi ölçtüğü söylenmektedir (Büyüköztürk, 2020). Ölçeğin madde yük değer katsayısı araştırmada ,40 olarak belirlenmiştir. Bu değer altındaki ve ilişkisiz faktör altına giren ya da hiçbir faktöre girmeyen maddeler (S1, S3, S4, S7, S9, S14, S16, S19, S20, S21, S28, S29, S31, S32) tek tek ölçekten çıkarılarak 18 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Ölçek maddelerine ait faktör yükleri ve ortak varyansa katkıları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: *Turizm farkındalık ölçeği faktör yük değerleri*

Boyut	Madde	1	2	3	4	Ortak Varyansa Katkı
Doğa Turizmine Yönelik Farkındalık	S26	,799				,684
	S25	,716				,587
	S27	,709				,578
	S23	,647				,528
	S24	,622				,507
	S22	,524				,463
	S30	,463				,447
Kültürel Turizm Mekanlarına Yönelik Farkındalık	S12		,729			,626
	S13		,684			,675
	S11		,666			,576
	S10		,562			,452
Kültürel Turizm Etkinliklerine Yönelik Farkındalık	S18			,749		,658
	S15			,648		,593
	S17			,619		,503
	S6			,520		,504
Spor Turizmine Yönelik Farkındalık	S2				,748	,603
	S5				,699	,559
	S8				-,683	,551

Tablo 8’ deki veriler incelendiğinde 1. boyut 7 maddede oluşmakta ve faktör yük değerleri ,463 ve ,799 katsayıları arasında değişmektedir. 1. boyutu oluşturan maddelerin içerisinde ‘kamp-karavan, hiking, foto safari, botanik, ornitoloji, yayla, termal turizm’ gibi kavramların yer almasından dolayı *Doğa Turizmine Yönelik Farkındalık* şeklinde adlandırılmıştır. 2. boyutun 4 maddeden oluştuğu ve faktör yük değerlerinin ,562 ve ,729 katsayı değerleri arasında yer aldığı görülmektedir. 2. boyutu oluşturan maddelerin ‘arkeolojik kazı alanları, ev-konak, kültürel miras ve müze’ kavramlarıyla ilgili olması nedeniyle *Kültürel Turizm Mekanlarına Yönelik Farkındalık* olarak isimlendirilmiştir. 3. boyut da 4 maddeden oluşmakla birlikte faktör yük değerleri ,520 ve ,648 arasında değişmektedir. Bu faktörün de kültürel turizmle ilgili olduğu ve maddelerin ‘gastronomi, etkinlik, el sanat ürünleri ve geleneksel sporlar’ ile ilgili olmasından dolayı *Kültürel Turizm Etkinliklerine Yönelik Farkındalık* olarak adlandırılmıştır. Son olarak 4. boyutta 3 maddenin bulunduğu ve faktör yük değerlerinin -,683 ve ,748 katsayı değerleri arasında yer aldığı görülmektedir. Bu boyutu oluşturan maddeler ‘su,

hava ve kayak sporları' kavramlarıyla ilişkili olduğu için *Spor Turizmine Yönelik Farkındalık* şeklinde isimlendirilmiştir.

Ölçekte kullanılacak madde ve boyutlar belirlendikten sonra boyutlar arasında çoklu bağlantı probleminin olup olmadığı incelenmiştir. Ölçekteki bağımsız değişkenin başka bir değişken ile arasındaki ilişkinin (.90 ve üzeri) güçlü olmasına çoklu bağlantı problemi adı verilir. Çoklu bağlantı problemine sahip değişkenlerin varlığı ölçeğin yanlış yorumlanmasına neden olabilir. Bu durumda değişkenler arası korelasyon değerlerinin incelenmesi gerekir. Genellikle 0.0-30 arası düşük, 31-70 arası orta, 70 ve üzeri ise yüksek korelasyon ilişkisi olarak kabul edilmektedir (Çokluk vd., 2021). Hazırlanan ölçekte çoklu bağlantı probleminin olup olmadığına bakmak amacıyla değişkenlerin arasındaki katsayıları Pearson korelasyonu ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: *Boyutlara ilişkin korelasyon değerleri*

Faktörler	$\bar{X}$	SS	Doğa Turizmi	Kültürel Turizm Mekanları	Kültürel Turizm Etkinlikleri	Spor Turizmi
Doğa Turizmi	2,636	,816	1			
Kültürel Turizm Mekanları	2,795	,890	,567	1		
Kültürel Turizm Etkinlikleri	3,135	,860	,570	,551	1	
Spor Turizmi	1,707	,448	,087	,414	,163	1

Tablo 9' daki değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde, doğa turizmi ile kültürel turizm mekanları ve etkinlikleri arasında orta seviyeli korelasyon ilişkisi bulunmaktadır. Spor turizmi ile kültürel turizm mekanları arasında orta seviyeli bir korelasyon ilişkisinin olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra spor turizmi, doğa turizmi ve kültürel turizm etkinlikleriyle ise düşük seviyeli bir korelasyon ilişkisine sahiptir. Bütün boyutlar arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde ise aralarında pozitif ve anlamlı ($p < 0.01$) bir ilişkinin olduğu ve boyutlar arasında çoklu bağlantı probleminin bulunmadığı görülmektedir.

5.1.3. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Doğrulayıcı faktör analizi, geliştirilen modelin geçerliliği hakkında kavramsal olarak daha geçerli sonuçlar ortaya çıkarması nedeniyle AFA' ya göre daha güçlü bir analiz yöntemidir (Şencan, 2005: 408). AFA' ya tabi tutulan Turizm Farkındalık Ölçeğinin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizine başvurulmuştur.

Veri setinin DFA' ya uygunluğunu test etmek için KMO ve Barlett Küresellik test değerleri, kayıp veri durumu, uç değerleri ve normallik varsayımları incelenmiştir. Veri setinin KMO (,886) ve Bartlett Küresellik testi (1621,772) (,000) değerlerinin analiz için yeterli olduğu görülmüştür. Ayrıca hatalı analiz sonuçlarının çıkmasını engellemek için Seriler Ortalaması yöntemiyle kayıp veri ataması yapılmıştır. Uç değerler için Z skoru -3 ve +3 aralığında dikkate alınmış, uç değerlere rastlanmadığı için herhangi bir veri elenmemiştir. Normallik varsayımları için çarpıklık ve basıklık katsayı değerleri incelenmiştir. Çarpıklık katsayı değerlerinin -1,167 ve 1,185 aralığında, basıklık katsayı değerlerinin ise -1,068 ve 967 aralığında yer aldığı ve veri setinin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Veri setinin uygunluğu belirlendikten sonra uyum index değerleri ve modifikasyon sonuçları incelenmiştir.

Model Uyum İndexleri, AFA da belirlenen modelin uyumu hakkında bilgi vermektedir (Erkorkmaz vd., 2012: 2013). Geliştirilen modelin uyumunu tespit etmek amacıyla; CMIN/sd (χ^2), GFI, AGFI, NFI, IFI, TLI, CFI, SRMR ve RMSEA katsayı değerleri incelenmiştir. Model uyum index değerleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: *Model uyum indexleri*

Model Uyum İndexleri	Kabul Edilebilir Uyum	Mükemmel Uyum
CMIN/df	$\chi^2/sd \leq 5$	$\chi^2/sd \leq 3$
GFI	$0,85 \leq GFI$	$0,90 \leq GFI$
AGFI	$0,85 \leq AGFI$	$0,90 \leq AGFI$
NFI	$0,90 \leq NFI$	$0,95 \leq NFI$
IFI	$0,90 \leq IFI$	$0,95 \leq IFI$
TLI (NNFI)	$0,90 \leq TLI$	$0,95 \leq TLI$
CFI	$0,95 \leq CFI$	$0,97 \leq CFI$
SRMR	$0 < SRMR \leq 0,08$	$0 < SRMR \leq 0,05$
RMSEA	$0 < RMSEA \leq 0,08$	$0 < RMSEA \leq 0,05$

Kaynak: Karagöz, 2017

$\chi^2/CMIN/df$ (Ki kare Testi), modelin genel uyumu hakkında bilgi vermektedir. χ^2/sd , AMOS programında CMIN/ df şeklinde ifade edilir. Ki kare testi ve veriye ait kovaryans matrisi ile modelden ulaşılan kovaryans matrisi arasındaki uyum tespit edilmeye çalışılır. Bu uyumun $\chi^2/sd \leq 3$ aralığında yer alması model uyumlu olduğunu göstermektedir.

NFI (Normlaştırılmış Uyum İndeksi), geliştirilen modelin ki kare değerinin, test eden modelin ki kare değerine bölünmesiyle elde edilir. 0-1 aralığında değerlendirilir. $0,90 \leq NFI$ kabul edilebilir uyuma, $0,95 \leq NFI$ ise mükemmel uyuma işaret etmektedir.

TLI (Tucker-Lewis İndeksi), NFI değerine modelin serbestlik katsayısının eklenmesiyle elde edilir. Genellikle 0-1 aralığında değer alır ancak bu değer 1'in üzerinde de çıkabilir. $0,90 \leq TLI$ kabul edilebilir uyumu, $0,95 \leq TLI$ mükemmel uyumu ifade etmektedir. Literatürde NNFI olarak da adlandırılır.

IFI (Arttırılmış Uyum İndeksi), TLI değerinin büyük değişkenliğinden kaynaklı problemi ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilmiştir. TLI'dan farklı olarak serbestlik derecesi hesaba katılmadan hesaplanır. 0-1 aralığında değer almaktadır. $0,90 \leq IFI$ kabul edilebilir uyum, $0,95 \leq IFI$ ise mükemmel uyum değeridir.

CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), genellikle 0-1 aralığında değer alır. Değerin 1'den büyük çıktığı durumlarda 1 gibi, 0'dan küçük çıktığı durumlarda ise 0 gibi değerlendirilir. $0,95 \leq CFI$ kabul edilebilir uyum, $0,97 \leq CFI$ mükemmel uyumu vurgular. NFI ve TLI değerlerine göre örneklemin küçüklüğünden daha az etkilenir.

GFI (İy0ilik Uyum İndeksi), modelin açıkladığı varyans ve kovaryans matrisini ne oranda ölçtüğünü göstermektedir. 0-1 aralığında değer alır. $0,85 \leq GFI$ kabul edilebilir uyumu, $0,90 \leq GFI$ mükemmel uyumu ifade etmektedir.

AGFI (Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi), GFI değerinin örneklem büyüklüğüne göre düzenlenmiş halidir. 0-1 aralığında değer alır. $0,85 \leq AGFI$ kabul edilebilir uyumu, $0,90 \leq AGFI$ ise mükemmel uyumu temsil etmektedir.

RMSEA (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü), örneklem sayısından etkilenir. 0-1 arasında değer alır. $0 < RMSEA \leq 0,08$ kabul edilebilir uyumu, $0 < RMSEA \leq 0,05$ mükemmel uyumu gösterir.

SRMR (*Standardize Edilmiş Ortalama Hataların Karekökü*), gözlenen ve tahmin edilen kovaryanslar arasındaki farkı ifade eder. $0 < SRMR \leq 0,08$ kabul edilebilir uyum, $0 < SRMR \leq 0,05$ ise mükemmel uyum değerleridir.

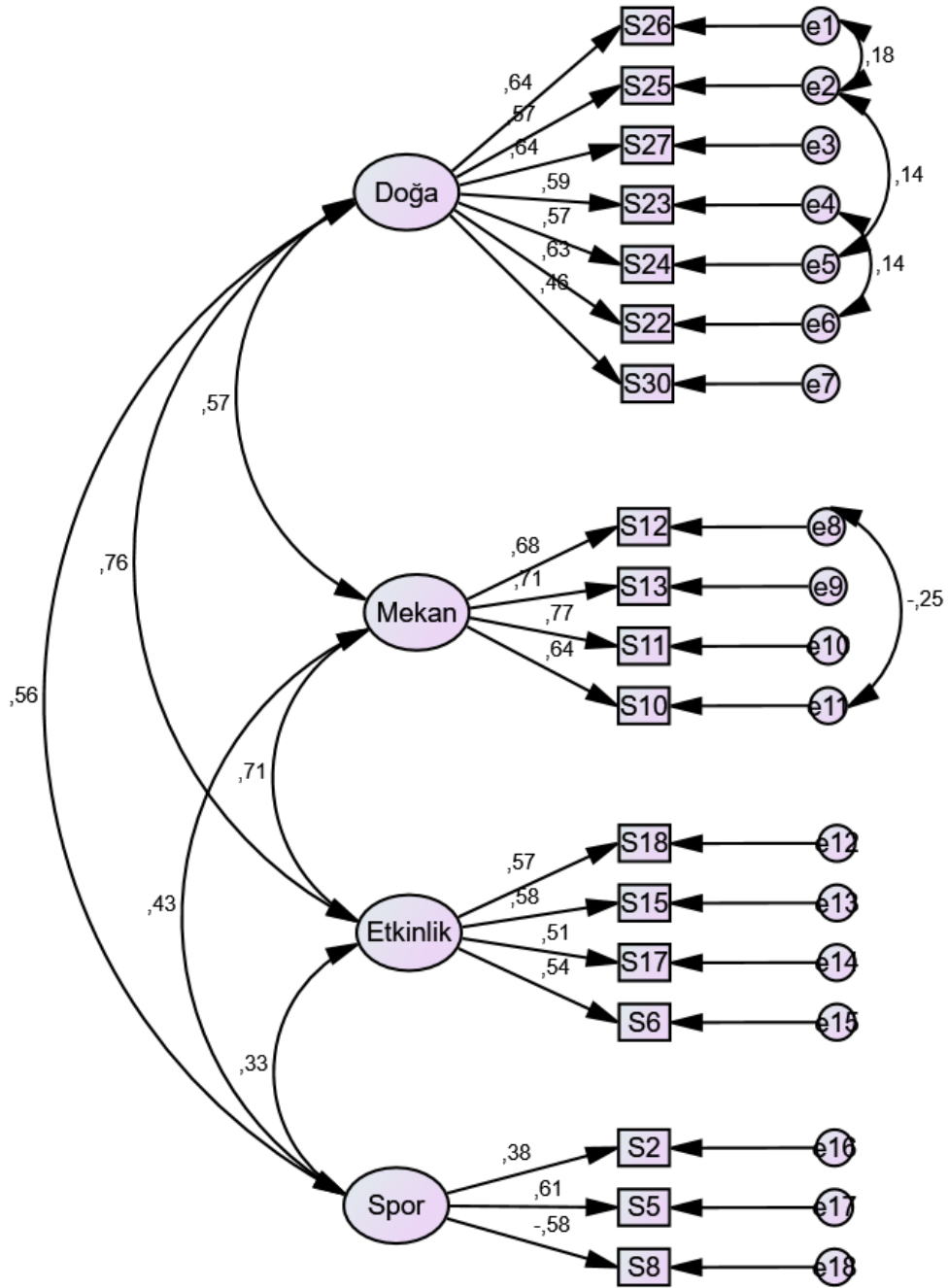
Açımlayıcı faktör analizinde 4 faktörlü yapıya sahip Turizm Farkındalık Ölçeğinin model uyum index değerlerinin modifikasyon öncesi ve sonrası sonuçları Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11: *Modifikasyon değerleri*

Model Uyum İndexleri	Modifikasyon Öncesi	Modifikasyon Sonrası	Model Uyumu
CMIN/sd	1,500	1,298	Mükemmel Uyum
GFI	,944	,953	Mükemmel Uyum
AGFI	,925	,935	Mükemmel Uyum
NFI	,883	,902	Kabul Edilebilir Uyum
IFI	,958	,976	Mükemmel Uyum
TLI	,949	,970	Mükemmel Uyum
CFI	,957	,975	Mükemmel Uyum
SRMR	,046	,042	Mükemmel Uyum
RMSEA	,038	,029	Mükemmel Uyum

Tablo 11 incelendiğinde CMIN/sd (χ^2), GFI, AGFI, IFI, TLI, CFI, SRMR ve RMSEA uyumlarının mükemmel olduğu, NFI değerinin ise kabul edilebilir uyuma sahip olduğu görülmektedir. NFI değerini sağlayabilmek amacıyla e1-e2, e2-e5, e4-e6 ve e8-e11 olmak üzere 4 hata terimi arasında kovaryans oluşturulmuştur. Ulaşılan model uyum index değerlerinin yeterli olmasından dolayı Turizm Farkındalık Ölçeğinin yapı geçerliliğini sağladığı görülmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizinde her maddenin faktör yük değerinin incelenmesi gerekmektedir. Seçer (2015), faktör yük değerinin en az .30 olması gerektiğini belirtmektedir. Modele ait standardize edilmiş faktör yük değerleri incelendiğinde; Doğa Turizmine Yönelik Farkındalık boyutuna ait yük değerleri .45 ve .64, Kültürel Turizm Mekanlarına Yönelik Farkındalık boyutu yük değerleri .64 ve .76, Kültürel Turizm Etkinliklerine Yönelik Farkındalık boyutu yük değerleri .50 ve .58, Spor Turizmine Yönelik Farkındalık boyutuna ait yük değerleri ise .38 ve .60 arasında yer almaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ise standardize edilmiş faktör yük değerleri .38 ile .76 aralığında değişiklik göstermektedir. Şekil 3’te ölçme modeli ve standardize faktör yük değerlerine yer verilmiştir.

Şekil 3: DFA ile elde edilen ölçme modeli

5.1.4. Güvenirlik Analizi

Ölçme aracının elde ettiği sonuçların kabul görmesinde geçerlikten sonra değerlendirilmesi gereken diğer önemli özellik ise güvenirlidir. Güvenirlik, ölçme sonuçlarının rastgele hatalardan arınık olma derecesidir (Çepni vd., 2012). Ölçme aracının duyarlı ve tutarlı olması yani ölçülen özellik ile örtüşmesi ölçeğin güvenilir olduğu anlamına gelmektedir (Karaca vd., 2008).

Çeşitli güvenirlik türleri ve belirleme yöntemleri bulunmakla birlikte Turizm Farkındalık Ölçeğinin güvenirliliği cronbach's alfa yöntemi ile test edilmiştir. Cronbach's alfa katsayısı 0-1 aralığında, ölçekteki maddelerin iç tutarlılığını ifade eder. Alfa katsayısının yüksek olması, ölçekteki maddelerin birbirleriyle ilişkili ve tutarlı olduğunun göstergesidir (Alpar, 2012).

Cronbach's Alfa katsayı değerleri;

- 0,80-1,00 arası yüksek güvenirliliğe sahip,
- 0,60-0,79 arası oldukça güvenilir,
- 0,40-0,59 arası düşük güvenirlik,
- 0,00-0,39 arası güvenilirliğe sahip olmayan ölçek şeklinde sınıflandırılır (Alpar, 2012).

Ölçeğin güvenirliliğini tespit etmek amacıyla açımlayıcı faktör analizinden sonra ölçeğin tamamının ve alt boyutlarının cronbach's alfa katsayı değerleri incelenmiştir. Ölçeğin alfa katsayı değerleri Tablo 12' de verilmiştir.

Tablo 12: *Cronbach's alfa katsayı değerleri*

Boyut	Madde Sayısı	Cronbach's Alfa Katsayısı
Doğa Turizmine Yönelik Farkındalık	7	,837
Kültürel Turizm Mekanlarına Yönelik Farkındalık	4	,759
Kültürel Turizm Etkinliklerine Yönelik Farkındalık	4	,691
Spor Turizmine Yönelik Farkındalık	3	-,790
Toplam	18	,857

Tablo 12 incelendiğinde, Doğa Turizmine Yönelik Farkındalık boyutu alfa katsayı değerinin ,837 ile yüksek güvenirliliğe sahip olduğu, Kültürel Turizm Mekanlarına Yönelik

Farkındalık boyutunun ,759, Kültürel Turizm Etkinliklerine Yönelik Farkındalık boyutunun ,691 ve Spor Turizmine Yönelik Farkındalık boyutunun -,790 alfa katsayı değerleri ile güvenilir olduğu görülmektedir. Ölçeğin genelinin cronbach's alfa katsayı değerine bakıldığında ,857 ile yüksek güvenirliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. UYGULAMANIN BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde, geleneksel öğretim yönteminin uygulandığı kontrol grubundaki ve CBS'nin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test verilerinin analizleri yer almaktadır.

Araştırmada elde edilen verilerin normallik varsayımları için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayı değerleri incelenmiştir. Ayrıca örneklem sayısının 50'den küçük olmasından dolayı Shapiro-Wilk testi de dikkate alınmıştır. Analizlerden ulaşılan p değerinin 0,05'ten büyük çıkması ise verilerin normallik varsayımını karşıladığını ve anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2020). Araştırmada ulaşılan skewness ve kurtosis değerlerine tablo 13'te yer verilmiştir. Shapiro-Wilk testinin sonuçlarına ise tablo 14'te değinilmiştir.

Tablo 13: *Kontrol ve deney gruplarının ön test ve son test verilerinin skewness ve kurtosis sonuçları*

Çalışma Grub (Ortalama)		N	Min.	Max.	Ort.	SS	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Kontrol Grubu	Ön Test	18	1,78	3,56	2,69	,535	,004	-1,205
	Son Test	18	2,44	3,67	2,89	,532	-,287	-1,400
Deney Grubu	Ön Test	19	1,33	3,67	2,60	,549	-,240	,453
	Son Test	19	2,44	5,00	4,11	,662	-,787	,523

Tablo 13 incelendiğinde kontrol grubunun ön testteki çarpıklık ve basıklık değerlerinin sırasıyla ,004 ve -1,205 aralığında olduğu, son testteki çarpıklık ve basıklık katsayılarının ise -,287 ve -1,400 aralığında yer aldığı görülmektedir. Deney grubunun çarpıklık ve basıklık değerlerinin ise ön testte sırasıyla -,240 ve ,453 aralığında yer aldığı, son testteki çarpıklık ve basıklık değerlerinin ise -,787 ve ,523 olduğu görülmektedir. Her iki grubun hem ön testteki

hem de son testteki çarpıklık ve basıklık katsayı değerlerinin -1,5 ve +1,5 aralığında yer almasından dolayı verilerin normallik varsayımını sağladığı kabul edilmektedir.

Tablo 14: *Kontrol ve deney gruplarının ön test verilerinin shapiro-wilk test sonuçları*

Çalışma Grubu		Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	p	Statistic	df	p*
Kontrol Grubu	Ön Test	,144	18	,200	,951	18	,439
	Son Test	,172	18	,171	,914	18	,100
Deney Grubu	Ön Test	,111	19	,200	,982	19	,966
	Son Test	,169	19	,155	,929	19	,164

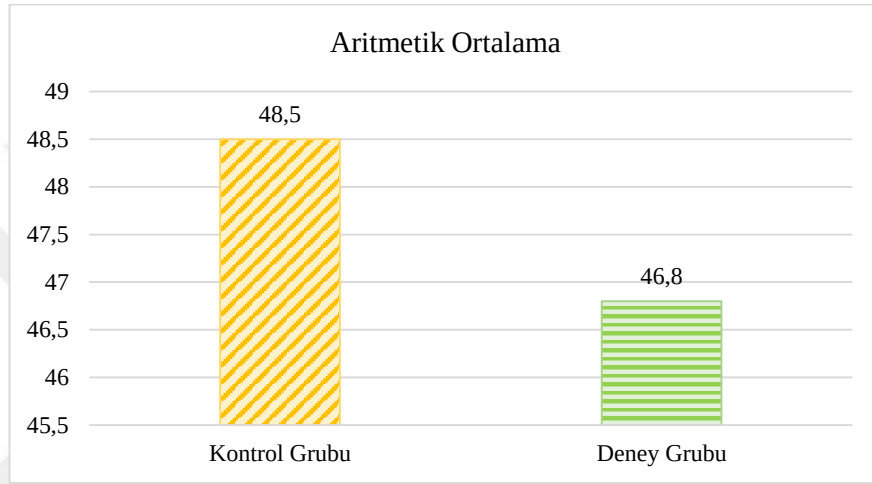
*p<0,05 anlamlı

Tablo 14 incelendiğinde her iki çalışma grubundaki kişi sayısının 50'nin altında olmasından dolayı Shapiro-Wilk testinin sonuçları dikkate alınarak normallik varsayımında bulunulmuştur. Shapiro-Wilk testine göre kontrol grubunun ön testteki p değerinin ,439 olduğu deney grubunun ön testteki p değerinin ise ,966 olduğu görülmektedir. Yapılan son testte ise kontrol grubunun p değerinin ,100 olduğu, deney grubunun p değerinin ise ,164 olduğu görülmektedir. Her iki grubun ön testteki ve son testteki p değerlerinin 0,05'ten büyük olmasından dolayı verilerin normal dağıldığı kabul edilmektedir.

Kontrol ve deney gruplarının ön test ve son testlerinden ulaşılan verilerde hem çarpıklık ve basıklık değerlerinin hem de Shapiro-Wilk testinin normallik varsayımını karşıladığı görülmektedir. Dolayısıyla kontrol ve deney grupları arasındaki farklılığı incelemek için (Taşpınar, 2017) parametrik testlerden bağımsız gruplar t testi analizinin yapılmasına karar verilmiştir. Kontrol ve deney gruplarının kendi içerisindeki ön test ve son verileri de normal dağıldığı için testler arasındaki farklılığı incelemek için (Durmuş vd., 2018) bağımlı gruplar t-testi analizinin uygulanmasına karar verilmiştir. Bağımsız ve bağımlı gruplar t testlerinde karşılaştırılan ön test ve son test verilerinin ortalamaları arasındaki farkı incelemek için ise etki büyüklüğü değerleri incelenmiştir. Etki büyüklüğünün .20 olması küçük etki değerini, .50 olması orta düzeyde etki değerini ve .80 ve üzeri olması ise yüksek düzeydeki etki değerini ifade etmektedir (Cohen, 2013).

5.2.1. Kontrol ve Deney Gruplarının Ön Test Farkındalık Puanlarına Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan, “Kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin ön test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için bağımsız gruplar t testi analizi yapılmıştır. Kontrol ve deney gruplarının farkındalık ölçeği ön test aritmetik ortalama puanlarına, standart sapma değerlerine ve bağımsız gruplar t testi sonuçlarına Şekil 4’ te ve Tablo 15’ te yer verilmiştir.

Şekil 4: Kontrol ve deney gruplarının ön test aritmetik ortalama puan grafiği

Tablo 15: Kontrol ve deney gruplarının ön test verilerinin bağımsız gruplar t-testi sonuçları

Çalışma Grubu	N	$\bar{X}$	SS	df	t	p*
Kontrol Grubu	18	48,5	9,63	35	,512	,612
Deney Grubu	19	46,8	9,89			

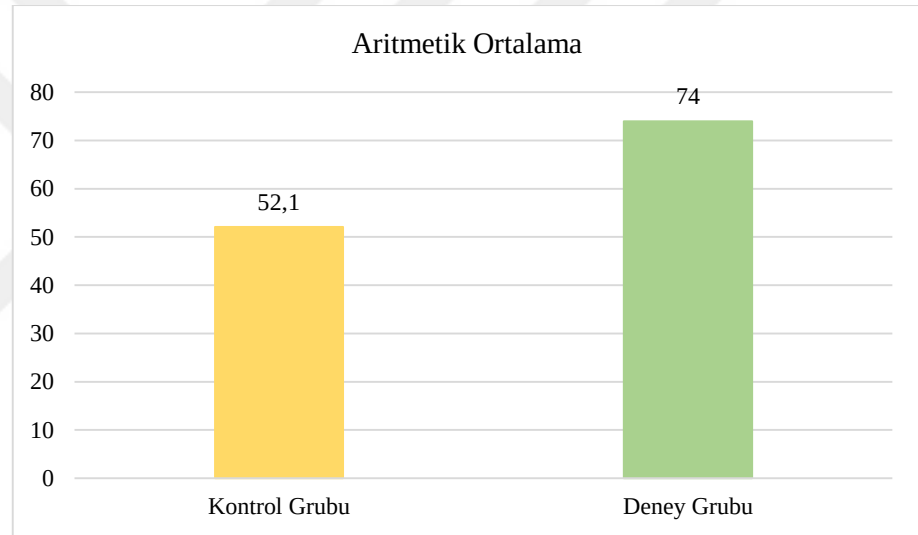
*p<0,05 anlamlı

Tablo 15’teki analiz sonuçları incelendiğinde kontrol grubundaki öğrencilerin farkındalık ölçeği ön test aritmetik ortalama puanı 48,5, standart sapması 9,63, deney grubundaki öğrencilerin aritmetik ortalama puanı 46,8, standart sapması ise 9,89 olarak bulunmuştur. Kontrol ve deney grupları arasındaki farklılığı incelemek için p değeri incelenmiştir. P değerinin ,612 bulunması ve 0,05’ten büyük bir değer çıkması anlamlı bir farklılığın olmadığına işaret etmektedir. P değerinin anlamlı çıkmaması ve her iki grubun farkındalık puanlarının birbirine yakın olması nedeniyle grupların farkındalık ön test puanları

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa ulaşamamıştır. Bu durum uygulama öncesinde her iki grubun farkındalık düzeylerinin birbirine yakın olduğunu ve grupların benzer özellikler taşıdığını göstermektedir.

5.2.2. Kontrol ve Deney Gruplarının Son Test Farkındalık Puanlarına Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan, “Kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin son test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için bağımsız gruplar t testi analizi yapılmıştır. Kontrol ve deney gruplarının farkındalık ölçeği son test aritmetik ortalama puanlarına, standart sapma değerlerine ve bağımsız gruplar t testi sonuçlarına Şekil 5’ te ve Tablo 16’ da yer verilmiştir.

Şekil 5: Kontrol ve deney gruplarının son test aritmetik ortalama puan grafiği

Tablo 16: Kontrol ve deney gruplarının son test verilerinin bağımsız gruplar t-testi sonuçları

Çalışma Grubu	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p*	d
Kontrol Grubu	18	52,1	9,59	35	-6,120	,000	-2,06
Deney Grubu	19	74	11,92				

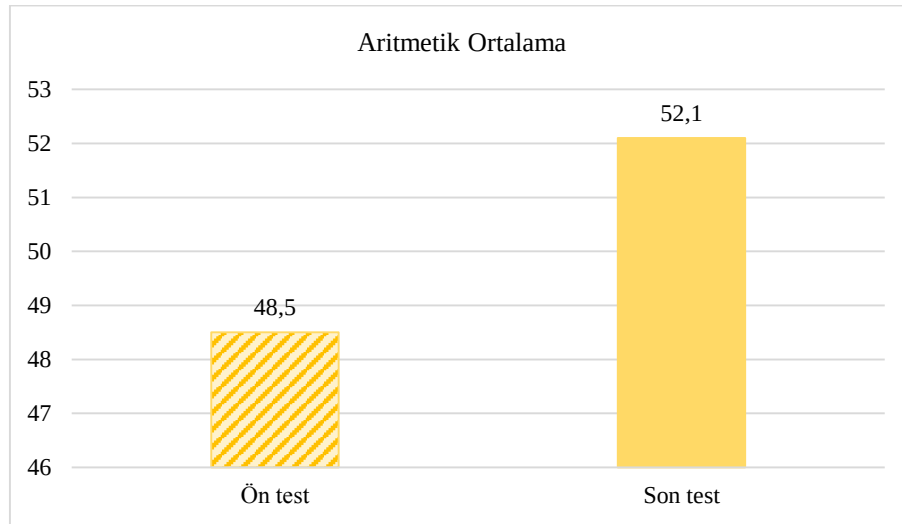
*p<0,05 anlamlı

Tablo 16’daki analiz sonuçları incelendiğinde kontrol grubundaki öğrencilerin farkındalık ölçeği son test aritmetik ortalama puanı 52,1, standart sapması 9,59, deney

grubundaki öğrencilerin aritmetik ortalama puanı 74, standart sapması ise 11,9 olarak bulunmuştur. Kontrol ve deney grupları arasındaki farklılık incelendiğinde p değerinin 0,00 olduğu görülmektedir. P değerinin 0,05'ten küçük olması kontrol ve deney gruplarının aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğuna işaret etmektedir. Kontrol ve deney gruplarının son test aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık çıktığı için etki büyüklüğü değeri incelenmiştir. Etki büyüklüğünü değerinin -2,06 olarak bulunması, yüksek etki değerine sahip olduğunu göstermektedir. Kontrol ve deney gruplarının son test aritmetik ortalama puanları arasındaki fark (21,8), p değeri (,000) ve etki büyüklüğü değeri ($d=-2,06$) dikkate alındığında deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre daha yüksek turizm farkındalığına sahip olduklarına ulaşılmıştır.

5.2.3. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Farkındalık Puanlarına Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan, “Kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için bağımlı gruplar t testi analizi yapılmıştır. Kontrol grubunun farkındalık ölçeği ve ön test ve son test aritmetik ortalama puanlarına, standart sapma değerlerine ve bağımlı gruplar t testi sonuçlarına Şekil 6’ da ve Tablo 17’de yer almaktadır.

Şekil 6: Kontrol grubunun ön test ve son test aritmetik ortalama puan grafiği

Tablo 17: Kontrol grubunun ön test ve son test verilerinin bağımlı gruplar t-testi sonuçları

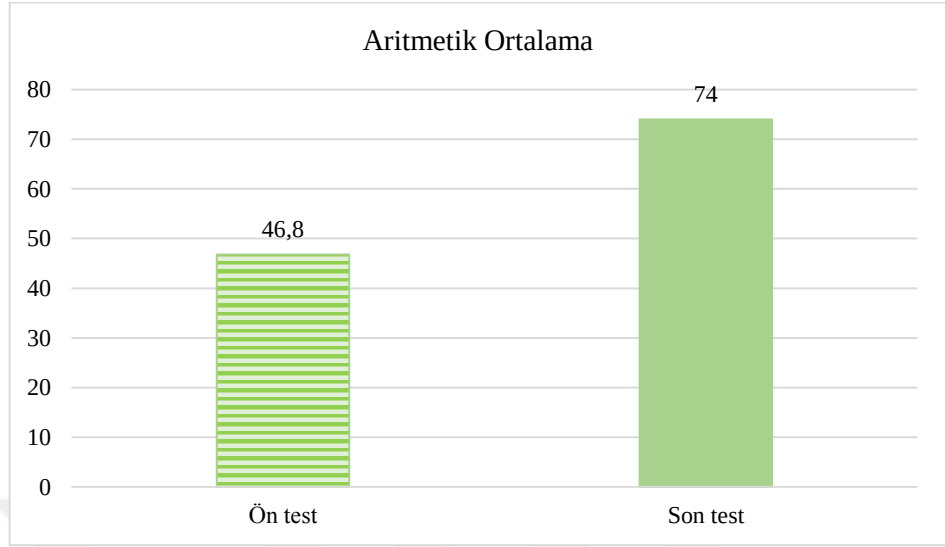
Çalışma Grubu	N	$\bar{X}$	SS	SE	T Testi		
Ön test	18	48,5	9,63	2,27	df	t	p*
Son test	18	52,1	9,59	2,26	17	-1,767	,095

*p<0,05 anlamlı

Tablo 17’deki analiz sonuçları incelendiğinde kontrol grubundaki öğrencilerin ön testteki farkındalık ölçeği aritmetik ortalama puanı 48,5’ten 52,1’e yükselmiş, standart sapması ise 9,63’ten 9,59’a düşmüştür. Kontrol grubunun ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasındaki farklılık incelendiğinde ise p değerinin ,095 olduğu görülmektedir. P değerinin 0,05’ten büyük olması ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir. P değerinin anlamlı çıkmaması durumunda etki büyüklüğü değeri de incelenememiştir. Kontrol grubunun ön test aritmetik ortalama puanının, son testte dikkate değer bir şekilde artmadığı ve p değerinin anlamlı çıkmadığı görülmektedir. Bu durum kontrol grubuna geleneksel öğretim yöntemiyle anlatılan dersin anlamlı bir turizm farkındalığının oluşmasında yeterli olmadığını göstermektedir.

5.2.4. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Farkındalık Puanlarına Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan, “Deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için bağımlı gruplar t testi analizi yapılmıştır. Deney grubunun farkındalık ölçeği ön test ve son test aritmetik ortalama puanlarına, standart sapma değerlerine ve bağımlı gruplar t testi sonuçlarına Şekil 7’ de ve Tablo 18’de yer almaktadır.

Şekil 7: Deney grubunun ön test ve son test aritmetik ortalama puan grafiği

Tablo 18: Deney grubunun ön test ve son test verilerinin bağımlı gruplar t-testi sonuçları

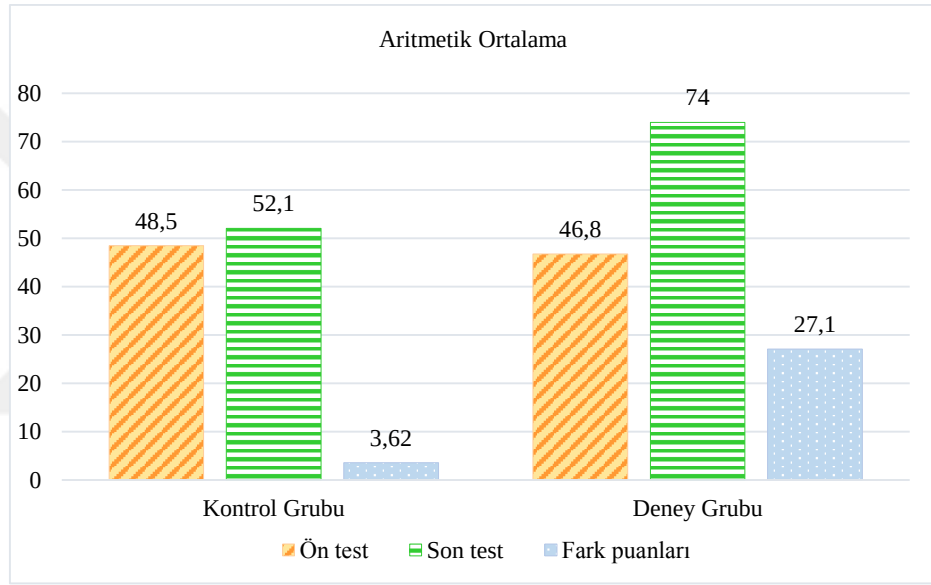
Çalışma Grubu	N	$\bar{X}$	SS	SE	T Testi			
Ön test	19	46,8	9,89	2,27	df	t	p*	d
Son test	19	74,0	11,9	2,73	18	-8,913	,000	-2,04

*p<0,05 anlamlı

Tablo 18'deki analiz sonuçları incelendiğinde deney grubundaki öğrencilerin ön testteki farkındalık ölçeği aritmetik ortalama puanı 46,8'den 74'e, standart sapması ise 9,89'dan 11,9'a yükselmiştir. Deney grubunun ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasındaki farklılık incelendiğinde ise p değerinin 0,00 olduğu görülmektedir. P değerinin 0,05'ten küçük olması ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir. P değerinin anlamlı çıkması durumunda ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasındaki etki büyüklüğü değeri incelenmiştir. Etki büyüklüğü değerinin -2,04 olması yüksek etki derecesine sahip olduğunu göstermektedir. Deney grubunun son test ve ön test aritmetik ortalama puanları arasındaki farkın (27,1) yüksek olması, p değerinin (,000) anlamlı çıkması ve etki büyüklüğünün (d=-2,04) yüksek çıkması, deney grubuna anlatılan dersin anlamlı bir turizm farkındalığının oluşmasında etkili olduğunu göstermektedir.

5.2.5. Kontrol ve Deney Gruplarının Son Test ve Ön Test Fark Puanları Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi olan, “Kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin son test ve ön test fark puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için grupların farkındalık ölçeği son test ve ön test fark puanlarını incelemek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Kontrol ve deney gruplarının son test ve ön test fark puanlarının aritmetik ortalamaları, standart sapma değerleri ve bağımsız gruplar t testi sonuçlarına Şekil 8 ve Tablo 19’ da yer verilmiştir.

Şekil 8: Kontrol ve deney gruplarının son test ve ön test fark puan grafiği

Tablo 19: Kontrol ve deney gruplarının son test ve ön test fark puanlarının bağımsız gruplar t-testi sonuçları

Çalışma Grubu	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p*	d
Kontrol Grubu	18	3,62	8,70	35	-6,331	,000	-2,14
Deney Grubu	19	27,1	13,2				

*p<0,05 anlamlı

Tablo 19’ a göre kontrol grubunun farkındalık ölçeği son test ve ön test fark puanlarının aritmetik ortalaması 3,62, standart sapması ise 8,70’ dir. Kontrol grubunun son test ve ön test fark puanları arasındaki aritmetik ortalamanın düşük olması farkındalığının

yeterli bir düzeyde gelişmediğini göstermektedir. Deney grubunun farkındalık ölçeği son test ve ön test puanlarının aritmetik ortalaması 27,1, standart sapması ise 13,2 olarak bulunmuştur. Deney grubunun aritmetik ortalama puanının yüksek çıkması ve standart sapma ile arasında 13.9 puanlık bir farkın bulunması ise farkındalığının oluştuğuna işaret etmektedir. Kontrol ve deney grupları arasındaki farklılık incelendiğinde ise p değerinin ,000 olduğu görülmektedir. P değerinin 0,05'ten küçük olması kontrol ve deney gruplarının son test ve ön test fark puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu göstermektedir. Kontrol ve deney gruplarının son test ve ön test fark puanlarının arasında anlamlı bir farklılığa ulaşıldığı için etki büyüklüğü değeri de incelenmiştir. Kontrol ve deney grubu arasındaki etki büyüklüğü ise -2,14 olarak bulunmuştur. Bu değer yüksek büyüklükte bir etki değeri olduğunu ifade etmektedir. Kontrol ve deney gruplarının farkındalık ölçeği son test ve ön test fark puan ortalamaları arasındaki fark (23,48), p değeri (,000) ve etki değeri ($d=-2,14$) dikkate alındığında, deney gurundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre daha yüksek farkındalığa sahip oldukları görülmektedir. Bu durum turizm farkındalığının geliştirilmesinde buluş yoluyla öğretim yönteminin ve CBS ile hazırlanan tematik haritaların, geleneksel öğretim yöntemine göre daha başarılı olduğu ve Uşak'ın turizm potansiyelinin CBS yardımıyla aktarılmasının öğrenci farkındalığını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

BÖLÜM VI

6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde ortaöğretim öğrencilerinin farkındalıklarını belirlemek için geliştirilen Turizm Farkındalık Ölçeği ve CBS ile hazırlanan tematik haritaların öğrencilerin turizm farkındalığı üzerindeki etkisine yönelik bulguların sonuçları ve bu sonuçlar doğrultusunda yapılan tartışma ve öneriler yer almaktadır.

6.1. Turizm Farkındalık Ölçeği ile İlgili Sonuç ve Tartışma

Öğrencilerin yaşadıkları yerin turizmine yönelik farkındalıklarının tespit edilmesi ve bu farkındalığın geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçülmesi büyük önem taşımaktadır. Çalışmanın bu kısmında, ortaöğretim öğrencilerinin turizme yönelik farkındalıklarını ölçecek geçerli ve güvenilir bir ölçeğin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; turizm ve turizm türleri, turizm farkındalığı, Uşak'ın turizm potansiyeli ve varlıklarına yönelik çalışmalar incelenerek madde havuzu oluşturulmuştur.

Tasarlanan ölçeğin amaca uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla kapsam geçerliğine başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda; 14 madde yeniden düzenlenmiş, 1 madde ters madde olarak yazılmıştır. Hazırlanan ölçek farklı ortaöğretim kurumlarındaki farklı kademelerdeki öğrencilere uygulanmıştır. Araştırma kapsamında uygun işaretleme yapmayan ve dikkatsiz katılımcıların verileri çalışmadan çıkarılmış, geriye kalan 713 katılımcının verileri ise SPSS ve AMOS paket programlarıyla çözümlenmiştir.

Elde edilen ölçeğin yapı geçerliliğini sağlamak amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri uygulanmıştır. AFA sonucunda 18 maddeden oluşan, 4 boyutlu bir ölçeğe ulaşılmıştır. Ölçeğin boyutları içinde yer alan maddelerin özelliklerine göre isimlendirilmiştir. Ölçeğin “Doğa Turizmine Yönelik Farkındalık” boyutunda 7 madde, “Kültürel Turizm Mekanlarına Yönelik Farkındalık” boyutunda 4 madde, “Kültürel Turizm Etkinliklerine Yönelik Farkındalık” boyutunda 4 madde ve “Spor Turizmine Yönelik Farkındalık” boyutunda ise 3 madde yer almaktadır.

Ölçeğin toplam varyansı % 56, 070 olarak, Cronbach's alfa kat sayısı ise ,857 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğini sağlaması ve güvenilirliğinin yüksek olması, ortaöğretim öğrencilerinin turizm farkındalığının ölçülmesinde kullanılabilecek nitelikte olduğunu göstermektedir.

Literatürde ortaöğretim öğrencilerinin turizme yönelik farkındalıklarını ölçmeye yönelik çalışmanın olmaması çalışmanın tartışma kısmını sınırlandırmaktadır. Turizm geniş kapsamlı bir konu olduğu için daha çok turizmin alt başlıklarıyla ilgili çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu bakımdan çalışmanın tartışma bölümü, turizmin alt başlıklarıyla ilgili yapılan çalışmalar ve turizm farkındalığını ölçmek için geliştirilen ölçeklerle değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, 18 maddeden ve 4 boyuttan oluşan bir “*Turizm farkındalık ölçeği*” geliştirilmiştir. Ablak ve diğerleri (2014) öğretmen adaylarının tarihi ve kültürel turizm değerlerine ilişkin farkındalıklarını belirlemek için tutum ölçeği geliştirmişlerdir. Geliştirilen ölçek, 10 madde ve bir boyuttan oluşmaktadır. Keçe’ de (2015) benzer bir amaçla “*Tarihi ve kültürel turizm değerleri ilgi ölçeği*” ni geliştirmiştir. Ortaya çıkan ölçekte ise 8 madde ve tek bir boyut yer almaktadır. Ablak ve diğerleri (2014) ile Keçe’ nin (2015) geliştirdikleri ölçeklerin yanı sıra bu çalışmada geliştirilen “*Turizm farkındalık ölçeği*” nde de tarihi ve kültürel turizme yönelik maddeler yer almaktadır. Akdoğan ve Hiçyorulmaz’ ın (2020) yerel halkın turizm farkındalıklarını belirlemek için geliştirdikleri “*Turizm etkisi ölçeği*” ise 21 madde ve 4 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin boyutları ise ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etki şeklinde nitelendirilmiştir. Akkoç (2020) ise sakin şehirlere yönelik “*Sürdürülebilir turizm ölçeği*” geliştirmiştir. Ölçek 40 madde ve 8 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin tarihi ve kültürel mirasın değerlendirilmesi boyutunda tarihi yapılar, arkeolojik eserler, etkinlikler ve kültürel değerlere ilişkin maddeler yer almaktadır. Bu maddeler turizm farkındalık ölçeğinin, kültürel turizm mekanlarına ve etkinliklerine yönelik farkındalık boyutlarında yer alan maddelerin içerikleriyle benzer özellikler göstermektedir.

6.2. CBS’ nin Turizm Farkındalığı Üzerindeki Etkisi ile İlgili Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmanın bir diğer amacı, CBS aracılığıyla hazırlanan tematik haritaların öğrencilerin turizm farkındalığı üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışma, kontrol ve deney grupları arasında, ön test, uygulama ve son test aşamalarının uygulandığı kontrol gruplu ön test son test deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. 12. sınıf öğrencileriyle yapılan bu araştırmaya 37 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın ön test aşamasında öğrencilerin turizm farkındalıkları tespit edilmiştir. Çalışma Uşak’ın turizm potansiyeli üzerinden ele alındığı için kullanılan ders materyalleri buna bağlı olarak hazırlanmıştır. Konu, kontrol grubundaki öğrencilerle “geleneksel öğretim yöntemiyle”, deney grubundaki öğrencilerle ise “buluş yoluyla öğretim yöntemi ve CBS ile hazırlanan tematik haritalarla” işlenmiştir. Araştırmanın

ön test, uygulama ve son test aşamaları 3'er hafta süreyle gerçekleştirilmiştir. Uygulama süreci ise her iki gruba da 2'şer saat ayrılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kontrol ve deney gruplarının ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasındaki farkı tespit etmek için Bağımsız Gruplar T-Testi analizi yapılmıştır. Analizler sonucunda; kontrol ve deney gruplarının ön test aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılammıştır. Son testte ise deney grubunun aritmetik ortalama puanı kontrol grubununkine göre daha yüksek çıkmıştır. Kontrol ve deney gruplarının aritmetik ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılmıştır. Gruplar arasındaki etki büyüklüğü değeri ise yüksek çıkmıştır. Kontrol ve deney gruplarının son test aritmetik ortalama puanları arasında belirgin bir farkın olması, p değerinin anlamlı çıkması ve etki büyüklüğünün yüksek olması, deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre daha yüksek turizm farkındalığına sahip olduğunu göstermektedir.

Kontrol ve deney gruplarının kendi aralarındaki ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasındaki farkı incelemek için ise Bağımlı Gruplar T-Testi analizi yapılmıştır. Kontrol grubunun ön test aritmetik ortalama puanı son testte yükselmiştir. Ancak p değeri anlamlı çıkmadığı için testlerin aritmetik ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa ulaşılammıştır. Kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasındaki artışın ($\bar{X}=3,62$) çok düşük olması ve p değerinin anlamlı çıkmaması, geleneksel öğretim yöntemiyle işlenilen dersin turizm farkındalığının gelişmesinde yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Deney grubunun ön test aritmetik ortalama puanı da son testte artmıştır. Ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasındaki farklılık ise anlamlı çıkmıştır. Ön test ve son test aritmetik ortalama puanları arasındaki etki büyüklüğü değeri ise yüksek çıkmıştır. Ön test ve son puanları arasındaki artışın ($\bar{X}=27,1$) yüksek olması, p değerinin anlamlı bulunması ve etki büyüklüğünün yüksek çıkması buluş yolu öğretim yöntemiyle ve CBS aracılığıyla işlenilen dersin anlamlı bir turizm farkındalığının gelişmesinde etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Kontrol ve deney gruplarının son test ve ön test fark puanları arasındaki farklılığı incelemek için Bağımsız Gruplar T-Testi analizi uygulanmıştır. Kontrol grubunun son test ve ön test fark puanları arasındaki aritmetik ortalama puanı düşük çıkmıştır. Bu da öğrencilerin turizm farkındalıklarında önemli bir değişikliğin olmadığını göstermektedir. Deney grubunun son test ve ön test fark puanları arasındaki aritmetik ortalama puanı ise oldukça yüksek çıkmıştır. Testler arasındaki farkın yüksek çıkması deney grubundaki öğrencilerde turizm farkındalığının geliştiğini göstermektedir. Kontrol ve deney gruplarının fark puanları arasında

anlamalı bir ilişki bulunmuştur. Fark puanları arasındaki etki büyüklüğü değeri ise yüksek çıkmıştır. Bu da buluş yolu öğretim yöntemiyle ve CBS ile işlenen dersin daha etkili olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

CBS'nin ortaöğretim öğrencilerinin turizm farkındalıkları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir çalışmanın olmaması tartışma bölümünü sınırlandırmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın tartışma bölümü CBS'nin farkındalık ve öğrenci üzerindeki etkisi, derslerdeki materyal kullanımının gerekliliği, turizmle ilgili yapılan çalışmalar ve yakından uzağa ilkesi üzerinden ele alınmıştır.

Ortaöğretim öğrencilerinin turizm farkındalıklarının tespit edildiği bu çalışmada buluş yolu öğretim yöntemi ve CBS aracılığıyla hazırlanan tematik haritaların uygulandığı deney grubu, geleneksel öğretimin yapıldığı kontrol grubuna göre daha yüksek bir farkındalık geliştirmiştir. Abbott'ta (2001) yaptığı çalışmada buna benzer bir sonuca ulaşmıştır. Bannert (2022) ise yaptığı çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa ulaşamamıştır. Bu çalışmanın sonucu ise CBS'nin farkındalık üzerinde etkili olduğu şeklinde değerlendirilmiştir. Tomaszewski'de (2005) CBS'nin farkındalık üzerinde etkili olabileceğini, Quresfi ve diğerleri' de (2006) afet ile ilgili farkındalık programlarının hazırlanmasında CBS'nin kullanılabileceğini belirtmektedirler. CBS haricinde, derslerdeki farklı teknolojik materyaller kullanmanın da farkındalık üzerinde etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar da (Baltacı 2009; Köksalan, 2011; Bektaş Öztaşkın 2013; Kaya vd. 2016) mevcuttur.

Çalışma da kontrol ve deney gruplarının ön testte aritmetik ortalama puanları birbirine yakın çıkmasına rağmen uygulamadan sonra öğrencilerin puanları değişmiştir. Son testte deney grubunun aritmetik ortalama puanı daha yüksek çıkmıştır. Bu da CBS'nin deney ve kontrol grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yarattığı ve deney grubunun lehine sonuçlandığını ortaya çıkarmaktadır. Diğer araştırmacılar da (Aladağ 2007; Baloğlu Uğurlu 2007; Tiryeki 2007; Şimşek 2007; İncekara vd. 2008; Özgen ve Oban Çakıcıoğlu 2008; Erdoğan 2009; Türkez 2009; Aydoğmuş 2010; Kaya 2011; Ünal 2012) kontrol ve deney gruplarıyla yaptıkları çalışmalarında CBS'nin deney grubu lehine anlamlı bir farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna benzer olarak tek bir grup üzerinden yapılan çalışmalarda da (Lee 2005; Demirci ve Atalay 2014; Cin ve Tabanlı 2015; Yıldırım 2015) CBS'nin öğrencilerin son test puanlarını ön testte göre arttırdığı görülmektedir.

CBS, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin son test aritmetik ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmıştır. Bu da deney grubundaki

öğrencilerde turizm farkındalığının geliştiğini göstermektedir. Akdoğan ve Hiçyorulmaz' da (2020) yaptıkları çalışmada yerel halk ve esnafa verdikleri eğitimin turizm farkındalığı oluşturduğuna ulaşmışlardır. Köksalan vd. (2011) ise web tabanlı öğretim yöntemini kullandıkları turizm eğitimiyle ilgili çalışmalarında kontrol ve deney grupları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşamamışlardır. Konunun CBS aracılığıyla işlenmesinin yanı sıra konuyla ilgili görsel materyallerin (harita, fotoğraf vd.) kullanılmasının da turizm farkındalığı üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. İnce ve Sağdıç' ın (2021) coğrafya dersindeki turizm konularıyla ilgili yaptığı çalışmada öğrencilerin dersteki materyal kullanımına yönelik tutumlarının daha yüksek çıkması da bu yargıyı desteklemektedir. Nitekim Üçışık vd. 'de (2002) yaptıkları çalışmada fotoğraf kullanımının öğrenci başarısı üzerinde etkili olduğunu ulaşmışlardır.

Ayrıca CBS aracılığıyla hazırlanan ders materyallerinde yakından uzağa ilkesinin kullanılmasının öğrenci farkındalığı üzerinde büyük bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Yakından uzağa ilkesinin derslerdeki kullanımının gerekli olduğu yönünde yapılan çalışmalar da (Turan 2002; Şahin, 2003; Yılmaz 2021) mevcuttur. Kot ve Özcan (2019) bu ilkenin dikkate alınmadığı takdirde öğrencinin dersteki bilgileri günlük yaşamıyla bağdaştıramayacağını vurgulamaktadır. Ayrıca Yılmaz' da (2021) yaptığı çalışmada yaşanan yerden örnekler verilmesinin yerel değerler açısından ve eğitim-öğretim süreçleri bakımından önemli olacağını belirtmektedir.

6.3. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde elde edilen bulgular doğrultusunda, turizm farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi ve kullanım durumuna, CBS' nin kullanımına, turizm farkındalığının kazandırılmasına yönelik öneriler sunulmuştur. Ayrıca çalışma sürecinde yapılan gözlemlere bağlı olarak, Uşak'ın turizmini geliştirmeye yönelik önerilere de yer verilmiştir.

- Ölçeğin geliştirilme sürecinde ortaöğretim öğrencileriyle uygulama yapılmıştır. Ölçeğin bunun dışındaki farklı yaş gruplarında kullanılması durumunda, kullanılacak gruplardan veri toplanabilir ve geçerlilik ve güvenirlik analizleri yeniden yapılabilir.
- Ölçekte farklı turizm türlerine ait eksik maddeler bulunmaktadır. Bu bağlamda ölçeğe, kullanılacak yörenin turizm özellikleriyle ilgili maddeler eklenebilir.
- Öğrencilerin yaşadıkları yerdeki turizm farkındalıkları üzerinde hangi değişkenlerin etkili olduğuna dair çalışmalar yapılabilir.

- Geliştirilen ölçek farklı okul ve sınıf kademelerindeki öğrencilere uygulanarak, öğrencilerin farkındalık düzeyleri okul türlerine ve sınıf düzeylerine göre incelenebilir.
- Ölçek geliştirme sürecinde katılımcılardan verilerin yüz yüze toplanması daha hızlı ve kolay verilere ulaşımı sağlayabilir. Ayrıca ölçek maddelerinin arasına kontrol maddesinin eklenmesi dikkatsiz katılımcıları eleyeceği için daha geçerli ve güvenilir bir ölçeğin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.
- Bu çalışmada CBS' nin ortaöğretim öğrencilerinin turizm farkındalığı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Sonraki çalışmalarda CBS aracılığıyla coğrafya alanındaki farklı konuların işlenmesinin öğrenci farkındalığı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Çalışmanın son testinde de olduğu gibi CBS aracılığıyla işlenen dersin, geleneksel öğretim yöntemiyle işlenen derse göre öğrencilerin farkındalıklarında daha pozitif yönde etki yaratmıştır. Uşak için son derece önemli olan turizm konusunda, toplumu şekillendiren ve geleceğin karar vericileri olan öğrencilerde turizm farkındalığının oluşturulması oldukça önemlidir. Bu bakımdan ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin turizm farkındalıklarının geliştirilmesine yönelik çalışmalarda CBS kullanılabilir.
- Öğretmenler, turizmle ilgili örnekleri yaşanılan yerin tarihi, kültürel ve doğal özellikleriyle bağdaştırarak verebilir. Ancak ders saatinin yetersiz olmasından dolayı öğretmenler, konuları yetiştirmekte zorlanmakta ve yüzeysel bir anlatım gerçekleştirmektedirler. Bu bağlamda MEB coğrafya ders saatinin artırılabilir.
- Öğrencilere turizm farkındalığı kazandırmak için öğretmenler, derslerde farklı yöntem ve materyal kullanmaya teşvik edilebilir.
- Coğrafya ders kitabında yaşanılan yerin turizmini öğrenmeye yönelik etkinlikler yer almamaktadır. Konuyla ilgili etkinlikler ders kitabına eklenebilir ve öğrencilere yaşadıkları yeri tanıyabilmeleri için bu konuyla ilgili proje ödevleri verilebilir.
- Coğrafya ders kitabında yer alan farklı illerdeki yaygın turizm türleri, kültürel miras ve turizm türlerini etkileyen tarihi, kültürel ve doğal faktörlerle ilgili etkinlikler, yaşanılan yerin turizm özelliklerini de kapsayacak şekilde yapılandırılabilir. Aynı şekilde alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi için yapılabilecekler yaşanılan yerin turizmüne uyarlanabilir. Bunların yanı sıra ders kitabında turistler tarafından en çok ziyaret edilen il olarak verilen İstanbul ile yaşanılan yerin turizm özellikleri benzer ve farklı yönleriyle ele alınabilir.

- Okulların düzenlediği gezilere yaşanan yerdeki turizm merkezlerinin eklenmesi öğrencilerin yaşadıkları yeri tanımaları, turizme bakış açılarının gelişmesi ile bilgi ve farkındalıklarının artması açısından yararlı olabilir. Ayrıca farklı illerdeki okullardan Uşak' a geziler düzenlenmesi ilin turizminin tanıtımında yararlı olabilir.
- Öğrencilerin yaşadıkları yerdeki turizme yönelik bilgi ve farkındalığının gelişmesinde öğretmenlere büyük rol düşmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin turizm farkındalıklarını belirlemeye ve geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Uşak turistik çekicilik açısından oldukça zengin bir potansiyele sahip olmasına rağmen turizmden hak ettiği değeri alamamaktadır. Bu bakımdan yörede henüz turizme kazandırılmamış tarihi, kültürel ve doğal turizm varlıkları gerekli çalışmalar ile turizme kazandırılabilir.
- Belli başlı turizm merkezleri (Ulubey Kanyonları, Cılandıras Su Kemer, Taşyaran Vadisi vs.) hariç diğer turistik alanlara ulaşım kolay değildir. Bu bakımdan altyapı iyileştirilmeli ve bu alanlara güvenlik ve ziyaretçi karşılama üniteleri konulmalıdır.
- Türkiye' ye gelen yabancı turistlerin %75 'inin hava yolu ulaşımını tercih ettiği bilinmektedir. Bu bakımdan Uşak iline ulaşımın daha kolay ve hızlı yapılabilmesi için havaalanı yolcu seferlerine açılmalıdır.
- Uşak ilindeki turistik çekicilikler için turizm rotaları oluşturulmalı ve bu rotalara aktif ve düzenli bir şekilde geziler düzenlenmelidir. Özellikle öğrencilerin turizm farkındalıklarının geliştirilebilmesi için bu gezilere katılımı sağlanmalıdır.
- Uşak ilinde turizmin ne zaman başladığı, nasıl geliştiği ve turizme yönelik yapılan düzenlemelerle ilgili sınırlı kaynaklara ulaşılmıştır. Bu konularla ilgili literatüre ve ilin turizmne katkı sağlayacak çalışmalar yapılabilir.
- Uşak ilinde turizmin ekonomiye katkısı ve ekonomideki yerine yönelik bilgilere araştırmacılar tarafından ulaşılamamıştır. İlgili kurum ve kuruluşların bu konuda gerekli çalışmaları yapmaları ve düzenli turizm istatistikleri tutmaları önerilmektedir.

7. KAYNAKÇA

- Abbott, T. D. (2001). *An evaluation of a GIS software and its utility in promoting the use of integrated process skills in secondary students*. University of Connecticut.
- Ablak, S., Dikmenli, Y., & Çetin, T. (2014). Üniversite öğrencilerinin kırşehir'in tarihi ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), s. 171-186.
- Acar, N., & Turhan, A. (2016). Sağlık çalışanlarının sağlık turizmi farkındalığı üzerine bir araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi çalışanları örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), 17-36.
- Acar, T. (2016). Uşak'ta Türk dönemi taş köprüleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(25), s. 23-45.
- Akbaş, F. (2020). Kruvaziyer turizmi hakkında yerel halkın farkındalık düzeyinin Kuşadası destinasyonu özelinde değerlendirilmesi. *ANASAY*, 4(13), 103-124.
- Akbıykoğlu, K. (1996). 1995 yılı Blaundos (Sülümenli) kazısı. *VII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri (8-10 Nisan)* (s. 29-48). Kuşadası: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Akdoğan, H., & Hiçyorulmaz, E. (2020). Turizm farkındalığı yaratmada eğitimin etkisi: Çorum ili uygulaması. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), s. 3612-3631.
- Akdu, U., & Öktem, E. (2019). Turizmin ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel etkilerine yönelik yöre halkının farkındalığı: Gümüşhane örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(Ek Sayı), 232-239.
- Akinoğlu, O. (2006). Coğrafya eğitimi ve toplum. *Marmara Coğrafya Dergisi*(13), s. 25-48.

- Akkoç, İ. T. (2020). Sakin şehirlerde sürdürülebilir turizm üzerine bir ölçek geliştirme çalışması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Akoğlan Kozak, M., Evren, S., & Çakır, O. (2013). Tarihsel süreç içinde turizm paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), s. 7-22.
- Aladağ, E. (2007). İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafi bilgi sistemleri kullanımının öğrencilerin akademik başarı ve derse karşı motivasyonlarına etkisi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alpar, R. (2012). *Spor, sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik-güvenirlilik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Armutçu, M. (2013). Ortaöğretim coğrafya derslerinde coğrafi bilgi sistemleri (CBS) tabanlı projelerin uygulanması: Bahçelievler ilçesi aydınlatma haritasının çıkarılması örneği. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arpacı, Ö., Zengin, B., & Batman, O. (2012). Karamanın mağara turizmi potansiyeli ve turizm açısından kullanılabilirliği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), s. 59-64.
- Arslan , S., & Çinko, L. (2018). Türk halı sanatının gelişimi çerçevesinde halı ticaretinin Türkiye ekonomisindeki boyutu. *Social Sciences Research Journal*, 7(2), s. 206-213.
- Arslan Ayazlar, R. (2016). Sürdürülebilir turizm tutum ölçeğinin (Sus-Tas) geçerlilik ve güvenilirlik. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/Journal of Travel and Hospitality Management*, 14(2), 80-92.
- Artvinli, E. (2010). Coğrafi bilgi sistemlerinin (CBS) coğrafya öğretimine katkısı ve ortaöğretim öğrencilerinin cbs'ye ilişkin tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), s. 1255-1292.

- Atalay, İ. (2011). Uşak ilinin doğal ortam özellikleri. M. Öntuğ, & Y. İnel (Dü) içinde, *II. Uşak Sempozyumu (13-15 Ekim 2011)* (Cilt 1, s. 1-22). Uşak: Uşak Valiliği, Uşak İli Kalkınma Vakfı.
- Atasoy, A. (2018). Ulucak (Uşak) peribacalarının doğal ortam özellikleri. *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, (s. 22-34). Ankara.
- Ateş, M. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin kentsel turizm algılarının değerlendirilmesi: Edirne ili örneği. *HUMANITAS- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), s. 49-62.
- Aydoğmuş, M. Y. (2010). Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) uygulamalarının coğrafya dersinde öğrencilerin ilgi, motivasyon ve öğrenme düzeylerine etkisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Aylan, S. (2019). Ulubey kanyonlarına yönelik sosyal medyada yapılan ziyaretçi yorumlarının içerik analizi: TripAdvisor.com örneği. 7(4), s. 2582-2598.
- Aysal, N. (2001). Uşak'ın Türkiye jeolojisindeki yeri. *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu (25-27 Ekim 2001)*. 2, s. 745-754. Uşak: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Aytaç, A. (2001). 16-17.yy. klasik devir halıları kapsamında Uşak halılarının değerlendirilmesi. *XXI. yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu Bildirileri I (25-27 Ekim)*, (s. 509-516). Uşak.
- Aytaç, A. S. (2003). Murat Dağı'nın milli park planlaması ve çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Bachman, L. (2004). *Statistical Analyses for Language Assessment*. Cambridge : Cambridge University.
- Bahtiyar Karadeniz, C., Sarı, S., & Kabacık, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin Ordu ilinin doğal ve kültürel turistik çekiciliklerine ilişkin farkındalık ve deneyimleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 667-684.

- Bal, F. (2021). Yerel halkın kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeyi: Diyarbakır ili örneği. Batman: Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Baloğlu Uğurlu, N. (2007). Sosyal bilgiler dersinde “Türkiye’nin doğal kaynakları” konusunun coğrafi bilgi sistemleri ile öğretiminin öğrencilerin tutum ve başarısına etkisi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Baltacı, M. (2009). Web tabanlı excel öğretiminin öğrencilerin akademik başarıları ve bilişötesi farkındalık düzeyine etkisi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Bannert, A. (2022). The use of ArcGIS online in a contemporary Ap human geography classroom and its impact on student spatial awareness and perception of geography. Texas State University (Yüksek Lisans Tezi).
- Başol, G. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bayazıt, Ş. (2017). Yerel halkın kruvaziyer turizmi farkındalığına yönelik uygulamalı bir çalışma: Bodrum örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 151-169.
- Baydil, E. (2013). Coğrafya nedir? H. Yazıcı, & M. K. Koca içinde, *Genel coğrafya* (s. 1-13). Ankara: Pegem Akademi.
- Baysal, S. (2019). Coğrafya derslerinde coğrafi bilgi sistemleri (CBS) temelli hazırlanan etkinliklerle mekânsal değişimin algılanması. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Bektaş Öztaşkın, Ö. (2013). Sosyal bilgiler derslerinde belgesel film kullanımının akademik başarıya ve bilinçli farkındalık düzeylerine etkisi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), s. 147-162.
- Boz, M. (2019). *Sürdürülebilir pazarlama bakış açısıyla turizm endüstrisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara, Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2020). *Spss ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ceylan , N. (2021). Uşak ilinin sahip olduğu değerlerin şehir imajına etkisi. Uşak: Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Ceylan, M. A. (2007). Eşme (Uşak) civarında bazı coğrafi gözlemler. *Marmara Coğrafya Dergisi*(15), s. 65-84.
- Ceylan, M. A. (2011). Gediz havzasında tarihi köprüler ve fonksiyonel özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(25), s. 103-132.
- Choi, H.-S. C., & Sırakaya, E. (2005). Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: development of sustainable tourism attitude Scale. *Journal of Travel Research*, 43(4), s. 380-394.
- Cin, M., & Tabanlı, C. B. (2015). Nüfus konusunun öğretiminde cbs temelli materyal kullanımının akademik başarıya etkisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), s. 324-331.
- Cohen, J. (2013). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Academiz press.
- Çakır, M., & Aydın, F. (2020). Yerel halkın termal turizme yönelik görüşleri: Haymana ilçesi örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(43), s. 93-110.
- Çakır, O., & Kodaş, B. (2020). Yerel halkın turizm potansiyeli algısı ve turizm gelişimini destekleme düzeyi üzerindeki etkisi: Çorum ili örneği. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 3(1), s. 1-16.

- Çamlıca, K. (2014). Sürdürülebilir turizme ilişkin ziyaretçi tutumlarının ve tekrar ziyaret etme niyetlerinin pazar bölümlendirme kriteri olarak kullanılması: Kapadokya bölgesi örneği. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Çatır, O., & Ay, E. (2018). Ulubey (Uşak) yöresel yemeklerinin gastronomi turizmi açısından değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), s. 211-224.
- Çelik, S., Kaya, T., & Sandıkcı, M. (2021). Somut olmayan kültürel miras ürünü olarak tören keşkeği geleneğinin yöresel sunum farklılıkları. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), s. 258-274.
- Çepni, S., Bayrakçeken, S., Yılmaz, A., Yücel, C., Semerci, Ç., Köse, E., . . . Gündoğdu, K. (2012). *Ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çetin, T. (2001). Uşak şehrinde nüfus hareketleri. (s. 699-716). Uşak: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Çetin, T., & Gürgil, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin Bartın'ın doğal ve kültürel değerlerine yönelik farkındalıkları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Çetin, T., Kara, H., & Sezer, A. (2017). Üniversite öğrencilerinin Yozgat'ın doğal ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. *II. Uluslararası Bozok Sempozyumu* (s. 256-267). Yozgat: Bozok Üniversitesi Yayınları.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çukur, H., & Çakıcıoğlu Oban, R. (Dü). (2017). Ulubey kanyonu (Uşak) ve yakın çevresinin turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. İzmir/Buca: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Dağlı, M. (2021). Turizm fakültesi ve turizm fakültesi öğrencilerinin sağlık turizmi hakkındaki farkındalık düzeyleri. Alanya: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

- Demiralp, N. (2007). Coğrafya eğitiminde öğretim materyalleri. S. Karabağ, & S. Şahin içinde, *Kuram ve uygulamada coğrafya eğitimi* (s. 137-174). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Demirci, A. (2006). Coğrafi bilgi sistemlerinin Türkiye'deki yeni coğrafya dersi öğretim programına göre coğrafya derslerinde uygulanabilirliği. 4. *Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri*.
- Demirci, A. (2006). Coğrafya öğretiminde coğrafi sorgulama becerisinin geliştirilmesi ve kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*(14), s. 61-80.
- Demirci, A., & Atalay, M. (2014). Ortadoğu coğrafyasının öğretiminde CBS'nin kullanımı: 9. sınıf coğrafya dersi için Bir uygulama. *Milli Eğitim Dergisi*(203), s. 84-106.
- Demirci, A., & Duran, Ç. (2015). Üç boyutlu CBS'nin coğrafya derslerinde kullanılması: 9. sınıflarda eş yükselti eğrileri üzerinde bir uygulama. *Coğrafya Eğitimi Dergisi, 1*(1), s. 3-13.
- Demirtaş , N., Keskin, M., & Gökçe, F. (2021). Turizm eğitimi alan ortaöğretim öğrencilerinin turizm ve etkilerine yönelik algıları: Hatay örneği. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 4(2), s. 647-659.
- Deneri, V., & Türker, H. B. (2021). Murat Dağı termal kayak merkezinin kış ve termal turizmi açısından incelenmesi. 1. *Uluslararası Mühendislik Bilimleri ve Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi*, s. 247-254.
- Deniz , M. (2016). Termal turizm açısından Kayaagıl termal tesisleri (Uşak). *Tarih Okulu Dergisi*(XXV), s. 311-349.
- Deniz , M. (2022). Banaz Hamamboğazı kaplıcaları. N. Kozak, & M. Kozak (Dü) içinde, *Türkiye Turizm Ansiklopedisi* (s. 342-343). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Deniz , M., & Polat, S. (2022). Uşak ilinde termal turizm. *Kurtuluşun 100. yılında Uşak* (s. 218-239). içinde Uşak: Uşak Belediyesi.

- Deniz, M. (2015). Analysis of sustainable tourism and cittaslow potential of Ulubey (Uşak). M. Dinu, N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, R. Efe, & A. Soykan (Dü) içinde, “ *Analysis of Sustainable Tourism and Cittaslow Potential of Ulubey* (s. 219-238). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Deniz, M. (2016). Kayaagıl köyünde (Uşak) turizmin etkileri üzerine yerel halkın turizm algısı. *Electronic Turkish Studies*, 11(18), s. 57-78.
- Deniz, M. (2022). Uşak. N. Kozak , & M. Kozak (Dü) içinde, *Türkiye turizm ansiklopedisi* (s. 323-324). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*. (2023, 04 30). Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü web sitesi : <https://denizli.ktb.gov.tr/TR-211932/istatistikler.html> adresinden alındı
- Devellis, R. F. (2021). *Ölçek geliştirme kuram ve uygulamalar*. (T. Tokan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1963). *Birinci beş yıllık kalkınma planı (1963-1967)*. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1968). *İkinci beş yıllık kalkınma planı (1968-1972)*. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1973). *Üçüncü beş yıllık kalkınma planı (1973-1978)*. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1979). *Dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1979-1983)*. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1985). *Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989)*. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1989). *Altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990-1994)*. Ankara.

- Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). *Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)*. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)*. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*. Ankara.
- Dilek, S. E., & Kulakoğlu Dilek, N. (2017). Dünyada ve Türkiye'de yaşanan olayların turizme yansımaları: 1960'tan günümüze tarihsel bir değerlendirme. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), s. 1083-1108.
- Dinç, E., Erdil, M., & Keçe, M. (2011). Uşak Üniversitesi öğrencilerinin tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalıklarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 267-285.
- Dinç, M. (2017). Akmonia antik kenti. R. M. Czichon, Ş. Söyler, B. Can, & İ. Çavuş içinde, *Yüzey araştırmaları ve kazılar ışığında Uşak* (s. 91-103). İstanbul: Matsis Matbaa Hizmetleri.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. (2022, 09 06). Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü web sitesi: <http://ulubeykanyonu.tabiat.gov.tr/> adresinden alındı
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'ya giriş-1 "Metodlar-ilkeler ve terminoloji"*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Doğanay, H., & Deniz, M. (2014). Ulaşım sistemleri ve Uşak. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32), 1-26.
- Doğanay, H., & Zaman, S. (2021). *Türkiye turizm coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğaner, S. (2013). *Türkiye kültür turizmi*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

- Dölek, İ., & Demir, S. B. (2011). Coğrafi bilgi sistemi (CBS) ile coğrafya derslerine yönelik öğretim materyallerinin hazırlanması. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), s. 122-143.
- Duğan , Ö., & Akıncı, S. (2017). Marka imajı açısından Uşak şehir algısı: üniversite öğrencileri üzerine bir saha araştırması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi/UUSB*, 10(3), s. 385-408.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E., & Çinko, M. (2018). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş.
- Egem Haber. (2022, 09 08). Egem Haber web sitesi: <https://www.usakegemtv.com.tr/bulgaz-dagi-yorukleri-dayanisma-dernegi-nin-organize-ettigi-16-geleneksel-yoruk-senligi-ne-cok-yogun-bir-katilim-oldu/12309/> adresinden alındı
- Egem Haber. (2022, 09 08). Ehem Haber web sitesi: [usakegemtv.com.tr/34-sivasli-cilek-kultur-sanat-festivali-3-haziran-da-basliyor/12185](https://www.usakegemtv.com.tr/34-sivasli-cilek-kultur-sanat-festivali-3-haziran-da-basliyor/12185) adresinden alındı
- Ekici, R., & Çizel, B. (2014). Yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumlarının destinasyonların gelişme düzeylerine göre farklılıkları. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(3), s. 73-87.
- Eralp, Z. (1983). *Genel Turizm*. Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu.
- Erdoğan, E., & Aklanoğlu, F. (2008). Termal turizm ve Afyon-Gazlıgöl örneği. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 3(1), s. 83-92.
- Erdoğan, H. (2009). Ortaöğretim coğrafya derslerinde doğal afetler konularının coğrafi bilgi sistemleri uygulamaları ile öğretimi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Erdoğan, H. (2019). Turizm coğrafyası açısından İnegöl'de (Bursa) turizm. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

- Erdoğan, S., & Tiryakioğlu, İ. (2004). Turizm-tanıtım faaliyetlerinde coğrafi bilgi sistemlerinin kullanımı: Afyon örneği. *Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, Fatih Üniversitesi, 6-9 Ekim*, (s. 1-8). İstanbul.
- Ergün, M. (1995). *Bilimsel araştırmalarda bilgisayarla istatistik uygulamaları: SPSS for WINDOWS*. Ankara: MİNPA Matbaacılık.
- Erkuş, A. (2019). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-temel kavramlar ve işlemler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erkuş, A., Sünbül, Ö., Ömür Sünbül, S., Yormaz, S., & Aşiret, S. (2020). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-II: Ölçme araçlarının psikometrik nitelikleri ve ölçme kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erol, A. F., & Yanık, E. (2019). Haşhaş bitkisinin Anadolu kültüründeki yeri ve izleri. *Milli Folklor*, 16(124), s. 202-212.
- Ertaş, Ç. (2018). Kamu çalışanlarının turizm değerlerine yönelik farkındalıklarının incelenmesi: Şırnak örneği. *Mukaddime*, 9(2), 103-117.
- Eser Ünaldı, Ü. (2019). *Coğrafya öğretimi-I*. Ankara: Pegem Akademi.
- ESRI. (2021, 09 27). ESRI web sitesi: http://www.esri.com/what-is-gis/overview#overview_panel adresinden alındı
- Gidilmeli.com. (2022, 09 06). *Gidilmeli.com* web sitesi: <https://www.gidilmeli.com/Haskoy-asari-ulubey/4568/1> (Hasköy Asarı) adresinden alındı
- Gliner, J. A., Morgan, G. A., & Leech, N. L. (2015). *Uygulamada araştırma yöntemleri desen ve analizi bütünleştiren yaklaşım*. (S. Turan, Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gökgöz, A., Hançer, M., Akın, T., Özkul, M., Kaya, A., Örü, Z., . . . Minissale, A. (2010). Farklı rezervuarlara sahip Uşak ili jeotermal alanlarının kavramsal hidrojeokimyasal modellenmesi. TÜBİTAK Projesi, 108Y016.

- Gökmen, B., Şapcılar, M. C., & Büyüksalvarcı, A. (2020). Turizm fakültesi akademisyenlerinin sağlık turizmüne yönelik farkındalığının değerlendirilmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1180-1198.
- Gülpınar Sekban, D. Ü., Bekar, M., & Acar, C. (2018). Trabzon ilinin yayla turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi ve farkındalık yönünden incelenmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 349-361.
- Gülüm, K., & Artvinli, E. (2010). Turizm coğrafyası dersinin coğrafi algıya etkisi: deneysel bir çalışma. *Marmara Coğrafya Dergisi*(22), s. 439-453.
- Günay Ergün, S., & Ayday, C. (2006). Orta öğretim coğrafya derslerinde yapılandırmacı program yaklaşımı ve CBS etkinliklerine bir örnek. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1-2), s. 73-86.
- Gündüz , S. (2018). Yerel halkın turizm algısını belirlemeye yönelik alternatif bir ölçek geliştirme: Karataş destinasyonu örneği. *Journal of Yasar University*, 13(52), 343-357.
- Güngördü, E. (2006). *Coğrafyada öğretim yöntemleri ve çağdaş öğretim yaklaşımları ilkeler-uygulamalar*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Haberler.com. (2022, 09 08). Haberler.com web sitesi: <https://www.haberler.com/yasam/usak-bal-ureticileri-birligi-1-bal-senligi-yapacak-11534810-haberi/> adresinden alındı
- Hacıoğlu, N., Kaşlı, M., Şahin, S., & Tetik, N. (2008). *Türkiye'de turizm eğitimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- İlhan, A., Çelik, M. A., Gülersoy, A. E., & Gümüş, N. (2017). Cehennem deresi kanyonu'nun (Ardanuç, Artvin) ekoturizm potansiyeli açısından değerlendirilmesi ve planlama önerileri. *Turkish Studies*, 12(3), s. 309-340.
- İnce, C., & Samatova, G. (2018). Gastronomi turizmi kapsamında yaşayan Kırgız mutfağının farkındalık düzeyi: üniversite öğrencileri örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 369-386.

- İnce, Z., & Sağdıç, M. (2021). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya dersindeki turizm konuları hakkındaki görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*(116), s. 34-55.
- İncekara, S., & Savran, Z. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin turizme bakış açısının değerlendirilmesi üzerine bir çalışma: Hatay ili örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*(23), s. 144-164.
- İncekara, S., Karatepe, A., & Karabun, A. (2008). Ortaöğretim coğrafya derslerinde CBS yoluyla harita okuma becerisinin kazandırılmasına yönelik bir uygulama. *Marmara Coğrafya Dergisi*(17), s. 97-110.
- İslamoğlu, H., & Alnıaçık, Ü. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta.
- İzmirligil, Ü. (1945). Uşak-Seçikler tümülüsleri. *Türk Arkeoloji Dergisi*(XXII), s. 41-69.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. Ankara.
- Kamp Yeri. (2022, 09 06). Kamp Yeri web sitesi: <https://www.kampyerleri.org/usak-kamp-alanlari/> (Kırlangıçlar Vadisi) adresinden alındı
- Karabağ, S., & Şahin, S. (2007). Coğrafya dersi öğretim programı. S. Karabağ, & S. Şahin içinde, *Kuram ve uygulamada coğrafya eğitimi* (s. 53-74). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaca Yılmaz, Ş., Şahbudak, E., Akkuş, G., & Işkın, M. (2017). Kültürel miras farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerine yönelik bir uygulama çalışması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 86-100.
- Karaca, E., Yurdabakan, İ., Çetin, B., Nartgün, Z., Bıçak, B., & Gömleksiz, M. (2008). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. (M. Gömleksiz, & S. Erkan, Dü) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.

- Karaçor, M., & Çatır, O. (2017). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında Uşak ilinin tarihi ve kültürel turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 6(6), s. 721-725.
- Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve AMOS uygulamalı nicel-nitel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği*. Sivas: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Karakuş, C. B. (2021). Coğrafi bilgi sistemleri (CBS). H. Koç, & A. Ergün (Dü) içinde, *Bilginin görsel ifadesi: haritalar* (s. 214-270). Ankara: Pegem Akademi.
- Karasu, T. (1990). Kongre turizmi üzerine düşünceler. *Anatolia Dergisi*, s. 32-34.
- Karatepe, A. (2007). Coğrafi bilgi teknolojilerinin coğrafya öğretiminde kullanılması. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Karatepe, A. (2008). Coğrafya öğretiminde mekansal teknolojiler. R. Özey, & A. Demirci (Dü) içinde, *Coğrafya öğretiminde yöntem ve yaklaşımlar* (s. 193-240). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Kaya, Y., Günay, R., & Aydın, H. (2016). Okul Öncesi Eğitimde Drama Yöntemi ile İşlenen Değerler Eğitimi Derslerinin Farkındalık Düzeyi Üzerindeki Etkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), s. 23-37.
- Kaya, A. (2016). Uşak ili nüfusunun başlıca özellikleri. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*(XXVI), s. 389-415.
- Kaya, H. (2011). Ortaöğretim coğrafya öğretiminde coğrafi bilgi sistemlerinin öğrenci başarısına etkisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*(23), s. 308-326.
- Kaygalak, İ. (2013). Türkiye sanayi coğrafyasında endüstriyel kümelenme ve bölgesel yoğunlaşma eğilimi. *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1(1), s. 67-81.
- Kaygalak, İ. (2021). Sanayi kümelerinin evriminde kurumların ve politik ağların rolü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(1), s. 1-21.

- Keçe, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Ankara'nın tarihi ve kültürel turizm değerlerine yönelik ilgi ve farkındalıkları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), 131-149.
- Kervankıran, İ., & Çuhadar, M. (2014). Turizm rotalarının oluşturulmasında coğrafi bilgi sistemlerinin önemi. (s. 576-589). III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi.
- Keser, N. (2013). Murat Dağı'nda endemizme etki eden topografik faktörler (İç Batı Anadolu). *Turkish Studies (Elektronik)*, 8(12), s. 711-736.
- Kılıçlar, A., Özekici, Y. K., Şahin, A., & Küçükergin, F. N. (2021). Temel kavramlar. K. Ünlüönen, & A. Kılıçlar içinde, *Genel turizm* (s. 21-52). Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Kılınç, N. (2020). Kahramanmaraş ilinin turizm potansiyeli. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Kırıcı, H. K. (2019). Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) uygulamalarıyla Türkiye'de fay hatları ile depremsellik ilişkisinin belirlenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Kızılgöl, Ö., & Erbaykal, E. (2008). Türkiye'de turizm gelirleri ile ekonomik büyüme ilişkisi: Bir nedensellik ilişkisi. *İleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), s. 351-360.
- Kızılkaya, E. (2014). Adıgüzel ve Cindere baraj gölleri (Denizli)'nin ornitofaunası. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Kocalar, A. O., & Demirkaya, H. (2014). Coğrafya öğrenmek niçin önemlidir? Lise öğrencilerinin algıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*(32), s. 123-144.
- Koç, F. (2021). Uşak ili turizm potansiyelinin belirlenmesi ve turizm senaryolarının oluşturulması. Uşak: Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

- Koç, K., & Yaşar, O. (2021). Coğrafi bilgi ve becerileri günlük yaşama aktarma durumlarının incelenmesi: Bağcılar ilçesi örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 7(89), s. 4382-4401.
- Koçan, N. (2007). Geleneksel sporlarımızdan ciritin rekreasyon amacı ile günümüze uyarlanması. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2(1), s. 31-39.
- Koçan, N. (2011). Murat Dağı'nın ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), s. 69-75.
- Koçkan, H., & Demirci, A. (2015). Azerbaycan'da CBS'nin ortaöğretim coğrafya derslerinde kullanımının değerlendirilmesi. *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi (21-23 Mayıs)* (s. 683-691). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Koçar, H. (2021). *R ile geçerlik ve güvenilirlik analizleri: klasik test kuramı, faktör analizi yaklaşımı ve madde tepki kuramı uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kot, M., & Özcan, E. (2019). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretiminin akademisyenler ve öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2(1), s. 208-225.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2012). *Genel turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köksalan, B., Sevindik, T., & Olcay, A. (2011). Web tabanlı öğretim yönteminin turizm eğitiminde akademik başarıya etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), s. 1115 -1142.
- Kurtaran Çelik, M., Kurtaran, A., & Mutlu, F. (2020). *Alternatif turizm ve ekonomik etkileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kutukız, D., Akyürek, S., & Özdemir, Ö. (2018). Turizm eğitimi alan orta öğretim düzeyindeki öğrencilerin mutfak departmanına yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(1), s. 125-146.

- Küçük, M., & Geçit, Y. (2012). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye turizm stratejisi (2023)*. Ankara.
- Lee, J. W. (2005). Effect of GIS learning on spatial ability. Texas A&M University.
- Lickorish, L. J., & Jenkins, C. L. (1997). *An introduction to tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Mancı, A. R. (2019). Üniversite öğrencilerinin kültürel miras farkındalığı ve deneyimleri: Harran Üniversitesi örneği- Şanlıurfa. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 1164-1177.
- Meçik, O., Genç, E., & Karabacak, M. (2013). Uşak ekonomisi ve yerel dinamiklerin rolü. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), s. 48-69.
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2022, 07 26). Meteoroloji Genel Müdürlüğü web sitesi: <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=USAK> adresinden alındı
- Milliyet Haber . (2022, 09 03). Milliyet Haber web sitesi: <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/usak/usakta-7-bin-yillik-kaya-mezar-ve-evler-ilgi-bekliyor-12337398> adresinden alındı
- Öner, S., & Aydın, F. (2014). Coğrafi bilgi sistemleri destekli eğitimin coğrafya dersindeki akademik başarı üzerindeki etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183(183), s. 179-196.
- Ören, V. E., & Şahin, T. (2014). Alternatif turizm kapsamında Uşak-Ulubey kanyonu'nun swot analizi. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 3(7), s. 1-14.
- Özaltın Türker , G., & Türker, A. (2014). Yerel halkın turizm etkilerini algılama düzeyi turizm desteğini nasıl etkiler: Dalyan destinasyonu örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 81-98.

- Özav, L. (1995). Turizm açısından Murat Dağının önemi. *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*(4), s. 115-141.
- Özav, L., & Kara, H. (1998). Coğrafya bölümü. *Cumhuriyet'in 75. yılında Uşak* (s. 29-48). içinde Uşak: Uşak Valiliği.
- Özdemir, M. A., & Kervankıran, İ. (2012). Afyonkarahisar ilinin turizm gelişimi ve çekicilikleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 14(1), s. 123-142.
- Özder, A., Kaya, H., & Ünlü, M. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinin “Turizm” kavramı ile ilgili geliştirdikleri metaforların analiz örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*(18), s. 18-31.
- Özdoğan, O. N., & Şenol, Ç. (2009). Türkiye’de turizm eğitiminin yapısı ve gelişimi. Ş. Çavuş, Z. Ege, & O. E. Çolakoğlu içinde, *Türk Turizm Tarihi* (s. 221-253). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özer, O. (2020). Türkiye’nin av turizmi potansiyi konusunda bir değerlendirme. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel (JOGHAT)*, 3(1), s. 71-86.
- Özgen, N., & Çakıcıoğlu Oban, R. (2008). Yapılandırmacı öğretimde coğrafi bilgi sistemlerinin (CBS) kullanımı ve yüksek öğretim kademelerindeki coğrafya derslerinde uygulanabilirliği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), s. 81-90.
- Özgüç, N. (2017). *Turizm coğrafyası özellikler ve bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özsarı, S. H., & Karatana, Ö. (2013). Sağlık turizmi açısından Türkiye’nin durumu. *Journal of Kartal Training & Research Hospital/Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 24(2), s. 136-144.
- Öztürk, M. (2007). Coğrafya: gelişimi, içeriği, eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi*, s. 1-52.
- Pazarcı, S. (2017). Karun Hazinesi: Lanet mi, ihanet mi? R. M. Czichon, Ş. Söyler , B. Can, & İ. Çavuş içinde, *Yüzey araştırmaları ve kazılar ışığında Uşak* (s. 53-62). İstanbul: Matsis Matbaa Hizmetleri.

- Polat, S., & Deniz, M. (2017). Taşyaran (İmren) vadisinde yatak çukurları ve turizm potansiyeli (Uşak). *Marmara Coğrafya Dergisi*(35), s. 204-217.
- Polat, S., & Güney , Y. (2013). Uşak ili arazisinde karstik şekiller. *Marmara Coğrafya Dergisi*(27), s. 440-475.
- Qureshi, A. M., Butt, M., & Khan, O. M. (2006). The role of GIS and public awareness for disaster management. *2006 International Conference on Advances in Space Technologies*, (s. 37-42). Islamabad, Pakistan.
- Sarı Çallı, D. (2015). Uluslararası seyahatlerin tarihi gelişimi ve son seyahat trendleri doğrultusunda Türkiye'nin konumu. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 4(1), s. 4-28.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2015). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi: analiz ve raporlaştırma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sezer, A. (2002). Ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretim teknolojisinin öğrenci başarısına etkisi. Konya : Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Sezer, A., & İnel , Y. (2017). Coğrafya konuların öğretiminde materyal kullanımının öğrenci başarısına etkisi: Bir meta analiz çalışması. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(3), s. 473-491.
- Sezer, L. İ. (2001). Uşak yöresinde depremsellik ve deprem riski. (s. 755-764). Uşak: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Sihombing, A., Gunawijaya, J., & Akbar, N. G. (2017). Local tourism awareness and knowledge: community view in wenayasa. *e-Review of Tourism Research (eRTR)*, 5(6), 188-213.
- Silik, C. E. (2020). Sağlık turizmi. A. Olcay içinde, *Alternatif turizm* (s. 99-124). Ankara: Gazi Kitabevi.

- Solak, E. (2002). *XX. yüzyılda Uşak*. Uşak: Uşak Valiliği.
- Soyak, M. (2013). Uluslararası turizmde son eğilimler ve Türkiye'de turizm politikalarının evrimi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*(4), s. 1-18.
- Şahin Ören , T. (2018). Spor turizmi aracılığı ile sürdürülebilir destinasyon geliştirme: hava sporları açısından Uşak ili potansiyeli. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Şahin Ören, T., & Yüzbaşıoğlu, N. (2019). Hava sporları açısından Uşak destinasyonunun sürdürülebilirliğinin ve pazarlama potansiyelinin GZFT analizi aracılığıyla değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(3), s. 690-707.
- Şahin, A. (2006). Kilim işletmelerinde swot analizi, Uşak ve Eşme uygulaması. Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Şahin, K. (2003). İlk ve ortaöğretimde coğrafya müfredat programlarının geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11, s. 81-92.
- Şebin, K. (2009). Erzurum kış sporları turizmi ile ilgili yöre halkının tutum ve beklentileri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Şeftalioğlu, E. (1994). Uşak, Ulubey, Aksaz hamamı kurtarma raporu. *VI. Müze Kurtarma Kazıları Semineri (24-26 Nisan)* (s. 107-120). Didim: T.C.Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Şeker, H., & Gençdoğan, B. (2006). *Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şekercioğlu, Ç. H. (2002). Kuş gözlemciliğinin insanlar ve kuşlar için önemi. *Stanford Üniversitesi, Biyoloji Bilimleri Bölümü, Koruma Biyolojisi Merkezi*(29), s. 282-289.

- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şenol, F. (2011). *Turizm coğrafyası ve dünya kültürel mirası*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şenol, F., Bolat, İ., Kaya, R., & Güzelay, S. (1998). Ekonomi. *Cumhuriyet' in 75. yılında Uşak* (s. 98-128). içinde Uşak: Uşak Valiliği.
- Şimşek, N. (2007). Sosyal bilgiler öğretiminde CBS temelli uygulama ve etkinliklerin öğrenci başarısı ve derse karşı tutumuna etkisi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Şişman, A. (2001). Misyonerlik faaliyetleri ve Uşak'ta Montanzim'e dair çalışmalar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2).
- Şişman, A., Tutsak, S., Şişman, A., Akbıyıkoglu, K., Öntuğ, M. M., Çiftçioğlu, İ., & Çakmak, B. (1998). Tarih bölümü. *Cumhuriyet' in 75. yılında Uşak* (s. 1-28). içinde Uşak: Uşak Valiliği.
- T.C Eşme Kaymakamlığı. (2022, 09 08). T.C Eşme Kaymakamlığı web sitesi: <http://esme.gov.tr/2018-esme-kilim-kultur-ve-sanat-festivali> adresinden alındı
- T.C Uşak Valiliği . (2007). Uşak kültürel değerler yapı envanteri. *T.C Uşak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları*. İzmir.
- T.C Uşak Valiliği, U. Ç. (2016). *Uşak ili 2015 çevre durum raporu*. Uşak.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. Ankara.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022, 09 05). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=USA01&DistId=MRK> adresinden alındı
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023, 02 14). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10173/inanc-turizmi.html> adresinden alındı

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023, 02 18). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10174/ipek-yolu.html> adresinden alındı

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023, 05 09). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html> adresinden alındı

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023, 04 15). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10174/ipek-yolu.html> adresinden alındı

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023, 04 30). *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201121/isletme-bakanlik-belgeli-tesis-konaklama-istatistikleri.html> adresinden alındı

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Ortaöğretim coğrafya dersi öğretim programı.* Ankara.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2022, 09 08). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı web sitesi: <https://usak.meb.gov.tr/www/geleneksel-cocuk-oyunlari/icerik/5884> adresinden alındı

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2013). *Uşak ili doğa turizmi master planı (2013-2023).* Uşak: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü V. Bölge Müdürlüğü.

T.C. Ulubey Kaymakamlığı. (2022, 09 08). T.C. Ulubey Kaymakamlığı web sitesi: <http://www.ulubey.gov.tr/1-usak-ulubey-kanyon-ekstrem-festivali-gerceklestirildi> adresinden alındı

T.C. Ulubey Kaymakamlığı. (2022, 09 08). T.C. Ulubey Kaymakamlığı web sitesi: <http://www.ulubey.gov.tr/ilcemizde-15-ulubey-kanyon-kultur-ve-turizm-festivali-duzenlendi> adresinden alındı

- T.C. Uşak Valiliği. (2005). İlk'leriyle Uşak. A. Karaman, K. Bayraktar, & F. Akcanlı içinde, "*İlkler şehri*" Uşak (Batıkol Matbaacılık b., s. 3-20). Uşak: T.C. Uşak Valiliği- Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- T.C. Uşak Valiliği. (2016). *Altın şehir Uşak*. Uşak.
- T.C. Uşak Valiliği. (2022, 08 04). T.C. Uşak Valiliği web sitesi: <http://www.usak.gov.tr/ilcelerimiz> adresinden alındı
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı*. (M. Baloğlu, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Tasarım ve Teknoloji Festivali*. (2022, 09 08). Tasarım ve Teknoloji Festivali web sitesi: <https://ttfest.usak.edu.tr/FestivalHakkinda> adresinden alındı
- Taş, H. İ. (2006). Coğrafya eğitiminde görselleştirmenin önemi: mekânsal algılamaya pedagojik bir bakış. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(16), s. 211-237.
- Taş, H. İ. (2007). *Coğrafya eğitimi tarih, standartlar, hedefler*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Taş, H. İ. (2008). Zihin haritaları, harita okuma becerisi ve görselleştirme. R. Özey, & A. Demirci içinde, *Coğrafya öğretiminde yöntem ve yaklaşımlar* (s. 133-170). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Taş, H. İ., & Kızılçaoğlu, A. (2007). Coğrafya dersi öğretim programı-2005'e eleştirel bir bakış. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), s. 141-156.
- Taş, M., Düz, İ., & Ünlü, E. (2016). Ortaöğretim öğrencilerinin "Alternatif turizm" kavramına ilişkin algılarının metaforlar yardımıyla analizi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5, s. 352-360.
- Taşpınar, M. (2017). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamalı nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Taştemür, E. (2017). Sebaste antik kenti. R. M. Cızıhın, Ş. Söyler, B. Can, & İ. Çavuş içinde, *Yüzey araştırmaları ve kazılar ışığında Uşak* (s. 83-90). İstanbul: Matsis Matbaa Hizmetleri.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye turizm stratejisi 2023*. Ankara.
- Tezcan Kardaş, N., & Sadık, R. (2018). Spor turizmine yönelik tutum ölçeği: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Spor Eğitim Dergisi*, 29-36.
- Theobald, W. F. (2005). The meaning, scope, and measurement of travel. W. F. Theobald (Dü.) içinde, *Global tourism* (s. 5-24). Elsevier Butterworth Heinemann.
- Tiryeki, E. (2007). CBS-Coğrafi bilgi sistemi aracılığıyla veri tabanı oluşturulması ve coğrafya dersinde kullanılması. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Tomaszewski, B. (2005). *Geographic information systems (GIS) for disaster management*. Routledge.
- Tosun, C., & Bilim, Y. (2004). Şehirlerin turistik açıdan pazarlanması: Hatay örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15(2), s. 125-138.
- Tuna, F. (2008). Ortaöğretim coğrafya derslerinde proje tabanlı öğrenimi desteklemek amacı ile coğrafi bilgi sistemlerinden (CBS) yararlanma. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Turan, İ. (2002). Lise coğrafya derslerinde kavram ve terim öğretimi ile ilgili sorunlar. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), s. 67-84.
- Turan, İ. (2016). Nicel araştırmalar. N. Özgen (Dü.) içinde, *Beşeri coğrafyada araştırma yöntemleri ve teknikler* (s. 52-81). Ankara: Pegem Akademi.

Turoğlu, H. (2016). *Coğrafi bilgi sistemlerinin temel esasları*. İstanbul: Çantay Kitapevi.

TÜİK. (2022, 08 03). TÜİK web sitesi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusu%2084%20milyon%20680,252%20bin%20172%20ki%C5%9Fi%20oldu. adresinden alındı>

TÜİK. (2023, 01 08). Türkiye İstatistik Kurumu web sitesi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2021-45785#:~:text=Ziyaret%C3%A7i%20say%C4%B1s%C4%B1%20ge%C3%A7en%20y%C4%B1l%C4%B1n%20ayn%C4%B1%20%C3%A7eyre%C4%9Fine%20g%C3%B6re%2097%2C5%20artt%C4%B1&text=% adresinden alındı>

Türk Patent ve Marka. (2022, 09 05). Türk Patent ve Marka Kurumu web sitesi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/ac05043c-4a1f-4ee4-bcc0-ea92fa9bd078.pdf> (Uşak Gelin Helvası/Uşak Gelin Tatlısı) adresinden alındı

Türk Patent ve Marka Kurumu. (2022, 09 05). Türk Patent ve Marka Kurumu web sitesi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/9f097be8-9c8d-4e2f-9afb-f4bdbf342ebf.pdf> (Uşak Tarhanası) adresinden alındı

Türk Patent ve Marka Kurumu. (2022, 09 05). Türk Patent ve Marka Kurumu web sitesi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=64&tur=&urunGrubu=&adi=> adresinden alındı

Türk Patent ve Marka Kurumu. (2022, 09 05). Türk Patent ve Marka Kurumu web sitesi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/2f5b4a24-52cb-4b18-9cd6-93c7ca7bdf2.pdf> (Uşak Helvası) adresinden alındı

Türkez, K. (2009). 10. sınıf coğrafya dersinde yer alan iklim tipleri ve bitki örtüsü konularının CBS ile öğretilmesinin öğrenci başarısına etkileri (Erzurum örneği). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkiye Kültür Portalı. (2022, 09 05). Türkiye Kültür Portalı web sitesi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/usak/gezilecekyer/usak-arkoloj-muzes> (Uşak Arkeoloji Müzesi) adresinden alındı

Türkiye Kültür Portalı. (2022, 09 07). Türkiye Kültür Portalı web sitesi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/usak/gezilecekyer/dokur-evi> adresinden alındı

Türkiye Kültür Portalı. (2022, 09 06). Türkiye Kültür Portalı web sitesi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/usak/gezilecekyer/tasyaran-vadisi> adresinden alındı

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği . (2022, 11 16). Türkiye Seyahat Acentaları Birliği web sitesi: <https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/assets/uploads/dunya-turizm-istatistik/2021-yilsonu-degerlendirmesi.pdf> adresinden alındı

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği . (2023, 01 08). Türkiye Seyahat Acentaları Birliği web sitesi: <https://www.tursab.org.tr/ziyaretci-sayilari/ziyaretci-sayilari-1990-2022> adresinden alındı

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği . (2023, 01 07). Türkiye Seyahat Acentaları Birliği web sitesi: <https://www.tursab.org.tr/hakkimizda> adresinden alındı

UNWTO. (2019). *UNWTO tourism definitions*.

Uslu, A., & Kiper, T. (2006). Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.

Uşak Belediyesi. (2022, 09 08). Uşak Belediyesi web sitesi: <https://www.usak.bel.tr/icerikler/sanata-doyuran-festival-basladi/> adresinden alındı

Uşak Belediyesi. (tarih yok). *Kent tarihi müzesi broşür.*

Uşak Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü. (2022, 09 08). Uşak Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü web sitesi: <http://usak.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/1/162356/genclik-festivali.aspx> adresinden alındı

Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü . (2022, 09 07). Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü web sitesi : <https://usak.ktb.gov.tr/TR-75313/kaplicalar.html> adresinden alındı

Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2022, 08 07). Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü web sitesi: <https://usak.ktb.gov.tr/TR-75304/tarim-ve-sanayi.html#:~:text=%C4%B0lin%20genel%20ekonomik%20yap%C4%B1s%C4%B1%20tar%C4%B1m,ama%C3%A7l%C4%B1%20kullan%C4%B1la bilen%20alan%20242.114%20hektard%C4%B1r.> adresinden alındı

Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2022, 09 07). Uşak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü web sitesi: <https://usak.ktb.gov.tr/TR-75315/mesire-yerleri.html> adresinden alındı

Uşak Kanatlı Denizatı Film Festivali. (2022, 09 08). Uşak Kanatlı Denizatı Film Festivali web sitesi: <https://usakfilmfest.usak.edu.tr/menu/5249> adresinden alındı

Uşak Ticaret ve Sanayi Odası (UTSO). (2016). *Uşak il raporu.* Mart 2016 Ekonomik Raporu, Uşak. 07.08.2022 tarihinde alındı

Uşak Valiliği İl Turizm Müdürlüğü. (2001). *Uşak turizm envanteri.* Uşak.

Uşak Valiliği, Uşak Üniversitesi, & Uşak Ticaret ve Sanayi Odası. (2020). *Uşak 2030 vizyonu arama konferansları.* Uşak.

- Üçışık, S., Ünlü, M., & Özey, R. (2002). Coğrafya eğitim ve öğretiminde fotoğrafların önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*(5).
- Ünal, M. Y. (2012). *Uşak Atatürk ve kurtuluş anıtı*. Uşak: Özler Ofset Matbaa Basım Yayın Tic. Ltd. Şti.
- Ünal, M. Y. (2013). *Uşak ili köyler sözlüğü*. AKY Yayınları.
- Ünlü, M. (2014). *Coğrafya öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ünlü, M., & Yıldırım, S. (2016). CBS ile oluşturulan tematik haritaların kullanımının öğrencilerin başarısına etkisinin değerlendirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*(33), s. 77-95.
- Ünlü, M., Üçışık, S., & Özey, R. (2002). Coğrafya eğitim ve öğretiminde haritaların önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*(5), s. 9-25.
- Ünlüöner, K., & Özekici, Y. K. (2021). Turizmin tarihi gelişimi. K. Ünlüöner, & A. Kılıçlar içinde, *Genel turizm* (s. 71-90). Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Varol, Ş. (2007). Orta öğretim coğrafya derslerinde coğrafi bilgi sistemlerinin yeri ve kullanımı. *Akademik Bilişim*.
- Vikipedi. (2022, 09 08). Vikipedi web sitesi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Clandras_K%C3%B6pr%C3%BCs%C3%BC adresinden alındı
- Worl Tourism Organization (UNWTO). (2011). *UNWTO tourism highlights*.
- Worl Tourism Organization (UNWTO). (2020). *International tourism highlights*.
- Yalçınlar, İ. (2001). Uşak'ın gelişimindeki hızı arttıracak doğal kaynaklar. (s. 787-792). Uşak: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Yaşarsoy, E., Koç, D. E., & Ulema, Ş. (2021). Kültürel miras farkındalığı: Kastamonu Üniversitesi turizm fakültesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1299-1318.

- Yıldırım, A. (2001). Uşak'ın turizm potansiyeli ve Uşak'ta faaliyet gösteren seyahat acentelerine dair bir araştırma. *21.Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu (25-27 Ekim 2001)* (s. 991-1002). Uşak: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, İ. I. (2004). Tatil köylerinde çevre ve ihtiyaç programı verilerinin mimari tasarıma etkisinin Bodrum yöresi için irdelenmesi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Yıldırım, S. (2015). Coğrafi bilgi sistemleriyle oluşturulan tematik haritaların ortaöğretim 10. sınıf coğrafya dersinde kullanımı. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Yıldız, Z. (2011). Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), s. 54-71.
- Yılmaz, K. (2021). Coğrafi bilgi ve becerileri günlük yaşama aktarma durumlarının incelenmesi: Bağcılar ilçe örneği. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- Yüksek, G., İstanbullu Dinçer, F. F., & Dinçer, M. Z. (2019). Seyitgazi ilçesi paydaşlarının sürdürülebilir turizm farkındalıkları. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 107-121.
- Yüzbaşıoğlu, N., Ören, V. E., & Şahin, T. (2016). Turizm kümelenmesi: Uşak ili turizm kümelenme potansiyeli. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), s. 187-200.
- Zafer Kalkınma Ajansı. (2022). *Afyonkarahisar ilçe kartları*. Afyonkarahisar: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- Zafer Kalkınma Ajansı. (2022). *Kütahya ilçe kartları*. Kütahya: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- Zafer Kalkınma Ajansı. (2022). *Manisa ilçe kartları*. Manisa: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.

Zafer Kalkınma Ajansı. (2022). *Uşak ilçe kartları*. Uşak: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.

Zengin, B. (2006). *Turizm coğrafyası "Türkiye genel ve bölgeler turizm coğrafyası"*. Adapazarı: Değişim Yayınları.

Zeren Hasdağı, S. M. (2017). Uşak'taki Lydia tümölüsleri. R. M. Czichon , Ş. Söyler , B. Can, & İ. Çavuş içinde, *Yüzey araştırmaları ve kazılar ışığında Uşak* (s. 63-72). İstanbul: Matsis Matbaa Hizmetleri.

Zoğal, V., & Baykal, F. (2020). Geçmişten geleceğe Akdeniz ülkelerinde turizm. *Coğrafya Dergisi*, 41, s. 255-270.

8. EKLER

EK 1. Öğrencinin Akademik Özgeçmişi

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Fadime Yakın		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı			
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Pamukkale Üniversitesi	Coğrafya	2019
Yüksek Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi	Coğrafya Öğretmenliği	2023
Tez Başlığı	Uşak Örneğinde Tematik Harita Kullanımının Öğrencilerin Turizm Farkındalığı Üzerindeki Etkisi ve Ölçek Geliştirme Çalışması		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hasan ÇUKUR		
Akademik Eserler			
Bildiri:Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Animasyon Kullanımı: Relikt Bitkiler Örneği			
Makale: Dokuz Eylül Üniversitesi Lisansüstü Coğrafya Öğretmenliği Öğretim Programına Yönelik Öğrenci Görüşleri			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

EK 2. MEB Araştırma İzni (Ölçek Geliştirme Süreci)

T.C.
UŞAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-29425508-605.01-39343223
Konu : MEM'e bağlı Kurumlarda
Araştırma İzni.

20.12.2021

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Hukuk Müşavirliği)

İlgi: a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07.03.2012 tarih ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı. (2012/13 sayılı Genelge)
B) 08/12/2021 tarih ve 153827 sayılı yazınız.

İlgi (b) yazı ile müdürlüğümüze bağlı okullarda araştırma yapmak istenmektedir. İlimiz merkezinde yapılacak anket ve araştırma uygulaması ile ilgili mühürlü anket formları yazımız ekinde gönderilmiş olup, ilgi (a) genelge gereğince değerlendirmesi yapılarak

Online Yönel
konulu araştırma çalışması okullarda eğitim öğretim hizmetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına dayalı, okul idaresinin uygun gördüğü zaman aralıklarında uygulanması; *araştırma kapsamında ses kaydı yapılabilmesi için veli izin formu doldurtulması, çekimler esnasında okulda bir personelin gözlem amacıyla görevlendirilmesi ve çocukların psikolojik durumlarını olumsuz etkileyecek uygulamalara yer verilmemesi* ve araştırma sonucunun Bakanlığımızdan izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşulu ile uygun görülmüştür.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Bülent ŞAHİN
İl Millî Eğitim Müdürü

Adı-Soyadı	Ünvanı	Araştırma Konusu	Müracaat Tarih ve Sayısı
Fadime YAKIN	Yüksek Lisans Öğrencisi		08/12/2021 153827

Adres :

Telefon No :

E-Posta :

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için:

Unvan : Büro Hizmetleri

İnternet Adresi : Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 6a08-2019-3acc-a4fd-4d1c koda ile teyit edilebilir.

EK 3. Etik Kurul İzni (Ölçek Geliştirme Süreci)

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

ACELE

14.12.2021

Sayı : E-87347630-659-159836

Konu : Fadime YAKIN

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 16.11.2021 tarihli ve E-67493393-302.08.01-143559 sayılı yazınız.
b) Uşak İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 09.12.2021 tarihli ve E-29425508-605.01-38651249 sayılı yazısı.

İlgi (a)'da kayıtlı yazınız ile bildirilen Enstitünüz lisansüstü öğrencisi Fadime YAKIN'ın " " si" konulu çalışması kapsamında uygulama yapma talebine ilişkin Uşak Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden alınan ilgi (b)'de kayıtlı yazı, işbu yazınız ekinde sunulmaktadır. Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

Ek: İlgi (b)'de kayıtlı yazı ve ekleri.

EK 4. MEB Araştırma İzni

T.C.
UŞAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-29425508-605.01-61800756
Konu : MEM'e bağlı Kurumlarda
Araştırma İzni.

25.10.2022

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Hukuk Müşavirliği)

İlgi: a) Millî Eğitim Bakanlığı'nun 21/01/2020 tarihli ve 2020/2 nolu Araştırma Uygulama İzinleri
b) 396161 sayılı yazınız.

İlgi (b) yazı ile müdürlüğümüze bağlı okullarda araştırma yapmak istenmektedir. İlimiz merkezinde yapılacak anket ve araştırma uygulaması ile ilgili mühürlü anket formları yazımız ekinde gönderilmiş olup, ilgi (a) genelge gereğince değerlendirilmesi yapılarak "

"konulu araştırma çalışması okullarda eğitim öğretim hizmetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına dayalı, okul idaresinin uygun gördüğü zaman aralıklarında uygulanması; araştırma kapsamında ses kaydı yapılabilmesi için veli izin formu doldurtulması, çekimler esnasında okulda bir personelin gözlem amacıyla görevlendirilmesi ve çocukların psikolojik durumlarını olumsuz etkileyecek uygulamalara yer verilmemesi ve araştırma sonucunun Bakanlığımızdan izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşulu ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Bülent ŞAHİN
İl Millî Eğitim Müdürü

Adı-Soyadı	Ünvanı	Araştırma Konusu	Müracaat Tarih ve Sayısı
Fadime YAKIN	Yüksek Lisans Öğrencisi	"	396161

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (254) 241 10 00

Bilgi için: İbrahim ZEYBEK

E-Posta : meb@hs01.kep.tr

Ünvan : Büro Hizmetleri

Keş Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi : <http://usak.meb.gov.tr>

Faks: 241 10 00

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 23c3-1e22-3b80-9bfe-32a9 kodu ile teyit edilebilir.

EK 5. Etik Kurul İzni

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

Sayı : E-87347630-659-393433

13.10.2022

Konu : Etik Kurul İzni- Fadime YAKIN

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 29.09.2022 tarihli 378555 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınız ile bildirilen başvuru, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 11.10.2022 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve toplantıda alınan 5 sayılı karar ile; Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fadime YAKIN'ın, "

" başlıklı çalışmasının etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamunuzca onaylanmıştır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Nüket HOTAR
Rektör

EK 6. Ebeveyn Onam Formu**EBEVEYN ONAM FORMU****Sayın Ebeveyn;**

Bu çalışma ortaöğretim öğrencilerinin Uşak'ın turizm potansiyeline yönelik farkındalıklarını Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ile hazırlanan tematik haritalar yardımıyla belirlemek amacıyla planlanmıştır. Bu çalışmada çocuğunuza Turizm Farkındalık Ölçeği" uygulanacaktır. Çocuğunuzun araştırmaya katılımı sizin olur vermenize ve çocuğunuzun isteğinize bağlıdır. Araştırma sürecinde istediğiniz zaman, bir cezaya ya da yaptırıma maruz kalmaksızın ve hiçbir hakkınızı kaybetmeksizin, çocuğunuzun araştırmaya katılmasını reddedebilir veya çocuğunuzu araştırmadan çekebilirsiniz. Çocuğunuzu ve sizi ortaya koyacak kayıtlar gizli tutulacaktır; kamuoyuna açıklanamaz, araştırma sonuçlarının yayımlanması halinde bile kimliğiniz gizli kalacaktır.

Araştırma Süresince 24 saat ulaşılabilir kişi

Adı / Soyadı: Fadime Yakın

Telefonu:

GÖNÜLLÜ OLURU

"Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana, yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama, aşağıda adı belirtilen sorumlu araştırmacı tarafından yapıldı. Araştırmaya çocuğumun gönüllü olarak katıldığını, istediğimiz zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğini ve kendi isteğimize bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın çocuğumun benim rızamla katılmasını kabul ediyorum."

Ebeveyn Adı Soyadı :

İmzası :

Tarih :

Açıklamaları Yapan Kişinin Adı Soyadı : Fadime Yakın

İmzası :

Tarih :

Yasal Temsilcinin Adı Soyadı (gerekliyse):

İmzası :

Tarih :

EK 7. Gönüllü Katılımcı Onam Formu

GÖNÜLLÜ KATILIMCI ONAM FORMU

Fadime Yakın tarafından yürütülen “Uşak Örneğinde Tematik Harita Kullanımının Öğrencilerin Turizm Farkındalığı Üzerindeki Etkisi ve Ölçek Geliştirme Çalışması” başlıklı **araştırmaya** davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz sorabilirsiniz. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- Araştırmanın Amacı: Ortaöğretim öğrencilerinin Uşak’ın turizm potansiyeline yönelik farkındalıklarını Coğrafi Bilgi Sistemleri yardımıyla belirlemektir.
- Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma ☒ Tez çalışması
- Araştırmanın Öngörülen Süresi: 3 ay
- Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 50-60
- Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Orhan Dengiz Anadolu Lisesi, Uşak Lisesi

Çalışmaya Katılım Onayı:

“Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce gönüllüye / katılımcıya verilmesi gereken bilgileri gösteren Aydınlatılmış Onam Formu adlı metni kendi anadilimde okudum ya da bana okunmasını sağladım. Bu bilgilerin içeriği ve anlamı, yazılı ve sözlü olarak açıklandı. Aklıma gelen bütün soruları sorma olanağı tanındı ve sorularıma doyurucu cevaplar aldım. Çalışmaya katılmadığım ya da katıldıktan sonra çekildiğim durumda, hiçbir yasal hakkımdan vazgeçmiş olmayacağım. Bu koşullarla, söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Bu metnin imzalı bir kopyasını aldım.”

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

Not: Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.

EK 8. Turizm Farkındalık Ölçeği

Turizm Yönelik Farkındalık Ölçeği Sevgili Öğrenciler Elinizdeki bu veri toplama aracı “Uşak Örneğinde Tematik Harita Kullanımının Öğrencilerin Turizm Farkındalığı Üzerindeki Etkisi ve Ölçek Geliştirme Çalışması” isimli çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin yaşadıkları yerdeki turizm potansiyeli farkındalıklarını belirlemek için hazırlanmıştır. Elde edilecek bilgiler, sadece araştırma doğrultusunda kullanılacak olup adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur. Her bir maddeyi dikkatle okuduktan sonra, düşüncelerinizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz seçeneği (X) işareti koyarak belirtiniz. Vereceğiniz cevaplarda içten olmanız ve boş madde bırakmamanız oldukça önemlidir. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.		
BÖLÜM I- KİŞİSEL BİLGİLER		
Şubeniz:		
Cinsiyetiniz:	() Kız	() Erkek
Ailenizin Yaşadığı Yer:	() Merkez	
	() İlçe-İlçe Adı:	
	() Kasaba-Kasaba Adı:	
	() Köy-Köy Adı:	
Anne Eğitim Durumu:	() Okuryazar Değil	
	() İlkokul/Ortaokul Mezunu	
	() Lise Mezunu	
	() Üniversite Mezunu	
	() Yüksek Lisans/Doktora Mezunu	
Baba Eğitim Durumu:	() Okuryazar Değil	
	() İlkokul/Ortaokul Mezunu	
	() Lise Mezunu	
	() Üniversite Mezunu	
	() Yüksek Lisans/Doktora Mezunu	
Aile Aylık Geliri:	() Sabit Gelir Yok	
	() 0 - 3.000 TL	
	() 3,001 – 6000 TL	
	() 6.001 – 9000 TL	
	() 9.001 TL - üstü	

BÖLÜM II-TURİZM FARKINDALIK ÖLÇEĞİ

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Katılmıyorum (2) Kararsızım (3) Katılıyorum (4) Kesinlikle Katılıyorum (5)	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Yaşadığım yer kamp-karavan turizmine elverişlidir.					
Yaşadığım yer foto safari (doğa fotoğrafçılığı) gezilerine elverişlidir.					
Yaşadığım yerin doğal ortam özellikleri hiking (doğa yürüyüşü), trekking (yürüyüş) turizmine uygundur.					
Yaşadığım yerdeki bitki türleri, botanik (bitki inceleme) turizmi için çekicilik oluşturur.					
Yaşadığım yerdeki sulak alanlar (göller, barajlar vb.) ornitoloji (kuş gözleme) turizmine uygundur.					
Yaşadığım yerdeki yaylalar, yayla turizmine elverişlidir.					
Yaşadığım yerdeki termal tesisler (kaplıcalar, ılıcalar vb.), sağlık turizmi için potansiyel oluşturur.					
Yaşadığım yerdeki arkeolojik kazı alanları turizm potansiyeli taşır.					
Yaşadığım yerde tarihi evlerin ve konakların olması kültür turizm potansiyeli taşır.					
Yaşadığım yerdeki zengin kültürel miras (tarihi eserler, sanat eserleri, antik kentler vb.) turistik değer taşır.					
Yaşadığım yerdeki müzeler, kültür turizmi için yeterlidir.					
Yaşadığım yerde yöresel yemek çeşitliliği gastronomi (mutfak) turizmi açısından potansiyel oluşturur.					
Yaşadığım yerdeki geleneksel el sanat ürünleri (halı, kilim, mutafçılık, seramik vb.) turizm çekiciliği oluşturur.					
Yaşadığım yerde turistik çekiciliği artırmak üzere etkinlikler (festivaller, şenlikler vb.) düzenlenir.					
Yaşadığım yerde yapılan geleneksel sporlar (atlı cirit, okçuluk, atlı okçuluk, yağlı güreş vb.) turizm değeri taşır.					
Yaşadığım yerde su sporları (yüzme, kano, rafting vb.) turizmine elverişli kaynaklar vardır.					
Yaşadığım yer hava sporları (yamaç paraşütü, motorlu planörle uçmak vb.) turizmi için uygundur.					
Yaşadığım yer kayak turizmine elverişlidir.					

EK 9. Kontrol Grubunun Ders Planı

BÖLÜM I			
Ders	Coğrafya	Sınıf	12 (Kontrol)
Ünite	Beşerî Sistemler		
Konu	Türkiye Turizmi (Türkiye’nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları)		
Süre	40+40=80 dk (2 ders saati)		
BÖLÜM II			
Kazanım	12.2.15. Türkiye’nin turizm potansiyelini ve varlıklarını açıklar.		
Güvenlik Önlemleri (Varsa)	Güvenlik önlemleri bulunmamaktadır.		
Öğrenme-Öğretme-Yöntem ve Teknikleri	Geleneksel Öğretim Yöntemi, Soru Cevap Yöntemi, Anlatım Yöntemi		
Kullanılan Araç -Gereç	Coğrafya 12.Sınıf Ders Kitabı, Bilgisayar, Powerpoint Sunusu, Akıllı Tahta		
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri			
Dikkat Çekme	“Turizm ve Turizm potansiyeli denildiğinde aklınıza ne/neler gelir?” Sorusuyla öğrencinin dikkati çekilir.		
Güdüleme	Öğrencilere; Termal tesise gittiniz mi? Hangi amaç ile termal tesise gittiniz? Termal tesis alanlarındaki sıcak su kaynağı nasıl oluşur? Soruları yöneltilerek termal turizm, sağlık turizmi ve fay hatları arasındaki ilişkiyi fark etmeleri sağlanır.		
Gözden Geçirme	Türkiye’den ve yaşadıkları yerdeki termal turizm alanlarına örnekler verilir. Termal tesislerin sağlık turizmi amacıyla kullanımlarına örnekler verilir.		
Derse Giriş	Turizmi etkileyen doğal ve beşerî faaliyetlere değinilerek, Türkiye’nin turizm potansiyelinden ve varlıklarından bahsedilir. Türkiye’nin turizm değerleri ile yaşadıkları yerdeki turizm değerlerini kıyaslamaları sağlanır.		
BÖLÜM III			
ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME			
Bireysel Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Ölçme ve Değerlendirme	Turizm potansiyeli ve varlıklarını etkileyen doğal ve beşerî faktörler nelerdir?		
Grupla Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Ölçme ve Değerlendirme	Turizm varlıkları ve turizm türleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Yaşadığınız yerdeki turizm türleri ve varlıkları nelerdir?		
Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrenciler ve İleri Düzeyde Öğrenme Hızında Olan Öğrenciler İçin Ek Ölçme-Değerlendirme Etkinlikleri	Turizmin geliştirilmesi için neler yapılabilir? Bir yerin tanıtımında turizm niçin önemlidir?		
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi			

EK 10. Deney Grubunun Ders Planı

BÖLÜM I			
Ders	Coğrafya	Sınıf	12 (Deney)
Ünite	Beşerî Sistemler		
Konu	Türkiye Turizmi (Türkiye'nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları)		
Süre	40+40=80 dk (2 ders saati)		
BÖLÜM II			
Kazanım	12.2.15. Türkiye'nin turizm potansiyelini ve varlıklarını açıklar.		
Güvenlik Önlemleri (Varsa)	Güvenlik önlemleri bulunmamaktadır.		
Öğrenme-Öğretme-Yöntem ve Teknikleri	Buluş Yoluyla Öğretim Yöntemi, Soru Cevap Yöntemi		
Kullanılan Araç -Gereç	Coğrafya 12.Sınıf Ders Kitabı, Bilgisayar, Powerpoint Sunusu, Akıllı Tahta, ArcGis ile Üretilen Haritalar, Fotoğraflar		
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri			
Dikkat Çekme	GPS nedir sorusuyla derse başlanır ve ardından öğrencilere CBS'yi duyup duymadıkları sorularak öğrencilerin dikkati çekilir. GPS ve CBS'nin tanımları yapıldıktan sonra aralarındaki bağlantı öğrencilere aktarılır. CBS yöntemlerini kullanarak oluşturabilecekleri haritalardan bahsedilir. Turizm potansiyeli denilince aklınıza neler gelir? Sorusu sorularak CBS ve turizm arasındaki ilişki açıklanır.		
Güdüleme	Öğrencilere; Termal tesise gittiniz mi? Hangi amaç ile termal tesise gittiniz? Termal tesis alanlarındaki sıcak su kaynağı nasıl oluşur? Soruları yöneltilerek termal turizm, sağlık turizmi ve fay hatları arasındaki ilişkiyi fark etmeleri sağlanır.		
Gözden Geçirme	Yaşadıkları yerdeki termal turizm alanlarından ve Türkiye'den örnekler verilir. Termal tesislerin sağlık turizmi amacıyla kullanımına örnekler verilir.		
Derse Giriş	Turizmi etkileyen doğal ve beşerî faaliyetlere değinilerek, Türkiye'nin turizm potansiyelinden ve varlıklarından bahsedilir. Yaşadıkları yerdeki turizm değerlerini Türkiye'den verilen örnekler ile kıyaslamaları sağlanır. Yaşadıkları yerdeki turizm varlıkları CBS aracılığıyla hazırlanan haritalar ile öğrencilere aktarılarak değerlendirilir. Haritalar ile öğrencilerin, Fay hatları ile termal tesisler, sulak alanlar ile kuş gözlemciliği ve su sporları, doğal alanlar ile foto safari, hiking, kampçılık, yaylacılık ve hava sporları farklı bitki türleri ile bitki inceleme, farklı medeniyetlerin etkisi ile farklı kültürel, tarihi ve dini yapılar arasında ilişki kurmaları sağlanır.		
BÖLÜM III			
ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME			
Bireysel Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Ölçme ve Değerlendirme	Turizm potansiyeli ve varlıklarını etkileyen doğal ve beşerî faktörler nelerdir? Turizm varlıkları ve turizm türleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Yaşadığınız yerdeki turizm türleri ve varlıkları nelerdir?		
Grupla Öğrenme Etkinliklerine İlişkin Ölçme ve Değerlendirme	Turizmin geliştirilmesi için neler yapılabilir? Bir yerin tanıtımında turizm niçin önemlidir?		
Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrenciler ve İleri Düzeyde Öğrenme Hızında Olan Öğrenciler İçin Ek Ölçme-Değerlendirme Etkinlikleri			
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi			

EK 11. 12.Sınıf Coğrafya Ders Kitabı “Türkiye’nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları” Konusu

5 3 Türkiye’nin Turizm Potansiyeli ve Varlıkları

Ülkemiz göreceli ve mutlak konumu itibarıyla turizm potansiyeli açısından önemli özelliklere sahiptir. Türkiye’nin ılıman kuşakta yer alması, güneşli gün sayısının çokluğu ve üç tarafının denizlerle çevrili oluşu kıyı turizmini geliştirmiştir.

Anadolu, jeolojik ve jeomorfolojik geçmişin bıraktığı farklı yer şekilleri, doğal su kaynakları, zengin bitki ve hayvan çeşitliliği ile geçmişten günümüze farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Anadolu topraklarındaki tarihi ve arkeolojik kalıntılar ve eserler Türkiye’yi turizm açısından bir cazibe merkezi hâline getirmiştir. Ülkemizdeki turizm türleri şöyledir:

Görsel 5.9: Kleopatra termal havuzu, Pamukkale (Denizli)

Görsel 5.10: Palandöken kayak merkezi (Erzurum)

Görsel 5.11: Pokut yaylası (Rize)

Sağlık Turizmi ve Termal Turizm

Ülkemizde çok sayıda sıcak su kaynağı bulunur. Jeotermal zenginlik açısından dünyanın sayılı ülkeleri arasında olan Türkiye bir kaplıca cennetidir (Görsel 5.9). Sıcaklığı 20 ile 110 derece arasında değişen ve zengin mineral özellikleri sayesinde tedavi ediciliği yüksek 1.500’ün üzerinde kaplıca vardır. Dünyadan ve Türkiye’den pek çok turist, yılın 12 ayı bu şifalı suların bulunduğu tesisleri ziyaret etmektedir.

Ülkemiz, son yıllarda medikal sağlık hizmetleri açısından dünya standartlarını yakalamıştır. Saç ekimi, estetik operasyonlar, diş tedavileri ve diğer tedaviler için her yıl çok sayıda turist ülkemizi ziyaret etmektedir.

Kış Turizmi

Türkiye’nin yüksek dağlarla çevrili bir ülke oluşu ve kar örtüsünün yılın büyük bölümünde mevcut olması kış turizmini geliştirmiştir. Son yıllarda yüksek standartlara sahip kayak ve konaklama tesislerinin sayıca artışı, kayak tutkunlarını bu bölgelere çekmektedir. Isparta-Davraz, Erzurum-Palandöken, Bursa-Uludağ, Bolu-Kartalkaya, Kocaeli-Kartepe Türkiye’nin önemli kayak merkezlerinden bazılarıdır (Görsel 5.10).

Yayla Turizmi

Ülkemizde Kuzey Anadolu ve Toros Dağları, yayla turizminin en yaygın olduğu yerlerdir (Görsel 5.11). Yayla turizminde yöreye has mimari ve yaşam biçimini yakından tanıma imkânının yanında dağcılık, atlı doğa gezisi, doğa yürüyüşü, yamaç paraşütü, flora ve faunanın incelenmesi, jeep safari vb. doğa sporlarına uygun alanların bulunması bu turizm çeşidine ilgiyi artırmıştır.

Mağara Turizmi

Türkiye’de yaklaşık 40 bin mağara bulunmaktadır. Otuzun üzerinde mağara, turizme açılmıştır. Bunlar dışında uygun ekipman ve rehber eşliğinde girebilecek pek çok mağara vardır.

Ülkemizdeki en uzun mağara, Beyşehir Gölü yakınlarındaki Pınargözü Mağarası’dır (16 km). En derin mağara ise Anamur yakınlarındaki Çukurpınar Düdeni’dir (1.880 m). Anadolu yakınlarındaki Çukurpınar Düdeni’dir (1.880 m). Anadolu ve yakın doğu tarihi açısından büyük önem taşıyan, yerleşik yaşama geçilmeden önceki döneme ait Karain, Kocain ve Yarımburgaz gibi mağaralar da önemli turizm alanlarıdır (Görsel 5.12).

Golf Turizmi

Türkiye özellikle Antalya başta olmak üzere Muğla ve İstanbul gibi illerdeki golf tesisleriyle golf turnuvalarının merkezi konumundadır. Golf sahaları, özellikle kıyıya yakın; yeme içme, alışveriş ve konaklama tesisleri yakınındaki alanlarda doğa ile iç içe konuşlanmıştır.

Uluslararası Golf Tur Operatörleri Birliği (IAGTO) tarafından 2008 yılında Antalya’nın Belek beldesi Avrupa’da “yılın en iyi golf bölgesi” ödülüne layık görülmüştür (Görsel 5.13).

Yat Turizmi

Ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması, yat turizmi açısından büyük bir potansiyel oluşturur (Tablo 5.1). Ege, Akdeniz, Marmara ve Karadeniz’de yatçıların demirleyecekleri eşsiz koylar, körfez ve limanlar bulunmaktadır. Türkiye’nin en donanımlı yat limanları; Güney Ege ve Akdeniz kıyılarında İzmir, Kuşadası, Bodrum, Datça, Bozburun, Marmaris, Göcek, Fethiye, Kemer ve Antalya’da yer almaktadır.

Kongre Turizmi

Türkiye; Asya ve Avrupa’nın birleştiği noktada olması, eşsiz doğal güzelliklerinin varlığı, yüksek kapasiteli konaklama olanakları ile toplantı ve organizasyon potansiyeline sahiptir. Her yıl binlerce insan iş ve kongre amacıyla Türkiye’yi ziyaret etmektedir (Grafik 5.1). Bununla birlikte ABD, Orta Doğu ülkeleri, Avrupa ve dünyanın pek çok ülkesine günlük tarifeli seferlerinin oluşu kongre turizminin gelişmesini sağlamıştır. Kongre turizminde İstanbul, Antalya ve Ankara ilk üç sırada yer almaktadır.

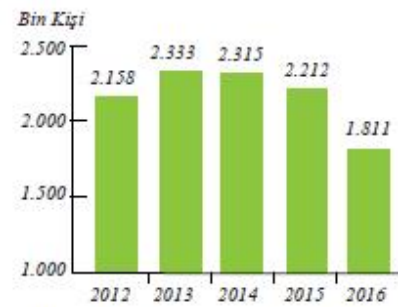
Görsel 5.12: Aynalı Mağara (Mersin)

Görsel 5.13: Belek golf sahası (Antalya)

Tablo 5.1: Türkiye’deki Yat Limanları ve Yatlar ile İlgili Sayısal Veriler

Türkiye’deki yat limanı sayısı	26
Türkiye’deki yat limanlarının yat kapasitesi	11.169
Türkiye’deki toplam yat sayısı	1869

Grafik 5.1: Türkiye’ye iş amaçlı gelen ziyaretçileri gösteren grafik TÜİK, 2017

Görsel 5.14: Sultanahmet Camii, İstanbul

Görsel 5.15: Aladağlar, Niğde

Görsel 5.16: Ilıca Plajı, Çeşme

Görsel 5.17: Gaziantep baklavası

İnanç Turizmi

Pek çok kültüre ev sahipliği yapan Türkiye’de geçmişten günümüze üç büyük semavi dine (Müslümanlık, Hristiyanlık, Musevilik) ait pek çok ibadethane ve eser bulunmaktadır. Türkiye’de 43 ilde inanç turizmine yönelik değerlendirilecek 316 adet dinî yapının 167’si İslam, 129’u Hristiyan, 20 tanesi Musevi dinine aittir (Görsel 5. 14).

Dağcılık Turizmi

Dağcılık; dağ yürüyüşü, kamp kurma ve tırmanmayı kapsayan bir spordur. Ülkemizde dağcılık sporuna hizmet eden farklı yükselikte, çeşitli fauna ve flora sahip çok sayıda dağ bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları; Ağrı Dağı (Ağrı), Beydağlar (Antalya), Erciyes Dağı (Kayseri), Bolkar Dağları (Mersin), Aladağlar (Niğde), Kaçkar Sıradağları (Rize), Munzur Dağı (Tunceli), Süphan Dağı’dır (Van) (Görsel 5.15).

Kıyı Turizmi

Türkiye’nin üç tarafının denizlerle çevrili oluşu, deniz sezonunun uzun sürmesi, denize girmeye elverişli koy ve körfezlerin çokluğu özellikle Ege ve Akdeniz’de kıyı turizmini geliştirmiştir.

Antalya, İzmir, Balıkesir, Muğla ve Çanakkale kıyı turizminin geliştiği önemli merkezlerdir (Görsel 5. 16).

Kültür Turizmi

Ülkemizin sahip olduğu kültürel zenginlikler, turizm için çok önemlidir. Mimari yapısı, tarihi, müzik ve giyim tarzının yanı sıra el sanatları ile yöresel yemekleri dikkat çekici özelliktedir.

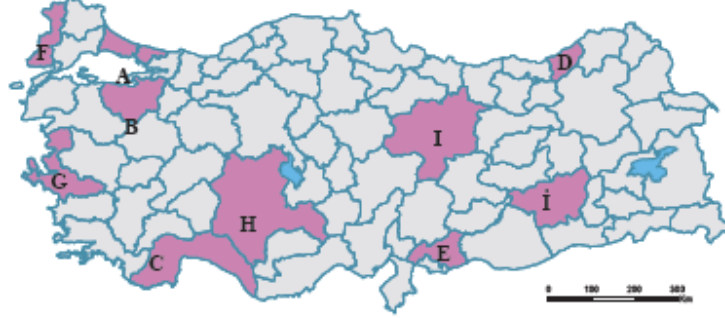
Son yıllarda yöresel yemek tadımı için ülkemizde bir çok il ziyaretçi akınına uğramaktadır. Özellikle Hatay, Adana ve Gaziantep gibi iller mutfaklarıyla ilgi çekmektedir (Görsel 5.17).

Yukarıda sözü geçen turizm türlerinin dışında av turizmi, hava sporları turizmi, akarsu turizmi, su altı dalış turizmi, kuş gözlemciliği turizmi ve İpek Yolu turizmi gibi turizm türleri de ülkemize dünyanın dört bir yanından ziyaretçi gelmesini sağlamaktadır.

UYGULAMA

Aşağıdaki Türkiye haritası üzerinde bazı iller harflerle gösterilmiştir. Buna göre soruları cevaplandırınız.

1. Aşağıdaki tabloda verilen illerde yaygın olan turizm türünü yazınız.

Harfler	İller	Turizm Türü
A	İstanbul	
B	Bursa	
C	Antalya	
D	Rize	
E	Gaziantep	

2. Aşağıdaki tabloda verilen illerdeki UNESCO kültür mirasını yazınız.

Harfler	İller	UNESCO Kültür Mirası
F	Edirne	
G	İzmir	
H	Konya	
I	Sivas	
İ	Diyarbakır	

3. Haritadaki illerde farklı turizm türlerinin bulunmasında etkili olan doğal, tarihi ve kültürel faktörler nelerdir?

Cevap:

UYGULAMA

1. Türkiye’de sağlık, kültür ve doğa gibi alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi için neler yapılmalıdır?
2. 2017 TÜİK verilerine göre turistler tarafından en çok ziyaret edilen ilimiz İstanbul’dur. İstanbul hangi özelliklerinden dolayı turistler tarafından tercih edilmektedir?

EK 12. Uygulama’ da Kullanılan Haritalar

Termal Turizm İçin Kullanılan Harita

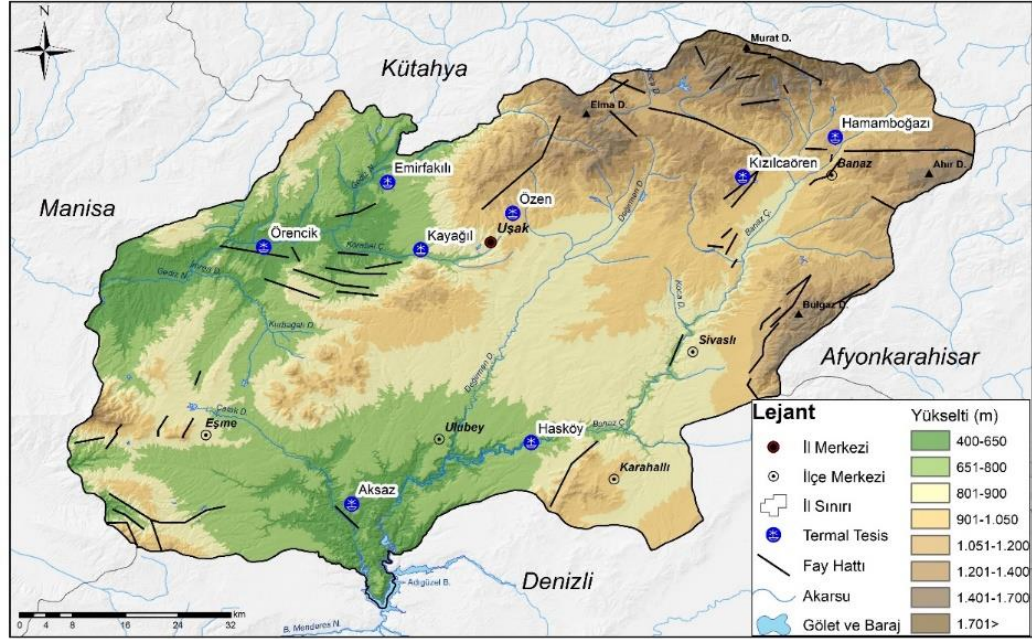

Foto Safari İçin Kullanılan Harita

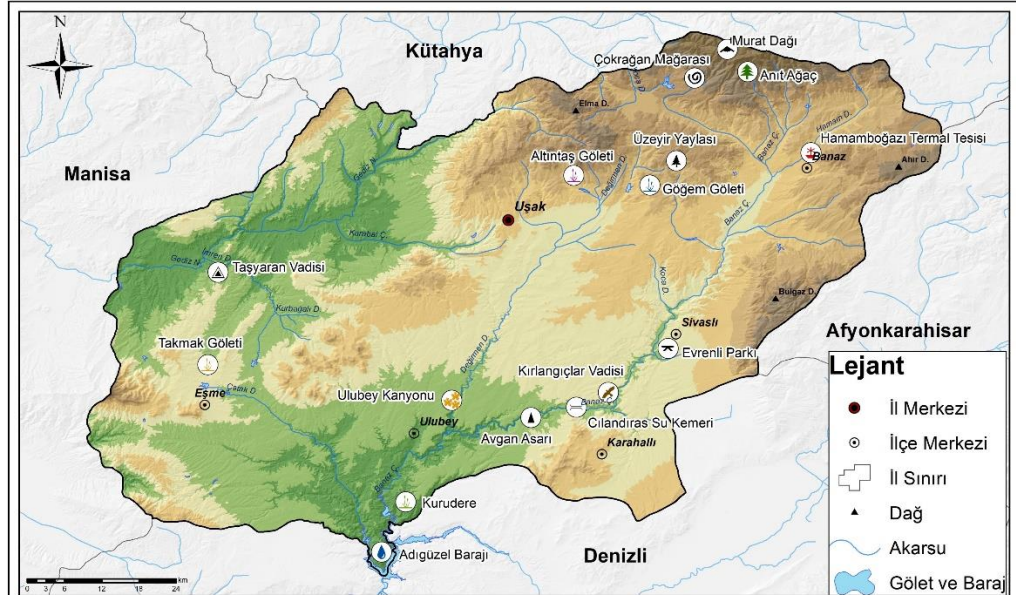
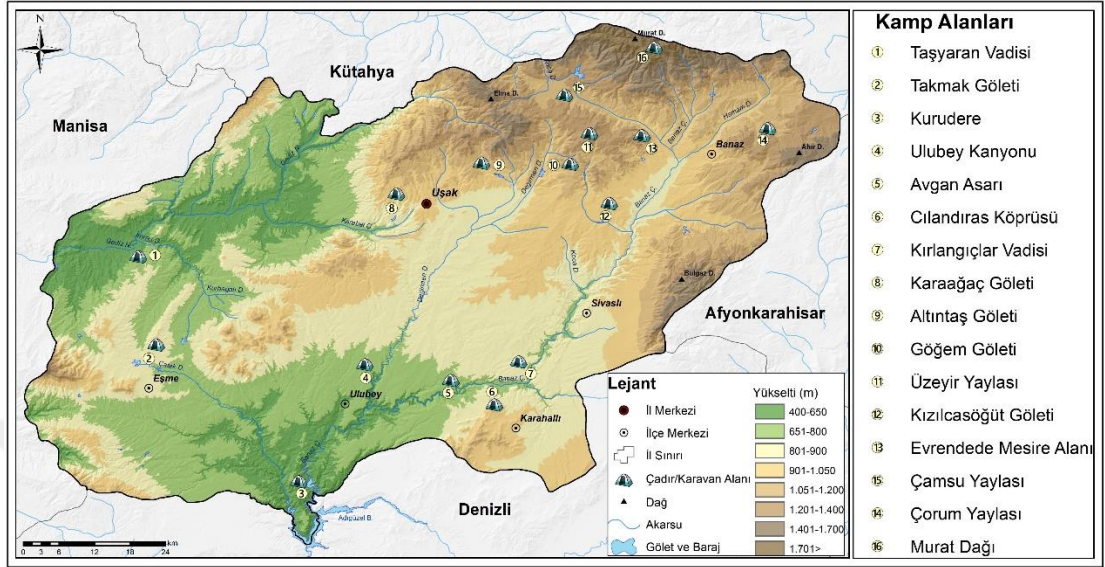

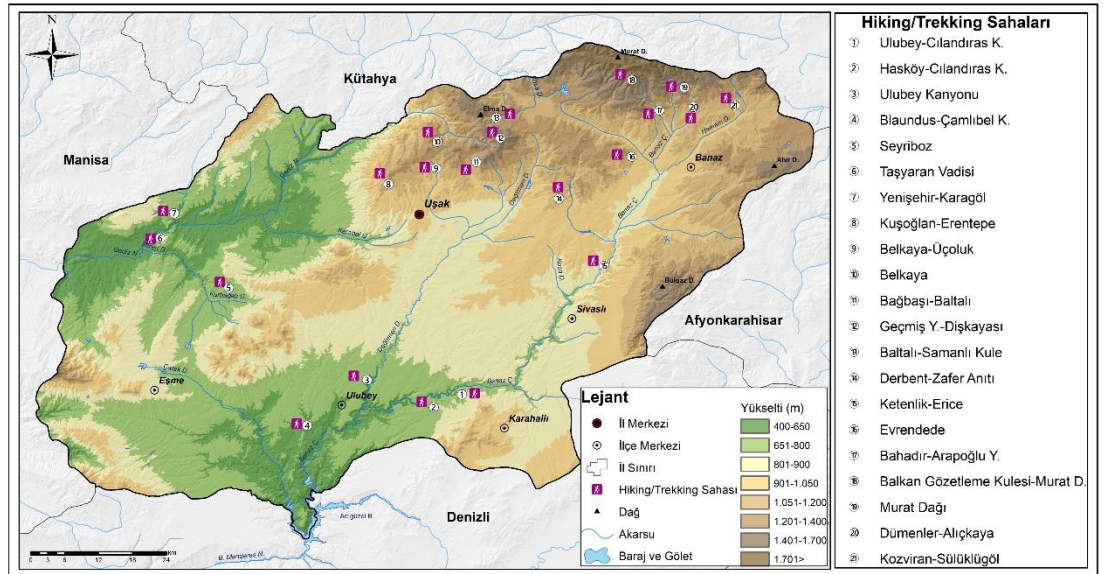
Foto Safari Alanları

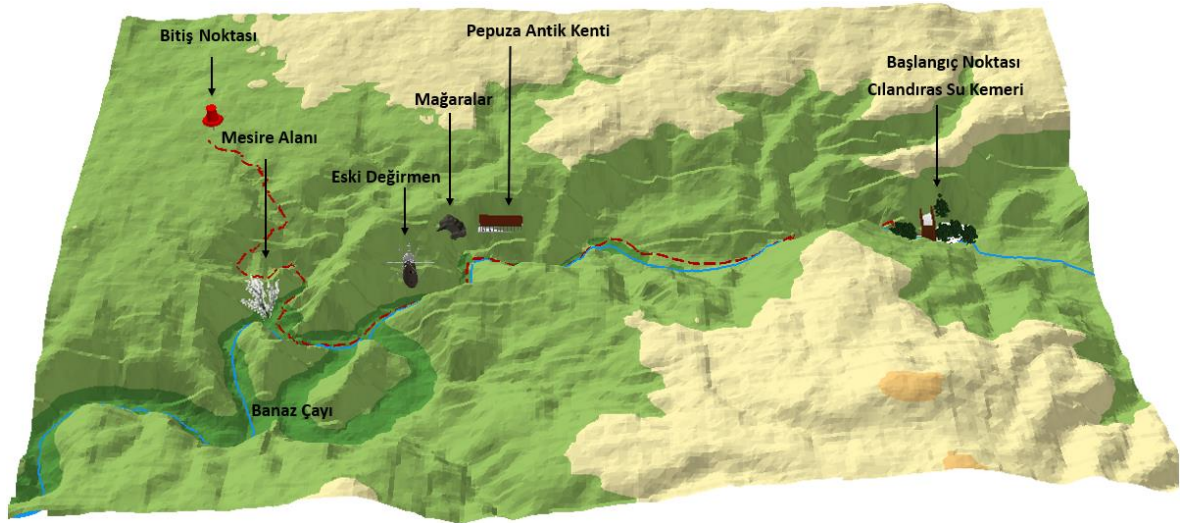
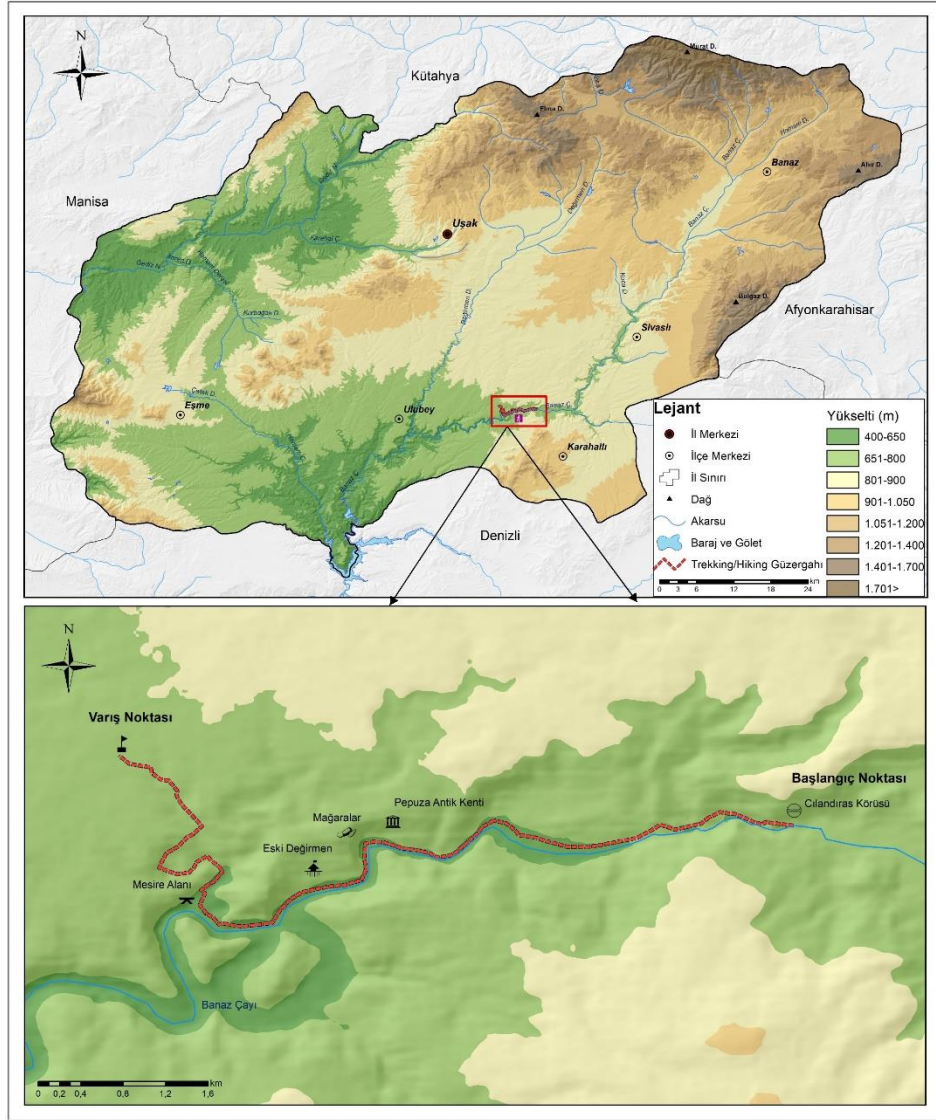
Kurudere	Evrenli Parkı	Altıntaş Göleti	Kırangıçlar Vadisi
Anıt Ağaç	Üzeyir Yaylası	Adıgüzel Barajı	Çokrağan Mağarası
Avgan Asarı	Takmak Göleti	Uğubey Kanyonu	Cıldıras Su Kemer
Murat Dağı	Göğem Göleti	Taşyaran Vadisi	Hamamboğazı Termal Tesisi

Kamp ve Karavan Turizmi İçin Kullanılan Harita

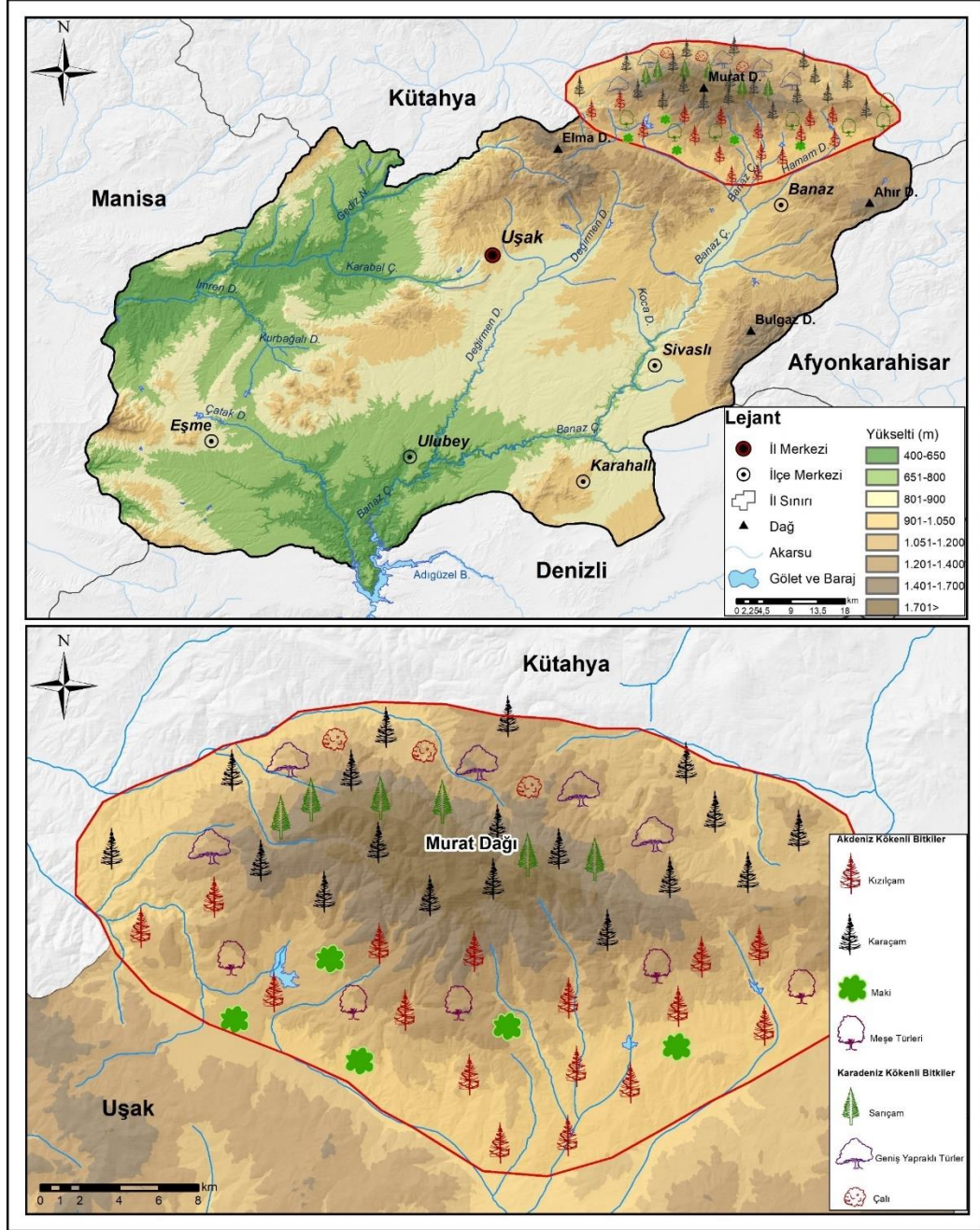

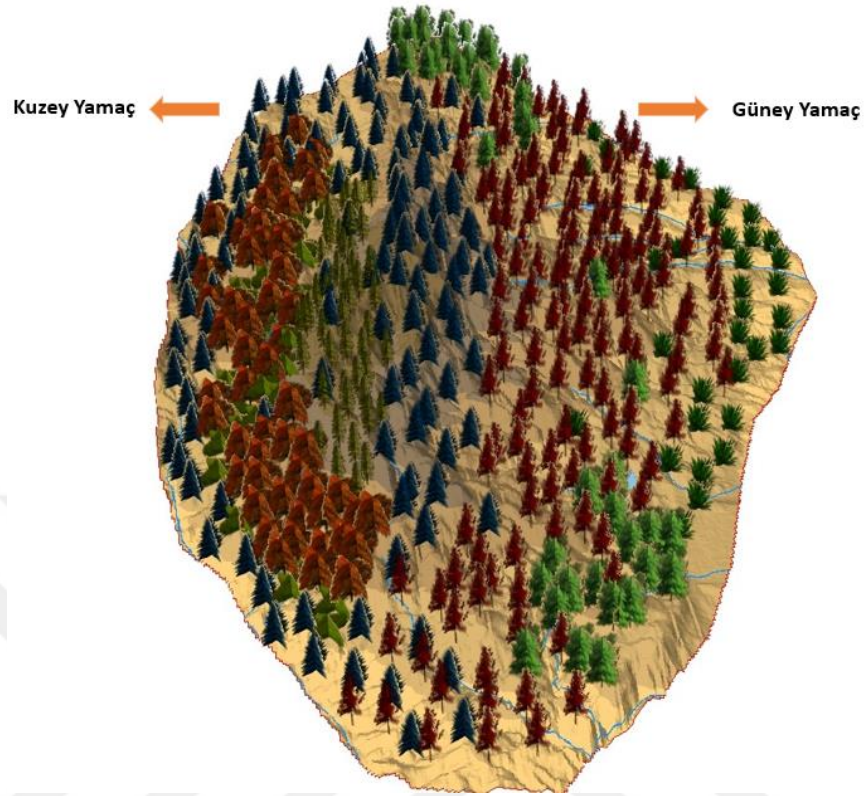
Hiking ve Trekking Turizmi İçin Kullanılan Haritalar

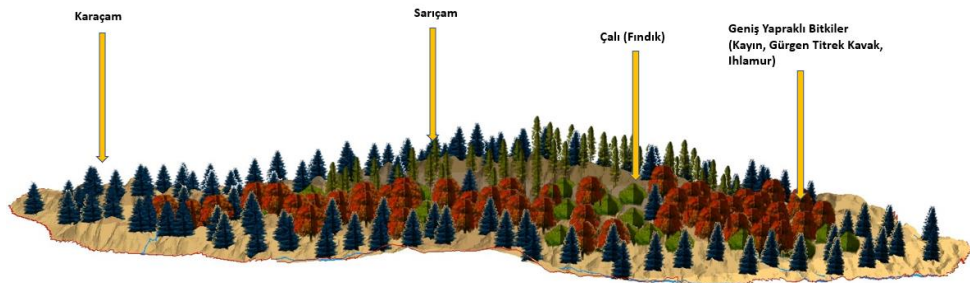

Botanik Turizmi İçin Kullanılan Haritalar

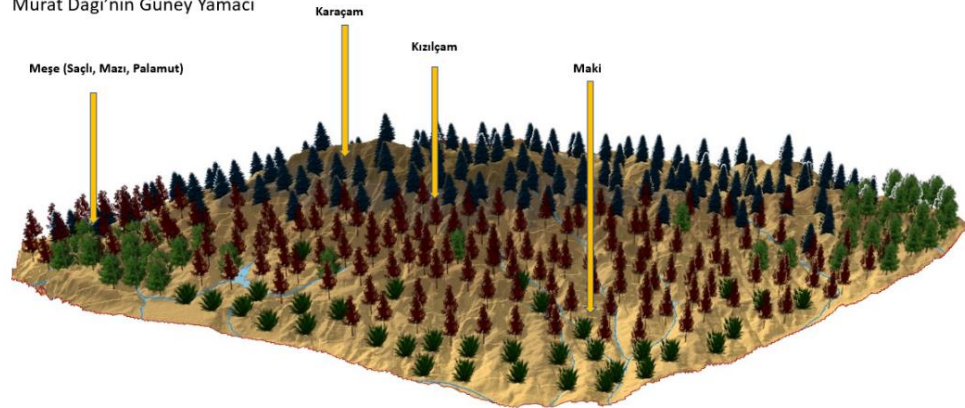

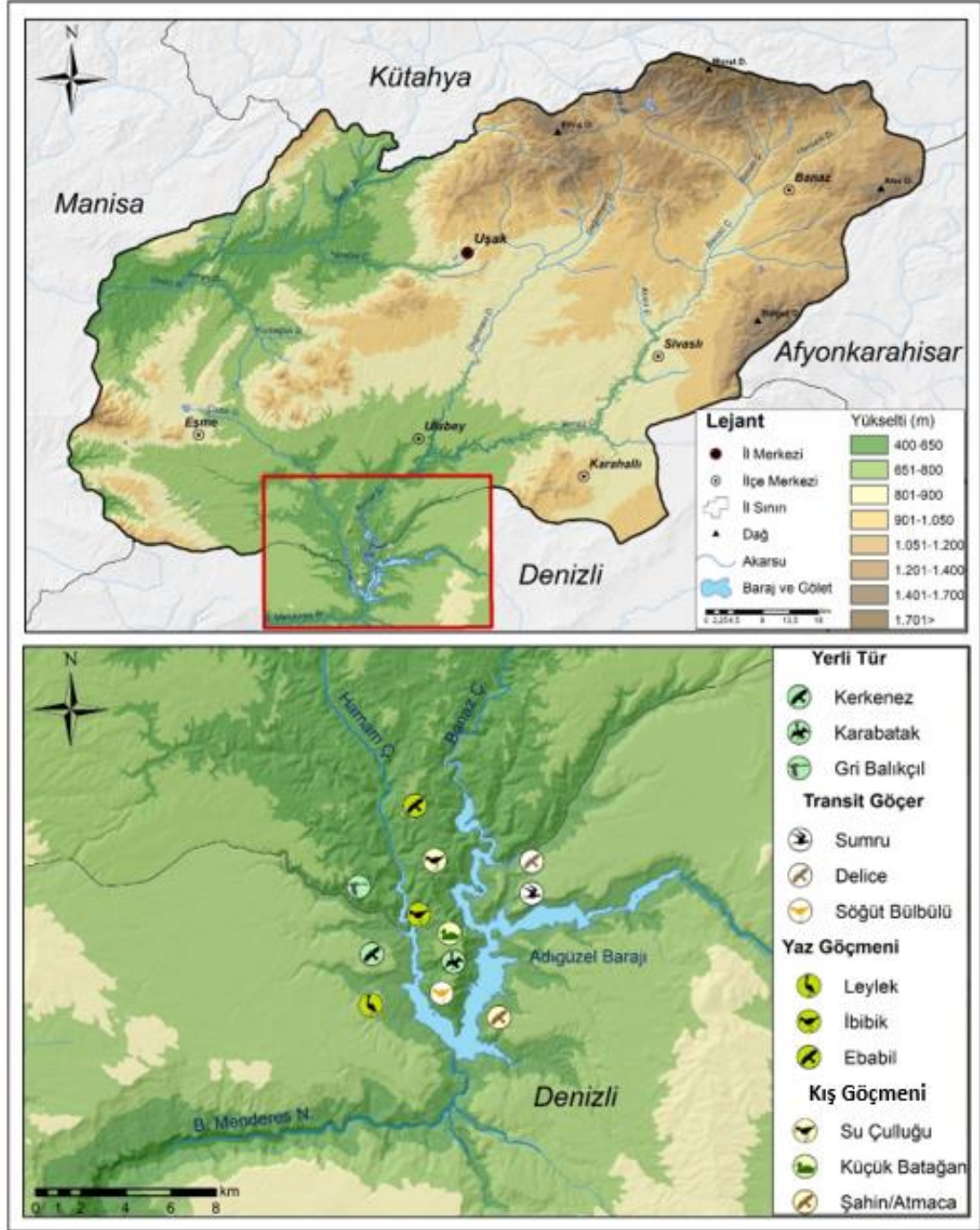
Murat Dağı'nın Kuzey Yamacı

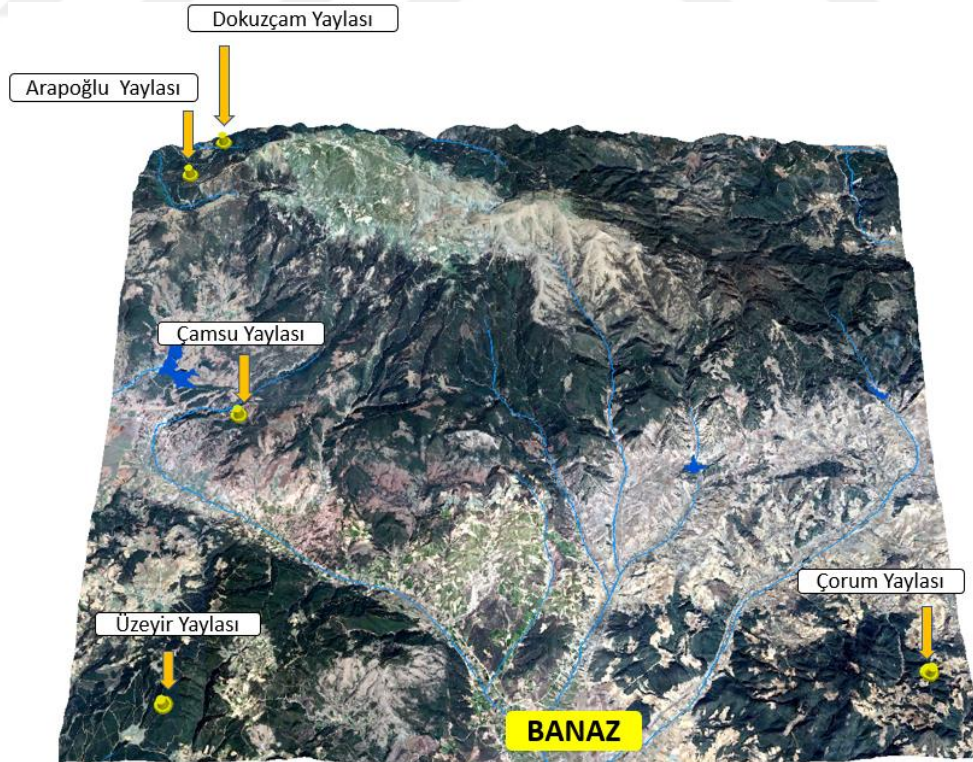
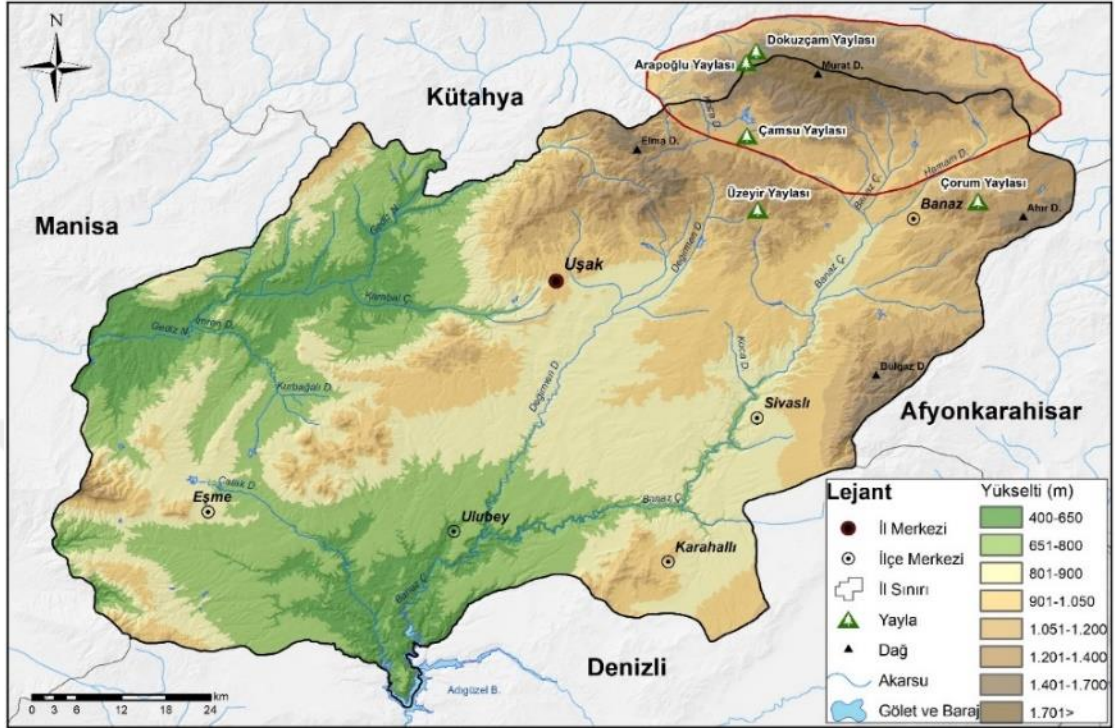
Murat Dağı'nın Güney Yamacı

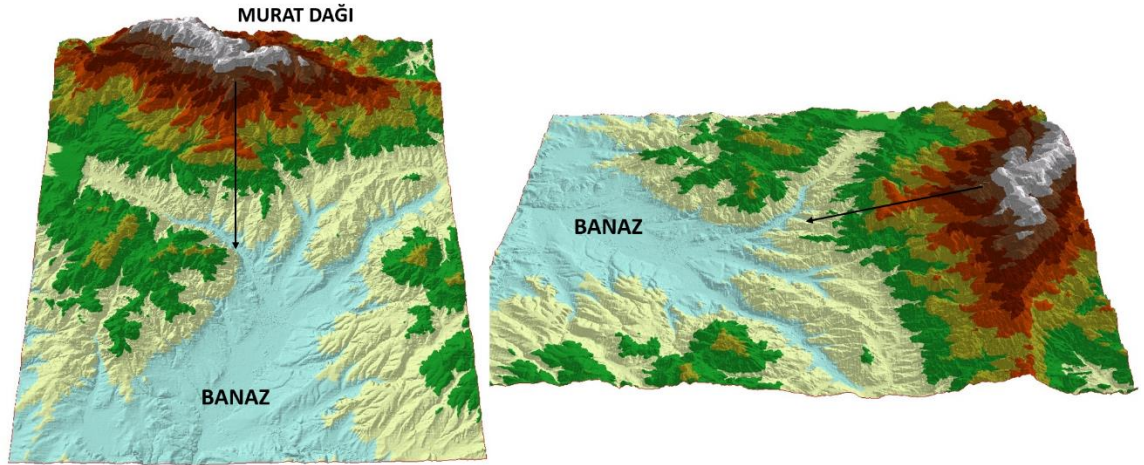
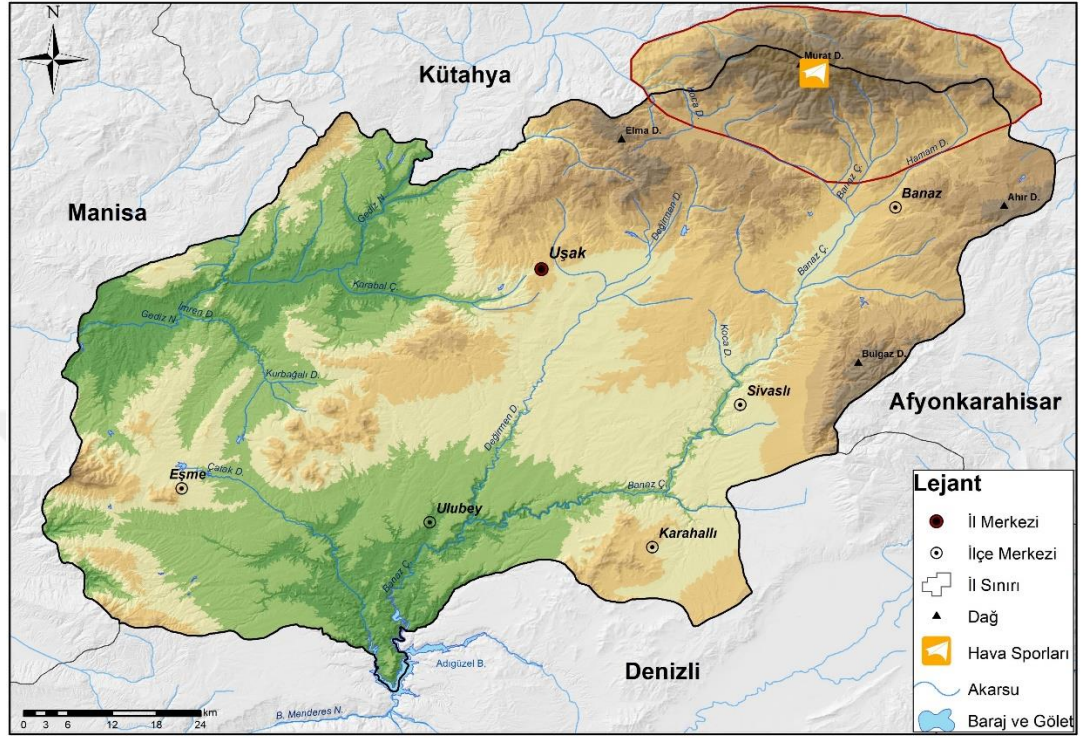
Kuş Gözlemciliği Turizmi İçin Kullanılan Harita

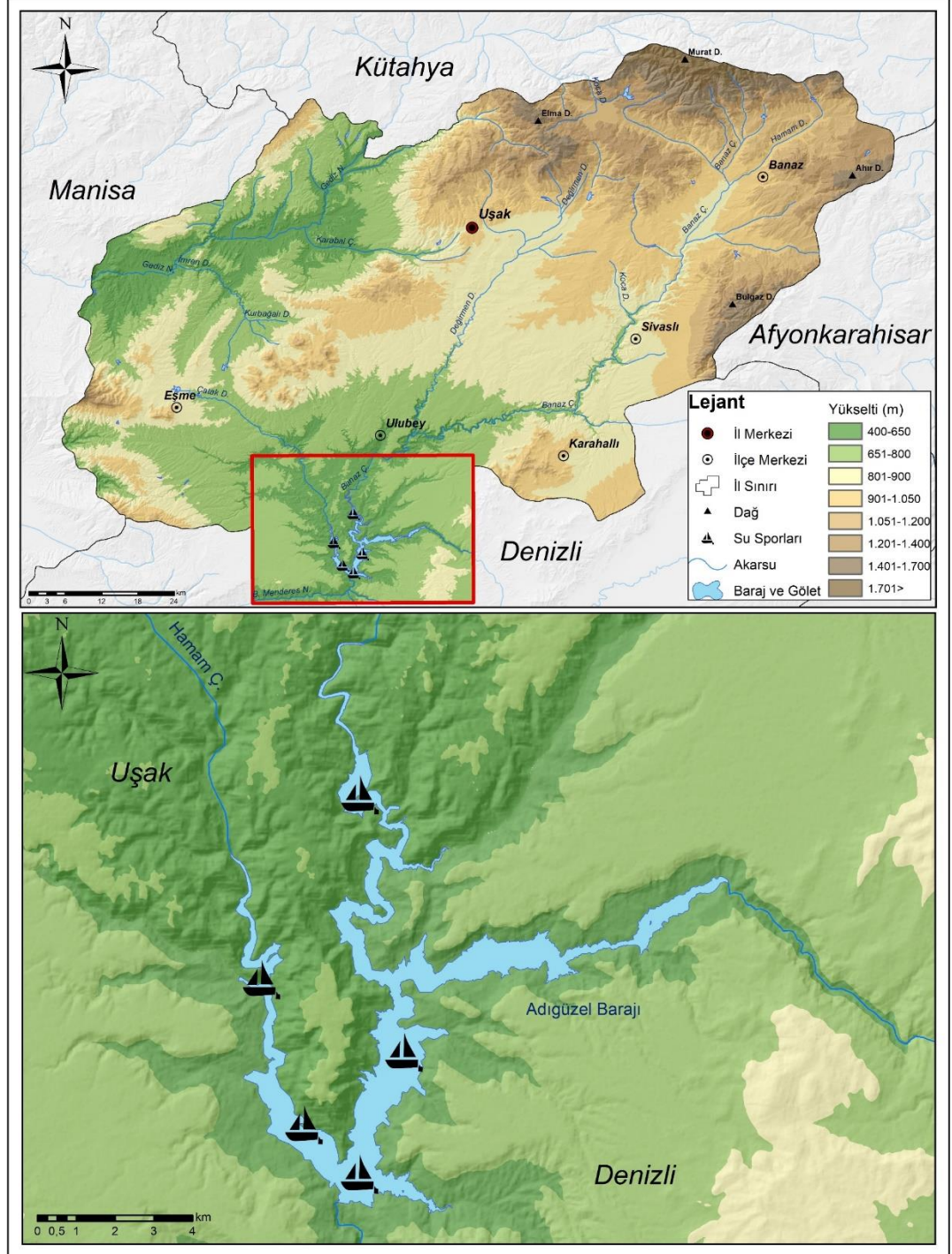
Yayla Turizmi İçin Kullanılan Haritalar

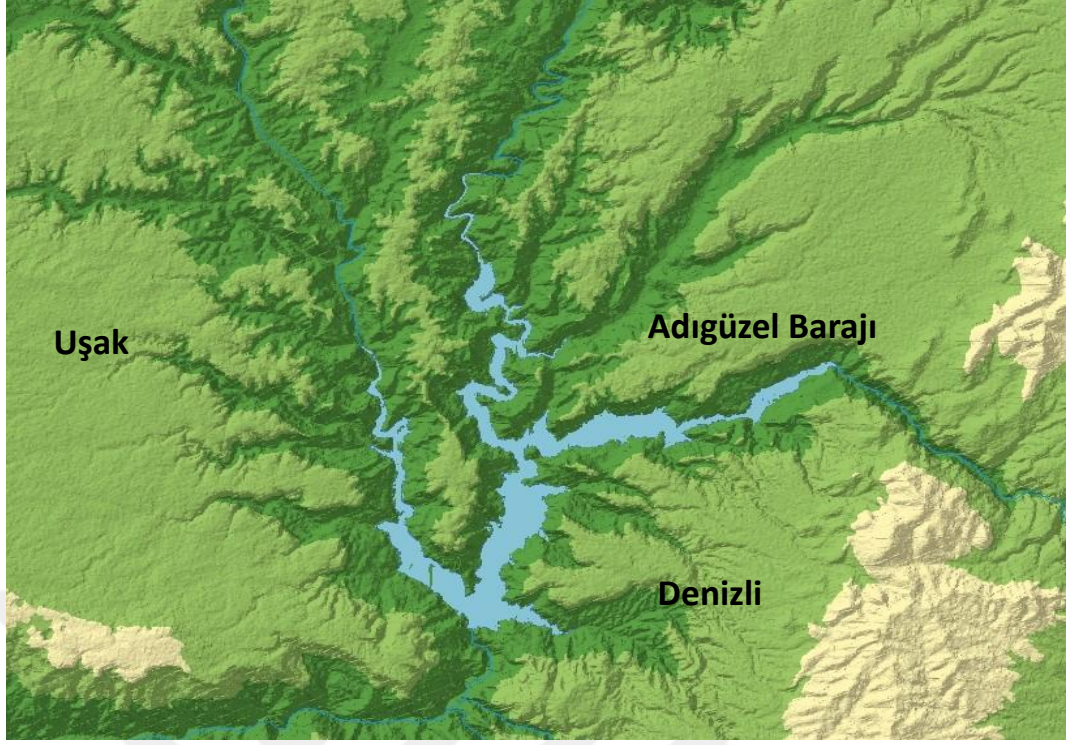

Hava Sporları Turizmi İçin Kullanılan Harita

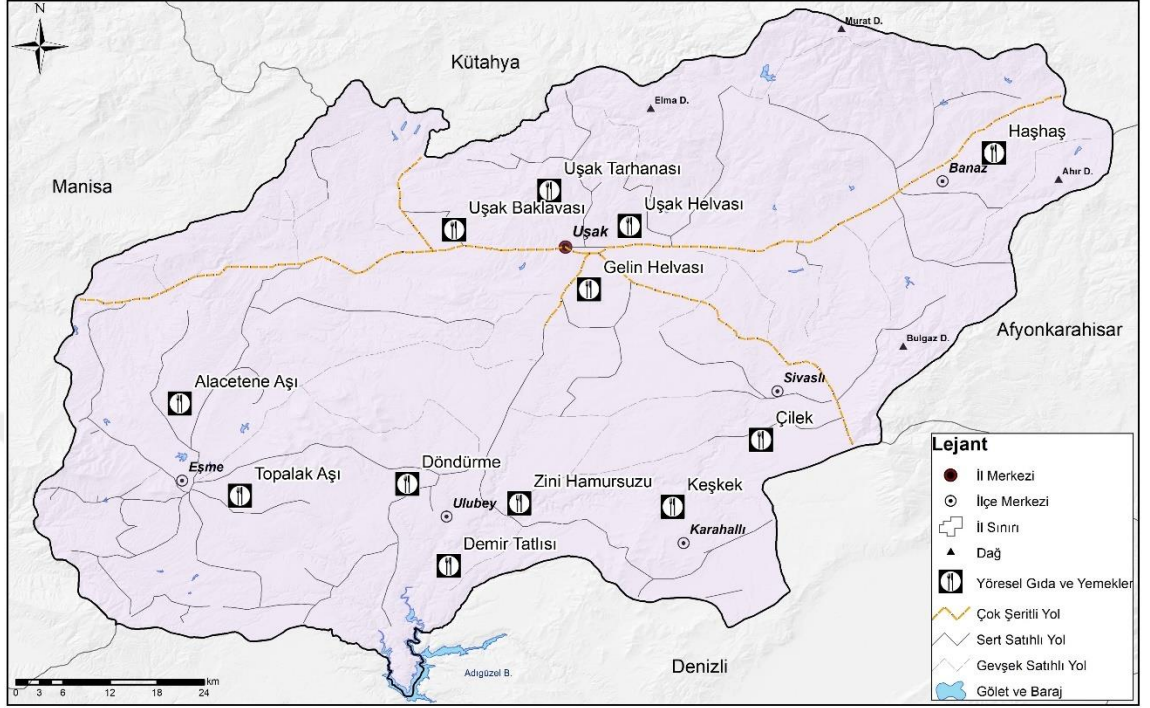

Su Sporları Turizmi İçin Kullanılan Harita

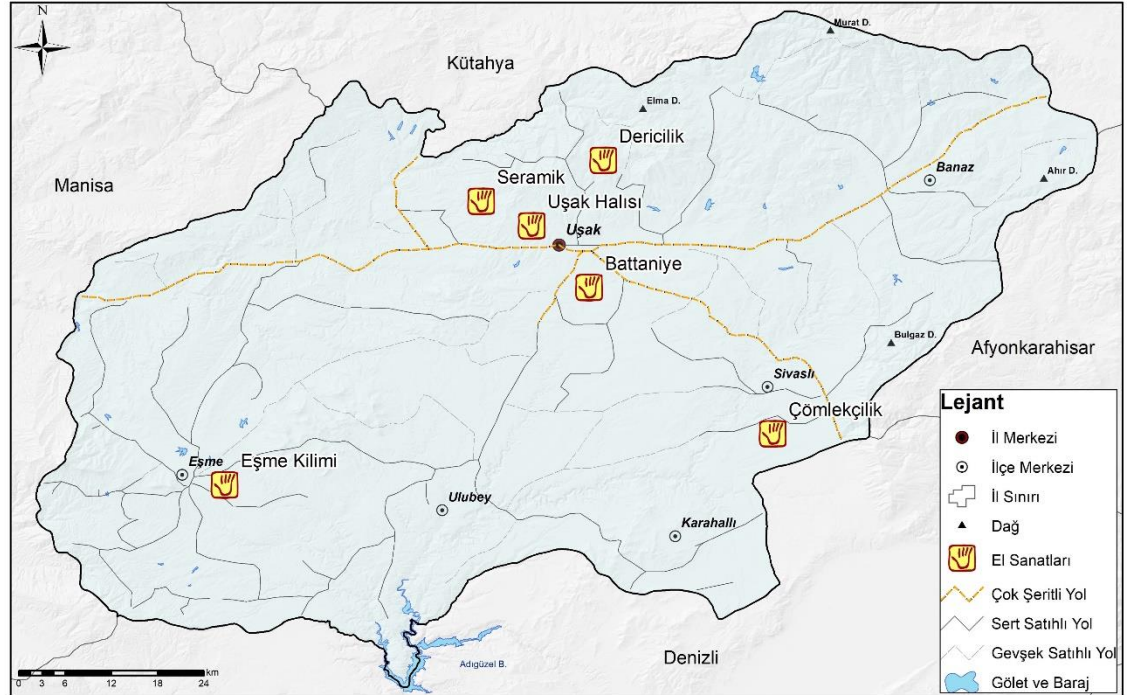

Gastronomi Turizmi İçin Kullanılan Harita

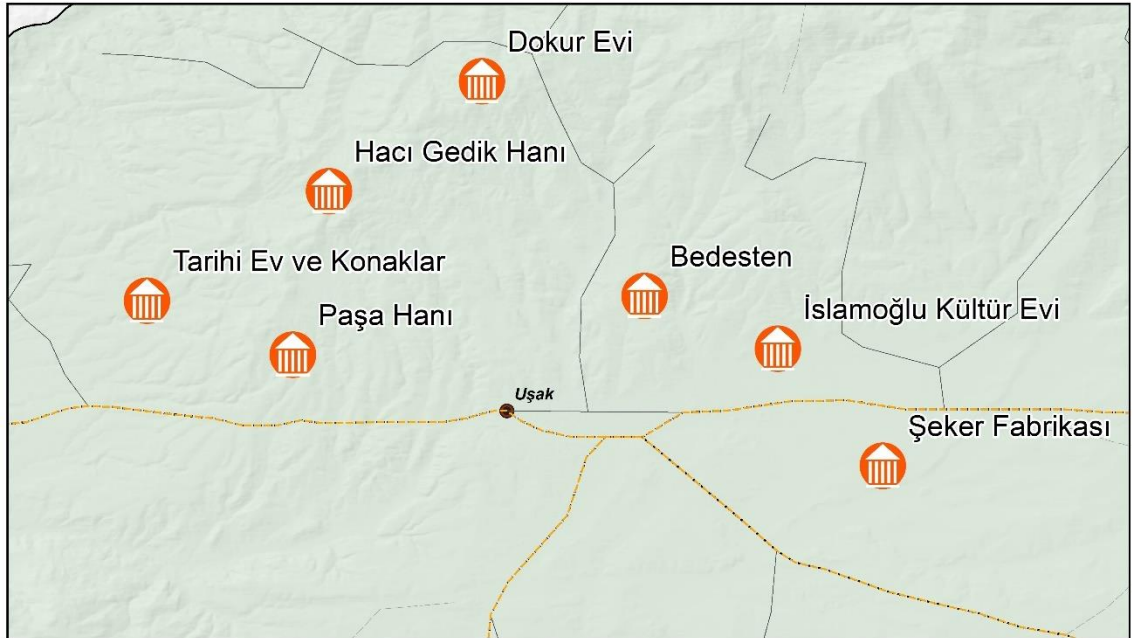
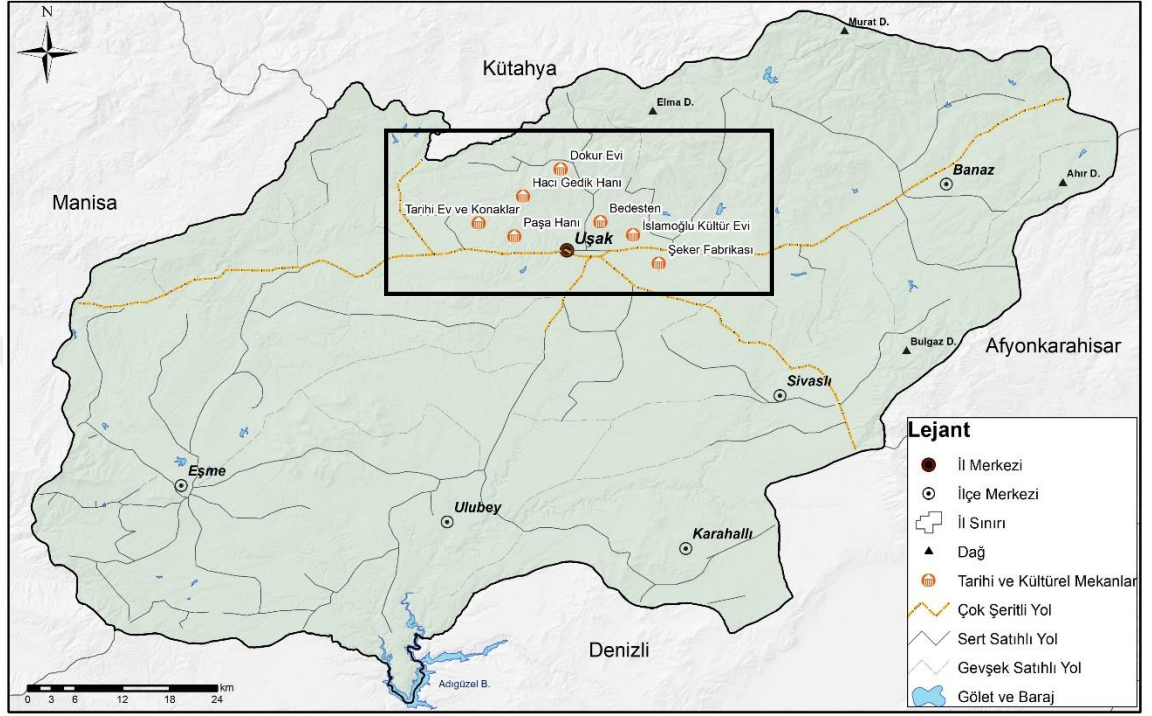

El Sanatları Turizmi İçin Kullanılan Harita

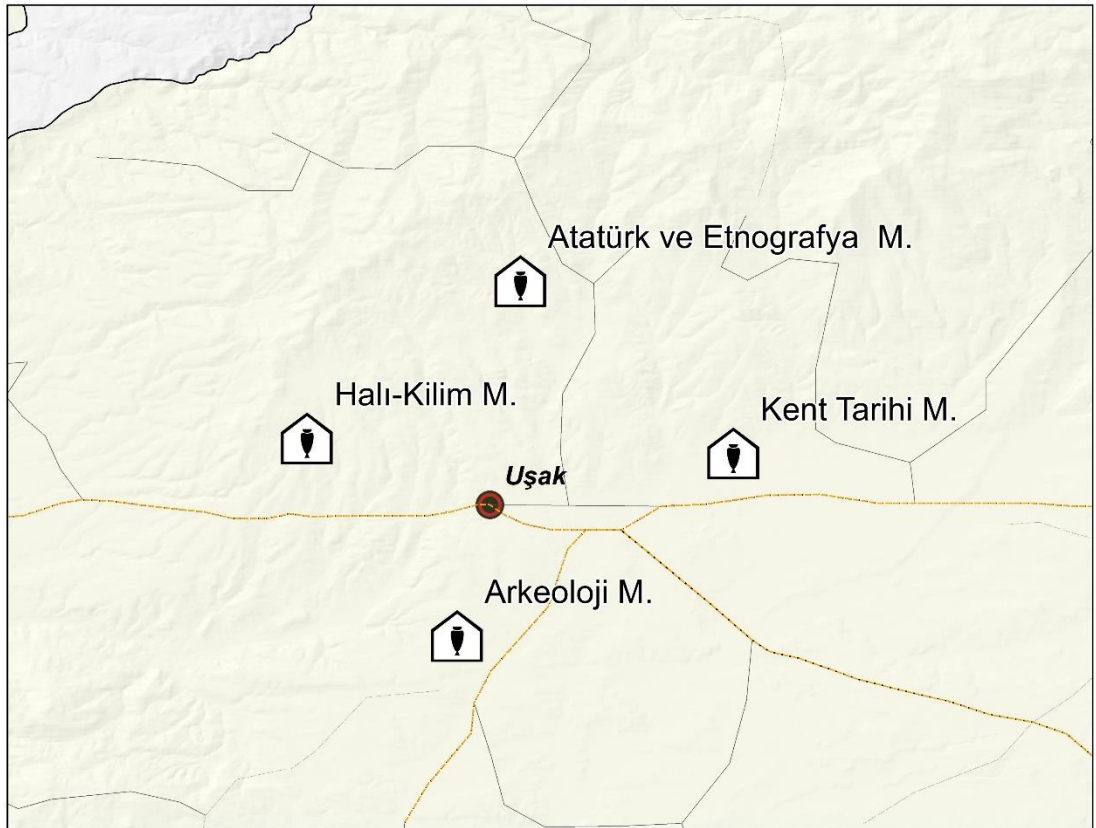
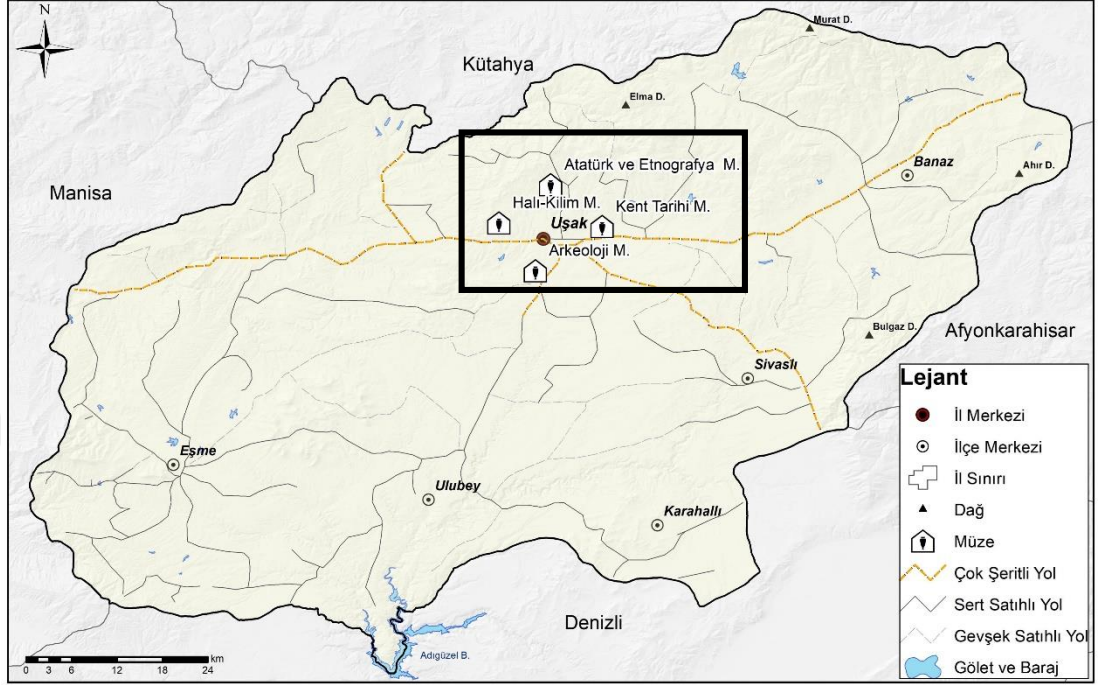

Tarihi ve Kültürel Turizm Mekanları İçin Kullanılan Haritalar

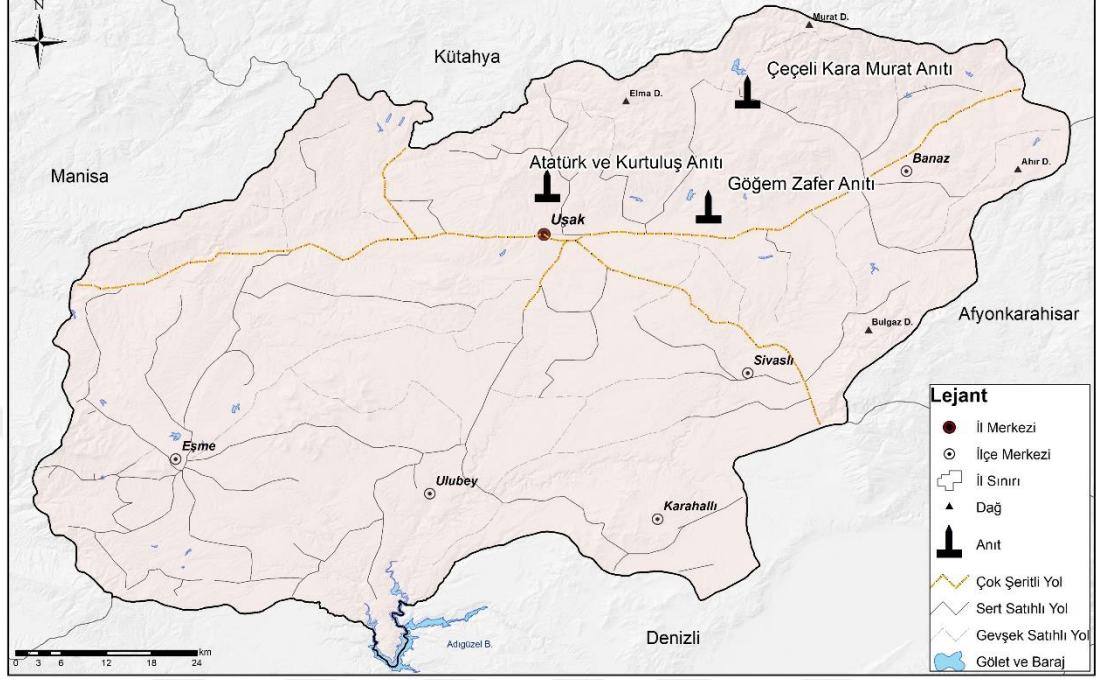
Tarihi ve Kültürel Mekanlar

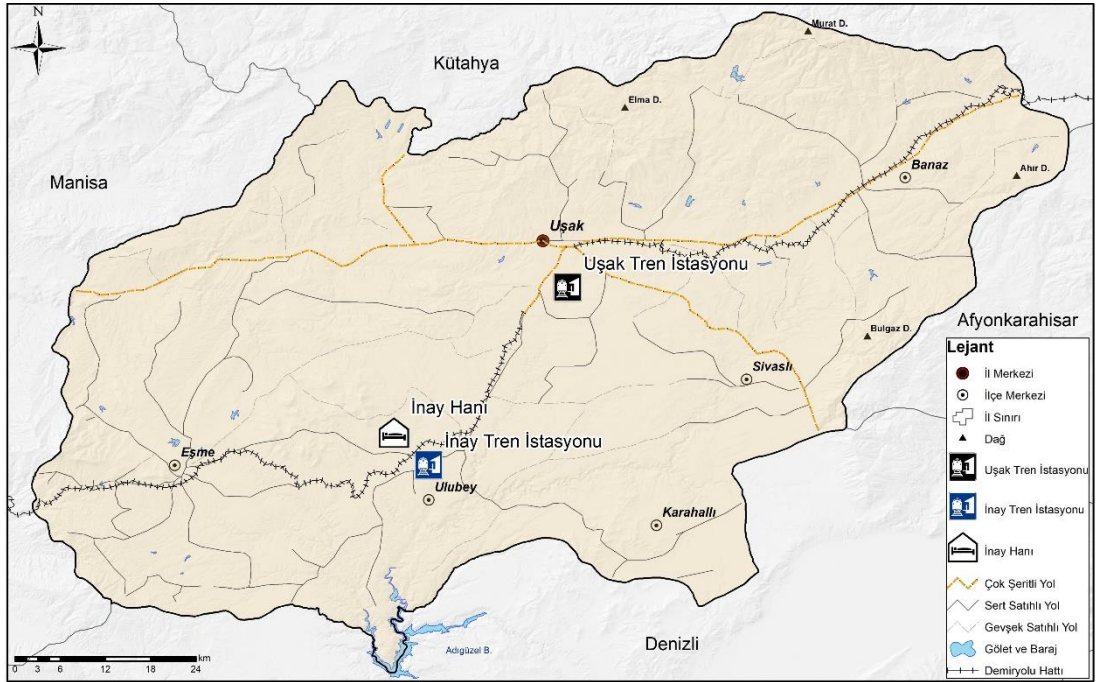
Müzeler

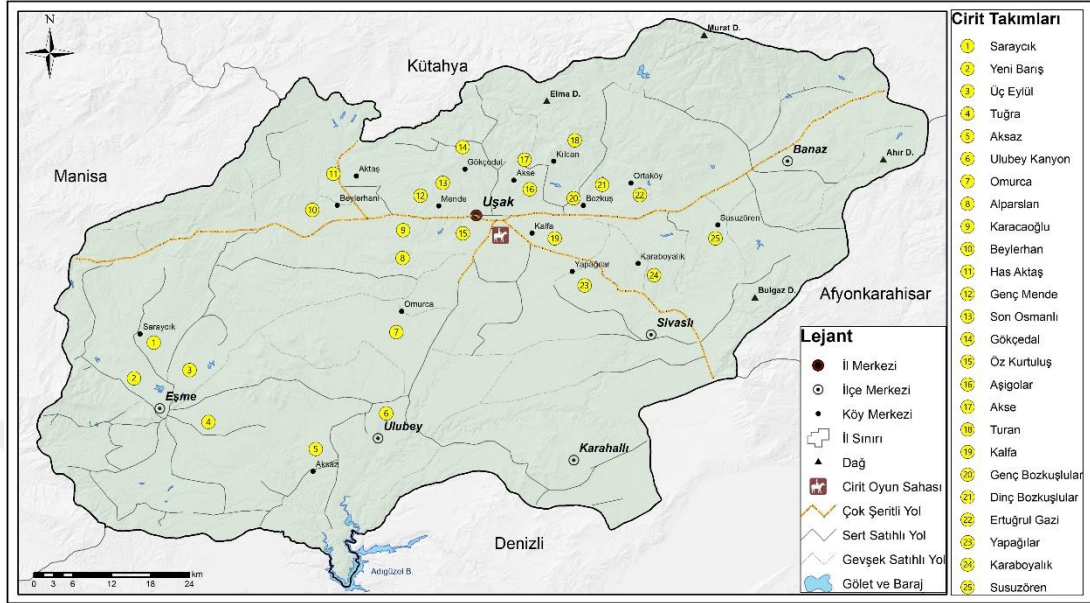
Tarihi ve Kültürel Anıtlar

Tarihi Tren İstasyonu

Geleneksel Spor Turizmi İçin Kullanılan Harita

Etkinlik Turizmi İçin Kullanılan Harita

